

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
Τομέας Νεοελληνικής Κοινωνίας**

**Τοπικά Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση και την Κοινωνική Συνοχή
Προς έναν Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Φεντεραλισμό
ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ**

Νικόλαος Γ. Ντάσιος

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή

Καθηγητής Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος, Πάντειο Πανεπιστήμιο (Επιβλέπων)

Αν. Καθηγητής Χαράλαμπος Οικονόμου, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Αν. Καθηγητής Μιλτιάδης Κήπας, Πάντειο Πανεπιστήμιο

Αθήνα, 2020

*Στους γονείς μου, στην σύζυγό μου Μαρία Ζ,
Στους συναγωνιστές μου Γιώργο Κ, Γιάννη Ξ, Νικόλα Δ, Ελένη Ζ
& στον φίλο καθηγητή Θεόδωρο Σακελλαρόπουλο*

Copyright © Νικόλαος Γ. Ντάσιος, 2020.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	9
Abstract.....	10
Εισαγωγή.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ, Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΜΠΗ	13
1.1 Παγκοσμιοποίηση και τοπικότητα-εννοιολογικές προσεγγίσεις.....	13
1.1.1 Η έννοια της τοπικότητας και του κοινωνικού κεφαλαίου	14
1.2 Η κρίση της παγκοσμιοποίησης	20
1.2.1 Η άνοδος της Κίνας	21
1.2.2 Η όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων.....	23
1.2.3 Το οικολογικό ζήτημα	24
1.3 Η υποχώρηση της δυτικής ηγεμονίας.....	26
1.3.1 Η υποχώρηση των πολυεθνικών εταιρειών	26
1.3.2 Η δημογραφική γήρανση – μεταναστευτικές ροές.....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΚΡΙΣΗ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ	33
2.1 Οι επιπτώσεις των πολιτικών της Τρόικας στην Ε.Ε.	37
2.1.1 Το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο σε κρίση	40
2.1.2 Η κρίση ως παράγοντας αποσταθεροποίησης της «ευρωπαϊκής ιδέας» στους λαούς της Ευρώπης	48
2.2 Υπάρχει δυνατότητα απάντησης στην κρίση του κοινωνικού κράτους σε ευρωπαϊκό επίπεδο;	55
2.2.1 Από την «Στρατηγική της Λισαβόνας» στην «Στρατηγική Ευρώπη 2020 για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση».....	56
2.3 Διατηρώντας το όραμα του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου	75
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΝΟΝΤΑΣ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ	79
3.1 Η αλυσίδα κοινωνικής πολιτικής και η στρατηγική «Ευρώπη 2020»	79
3.1.1 Η βιώσιμη ολοκληρωμένη διαχείριση και η ευρωπαϊκή τοπική αυτοδιοίκηση .	81
3.1.2 Η διαμόρφωση τοπικού συμφώνου τοπικών και περιφερειακών αρχών, στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020».....	82
3.2 Κατηγοριοποιήσεις της αποκέντρωσης του κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη.....	85
3.3 Συμπεράσματα	110
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΣΚΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΕ ΤΟΠΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ -Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	112
4.1. Γιατί η συμβολή του τοπικού επιπέδου στην απασχόληση;.....	112
4.2 Τοπικό σχέδιο δράσης για την απασχόληση (ΤΣΔΑ): τα ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν.....	115
4.2.1 Προϋποθέσεις υλοποίησης ενός ΤΣΔΑ	115
4.3 Το τοπικό σχέδιο δράσης για την απασχόληση στο πλαίσιο του τοπικού επιχειρησιακού σχεδίου των ΟΤΑ	118
4.4 Η διαδικασία κατάρτισης του ΤΣΔΑ.....	122
4.4.1 Μεθοδολογική προσέγγιση	144

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΤΟΠΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - ΤΟΠΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ.....	150
5.1 Μεθοδολογία	152
5.1.1 Ομογενοποίηση - κωδικοποίηση	153
5.1.2 Πληθυσμός βάσης για την έρευνα πεδίου	156
5.2 Σχεδιασμός επιτόπιας έρευνας	158
5.2.1 Επιλογή δείγματος.....	158
5.2.2 Θεματικές ενότητες	160
5.2.3 Τύποι ερωτήσεων	162
5.2.4 Προβλήματα κατά την έρευνα πεδίου	162
5.2.5 Σχεδιασμός της βάσης δεδομένων.....	163
5.3 Αποτελέσματα της έρευνας	163
5.3.1 Ηλικία ιδιοκτήτη (ερώτηση Α.7).....	164
5.3.2 Άλλες οικονομικές δραστηριότητες από τον ιδιοκτήτη (ερώτηση Α.8)	165
5.3.3 Έτος ίδρυσης της επιχείρησης και αντικείμενα δραστηριότητας (ερώτηση Β.1) 166
5.3.4 Συνάφεια μεταξύ της ειδικότητας του ιδιοκτήτη και του αντικειμένου δραστηριότητας.....	166
5.3.5 Βαθμός αξιοποίησης ανθρώπινου δυναμικού (ερώτηση Β.5.α).....	167
5.3.6 Βαθμός αξιοποίησης του εξοπλισμού (ερώτηση Β.5.β).....	169
5.3.7 Διάθεση προϊόντων στις αγορές (ερώτηση Β.6)	171
5.3.8 Συνεργασία με επιχειρήσεις ομοίου αντικειμένου (ερώτηση Β.8).....	172
5.3.9 Συνεργασία με εξωτερικούς συνεργάτες (ερώτηση Β.9)	174
5.3.10 Συνεργασία με επιχειρήσεις διαφορετικού αντικειμένου (ερώτηση Β.10)....	176
5.3.11 Απασχόληση- Απασχόληση προσωπικού με οποιαδήποτε σχέση εργασίας (ερώτηση Γ.1).....	178
5.3.12 Μόνιμοι και εποχικοί εργαζόμενοι (ερώτηση Γ.1.2).....	179
5.3.13 Δομή της απασχόλησης σύμφωνα με το φύλο και την ηλικία (ερώτηση Γ.2).....	182
5.3.14 Δομή της απασχόλησης με βάση τη θέση και το επίπεδο εκπαίδευσης (ερώτηση Γ.4)	183
5.3.15 Κάλυψη αναγκών της επιχείρησης και έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού (ερώτηση Γ8).....	185
5.3.16 Συμμετοχή μελών της οικογένειας (ερώτηση Γ9).....	186
5.3.17 Κάλυψη αναγκών σε περιόδους αιχμής (ερώτηση Γ10)	186
5.3.18 Διάθεση για πρόσληψη προσωπικού με καθεστώς μερικής απασχόλησης (ερώτηση Γ11).....	186
5.3.19 Διαδικασίες αναζήτησης προσωπικού (ερώτηση Γ12)	187
5.3.20 Κριτήρια πρόσληψης (ερώτηση Γ.13).....	188
5.3.21 Χαρακτηριστικά επιλογής προσωπικού (ερώτηση Γ.14).....	188
5.3.22 Εκτίμηση της επάρκειας του μέτρου επιδότησης των επιχειρήσεων για προσλήψεις προσωπικού (ερώτηση Γ.15).....	189
5.3.23 Ενημέρωση και υποστήριξη επιχειρήσεων (θεματική Δ) - εκπαίδευση επιχειρηματιών (ερώτηση Δ.1).....	190
5.3.24 Ενημέρωση σχετικά με τις διαδικασίες πρόσληψης προσωπικού (ερώτηση Δ.2) 191
5.3.25 Ενημέρωση για προγράμματα υποστήριξης επιχειρήσεων (ερώτηση Δ.3)....	192
5.3.26 Συμμετοχή σε προγράμματα υποστήριξης επιχειρήσεων (ερώτηση Δ.4)	192
5.3.27 Εκτιμήσεις από την εμπειρία τέτοιων προγραμμάτων (ερώτηση Δ.5).....	193

5.3.28 Λειτουργία υποστηρικτικών υπηρεσιών-εξωτερικοί συνεργάτες (ερώτηση Δ.6)	193
5.3.29 Χρήση υπηρεσιών υποστήριξης –εταιρείες- (ερώτηση Δ.7)	193
5.3.30 Τομείς επιχειρηματικότητας για υποστήριξη (ερώτηση Δ.8)	194
5.3.31 Αξιολόγηση της επιχείρησης (θεματική Ε)	194
5.3.32 Επέκταση επιχείρησης-επενδύσεις (ερώτηση ΣΤ.1)	195
5.3.33 Οικονομικό περιβάλλον περιοχής (ερώτηση ΣΤ.2)	195
5.3.34 Προοπτικές του κλάδου (ερώτηση ΣΤ.3)	195
5.3.35 Προοπτικές επιχείρησης (ερώτηση ΣΤ.4)	196
5.3.36. Μικρομεσαίες επιχειρήσεις και νέες θέσεις εργασίας (ερώτηση ΣΤ.5)	196
5.3.37 Επιχειρηματικές ιδέες – ενίσχυση από φορείς (ερωτήσεις ΣΤ.6 – ΣΤ.7)	197
5.4 Μεθοδολογία διαμόρφωσης μορφών επιχειρηματικής φυσιολογίας βάσει της απασχόλησης	198
5.4.1 Συμπεράσματα	212
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΤΟΠΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - Εφαρμογή και προοπτικές	215
6.1 Τα χαρακτηριστικά της περιοχής παρέμβασης	215
6.2 Υλοποίηση ΤΣΔΑ	250
6.3 Εφαρμογή ΤΣΔΑ	272
6.3.1 Τοπική αναπτυξιακή στρατηγική	275
Βιβλιογραφία	284
Ξενόγλωσση	284
Ελληνική	286
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1	290
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ	290
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	303
ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΤΟΠΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΘΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	303

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας διατριβής αποτελεί η διερεύνηση την δυνατοτήτων αποκέντρωσης και αναχωροθέτησης των κοινωνικών πολιτικών, με έμφαση στις πολιτικές απασχόλησης, στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής αντιμετώπισης των επιπτώσεων της εντεινόμενης ανεργίας στον δυτικό κόσμο. Στο πλαίσιο αυτής επιχειρείται η ανάδειξη μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής «τοπικοποίησης» των πολιτικών απασχόλησης και η σύζευξή της με την παραγωγική ανασυγκρότηση σε επίπεδο μικροπεριφέρειας.

Η ανάδειξη του τοπικού στην φάση κρίσης της παγκοσμιοποίησης και της υποχώρησης της Δυτικής Ηγεμονίας προσεγγίζεται μέσα από ένα σύνολο βιβλιογραφικών αναφορών τόσο των υποστηρικτών, όσο και των επικριτών της παγκοσμιοποίησης (Κεφάλαιο 1).

Η εφαρμογή της νεοφιλελεύθερης ατζέντας κατά την πρόσφατη οικονομική κρίση στην ευρωζώνη έπληξε το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο κλονίζοντας την συναίνεση και την πίστη στην ευρωπαϊκή ιδέα και στο φεντεραλιστικό πρόταγμα εκτεταμένων κοινωνικών στρωμάτων, ιδιαιτέρως των χωρών που επλήγησαν από την κρίση και των κοινωνικών επίσης στρωμάτων που επλήγησαν. (Κεφάλαιο 2).

Στο Κεφάλαιο 3, επιχειρείται συγκριτική ανάλυση στρατηγικών αποκέντρωσης προνοιακών συστημάτων από το κεντρικό κράτος προς την Τοπική Αυτοδιοίκηση σε 4 χώρες της Ε.Ε: Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Φινλανδία και Ισπανία. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τις αντίστοιχες επιδόσεις αποκέντρωσης και μεταφοράς αρμοδιοτήτων στην ελληνική πραγματικότητα.

Στην συνέχεια αναλύονται τα βασικά ζητήματα προετοιμασίας για τον σχεδιασμό ενός Τοπικού Σχεδίου Δράσης για την Απασχόληση (ΤΣΔΑ), στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος ενός δήμου. Γίνεται αναλυτικός και λεπτομερής προσδιορισμός ενός μεθοδολογικού εργαλείου στο οποίο αποτυπώνονται οι διακριτές φάσεις και τα βήματα της κάθε φάσης για την κατάρτιση του ΤΣΔΑ, καθώς και η σύζευξή του με τις τάσεις στην προσφορά εργασίας. (Κεφάλαιο 4)

Το Κεφάλαιο 5 διερευνά τις προϋποθέσεις για την δημιουργία του ΤΣΔΑ μέσω της διερεύνησης της επιχειρηματικής δυναμικής και της προσφοράς θέσεων εργασίας σε τρεις περιοχές της επικράτειας: του Βόλου, των Κυκλάδων και του Δήμου Ζωγράφου.

Το Κεφάλαιο 6 περιλαμβάνει την επιλογή και την εφαρμογή του ΤΣΔΑ στην περιοχή του Δήμου Βόλου. Το Κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την υπαγωγή του ΤΣΔΑ σε μια τοπική στρατηγική για την «ενδογενή παραγωγική ανασυγκρότηση» και με προτάσεις που αφορούν στην ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην περιοχή εφαρμογής.

ABSTRACT

The purpose of this doctoral thesis is to explore the possibilities of decentralizing and reshaping Social Policies, giving emphasis on Employment Policies, in the context of a comprehensive strategy in order to address the effects of rising unemployment in the Western world. In this context it is attempted to highlight an integrated strategy of "localization" of employment policies and to link these with productive restructuring strategy at the micro-regional level.

The emergence of the Local Level in the crisis phase of Globalization and the recession of Western Hegemony is approached through a set of bibliographical references by both supporters and critics of Globalization process. (Chapter 1).

The implementation of the "neoliberal agenda policies" during the recent economic crisis in the Eurozone, has led the European Social Model to a retreat, undermining consensus and faith in the "European idea" and the "Federalist project" of wider social classes, -particularly at the countries affected by the crisis and the social ones. (Chapter 2).

In Chapter 3, a comparative analysis of decentralization strategies from the Central State to Local Government is attempted in 4 EU countries: France, United Kingdom, Finland & Spain. The Chapter concludes with the corresponding performance of decentralization and transfer of responsibilities to the Greek Local Authorities.

Following are the key issues of preparation for the design of a Local Employment Action Plan (LEAP) within the framework of a Municipal Operational Program. A methodological tool outlining the distinct phases and steps of each phase for the preparation of the LEAP as well as linking it with the trends in labor supply. (Chapter 4).

Chapter 5 explores the conditions for the creation of a Local Employment Action Plan (LEAP) by exploring in priority business dynamics and job offerings in 3 areas of the national territory: Municipality of Volos, Cyclades islands and Municipality of Zografou (Athens).

Final Chapter 6 covers the selection and implementation of the LEAP in the Volos Municipality area. The Chapter concludes with the inclusion of the Employment Action Plan in the frame of a local strategy for 'endogenous productive reconstruction' and with proposals for the development of Social Entrepreneurship at this area.

Εισαγωγή

Η διάλυση των μεσαίων στρωμάτων στον δυτικό κόσμο, αποτέλεσμα των συνθηκών που επικράτησαν στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο μετά την εδραίωση της φάσης της παγκοσμιοποίησης των αρχών της δεκαετίας του '90, επιτείνεται τα τελευταία χρόνια με τη συνεχή επέκταση των μεταναστευτικών ρευμάτων από την Ασία και την Αφρική δημιουργώντας συνθήκες α-κοινωνίας. Η περιφερειακή διάσταση της νέας φτώχειας, αποτέλεσμα της καταστροφής των παραδοσιακών βιομηχανικών πόλων, δημιουργεί μια νέα εσωτερική αντίθεση, αυτή των μεγάλων μητροπολιτικών κέντρων με τη «φθίνουσα» περιφέρεια (Γκιλουί, 2019). Η ογκούμενη ανεργία, η επέκταση μορφών άτυπης και ευέλικτης απασχόλησης σε συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού, σηματοδοτεί την συνεχή απομάκρυνση των λαϊκών στρωμάτων από την οικονομική και πολιτική ελίτ, γεγονός που κλονίζει τα θεμέλια της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Οι συνθήκες αυτές λαμβάνουν χαρακτηριστικά κοινωνικής καταστροφής σε χώρες όπως η Ελλάδα, όπου τα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής που επιβλήθηκαν μετά την οικονομική κρίση των δυτικών χρηματιστηρίων δεν αντιμετώπισαν την γενεσιουργό αιτία του χρέους, δηλαδή τον παρασιτισμό της μεταπολίτευσης με αποτέλεσμα η οικονομική εξάρτηση να επιταθεί. Η δε αντίθεση της αθηναϊκής μεγάπολης με την ελληνική περιφέρεια, η οποία συνεχώς αποψιλώνεται πληθυσμιακά και υποβαθμίζεται οικονομικά, αποτελεί παράγοντα αποσταθεροποίησης σε συνθήκες γεωπολιτικού αναθεωρητισμού από την γείτονα Τουρκία.

Η παρούσα διατριβή επιχειρεί να συνδυάσει την επιστημονική έρευνα και την στρατηγική για την απασχόληση σε επίπεδο μικροπεριφέρειας, μ ένα νέο πρόταγμα επανασυγκρότησης της κοινωνίας με επίκεντρο τους κυρίως πληττόμενους της περιόδου της κρίσης. Θεμελιώδες ερώτημα αποτελεί αυτό του υποκειμένου που θα επιχειρήσει ένα τέτοιο εγχείρημα, κάτι που ξεπερνάει τα όρια αυτού του πονήματος.

Το εθνικό κράτος, όντας αποδυναμωμένο, αδυνατεί στις υπάρχουσες συνθήκες να ανταποκριθεί στην ανάγκη επαναθεμελίωσης του κοινωνικού κράτους ακόμα και στην μορφή που αυτό έλαβε την δεκαετία του '80. Η οικονομική ελίτ, όντας όλο και περισσότερο «αποεδαφικοποιημένη» από την εγχώρια πραγματικότητα, φαίνεται απρόθυμη να σηκώσει το βάρος της αποκατάστασης της κοινωνικής διάλυσης. Διαφαίνεται λοιπόν ότι στις παρούσες συνθήκες το υποκείμενο ενός εν δυνάμει κοινωνικού μετασχηματισμού θα προέλθει από τα ίδια τα κατεστραμμένα κοινωνικά στρώματα. Για αυτό και η ανάδειξη του «τοπικού»

αποτελεί την μοναδική ίσως στρατηγική, μέρος ενός ευρύτερου οράματος εθνικής επιβίωσης στον 21^ο αιώνα. Η επαναδραστηριοποίηση των οικογενειακών και συγγενικών δικτύων, η ανάδειξη της σημασίας των τοπικών ταυτοτήτων και των σχέσεων των ανθρώπινων συλλογικοτήτων με το έδαφος και την ιστορία αποτελούν εν δυνάμει πρακτικές που αντλούν παραδείγματα από την «αρχαία πόλη» και τις «ελληνικές κοινότητες», για την κοινωνική και παραγωγική ανασυγκρότηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Παγκοσμιοποίηση, η μεγάλη καμπή

1.1 Παγκοσμιοποίηση και τοπικότητα-ενοιολογικές προσεγγίσεις

Με τον όρο παγκοσμιοποίηση ορίζουμε την διαδικασία της βαθμιαίας ομογενοποίησης των πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών στοιχείων που ξεπερνούν τα όρια των εθνών-κρατών και έχουν προφανείς επιδράσεις στα άτομα και στις κοινωνικές ομάδες. Όταν μιλούμε για παγκοσμιοποίηση, οι διαδικασίες στις οποίες συνήθως αναφερόμαστε δεν είναι καθόλου καινούργιες, αφού αυτές συνυφαίνονται με τις φάσεις ανάπτυξης του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής. Ο Μαρξ κατανόησε την επεκτατική φύση του κεφαλαίου, ερμηνεύοντας την σημασία της αυξανόμενης υπαγωγής της εργατικής δύναμης, της κοινωνικής γνώσης και της γης, στην διαδικασία της καπιταλιστικής συσσώρευσης και άρα την πλανητική–επεκτατική φύση της.

Το «φορντικό μοντέλο ανάπτυξης», που κυριάρχησε τον 20^ο αιώνα σε συνδυασμό με την τεύλοριανή αλυσίδα και την κεϋνσιανή ρύθμιση, έχει πλέον αντικατασταθεί από ένα καθεστώς «ευέλικτης συσσώρευσης», βασισμένο πάνω σ' ένα εκλεπτυσμένο δίκτυο επικοινωνιών και πληροφορίας, καθώς και σε καλύτερα μέσα μετακίνησης ανθρώπων και αγαθών. Η αναδιοργάνωση της εργασίας κατευθύνεται προς την θεμελίωση νέων ευέλικτων συνδυασμών προσώπου και μηχανής. Πρόσωπο και μηχανή στην παραγωγική διαδικασία μπορούν να διαχωριστούν χρονικά και χωρικά σε βαθμό άγνωστο μέχρι την πρόσφατη φάση ανάπτυξης του κεφαλαίου. Η παραγωγή και μεταφορά των αγαθών και των υπηρεσιών συντελείται κυρίως μέσα από την δικτύωση ολόκληρου του πλανήτη, υπερβαίνοντας την «εδαφικότητα». Παρατηρώντας την αποεδαφοποίηση του κεφαλαίου, τη μεταφορά δηλαδή ολόκληρης της παραγωγής ή τμημάτων αυτής σε σημεία του πλανήτη με χαμηλότερο κόστος από εργολήπτες, βλέπουμε ότι την ακολουθεί ένα νέο πρότυπο: όπως οι παλιές θέσεις εργασίας «πετούν μακριά», έτσι φεύγει μαζί τους και η «παλιομοδίτικη» ιδέα ότι ο

κατασκευαστής είναι υπεύθυνος για το εργατικό του δυναμικό (Klein, 2011). Οι εταιρείες αποποιούνται την ευθύνη της παραγωγής και την εναποθέτουν στους ώμους των υπεργολάβων τους, με την εντολή να παράγουν φθηνότερα.

Για να συντελεστούν τα ανωτέρω έχει προηγηθεί η διαφοροποίηση της διάστασης του χρόνου από αυτή του χώρου, ο οποίος γίνεται απόλυτα υποκειμενικός και στην συνέχεια μηχανικός, ενσωματωμένος στο μηχανικό ρολόι για να αποτελέσει την μονάδα μέτρησης των υλικών αξιών και του χρήματος (Καραμπελιάς, 2004). Η μηχανή-κλειδί της σύγχρονης βιομηχανικής επιστημονικής εποχής δεν είναι η ατμομηχανή, αλλά το ρολόι. Το σύγχρονο βιομηχανικό καθεστώς θα μπορούσε ίσως να κάνει χωρίς το κάρβουνο, χωρίς το σίδηρο και χωρίς τον ηλεκτρισμό. Δεν θα μπορούσε όμως να κάνει και χωρίς το ρολόι (Mumford, 1934).

1.1.1 Η έννοια της τοπικότητας και του κοινωνικού κεφαλαίου

Στο κονιορτοποιημένο πλαίσιο της μετανεωτερικότητας, ο χώρος έχει επανατοποθετηθεί σε επικράτειες που δεν συμβαδίζουν με την παλαιότερη εμπειρία του χώρου. Διαμορφώνεται δηλαδή ένας «μεταμοντέρνος υπερχώρος» που λειτουργεί αμφισβητώντας το ρίζωμα των λαών σε τόπους και ιστορικά δεδομένα (Jameson, 1999). Το διεθνοποιημένο κεφάλαιο επιχειρεί την εμπέδωση μιας γενικευμένης συνθήκης αποεδαφικοποίησης, σε έναν κόσμο που οι ταυτότητες επιχειρείται να γίνουν όλο και περισσότερο, αν όχι απόλυτα, σχετικές. Επιχειρείται, δηλαδή, οι πολιτισμικές βεβαιότητες και η σχέση των φυσικών δεσμών μεταξύ ανθρώπων και τόπων να αλλάξει όχι μόνο για τους μετακινούμενους ή εκτοπισμένους (πρόσφυγες, μετανάστες, λαούς χωρίς κράτος), αλλά ακόμα και για τους ανθρώπους που παραμένουν σε οικεία και προγονικά εδάφη. Ο σύγχρονος παγκοσμιοποιημένος κόσμος και η δραστική επέκταση της κινητικότητάς του, για τους υποστηρικτές της παγκοσμιοποίησης, ορίζουν έναν τόπο όπου η «διαφορά» βρίσκεται στην διπλανή γειτονιά και η «οικειότητα» εμφανίζεται στην άκρη του κόσμου.

Η τοπικότητα ως έννοια συμπυκνώνει όλες εκείνες τις ιδιότητες που διαμορφώνουν την φύση και τον χαρακτήρα των τοπικών κοινωνιών. Το φυσικό περιβάλλον, η τοπική γεωγραφία, οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, οι ιστορικοί κοινωνικοί δεσμοί και η συλλογική κουλτούρα συνθέτουν την τοπικότητα. Η τοπικότητα αποτελεί την αυθεντική έκφραση της παράδοσης και η παράδοση την τυπική όψη της τοπικότητας. Οι δύο έννοιες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες και αλληλένδετες.

Στην ιστορική φάση του φορντισμού, η επιχείρηση για να αναπτυχθεί έπρεπε να αυτονομηθεί από το περιβάλλον μέσα στο οποίο δρούσε και, τελικά, να το διαμορφώσει. Οι

κρατικές πολιτικές αποσκοπούσαν στην εξασφάλιση σταθερού κλίματος, που θα επέτρεπε στις επιχειρήσεις να γιγαντωθούν, να προσελκύσουν νέες επενδύσεις, να επιτύχουν φτηνό κόστος και μεγιστοποίηση των κερδών. Στην φάση της «ευέλικτης συσσώρευσης», όρος-κλειδί για την ανάπτυξη είναι η προσαρμοστικότητα. Η πολυδιάσπαση της αγοράς και η μεταβλητότητά της, η αθρόα εισαγωγή νέων τεχνολογιών, το εντεινόμενο μεταναστευτικό ρεύμα από την περιφέρεια προς την Δύση, το αίτημα για δικαιότερο επιμερισμό των αγαθών και οι αντινομίες των πολιτικών στις αναπτυσσόμενες, αλλά και τις βιομηχανικές χώρες, έφεραν στο προσκήνιο έννοιες που υποτίθεται ότι θα γεφύρωναν το χάσμα ανάμεσα στον φιλελευθερισμό και στην κοινωνική ανάπτυξη. Έγινε για παράδειγμα σταδιακά αντιληπτό ότι η αποκέντρωση των μονάδων παραγωγής, η εξειδίκευση και η διαρκής κατάρτιση των εργαζομένων, η συμμετοχή τους στην πολιτική της εταιρείας και η συνεργασία με μικρομεσαίες τοπικές επιχειρήσεις θα μείωνε το κόστος και θα διασφάλιζε την ποιότητα των αγαθών ή των υπηρεσιών που παρείχαν. Η παγκοσμιοποίηση επέβαλε την αναδιοργάνωση της δομής των επιχειρήσεων, οι οποίες έπρεπε πλέον να αναπροσαρμόσουν την φιλοσοφία, τους στόχους, την διοίκηση και, κυρίως, την σχέση τους με τα κοινωνικά συστήματα μέσα στα οποία θα λειτουργούσαν. Η συνδιαλλαγή των επιχειρήσεων με την κοινωνία και η συμφιλίωσή τους με τους τοπικούς φορείς μπορούσε να επιτευχθεί μέσω του κοινωνικού κεφαλαίου, το οποίο θα εξασφάλιζε τη σύζευξη των οικονομικών στόχων με τις κοινωνικές επιταγές για σταθερότητα και συμμετοχή. Παράλληλα, το κοινωνικό κεφάλαιο θα δρούσε ως καταλύτης για το ανθρώπινο και φυσικό κεφάλαιο, εξασφαλίζοντας πόρους για αειφόρο και μακροχρόνια ανάπτυξη.

Οι αρχές της κοινωνικής ανάπτυξης μπορούν να συνοψισθούν στα ακόλουθα: Ανάπτυξη των πολιτών, έμφαση στην γνώση προσαρμοσμένη σε ανάγκες και στοχοθεσίες, προσαρμοστικότητα και αξιολόγηση. Η συσχέτιση του κοινωνικού κεφαλαίου με την οικονομική και – κατά συνέπεια – με την κοινωνική ανάπτυξη, για τους υποστηρικτές της παγκοσμιοποίησης μπορεί να γίνει ευκολότερα αντιληπτή εφόσον ταυτιστεί με το αίτημα για ποιότητα, συνεργασία, προσαρμοστικότητα, αναγκαίους παράγοντες για την βιωσιμότητα των κοινωνιών και των επιχειρήσεων. Το κοινωνικό κεφάλαιο ευνοεί την διάχυση των παραγόντων αυτών, φέρνοντας πολλαπλασιαστικά οφέλη και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στα συστήματα που το διαθέτουν. Η ανάπτυξη δικτύων μεταξύ προσώπων, αλλά κυρίως μεταξύ οργανισμών και φορέων συλλογικής δράσης, αναδομεί ποιοτικά το κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι, καθώς μετασχηματίζει τις στάσεις των πολιτών ως προς το αίσθημα κοινωνικής ευθύνης. Για παράδειγμα, η σύμπραξη και η συνεργασία των δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών κάνει αποτελεσματικότερα τα μέτρα για κοινωνική και τοπική

ανάπτυξη (Streeck 1992). Η συνεργασία μεταξύ εργαζομένων, εργοδοτών και εθελοντικών ομάδων για την λήψη αποφάσεων σε ζητήματα που τους αφορούν οδηγεί στον «δημοκρατικό πειραματισμό», που αποτελεί θετικό παράδειγμα για την αντιπροσωπευτική δημοκρατία (Hirst, P. and Zeitlin, J. 1988). Μέσω του κοινωνικού κεφαλαίου εκφράζονται μορφές κοινωνικής οργάνωσης, δίκτυα, θεσμοί συμμετοχής και κοινωνικής εμπιστοσύνης σε τοπικό επίπεδο, που δρουν προς όφελος του τόπου. Η κοινωνική αλληλεγγύη και η εμπιστοσύνη αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για τον σχηματισμό κοινωνικού κεφαλαίου και συνεπώς την επιτάχυνση της κοινωνικής ανάπτυξης (Τσομπάνογλου, 2004).

Από τους επικριτές της παγκοσμιοποίησης επισημαίνεται ότι η παγκοσμιοποίηση έχει υποβαθμίσει τον τοπικό χαρακτήρα της παραγωγής, δίνοντας την δυνατότητα στις επιχειρήσεις να μειώνουν το κόστος, μετακινούμενες σε διάφορες περιοχές του πλανήτη (Triligia, 2001). Στην πραγματικότητα, όμως, οι εταιρείες μπορούν να εξασφαλίσουν καλύτερες συνθήκες ανάπτυξης, εφόσον ενσωματώσουν στις διαδικασίες τους τα τοπικά χαρακτηριστικά της περιοχής στην οποία εγκαθίστανται, εναρμονιζόμενες με τις πολιτισμικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητές τους. Κατ' αναλογία, μία περιοχή θα μεγιστοποιήσει τα οφέλη της μόνο εάν διαθέτει ισχυρό κοινωνικό κεφάλαιο, το οποίο θα αποτελέσει διαπραγματευτικό πλεονέκτημα στο σύγχρονο περιβάλλον και κινητήριο μοχλό ανάπτυξης. Η παγκοσμιοποίηση, η εξέλιξη των επικοινωνιών και της κοινωνίας της πληροφορίας επιταχύνει την διαδικασία αυτή, αλλά ταυτόχρονα εντείνει τον ανταγωνισμό μεταξύ περιφερειών, οι οποίες μπορούν να επιβιώσουν εκμεταλλευόμενες το κοινωνικό κεφάλαιό τους. Κοινωνίες με ασθενή κοινωνικά δίκτυα, έλλειψη καινοτομίας και αδυναμία εσωτερίκευσης των μηχανισμών της εξέλιξης (δηλαδή κοινωνίες με χαμηλό κοινωνικό κεφάλαιο), θα αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο της υπανάπτυξης, του οικονομικού μαρασμού. Η ανάπτυξη του κοινωνικού κεφαλαίου μιας περιοχής σχετίζεται επίσης με τον δείκτη γονιμότητας, θνησιμότητας, την ποιότητα των υπηρεσιών υγείας, της ύπαρξης παραβατικότητας και της καταλληλότητας των πολιτικών και των στρατηγικών ανάπτυξης (Foley & Edwards, 1999).

Το κοινωνικό κεφάλαιο μιας περιοχής μπορεί να ενισχυθεί ή να μειωθεί, καθώς αποτελεί το αποτέλεσμα όλων των συμμετοχικών διαδικασιών της και των δικτύων (θρησκευτικών, πολιτικών, οικογενειακών, εθελοντικών κ.α.) που ενεργοποιούνται στα όριά της. Η διαθεσιμότητα των δικτύων αυτών και η εγκαθίδρυση συλλογικής κουλτούρας μέσω της αμοιβαιότητας και της εμπιστοσύνης είναι καθοριστική για την κοινωνική ανάπτυξη, αλλά ανεπαρκής, εάν οι κρατικές πολιτικές δεν συντείνουν στην αξιοποίησή τους (Coleman, 1990). Επομένως, η σχέση κοινωνικού κεφαλαίου και κοινωνικής ανάπτυξης δεν είναι άμεση, αλλά

προϋποθέτει την ύπαρξη πολιτειακών θεσμών, που ευνοούν την ανάδειξή της και κινητοποιούν τις περιφερειακές και τοπικές δυνάμεις στο πλαίσιο ενός στρατηγικού σχεδίου. Η επιτυχία ενός σχεδίου κοινωνικής ανάπτυξης ενισχύει την συλλογική ταυτότητα και ανατροφοδοτεί δράσεις οι οποίες θα πρέπει να αξιολογούνται βάσει αντικειμενικών και μετρήσιμων κριτηρίων. Η αξιολόγηση μπορεί να εφαρμοστεί στο τελευταίο στάδιο εφαρμογής και κατά την διάρκειά του, χρησιμεύοντας περισσότερο ως κατανόηση μιας τοπικής αναπτυξιακής στρατηγικής. Τέλος, η κοινωνική ανάπτυξη δεν μπορεί να αποτελεί το αντικείμενο μίας μόνο επιστήμης, γι' αυτό θα πρέπει να προσεγγίζεται με διεπιστημονική μέθοδο.

Η γνώση συσχετίζεται με την ανάπτυξη της κοινωνίας, δεδομένου ότι καθιστά τις ατομικές και ομαδικές επιλογές πιο συνειδητές. Οι κοινότητες μπορούν να εκπαιδευθούν στο να θέτουν σαφείς και ρεαλιστικούς στόχους, να σχεδιάζουν προγράμματα τοπικής ανάπτυξης και να γίνονται όσο το δυνατόν περισσότερο αυτάρκεις. Σύμφωνα με την γνωστική προσέγγιση σχεδιασμού της κοινωνικής ανάπτυξης, οι διαδικασίες δεν αποτελούνται από διαδοχικά στάδια, αλλά από παρεμβάσεις σε πολλαπλά επίπεδα, που σχεδιάζονται τόσο από τους εμπειρογνώμονες, όσο και από τους επωφελούμενους (Uphoff, 1986).

Ο αναλαβητισμός, η έλλειψη μορφωτικών ευκαιριών, οι πελατειακές σχέσεις κράτους-πολίτη και οι συγκρούσεις μεταξύ κοινωνικών ομάδων μπορούν να αρθούν με την επαναστάση κοινωνικών δεξιοτήτων και την καλλιέργεια του κοινωνικού κεφαλαίου. Ουσιαστικά, το κοινωνικό κεφάλαιο θα ενεργοποιήσει το ανθρώπινο και πολιτισμικό δυναμικό που μπορεί να υπάρχει σε λανθάνουσα κατάσταση, θα εξαλείψει την δυσπιστία και θα αντικαταστήσει τους θεσμούς που η ένδεια και η υπανάπτυξη έχουν μεταλλάξει.

Το 1956, τα Ηνωμένα Έθνη όρισαν την κοινοτική ανάπτυξη ως μια διαδικασία κατά την οποία οι προσπάθειες των πολιτών συντονίζονται με αυτές του κράτους, με σκοπό την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κοινοτήτων όσον αφορά την ποιότητα ζωής, τον πολιτιστικό, οικονομικό και κοινωνικό τομέα. Στους σύγχρονους ορισμούς, η έννοια του κράτους, αν και δεσπόζουσα, τείνει να απολέσει μέρος της βαρύτητάς της και αντικαθίσταται από την τοπική πρωτοβουλία. Στην σημερινή εποχή το κράτος πρόνοιας, ειδικά στα δυτικά κράτη, περιορίζεται και τείνει να αντικατασταθεί από την συνυπευθυνότητα των πολιτών και την αυτοδιαχείριση των κοινοτήτων (Campfens, 1997)¹.

¹ Περισσότερα για την κοινωνική ανάπτυξη και το κοινωνικό κεφάλαιο βλ. διπλωματική εργασία: «Η δικτύωση ως μέσο αξιοποίησης μορφών τοπικής ανάπτυξης, σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης», Παπανδρέου Δημήτρης, 2007, Παν/μιο Αιγαίου

Παράλληλα με την παγκοσμιοποίηση και την μεταφορά των αποφάσεων σε υπερεθνικά κέντρα, ενδυναμώνονται οι τάσεις μεταφοράς πολιτικών στο τοπικό επίπεδο, ενώ μέχρι τις αρχές του 2000 παρατηρείται μια συνεχής ενδυνάμωση των κοινωνικών κινημάτων αμφισβήτησης της παγκοσμιοποίησης².

Το κίνημα περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα συλλογικοτήτων και οργανώσεων από αριστερούς, αναρχικούς, οικολόγους, εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, αγροτικές κολεκτίβες, θρησκευτικές ομάδες κ.λπ. Τα αιτήματα ποικίλουν επίσης από προτάσεις για μια «εναλλακτική παγκοσμιοποίηση» με σεβασμό στις κοινωνικές κατακτήσεις και στο περιβάλλον, μέχρι την αμφισβήτηση της ίδιας της παγκοσμιοποίησης με το πρόταγμα της «αντιπαγκοσμιοποίησης».³

Η κοινωνική αυτή συνειδητοποίηση, τόσο στις δυτικές, όσο και στις χώρες της περιφέρειας, ως συνέπεια των καταστροφικών αποτελεσμάτων που είχαν οι δομικές διαρθρωτικές αλλαγές, που επιχειρήθηκαν από τους θιασώτες του νεοφιλελευθερισμού, επανέφερε στον προβληματισμό της κοινωνικής ανάπτυξης τον «κοινοτισμό». Η νέα αυτή προοπτική αλλάζει σταδιακά τις τοπικές στρατηγικές, οι οποίες πλέον δίνουν έμφαση στην άρση του κοινωνικού αποκλεισμού, στην κοινωνική δικαιοσύνη, στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην συμμετοχική δημοκρατία. Κύριο αίτημα της εποχής είναι η πλουραλιστική εκπαίδευση, η ευελιξία και η προσαρμογή σε ένα διαρκώς μεταλλασσόμενο περιβάλλον. Πρώτο μέλημα της κοινοτικής ανάπτυξης είναι η πάταξη των κοινωνικών ανισοτήτων και η ενσωμάτωση των αποκλεισμένων ομάδων. Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται σύγχρονοι εμπειρικοί δείκτες, που αποτελούν την βάση για την χάραξη στρατηγικών.

Ένα νέο πρόταγμα είναι αυτό της επανασύνδεσης χώρου και χρόνου, μέσα δηλαδή από την επανεπιβεβαίωση του χώρου έναντι του χρόνου, την αναβίωση της κοινότητας ως νέας σχέσης του ανθρώπου με την φύση, τον τόπο και την εργασία, στον αντίποδα του μηδενιστικού ατόμου και άρα την ανάδειξη ενός νέου πολιτιστικού υποδείγματος έναντι αυτού της νεωτερικότητας (Καραμπελιάς, 2004). Στην ελληνική ιστορία η κοινότητα αποτελεί μια πιο σύνθετη διοικητική διαίρεση, που συνδυάζει την οικονομική, εκπαιδευτική και πολιτιστική συγκρότηση και άρα αποτελεί ένα πολιτικό κύτταρο αυτοργάνωσης, στο οποίο διατηρήθηκε η εθνική ταυτότητα κατά την διάρκεια της τουρκοκρατίας, παίζοντας

² Η διάσκεψη του Ρίο ντε Τζανέιρο για το περιβάλλον το 1992, το συνέδριο του ΠΟΕ στο Σιάτλ των ΗΠΑ στα 1999 και η Σύνοδος του G8 στην Ιταλία το 2001, το Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ Πόρτο Αλέγκρε 2002-2003, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Φόρουμ Φλωρεντία 2002, αποτελούν τους σημαντικούς σταθμούς του κινήματος κατά της παγκοσμιοποίησης

³ Περιοδικό *ΑΡΔΗΝ*, τεύχος 59, Μάρτιος 2006

καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση του ρεύματος του νεοελληνικού Διαφωτισμού (Μελετόπουλος, 2013).

Η επαναφορά του κοινοτισμού στο προσκήνιο της πολιτικής σκέψης της Δύσης από ρεύματα όπως η Κοινωνική Οικολογία (Bookchin, 2016), από τις αρχές της δεκαετίας του '70, με πρόταγμα τους ελευθεριακούς συνομοσπονδιακούς δήμους ως νέα πολιτειακή συγκρότηση προκειμένου να αντιμετωπισθεί η οικολογική κρίση, καθιστά επίκαιρη την ελληνική κοινοτιστική παράδοση στα σύγχρονα ριζοσπαστικά ρεύματα. Η αναζήτηση των αιτιών της οικολογικής κρίσης στην κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στην φύση και στην εξιδανίκευση της γραμμικής ποσοτικής προόδου, ως συνέπεια του δυτικού «εργαλειακού ορθολογισμού» (Σχολή της Φρανκφούρτης) επαναφέρει την κριτική σκέψη του ρεύματος του ρομαντισμού του 19^{ου} αιώνα (Νίτσε, Νοβάλις) και στοχαστές όπως ο Γερμανός κοινωνιολόγος Φερντινάν Τόνις, ο «ντοστογιεφσκικός» Εμίλ Σιοράν, ο «νιτσεικός» αναρχοσοσιαλιστής Γκούσταβ Λαντάουερ, ο αναρχικός «υπαρξιστής» Μάρτιν Μπούμπερ, και ο Μάρτιν Χάιντεγκερ. Αυτό το ρεύμα συναντά τους Έλληνες «κοινοτιστές»: Περικλή Γιαννόπουλο, Κωνσταντίνο Καραβίδα, Ντίνο Μαλούχο, Δημοσθένη Δανιηλίδη, η σκέψη των οποίων μπορούσε να αποτελέσει υπόβαθρο στην σύγχρονη ανάγκη επαναθεμελίωσης του «τοπικού», αντλώντας παραδείγματα θέσμισης αμεσοδημοκρατικών θεσμών από την «αρχαία πόλη» και τις «κοινότητες» της τουρκοκρατίας, ως απάντηση στην κρίση των αντιπροσωπευτικών θεσμών που απονεκρώνει το κοινωνικό σώμα και οδηγεί στην σύγχρονη παρακμή (Κουτρούλης, 2014).

1.2 Η κρίση της παγκοσμιοποίησης

Στα πρώτα 350 χρόνια της ύπαρξής του, η γεωπολιτική διάσταση του καπιταλισμού πέρασε από τις πόλεις-κράτη της Δύσης στις ηπείρους, και, στα τελευταία 150 χρόνια, σε ολόκληρο τον πλανήτη. Η περίοδος από τον 15^ο αιώνα μέχρι σήμερα σηματοδοτεί τον κύκλο ζωής της καπιταλιστικής παγκόσμιας οικονομίας, η οποία, από την περίοδο της γένεσης και της φυσικής ανάπτυξής της, έχει εισέλθει στην περίοδο της κρίσης της.

Από το 1945 μέχρι τις μέρες μας, η ιστορική περίοδος αποτελεί ένα τυπικό κύκλο Κοντράτιεφ της καπιταλιστικής παγκόσμιας-οικονομίας, που ως συνήθως αποτελείται από δύο μέρη: μια αρχική φάση οικονομικής επέκτασης, που εκτείνεται από το 1945 έως το τις αρχές της δεκαετίας του '70. Και μια δεύτερη φάση, καθοδικής κίνησης οικονομικής συρρίκνωσης, που συνεχίζεται μέχρι σήμερα και πιθανώς θα συνεχιστεί για μερικά χρόνια ακόμη.

Η οικονομική παγκοσμιοποίηση σαν πολιτικοϊδεολογικό σχέδιο της εποχής μας, ξεκίνησε από την περίοδο διακυβέρνησης των Ρόναλντ Ρήγκαν (ΗΠΑ) και της Μάργκαρετ Θάτσερ (Η.Β), με την συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους, την ιδιωτικοποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων ως απάντηση στην επέκταση των εργατικών διεκδικήσεων και της ισχυρής συνδικαλιστικής εκπροσώπησης των δεκαετιών 1960 & 1970, στοιχεία που χαρακτήριζαν την σχέση κεφαλαίου –εργασίας από την κρίση του 1929 και μετά στο πλαίσιο της κενσιανής ρύθμισης.

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και η διαδικασία που ο Γκράμσι αποκαλούσε ιδεολογικό μεταμορφισμό των σοσιαλιστών, που μεταλλάχθηκαν σε μανιώδεις νεοφιλελεύθερους, έκλεισε τον κύκλο της τελικής νίκης του παγκοσμιοποιητικού νεοφιλελευθερισμού στα τέλη της δεκαετίας του '80.

Η εξαγγελία του χεγκελιανού «Τέλους της Ιστορίας», με την οποία ο Φουκουγιάμα χαρακτήρισε το δυτικό οικονομικό μοντέλο ως «πνεύμα» του κόσμου, αποτέλεσε ένα είδος βιβλικής προφητείας: η απόλυτη κυριαρχία της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης σ' έναν κόσμο χωρίς αντίπαλο δέος όπου ο μόνος αγώνας που απομένει είναι αυτός της επιμέρους βελτίωσής του. Το αφήγημα αυτό αποτέλεσε το συστατικό στοιχείο της εδραίωσης του κοινωνικού κομπορμισμού που κυριεύσε σχεδόν το σύνολο των κοινωνικών τάξεων στην Δύση.

Οι παγκόσμιες εξελίξεις των αρχών του 21^{ου} αιώνα οδηγούν σε αμφισβήτηση το αφήγημα Φουκουγιάμα: η 11^η Σεπτεμβρίου 2001 σηματοδοτεί την έναρξη της ισλαμικής αντεπίθεσης οδηγώντας σε σταδιακό περιορισμό της αμερικανικής ισχύος στην Μέση Ανατολή. Οι μαζικές εξεγέρσεις εργατών & ιθαγενών στις χώρες της περιφέρειας οδηγούν σε καθεστώτα που βρίσκονται πέρα τόσο από το σοσιαλιστικό, όσο και από το νεοφιλελεύθερο πολιτικό πλαίσιο. Η κατάρρευση της Λήμαν Μπράδερς και η κρίση του τραπεζικού συστήματος οδηγούν σε εκτεταμένες κρατικοποιήσεις, παρά τον κυρίαρχο νεοφιλελευθερισμό της αμερικανικής μητρόπολης. Το Μπρέζιτ και η εκλογή Τραμπ στην Αμερική αποτελούν εκφάνσεις της πολιτικής έκφρασης των κατεστραμμένων μεσοστρωμάτων και της παραδοσιακής εργατικής τάξης, εγκαινιάζοντας έναν νέο κύκλο προστατευτισμού και διαμόρφωσης ενός νέου ψυχοπολεμικού κλίματος (Linera, 2016).

Ποιες είναι όμως οι παράμετροι που συντελούν στην κρίση της δυτικής παγκοσμιοποίησης;

1.2.1 Η άνοδος της Κίνας

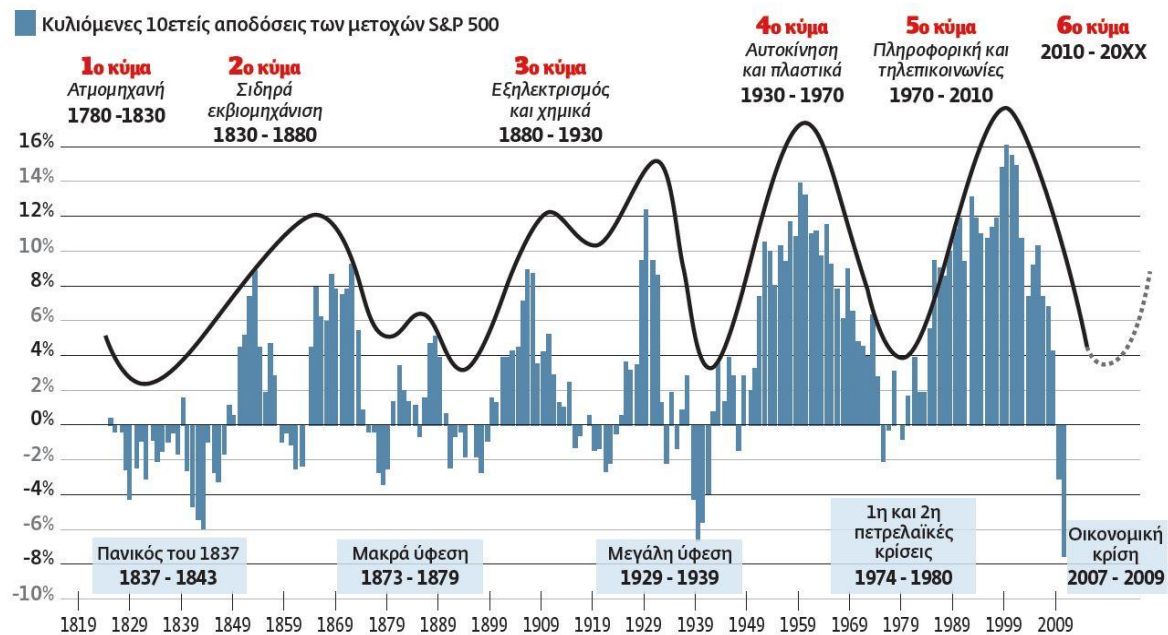
Η μεταφορά του επίκεντρου της παγκόσμιας συσσώρευσης στην Ανατολή εγκαινίασε έναν δυστικό παγκόσμιο οικονομικό κύκλο, όπου ο πρώην Τρίτος Κόσμος και κατά εξοχήν η Ανατολή έρχονται στο επίκεντρο της παγκόσμιας παραγωγής, συνεχίζοντας έναν ακόμη ανοδικό κύκλο Κοντράτιεφ, την ίδια στιγμή που η Δύση οδηγείται σε μια καθοδική πορεία. Μελετώντας την οικονομική ιστορία του καπιταλισμού διανοητές όπως ο Φερνάν Μπρωντέλ, ο Ιμμάνουελ Βαλερστάιν και ο Τζοβάνι Αρίγκι θα επεκτείνουν την χρήση των κύκλων Κοντράτιεφ και στους προγενέστερους αιώνες, επισημαίνοντας πως, σε κάθε νέο κύκλο, η προηγούμενη χώρα-πυρήνας παραχωρεί τον ρόλο του επικέντρου σε κάποια νέα, μεγαλύτερη συνήθως, χώρα ή περιοχή, ενώ η ίδια μεταβάλλεται στον χρηματοδότη και τον «τραπεζίτη» της νέας χώρας-πυρήνα. Τον ρόλο αυτό τείνει να παίζει σήμερα η Δύση και ιδιαιτέρως οι ΗΠΑ έναντι του κινεζικού πόλου ισχύος.

Η ιδιαιτερότητα του νέου κύκλου, που εγκαινιάζεται μετά το 2000, βασισμένος τεχνολογικά στην ωρίμανση της ηλεκτρονικής και μικροηλεκτρονικής επανάστασης, είναι πως, για πρώτη φορά, στο επίκεντρο της κεφαλαιακής συσσώρευσης παύει να βρίσκεται κάποια χώρα ή περιοχή της Δύσης (Arrighi, Silverand Brewer, 2003).

Διάγραμμα 1.1

Τα κύματα του Κοντράτιεφ

Η ανάλυση της πορείας των μετοχών S&P 500 έπεισε την Allianz ότι ο Κοντράτιεφ είχε δίκιο

Πηγή: Allianz Global Investors Capital Market Analysis

Ήδη πριν από το μέσον της ανοδικής φάσης του τρέχοντος οικονομικού κύκλου, στα 2010, η Κίνα έγινε η πρώτη χώρα στον κόσμο ως προς την βιομηχανική παραγωγή, υποσκελίζοντας τις ΗΠΑ, με το ΑΕΠ της να φτάνει το 2017 τα 23,1 δισ. \$ έναντι 19,3 δισ. \$ των ΗΠΑ.

Αυτή η μετατόπιση του οικονομικού επικέντρου, για πρώτη φορά εκτός του μητροπολιτικού πυρήνα, τροφοδοτεί την διάχυση της οικονομικής ανάπτυξης στο σύνολο του παλαιού Τρίτου Κόσμου και την ανάδυση, παράλληλα με την Κίνα, νέων κέντρων συσσώρευσης, όπως η Ινδία, που ακολουθεί κατά την διάρκεια του παρόντος ανοδικού κύκλου μια ταχύρυθμη και επιβεβαιωνόμενη αναπτυξιακή καμπύλη. Σε αυτόν τον ανοδικό κύκλο εντάσσονται τόσο οι χώρες της Λατινικής Αμερικής και κατ' εξοχήν η Βραζιλία, όσο και χώρες της Εγγύς Ανατολής και της Αφρικής, που τροφοδοτούν με πρώτες ύλες και ορυκτά την βιομηχανική παραγωγή βασικών αγαθών της Κίνας.

Στην κομβικής σημασίας για την σύγχρονη βιομηχανία παγκόσμια παραγωγή αλουμινίου του 2010, που έφτανε τους 41.400.000 τόνους, η Κίνα παρήγαγε 16.800.000 τόνους, δηλαδή το 40,5% του συνόλου, η Ρωσία 3.850.000 τόνους, ενώ οι ΗΠΑ, με 1.720.000 τόνους και 4,1% του συνόλου, κατέχοντας την πέμπτη θέση, μετά τον Καναδά και την Αυστραλία. Το μέγεθος της ανατροπής αποδεικνύεται αν λάβουμε υπόψη ότι στα 1959, σε μια παγκόσμια παραγωγή που ανερχόταν σε 4.060.000 τόνους, οι ΗΠΑ είχαν την ίδια περίπου παραγωγή με

σήμερα, (1.773.000 τόνους), που αντιστοιχούσε στο 43,6% της παγκόσμιας, ποσοστό δηλαδή ανάλογο με τα σημερινά επίπεδα της Κίνας.

1.2.2 Η όξυνση των κοινωνικών ανισοτήτων

Η οικονομική κρίση εντείνει το χάσμα που δημιούργησαν οι νεοφιλελεύθερες οικονομικές πολιτικές μεταξύ των πλουσίων και χαμηλότερων ομάδων εισοδήματος στις αναπτυγμένες οικονομίες, σύμφωνα με έκθεση του ΟΟΣΑ του 2015. Για πρώτη φορά, η ανισότητα αυτή αυξάνεται σε όλη την Ευρώπη σε χώρες που είναι γνωστές για την πιο ισορροπημένη κατανομή πλούτου, όπως η Γερμανία, η Δανία και η Σουηδία.

Σύμφωνα με την προαναφερθείσα έκθεση, το μέσο εισόδημα του πλουσιότερου 10% του πληθυσμού των χωρών που ανήκουν στον ΟΟΣΑ είναι εννιά φορές μεγαλύτερο από το φτωχότερο 10%. Το 10% του πλουσιότερου τμήματος του πλανήτη κατέχει το 83% του παγκόσμιου πλούτου, ενώ το χαμηλότερο 50% κατέχει μόλις το αντίστοιχο 2%.

Ωστόσο, η μεγαλύτερη ανισότητα σημειώνεται στις ΗΠΑ, με το εισόδημα, μετά φόρων, για το πλουσιότερο 1% του πληθυσμού να υπερδιπλασιάζεται από 8% το 1980, σε 18% το 2008.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο το ετήσιο μέσο εισόδημα του υψηλότερα αμειβόμενου 10% είναι περίπου 12 φορές μεγαλύτερο από το χαμηλότερα αμειβόμενο 10% του πληθυσμού. Το 1995, ο αντίστοιχος δείκτης ήταν 8 προς 1.

Ο συντελεστής Gini, που αντανακλά την εισοδηματική ανισότητα, αυξήθηκε πάνω από τέσσερεις ποσοστιαίες μονάδες σε χώρες όπως Φινλανδία, Γερμανία, Ισραήλ, Λουξεμβούργο, Νέα Ζηλανδία, Σουηδία και ΗΠΑ.

Η έκθεση του ΔΝΤ στα τέλη του 2011 εκφράζει την ανησυχία ότι επιπλέον 23 εκατομμύρια άνθρωποι θα προστεθούν –στην Αφρική, στην Ασία, στην περιοχή του Ειρηνικού– στον συνολικό αριθμό των φτωχών πολιτών, εφόσον ξεσπάσει «άμεσα μια οικονομική κρίση ικανή να πλήξει και τις πλούσιες οικονομίες του πλανήτη», όπως ακριβώς αυτή που πλήττει σήμερα την ευρωζώνη.

Βασική αιτία αυτής της δυναμικής της διεύρυνσης της ανισοκατανομής αποτελεί το γεγονός ότι το ποσοστό της ιδιωτικής απόδοσης του κεφαλαίου μέσω των παγκόσμιων χρηματιστηριακών δομών είναι υψηλότερο από τον ρυθμό μεγέθυνσης του εισοδήματος μέσω της παραγωγής. Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση των περιουσιών μέσω της ανακεφαλαιοποίησης είναι υψηλότερη από τους ρυθμούς αύξησης της παραγωγής και των μισθών. Μια νέα μορφή

οικονομικής κυριαρχίας εμπεδώνεται με υποκείμενο τον προσοδούχο-ραντιέρη έναντι του παραδοσιακού καπιταλιστή-επιχειρηματία (Piketty, 2014).

1.2.3 Το οικολογικό ζήτημα

Η οικολογική κρίση δεν αποτελεί καινοφανές φαινόμενο στην ανθρώπινη ιστορία. Ιδιαίτερα έντονα τις τελευταίες δεκαετίες, η σπατάλη των φυσικών πόρων αποτελεί ένδειξη της υπερεκμετάλλευσης του φυσικού περιβάλλοντος από τον άνθρωπο. Από το 1961 έως σήμερα το οικολογικό αποτύπωμα⁴ του πλανήτη έχει υπερδιπλασιαστεί κυρίως εξαιτίας της ραγδαίας αύξησης του πληθυσμού της γης και της αύξησης της ατομικής κατανάλωσης μέσω της επέκτασης του εμπορεύματος σε όλες της πτυχές της ανθρώπινης ζωής. Η αλόγιστη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, ως αποτέλεσμα του μοντέλου διαρκούς ποσοτικής ανάπτυξης, υπερβαίνει την ικανότητα αναγέννησης του πλανήτη κατά 30% περίπου, ενώ τα τρία τέταρτα του πληθυσμού της γης ζουν σε χώρες που είναι «οικολογικοί οφειλέτες», δηλαδή η εθνική τους κατανάλωση ξεπερνά την βιολογική φέρουσα ικανότητα της χώρας⁵. Η εξαφάνιση σημαντικού ποσοστού ειδών της πανίδας και της χλωρίδας, η εξάντληση φυσικών πόρων, όπως το νερό, το πετρέλαιο, κ.α. -απαραίτητων για την διατήρηση της ανθρώπινης ζωής και του σύγχρονου βιοτικού επιπέδου-, η κλιματική αλλαγή εξαιτίας και του φαινομένου του θερμοκηπίου και οι συνέπειες της: τήξη των πάγων, ακραία καιρικά φαινόμενα, άνοδος της στάθμης της θάλασσας, αποτελούν εμφανείς ενδείξεις της οικολογικής απορρύθμισης.

Η οικολογική κρίση, λόγω της παγκόσμιας διάστασης που λαμβάνουν οι επιπτώσεις της, αποτελεί το κορυφαίο πρόβλημα που έχει να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα τον 21ο αιώνα ενώ θέτει σε δοκιμασία τις κρατούσες κοινωνικοοικονομικές, πολιτικές και ηθικές αξίες σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο. Η αποκατάσταση των οικοσυστημάτων εκτιμάται ότι απαιτεί οικονομικούς πόρους που θα υπερβαίνουν ετησίως τα τέσσερα έως τεσσεράμισι τρισεκατομμύρια δολάρια, το διπλάσιο δηλαδή από τις υπολογιζόμενες απώλειες των διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών, κατά την πρόσφατη οικονομική κρίση του 2008⁶.

⁴Οικολογικό αποτύπωμα θεωρείται το μέτρο, σύμφωνα με το οποίο προσδιορίζονται οι απαιτήσεις της ανθρωπότητας στην βίοςφαιρα, δηλαδή την έκταση παραγωγικής γης, πόσιμο νερό και θάλασσας που είναι απαραίτητη για την κάλυψη των καθημερινών ανθρώπινων αναγκών σε ενέργεια και νερό, συνυπολογίζοντας τις εκπομπές ρύπων ανά άτομο και την έκταση που χρειάζεται για την απόθεση των απορριμμάτων του.

⁵WWF, Living Planet Report 2008, σ. 2 επ., https://www.wwf.gr/images/pdfs/lpr_2008.pdf

⁶WWF, The living Planet Report 2008, επ., J. Jowitz, World is facing a natural resources crisis worse than financial crunch, The Guardian, 29.10.2008, <http://www.guardian.co.uk/environment/2008/oct/29/climatechange-endangeredhabitats>.

Το αίτημα της αποανάπτυξης ως εγκατάλειψη του αντικειμενικού σκοπού της ποσοτικής ανάπτυξης και την κυριαρχία της οικονομικής σφαίρας στην κοινωνία και στην πολιτική, αποτελεί μια ριζοσπαστική κριτική στις αναπτυξιακές θεωρίες τόσο του οικονομικού φιλελευθερισμού όσο και του μαρξισμού, ήδη από τον Καρλ Πολάνυι στο έργο του «Ο Μεγάλος Μετασχηματισμός» (1944) και από στοχαστές όπως ο Ιβάν Ίλιτς, ο Αντρέ Γκορζ, ο Κορνήλιος Καστοριάδης, ο Γκεοργκέσκου - Ρέγκεν τις δεκαετίες του 1960 και 1970 (Latouche, 2008).

1.3 Υποχώρηση της δυτικής ηγεμονίας

Στην απαρχή της κρίσης το 2008, διαφαινόταν μια τάση επικράτησης της Ευρώπης έναντι των ΗΠΑ, ακριβώς λόγω της στήριξης του οικοδομήματος αυτού στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις αρχές του κοινωνικού κράτους, που αποτελούσαν τους ακρογωνιαίους λίθους του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Οι περιορισμένες διεργασίες πολιτικής ολοκλήρωσης της Ευρώπης, σε συνθήκες γεωπολιτικών πιέσεων της Γηραιάς Ηπείρου από την Μ. Ανατολή και την Ρωσία -περιοχές από τις οποίες εξαρτάται ενεργειακά-, και επέκτασης του κινεζικού ανταγωνισμού, επέτειναν τις φυγόκεντρες τάσεις. Ο περιορισμός στο πλαίσιο του διεθνούς ανταγωνισμού και η εξασθένηση του δυτικού πόλου ισχύος τροφοδότησαν μια γενικευμένη εσωστρέφεια και αναδίπλωση στην Ευρώπη.

1.3.1 Η υποχώρηση των πολυεθνικών εταιρειών

Στην δεκαετία του '90 πολλές δυτικές επιχειρήσεις έγιναν παγκόσμιες εξαγοράζοντας ανταγωνιστές, μεταφέροντας εργοστάσια σε περιφερειακές χώρες όταν προέκυπτε κάποια ευκαιρία. Ο συνδυασμός των πωλήσεων των 350 μεγαλύτερων πολυεθνικών ανερχόταν εκείνη την περίοδο στο 1/3 του ΑΕΠ όλων των βιομηχανικών κρατών. Τα περιουσιακά στοιχεία των 100 μεγαλύτερων από τις 37.000 πολυεθνικές ανέρχονταν στα 4 τρισ. \$, εκ των οποίων 2 τρισ. \$ βρίσκονταν εκτός χώρας προέλευσης. Το 85% της παγκόσμιας κεφαλαιοποίησης των πολυεθνικών δημιουργήθηκε μετά το 1990, όπως απεικονίζει το Διάγραμμα 1.2.

Διάγραμμα 1.2

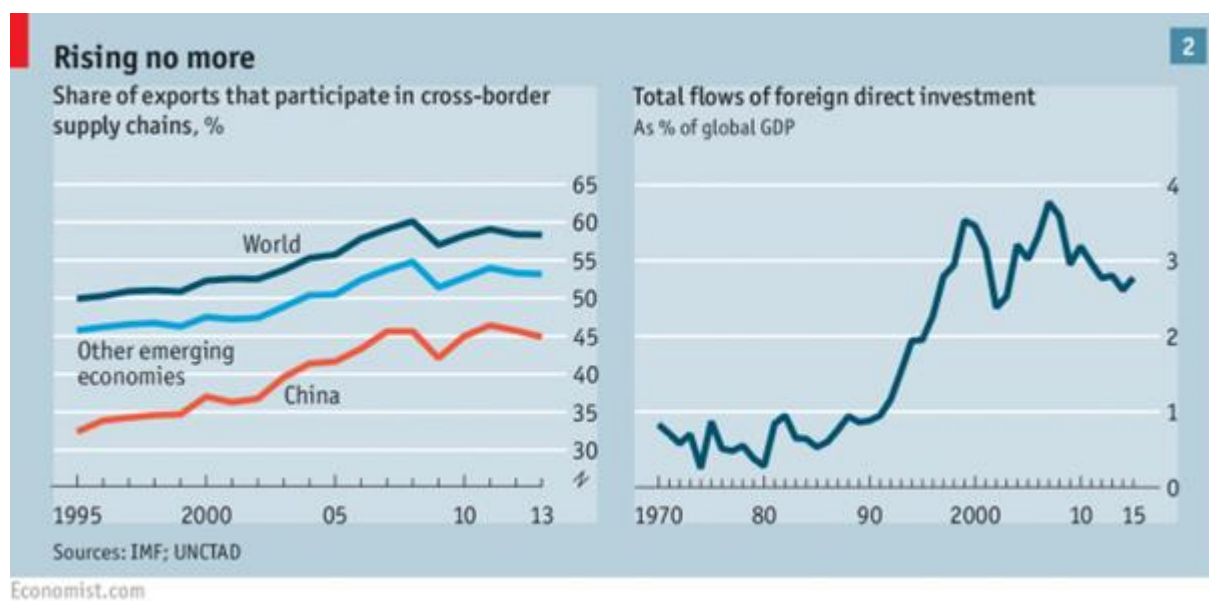
Κεφαλαιοποίηση άμεσων ξένων επενδύσεων (% Παγκόσμιου ΑΕΠ)
Πηγή: Economist, Ιανουάριος 2017⁷

⁷ Νέος Ερμής ο Λόγιος, τεύχος 15

Το 2016 οι διεθνείς επενδύσεις των πολυεθνικών μειώθηκαν κατά 10-15%, ενώ το ποσοστό του παγκόσμιου εμπορίου που αφορά στις παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες παραμένει στάσιμο από το 2007.

Διάγραμμα 1.3

- α) Συμμετοχή εξαγωγών στις παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες &
β) ροή άμεσων διεθνών επενδύσεων

Πηγή: Economist, Ιανουάριος 2017 (στο ίδιο)

Αντίστοιχη είναι η πτώση των κερδών των πολυεθνικών: Για όσες έχουν την έδρα τους στον ΟΟΣΑ, τα κέρδη από το εξωτερικό μειώθηκαν κατά 17% σε χρονική διάρκεια 5 χρόνων. Οι αμερικανικές εταιρείες παρουσίασαν μικρότερη μείωση κερδών -12% κατά μέσο όρο- λόγω της επικέντρωσής τους στις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνίας. Για τις μη αμερικάνικες εταιρείες –κυρίως ευρωπαϊκές-, η πτώση έφτασε στο 20%. Μερικές από τις βασικές αιτίες αυτής της πτώσης των κερδών αποτελεί η κάθετη πτώση της τιμής των πρώτων υλών που επηρέασαν τα κέρδη των εταιρειών πετρελαίου, εξόρυξης κ.λπ. καθώς και η επιδείνωση του τραπεζικού τομέα. Εξίσου σημαντικός παράγοντας είναι αυτός της πολυπλοκότητας των εφοδιαστικών αλυσίδων που κανείς οργανισμός δεν είναι σε θέση να διαχειριστεί και που συνεχώς εντείνει την γραφειοκρατικοποίηση της διαχείρισής τους.

Κι ενώ οι μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες κατέχουν το 50% του παγκόσμιου εμπορίου και αντιστοιχούν στο 40% της κεφαλαιοποίησης των δυτικών χρηματιστηρίων, κατέχουν το

μεγαλύτερο μέρος της πνευματικής ιδιοκτησίας του πλανήτη, συνεισφέρουν όμως μόνο στο 2% των παραγόμενων θέσεων εργασίας. Το έτος 2000, κάθε δισεκατομμύριο \$ από το σύνολο των ξένων επενδύσεων παγκοσμίως αντιστοιχούσε σε 7.000 θέσεις εργασίας και σε ετήσιες εξαγωγές 600 εκατομμυρίων \$, ενώ σήμερα αντιστοιχούν σε 3.000 θέσεις εργασίας και μόλις 300 εκατ. \$ εξαγωγών.

Απέναντι στην κρίση των υπερμεγέθων και δύσκαμπτων πολυεθνικών εταιρειών, μια συνεχώς διευρυμένη ομάδα μικρών επιχειρήσεων, που χρησιμοποιούν επιδέξια την καινοτομία και την πληροφορική, κάνει την εμφάνισή της σε παγκόσμια κλίμακα. Χώρες, μέτοχοι και οργανισμοί που οργανώθηκαν στην βάση της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων θα πλήττονται όλο και περισσότερο. Η εμφάνιση μιας πιο κατακερματισμένης και τοπικιστικής εκδοχής και η υιοθέτηση υβριδικών οικονομικών μοντέλων αναδύεται.

1.3.2 Δημογραφική γήρανση – Μεταναστευτικές ροές

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, αν η Ευρώπη των 27 θέλει να διατηρήσει την παρούσα σχέση μεταξύ εργαζομένων και συνταξιοδοτούμενων, θα χρειαζόταν μέχρι το 2050 άλλα 70 εκατ. οικονομικούς μετανάστες. Η πληθυσμιακή συρρίκνωση της Ευρώπης αντανακλάται στην συνακόλουθη μείωση του μεριδίου της Ευρώπης στο παγκόσμιο ΑΕΠ.

Ο πληθυσμός της Γης έφθασε το ένα δισεκατομμύριο το 1804, τα δύο δισεκατομμύρια το 1927, τα τρία το 1960, τα τέσσερα το 1974, τα πέντε το 1987 και τα έξι δισεκατομμύρια το 1999. Προβλέπεται να φθάσει τα οκτώ δισεκατομμύρια μεταξύ 2025 και 2030. Μεταξύ 2045 και 2050 ο παγκόσμιος πληθυσμός προβλέπεται (με τις σημερινές εκτιμήσεις) να φθάσει τα εννέα δισεκατομμύρια, με εναλλακτικά σενάρια να κυμαίνονται από 7,4 ως 10,6 δισεκατομμύρια.

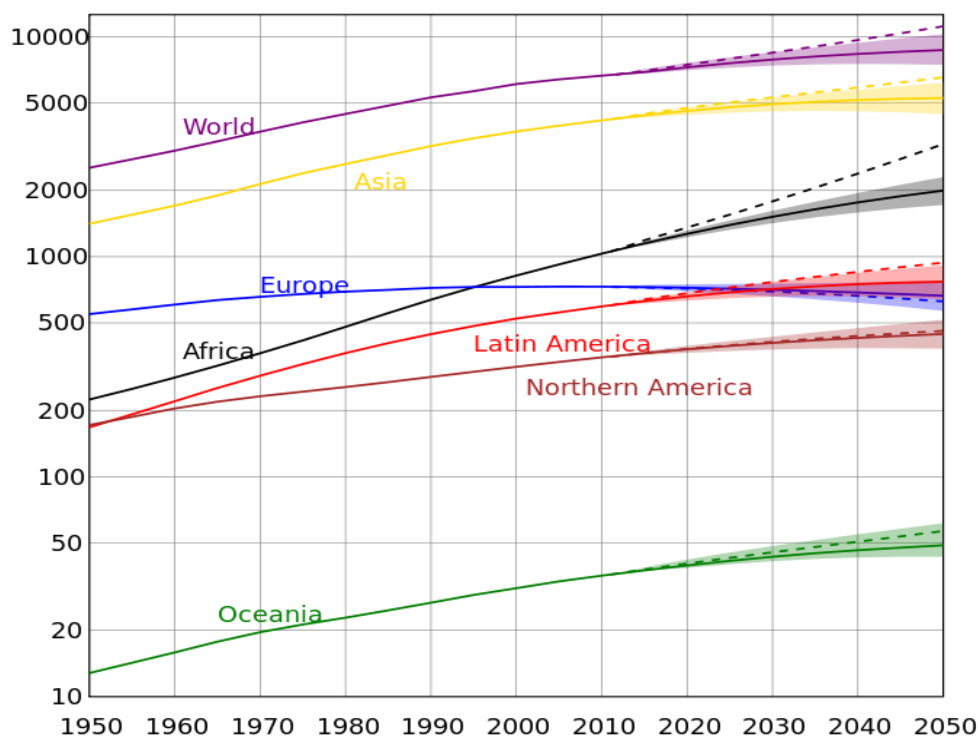
Σύμφωνα με τους Πίνακα 1.1 & το Διάγραμμα 1.4, το 2050 ο αναπτυγμένος κόσμος θ' αποτελεί μόλις το 10% του συνολικού παγκόσμιου πληθυσμού, μια σημαντική ανατροπή από το αντίστοιχο ποσοστό του 30% που αντιπροσώπευε ο δυτικός κόσμος στις αρχές του 20ου αιώνα.

Το 2025, το 61% από τα 8 δισεκατομμύρια του παγκόσμιου πληθυσμού θα ζουν στην Ασία, κυρίως στην Κίνα και την Ινδία. Το σχετικό μερίδιο της Ευρώπης στον παγκόσμιο πληθυσμό θα μειωθεί, και η ΕΕ των 27 θα αντιπροσωπεύει το 5,5%. Μπορεί έτσι να προκύψει μια πολυπολική παγκόσμια τάξη με διάφορες πολιτικές, τεχνολογικές, οικονομικές και στρατιωτικές δυνάμεις (Γεώργιας Κ. 2015).

Πίνακας: 1.1

Εκτιμήσεις του ΟΗΕ (2008) και μέσες προβολές διακυμάνσεων (σε εκατομμύρια)

Έτος	Κόσμος	Ασία	Αφρική	Ευρώπη	Λατινική Αμερική	Βόρειος Αμερική	Ωκεανία
2000	6.115	3.698 (60,5%)	819 (13,4%)	727 (11,9%)	521 (8,5%)	319 (5,2%)	31 (0,5%)
2005	6.512	3.937 (60,5%)	921 (14,1%)	729 (11,2%)	557 (8,6%)	335 (5,1%)	34 (0,5%)
2010	6.909	4.167 (60,3%)	1.033 (15,0%)	733 (10,6%)	589 (8,5%)	352 (5,1%)	36 (0,5%)
2015	7.302	4.391 (60,1%)	1.153 (15,8%)	734 (10,1%)	618 (8,5%)	368 (5,0%)	38 (0,5%)
2020	7.675	4.596 (59,9%)	1.276 (16,6%)	733 (9,6%)	646 (8,4%)	383 (5,0%)	40 (0,5%)
2025	8.012	4.773 (59,6%)	1.400 (17,5%)	729 (9,1%)	670 (8,4%)	398 (5,0%)	43 (0,5%)
2030	8.309	4.917 (59,2%)	1.524 (18,3%)	723 (8,7%)	690 (8,3%)	410 (4,9%)	45 (0,5%)
2035	8.571	5.032 (58,7%)	1.647 (19,2%)	716 (8,4%)	706 (8,2%)	421 (4,9%)	46 (0,5%)
2040	8.801	5.125 (58,2%)	1.770 (20,1%)	708 (8,0%)	718 (8,2%)	431 (4,9%)	48 (0,5%)
2045	8.996	5.193 (57,7%)	1.887 (21,0%)	700 (7,8%)	726 (8,1%)	440 (4,9%)	50 (0,6%)
2050	9.150	5.231 (57,2%)	1.998 (21,8%)	691 (7,6%)	729 (8,0%)	448 (4,9%)	51 (0,6%)

Διάγραμμα 1.4 Εκτίμηση αύξησης πληθυσμού ανά ήπειρο

Η δημογραφική συρρίκνωση στην Ευρώπη συνδυάζεται με την συνεχή αύξηση των μεταναστευτικών ροών από τις χώρες του «Αναπτυσσόμενου Νότου», οι οποίες σε χώρες όπως η Ελλάδα έχουν διττό χαρακτήρα: εξαγωγής εξειδικευμένων, υψηλόβαθμων τεχνικών

και εισγωγής ανειδίκευτων εργατών από χώρες χαμηλών οικονομικών επιδόσεων και πολιτικής ισχύος.

Ποσοστό μικρότερο από το 4% του παγκόσμιου πληθυσμού ζει σήμερα εκτός της χώρας γέννησής του ενώ, έως το 2025, η κινητικότητα θα αφορά ακόμα περισσότερα άτομα λόγω της ραγδαίας αύξησης του νεαρού πληθυσμού στην Αφρική, της γεωπολιτικής αστάθειας στην Μέση Ανατολή, καθώς και της αυξανόμενης πίεσης που θα προκαλέσει η κλιματική αλλαγή. Οι παράγοντες αυτοί κυρίως θα εξακολουθήσουν πιο πειστικά να εξωθούν άτομα και οικογένειες στην αναζήτηση ασφαλέστερης και καλύτερης ζωής στο εξωτερικό, εκτός εάν πραγματοποιηθούν επενδύσεις για την προαγωγή ενός μέλλοντος ειρήνης και ευημερίας στις χώρες καταγωγής.

Οι τεχνολογίες έχουν συμβάλει ώστε τα άτομα να έχουν μεγαλύτερη επίγνωση των ευκαιριών σε παγκόσμια κλίμακα. Η συμμετοχή στο παγκόσμιο εργατικό δυναμικό θα εξαρτάται μελλοντικά λιγότερο από τον τόπο κατοικίας και περισσότερο από την ταχύτητα και την ποιότητα της διαδικτυακής τους σύνδεσης. Ένας περισσότερο διασυνδεδεμένος κόσμος θα προσφέρει νέες ευκαιρίες, όπως και αυξημένες απειλές. Οι εγκληματικές οργανώσεις και οι τρομοκράτες θα εξακολουθήσουν να αναζητούν τρόπους για να εκμεταλλευτούν την μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων και να χρησιμοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες για παράνομες δραστηριότητες ή για τη διάδοση μίσους.

Συμπερασματικά:

Η κρίση της παγκοσμιοποίησης θέτει υπό αμφισβήτηση την δυτική ηγεμονία για πρώτη φορά μετά την εμπορική άνοδο των ιταλικών πόλεων της Βενετίας και της Γένοβας στις αρχές της δεύτερης χιλιετηρίδας, δίνοντας μια νέα ώθηση στην συζήτηση της ισχυροποίησης του εθνικού και τοπικού επιπέδου και τις δυνατότητες ενός εναλλακτικού αναπτυξιακού μοντέλου.

Η ασύδοτη παγκοσμιοποίηση, καρπός της ανεξέλεγκτης δράσης των μεγάλων πολυεθνικών εταιρειών απαιτεί άμεσα κοινωνική και οικολογική ρύθμιση σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Στοιχεία μιας τέτοιας διαδικασίας θα ήταν πρωτίστως «η κατοχύρωση των ελάχιστων κοινωνικών δικαιωμάτων, η απόκρουση του κοινωνικού ντάμπινγκ που προκαλεί την υπονόμευση του κοινωνικού κράτους» (Σακελλαρόπουλος, 2003). Οι χωροθετικές αποφάσεις των εθνικών-τοπικών αναπτυξιακών στρατηγικών θα πρέπει να λαμβάνονται μετά την στάθμιση της επίδρασης σε αυτές των συνεπειών της κρίσης της παγκοσμιοποίησης και των δυνατοτήτων σχεδιασμού στρατηγικών ενδογενούς ανάπτυξης (development from within) σε κάθε τόπο. Η ενίσχυση της τοπικής και της ενδογενούς διάστασης, που συντίθεται με τις χωροθετικές αποφάσεις των επιχειρήσεων και τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα

προσέλκυσης επενδύσεων των διαφόρων περιοχών του πλανήτη, αποκτάει όλο και μεγαλύτερη σημασία. Η δυναμική αυτή επηρεάζει την συμπεριφορά των τοπικών παραγωγικών και κοινωνικών συστημάτων με άμεση συνέπεια την ενεργοποίηση των μεταβλητών της πιο ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης.

Η ενδυνάμωση του τοπικού δεν αποτελεί επιστροφή στην ουτοπία της απόλυτης αυτάρκειας στο επίπεδο μικρών κοινοτήτων, αλλά μια στρατηγική περιορισμού της άσκοπης υπερεθνικής μεταφοράς των εμπορευμάτων σύμφωνα με τους κανόνες του Παγκόσμιου Εμπορίου, σε συνδυασμό με την υποστήριξη της ποικιλομορφίας των εθνικών και τοπικών οικονομιών.

Για την δυνατότητα αυτής της μεταστροφής, θα πρέπει να απαντηθούν μερικά κρίσιμα ερωτήματα:

- Πώς θα ήταν δυνατόν εγχειρήματα συμμετοχής και άμεσης δημοκρατίας σε τοπική κλίμακα ν' ανταγωνιστούν την πολιτική των πολυεθνικών εταιρειών;
- Πώς ένα τοπικό σχέδιο παραγωγικής ανασυγκρότησης θα επέτρεπε την βιωσιμότητα των μικρών και μεσαίων παραγωγικών μονάδων δημιουργώντας θέσεις εργασίας, όταν οι αναπτυξιακές πολιτικές των υπερεθνικών οργανισμών υποστηρίζουν την μεγάλη κλίμακα παραγωγής;
- Πώς θα γινόταν εφικτό ένα μοντέλο εκπαίδευσης και κατάρτισης προσαρμοσμένο στις εθνικές προτεραιότητες και στις τοπικές ανάγκες, όταν τα Μέσα Ενημέρωσης και το διαδίκτυο μεταφέρουν, μέσω χιλιάδων εικόνων, την «παγκόσμια κουλτούρα» στους νεώτερους;
- Πώς θα ήταν δυνατή η υποστήριξη της χρήσης των τοπικών φυσικών πόρων και των ΑΠΕ μικρής κλίμακας σ' ένα μοντέλο «κυκλικής οικονομίας», όταν οι διεθνείς χρηματοδοτικοί οργανισμοί και τα κράτη επιδοτούν, μέσω της φορολογίας και τις υποδομές, τις πολυεθνικές των ορυκτών καυσίμων και τις γιγαντιαίες ενεργειακές εγκαταστάσεις –ακόμα και στις ΑΠΕ;

Σ' όλο τον κόσμο, δεκάδες τοπικές και περιφερειακές πρωτοβουλίες δείχνουν τις δυνατότητες ενός εναλλακτικού αναπτυξιακού μοντέλου:

- Κοινοτικές τράπεζες και ταμεία χρηματοδότησης επιτρέπουν τοπικές επενδύσεις ισχυροποιώντας τις τοπικές οικονομίες, δημιουργώντας βιώσιμες θέσεις εργασίας και προστατεύοντας το περιβάλλον

- Καμπάνιες για την ενδυνάμωση της καταναλωτικής συνείδησης αγοράς προϊόντων που παρήχθησαν σε μικρή απόσταση από μικρούς παραγωγούς ή τοπικούς συνεταιρισμούς
- Τοπικά συστήματα συναλλαγών (Local Exchange Trading System –LETS) διασφαλίζουν τον περιορισμό της διαρροής του χρήματος από τις τοπικές κοινότητες
- Τράπεζες χρόνου, δανεισμού ή ενοικίασης εργαλείων, συσκευών, οχημάτων κ.ο.κ. περιορίζουν την επέκταση του εμπορεύματος και την οικονομική επιβάρυνση των νοικοκυριών
- Η «κοινοτικά κποστηριζόμενη γεωργία» δημιουργεί δίκτυα μεταξύ καταναλωτών με μικρούς παραγωγούς, κάνοντας εφικτή την προμήθεια φτηνότερης και πιο ασφαλούς τροφής
- Τα «οικολογικά χωριά» (Global Ecovillage Network) αποτελούν παραδείγματα αναγέννησης μικρών και εγκαταλειμμένων περιοχών βασισμένα σε μεθόδους τοπικής παραγωγής και αυτάρκειας (Helena Norberg –Hodge, 1996)

Στις αρχές της οικονομικής κρίσης του 2010 στην χώρα μας, σε συνδυασμό με το κίνημα των αγανακτισμένων, αναπτύχθηκε ένα σύνολο τοπικών πρωτοβουλιών με παρόμοιες πρακτικές: πρωτοβουλίες επιστροφής στην ύπαιθρο από τα αστικά κέντρα – που ξεπέρασαν τις 60 χιλιάδες–, παράκαμψη των μεσαζόντων στην διακίνηση αγροτικών προϊόντων (κίνημα της πατάτας), αστικοί λαχανόκηποι, τοπικά-εναλλακτικά νομίσματα, κοινωνικά ιατρεία/φροντιστήρια/φαρμακεία, ανταλλαγές χωρίς χρήματα, αυτοδιαχειριζόμενα πολιτιστικά εγχειρήματα κ.ο.κ. Πρακτικές που όμως δεν έγιναν πλειοψηφικές ώστε να αναστρέψουν τον «οικονομικό παρασιτισμό» και την επιβολή των μνημονιακών δεσμεύσεων, με αποτέλεσμα τις τρέχουσες οικονομικές, κοινωνικές και δημογραφικές συνέπειες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

Η κρίση χρέους στην ευρωζώνη και οι επιπτώσεις στο ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο

Η απόφαση της Αμερικανικής Ομοσπονδιακής Τράπεζας (FED) για το κλείσιμο της Λήμαν Μπράδερς, το 2008, αποτέλεσε το ορόσημο για την επέκταση της χρηματοπιστωτικής κρίσης στον δυτικό κόσμο. Η κρίση κατέστη αναπόφευκτη, αφού από το 1990 οι κυβερνήσεις της Ε.Ε απομάκρυναν κάθε έννοια ελέγχου στις διεθνείς μετακινήσεις κεφαλαίου, θεωρώντας ότι κάτι τέτοιο θα συντελούσε στην τροφοδότηση των επενδύσεων και άρα στην ανάπτυξη και στην ευημερία. Η χρήση των αποταμιεύσεων των εμπορικών τραπεζών για δάνεια υψηλού ρίσκου -κυρίως καταναλωτικά αγαθά και κατοικίες- οδήγησε σε σταδιακή αδυναμία αποπληρωμής των ιδιωτικών δανείων, γεγονός που, σε συνδυασμό με τον δανεισμό για την λειτουργία του δημόσιου τομέα, οδήγησε στην έκρηξη των «τοξικών ομολόγων» και σε μια συνακόλουθη κατάρρευση της διατραπεζικής αγοράς.

Στην περιφέρεια της ευρωζώνης, από την άλλη πλευρά, η επακόλουθη απώλεια της ανταγωνιστικότητας των φτωχών οικονομιών λόγω προσχώρησης στο κοινό νόμισμα καλύφθηκε την προηγούμενη 20ετία από ροές φτηνού κεφαλαίου, το οποίο δινόταν προς δανεισμό με επιτόκια που θεωρητικά ήταν τα ίδια για όλη την επικράτεια της νομισματικής ένωσης. Η επικράτηση του χρηματιστηριακού κεφαλαίου, σε συνδυασμό με την κυριαρχία του κλάδου των υπηρεσιών στον δυτικό κόσμο, ήταν το αποτέλεσμα της εφαρμογής του μοντέλου της παγκοσμιοποίησης μέσω του οποίου οι χώρες εκτός Δύσης –κυρίως η Κίνα και η Ινδία– μετατράπηκαν σε παγκόσμια παραγωγικά κέντρα. Τα ελλείμματα του ισοζυγίου εμπορικών ανταλλαγών των χωρών της Δύσης –εκτός Γερμανίας και Ιαπωνίας– διογκώθηκαν όπως αντίστοιχα το ιδιωτικό και δημόσιο χρέος, σε βαθμό που δεν μπορούσε να είναι πλέον διαχειρίσιμο⁸.

⁸ Για την κρίση των μεγάλων επιχειρήσεων και της ταιηλορικής αλυσίδας παραγωγής την δεκαετία του 70, - αποτέλεσμα των εργατικών κινητοποιήσεων από τον Μάη του 68-, που οδήγησε στην μαζική μετεγκατάσταση παραγωγικών μονάδων από την Δύση στην Ανατολή και στην αυτοματοποίηση της παραγωγής, βλέπε Καραμπελιάς Γ. «Στα Μονοπάτια της Ουτοπίας», 1995.

Το 2010, ο μέσος όρος των εσόδων των κρατών της Ένωσης των 27 ήταν 44% του ΑΕΠ ενώ οι δαπάνες έφταναν το 50,3% του ΑΕΠ, με αποτέλεσμα το μέσο έλλειμμα στην Ευρωζώνη να διαμορφώνεται στο 6,4%. Ο προϋπολογισμός της Ευρώπης στο σύνολό του ήταν πάντα ελλειμματικός από το 1995, με εξαίρεση το 2000 που παρουσίασε ένα μικρό πλεόνασμα της τάξεως του 0,2 %, ενώ το ίδιο έλλειμμα ήταν περισσότερο και έφτανε στο 7,2% το 1995.

Το 2008, τα μεγαλύτερα ελλείμματα ως ποσοστό του ΑΕΠ εμφανίζονται στην Ιρλανδία (7,3%), στην Ελλάδα (9,8%), στην Ισλανδία (13,5%), σε χώρες δηλαδή με εγχώριο προϊόν αρκετά μικρό σε σχέση με το σύνολο της Ευρωζώνης. Μετά τα πρώτα προγράμματα εξυγίανσης των τραπεζών στην Ιρλανδία, το έλλειμμα έφτασε το 32,4%, στην Ελλάδα το 10,4%, στο Ηνωμένο Βασίλειο το 10,2%, στην Ισπανία το 9,3% και στην Πορτογαλία το 9,2%. Η Εσθονία ήταν η μόνη χώρα της Ευρωζώνης που αυτήν τη χρονική περίοδο είχε πλεόνασμα 0,1% του ΑΕΠ μετά από ένα σύνολο περικοπών στο μισθολογικό κόστος και στις δημόσιες δαπάνες. (Wahrig L., 2011)

Σύμφωνα με τα πορίσματα Ομάδας Εργασίας (Task Force) του Ευρωπαϊκού Δικτύου Καταπολέμησης της Φτώχειας (EAPN), με αντικείμενο τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν στις χώρες της περιφέρειας υπό την αιγίδα της τρόικας, ο δανεισμός ως εγχείρημα διάσωσης προέκυψε ως απάντηση στις επιθέσεις του κερδοσκοπικού κεφαλαίου και στις εκτιμήσεις των οίκων αξιολόγησης για το υψηλό ρίσκο στην αποπληρωμή των χρεών. Οι χορηγίες των δόσεων διάσωσης, που αποτελούν δάνεια και όχι χορηγίες –άρα δεν επιβαρύνουν τους Ευρωπαίους φορολογούμενους – έγιναν με όρους «νεοφιλελεύθερης ατζέντας» ανάλογους με αυτούς που εφαρμόστηκαν στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και συνίσταντο: σε δραστικές περικοπές των δημόσιων δαπανών, στην πώληση της δημόσιας περιουσίας και στην απορύθμιση των εργασιακών σχέσεων. Στα προγράμματα αυτά, εκτός του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου συναίνεσε τόσο η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα όσο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή η οποία και τα διαπραγματεύτηκε. Παρ' όλη την εφαρμογή των μέτρων, οι αγορές δεν πείστηκαν για την ικανότητα της Ελλάδας και της Πορτογαλίας να ξεφύγουν από τον φαύλο κύκλο της ύφεσης και της αύξησης του χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ, επιπρόσθετα δε οι επιθέσεις των κερδοσκόπων επεκτάθηκαν στο τραπεζικό σύστημα της Ιταλίας και της Ισπανίας.

Δράττοντας την ευκαιρία της χρηματοπιστωτικής κρίσης και με πεδίο αναφοράς την Ελλάδα, η Γερμανία προώθησε μια δική της εκδοχή αντιμετώπισης των προκλήσεων, μεταθέτοντας το πολιτικό κέντρο βάρους από τις Βρυξέλλες στο Βερολίνο. Με τον τρόπο αυτό η Γερμανία, στο πλαίσιο της κρίσης, εγκαινιάζει με επίκεντρο το ελληνικό ζήτημα ένα

μοντέλο «οικονομικού εθνικισμού», αναδιατάσσοντας τις συμμαχίες και τροφοδοτώντας μια νέα αντίθεση μεταξύ πλεονασματικού Βορρά και ελλειμματικού Νότου.

Η Γερμανία είχε τις αντικειμενικές δυνατότητες να προβεί σε μια τέτοια ανάταξη και να προωθήσει μια άκρως περιοριστική δημοσιονομική πολιτική ως τη βασική συνιστώσα για την αντιμετώπιση της κρίσης δεδομένου ότι:

- ήδη από το 2000 προωθεί στο εσωτερικό της πολιτική παγώματος των μισθών σύμφωνα με την «Ατζέντα 2010», με αποτέλεσμα, έως το 2008, οι Γερμανοί μισθωτοί να απολέσουν το 3% της αγοραστικής τους δύναμης συνολικά, όταν οι Γάλλοι την αντίστοιχη περίοδο κέρδιζαν 7%, οι Ιρλανδοί 21%, οι Έλληνες 15%, οι Ισπανοί 13% και οι Πορτογάλοι 10%. Παράλληλα, οι δημόσιες δαπάνες στην Γερμανία αυξάνονταν 9% σε όγκο, πολύ χαμηλότερα από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, στην Ιρλανδία με 88%, στην Ελλάδα με 42%, στην Ισπανία με 35% και με 17% κατά μέσον όρο στην ευρωζώνη,

- αποτελεί την μόνη πλεονασματική χώρα ως αποτέλεσμα της ένταξής της στο υποτιμημένο έναντι του μάρκου ευρώ, γεγονός που της έδωσε την δυνατότητα προώθησης ενός νεομερκαντιλιστικού μοντέλου ανάπτυξης βασισμένου στις εξαγωγές, οι οποίες, για μια 10ετία τουλάχιστον, κατευθύνονταν προς τις χώρες της περιφέρειας. Σύμφωνα με τον οικονομικό αναλυτή Χέλμουτ Χέτζελ⁹, η Γερμανία αποτελεί την πρώτη εξαγωγική δύναμη στην Ευρώπη και την τρίτη στον κόσμο ως ο πρώτος προμηθευτής της Κίνας, της Βραζιλίας και της Ρωσίας σε μηχανολογικό εξοπλισμό, με τεράστια διαφορά από άλλες ανταγωνίστριες χώρες. Στην επίτευξη του σχεδίου αυτού συνέβαλε η ενοποίηση των Γερμανιών μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η μεταφορά φτηνού εργατικού δυναμικού από την πρώην Ανατολική Γερμανία. Η σταδιακή επέκταση της Ευρώπης στην κατεύθυνση της Ευρώπης των 25 προσέθεσε επίσης μεγάλες δυνατότητες μετατόπισης των παραγωγικών της μονάδων –κυρίως της κατασκευαστικής της βιομηχανίας – στην Αν Ευρώπη, συμπιέζοντας ακόμα περισσότερο το εργατικό κόστος και στο εσωτερικό της Γερμανίας

Επιμέρους στοχεύσεις της γερμανικής στρατηγικής την περίοδο της κρίσης αποτέλεσαν:

- η τραπεζική ενοποίηση μέσω της οποίας θα ελέγχονταν παραγωγικοί πόροι – κατοικίες, αγροτική γη – καθώς και ο δημόσιος πλούτος των χωρών της περιφέρειας.

⁹ Βλ. <https://www.helmuthetzel.com/>

- το σενάριο μιας Ευρώπης δύο ή τριών ταχυτήτων αναλόγως της σφοδρότητας της επίπτωσης της κρίσης που θα ξεκινούσε με την έξοδο της Ελλάδας από το κοινό νόμισμα (Plan B) (Βαρβιτσιώτη & Δενδρινού, 2019)
- η εφαρμογή του δημοσιονομικού συμφώνου που θα οδηγούσε σε περιορισμό της εθνικής κυριαρχίας των χωρών που παρουσίαζαν τα μεγαλύτερα ελλείμματα. Ήδη από τον Οκτώβριο του 2010, το πακέτο της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Διακυβέρνησης που προωθείται με πρόταση της Γερμανίας και της Γαλλίας πηγαίνει ένα βήμα πάρα πέρα την «Οικονομική Διακυβέρνηση». Το «Σύμφωνο για το ΕΥΡΩ» περιλαμβάνει νέους μηχανισμούς οικονομικού ελέγχου κι έναν προσωρινό ευρωπαϊκό μηχανισμό Οικονομικής Σταθερότητας, ο οποίος θα αντικατασταθεί από έναν μονιμότερο
- η προώθηση ενός νέου καταμερισμού εργασίας, με φτηνή εργασία σε Ειδικές Οικονομικές Ζώνες στην περιφέρεια, με παράλληλη μεταφορά καταρτισμένου εργατικού δυναμικού από τις χώρες αυτές προς την Γερμανία, συμβάλλοντας παράλληλα στην αντιμετώπιση του δημογραφικού προβλήματος της. Ήδη από το 2008 μέχρι σήμερα η Γερμανία έχει απορροφήσει περί τους 100.000 Έλληνες¹⁰-από τους συνολικά 500.000 που μετανάστευσαν τα χρόνια της κρίσης¹¹-και μια σημαντική κατηγορία ερευνητών και ειδικών στην ψηφιακή οικονομία και την κοινωνική δικτύωση.
- η μετατόπιση της παραγωγής στον Βορρά της Ευρώπης, δίνοντας έμφαση σ' ένα μοντέλο βασισμένο στις φιλικές προς το περιβάλλον τεχνολογίες και υιοθετώντας την «πράσινη οικονομία της ελεύθερης αγοράς». Στον δε τομέα της απασχόλησης σχεδιάστηκε ένα «green new deal», σύμφωνα με το οποίο η ανάκαμψη της οικονομίας θα επιτευχθεί μέσα από την ενίσχυση των πράσινων τομέων της, την απορρύπανση, τις οικολογικές κατασκευές, τα υβριδικά αυτοκίνητα κ.λπ.

¹⁰ Πηγή Destatis, Γερμανική Ομοσπονδιακή Στατιστική Υπηρεσία, έρευνα 2017

¹¹ ICAP, έρευνα 2019

2.1 Οι επιπτώσεις των πολιτικών της τριόικας στην Ε.Ε.

Ο καθορισμένος από το Μάαστριχτ κανονισμός που όριζε την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας –ρητά προσανατολισμένη στην μονεταριστική πολιτική ελέγχου του πληθωρισμού– ρητά απαγόρευε την εξαγορά χρέους κρατών-μελών. Ελλείψει της «κοινότητας της μοίρας», κατά τον βεμπεριανό προσδιορισμό του έθνους σε ευρωπαϊκό επίπεδο, επιλέχθηκε η αντιμετώπιση της κρίσης χρέους με την λήψη δραστικών μέτρων λιτότητας που, πέραν των κοινωνικών και μακροοικονομικών τους συνεπειών, διέλυσαν την ήδη θρυμματισμένη ιδέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μέτρα που κωδικοποιούνται σε:

- περιορισμό των πραγματικών εισοδημάτων μεσαίων και χαμηλότερων στρωμάτων

Ο περιορισμός των εισοδημάτων για τα μεσαία και κατώτερα στρώματα προήλθε από πολλές συμπληρωματικές πολιτικές: από τον πληθωρισμό, τον περιορισμό των μισθών και των επιδομάτων, τις αλλαγές του φορολογικού συστήματος και την περιστολή των συντάξεων.

Η αύξηση του πληθωρισμού λόγω της αύξησης της τιμής των βασικών προϊόντων διατροφής επηρέασε το εισόδημα της μεσαίας τάξης σε χώρες όπως η Ουγγαρία, η Τσεχία και η Σλοβακία σε βαθμό υψηλότερο από αυτόν που είχε παρατηρηθεί στην φάση εισδοχής των χωρών αυτών στο ευρώ¹².

Η αύξηση του ΦΠΑ είχε ιδιαίτερα αρνητική επίπτωση στα εισοδήματα των πολιτών – στην Βουλγαρία και στην Ουγγαρία.

Συνεχίζοντας την ατζέντα της πολιτικής της Ε.Ε για την «δημογραφική γήρανση», ο περιορισμός των συντάξεων, η αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης και η τάση προσανατολισμού στην ιδιωτική ασφάλιση, εντάσσεται τώρα στην στρατηγική για την έξοδο από την κρίση χρέους.

Παράλληλα διευρύνεται η ανασφάλεια για την δυνατότητα καταβολής συντάξεων από τα δημόσια ταμεία λόγω διάθεσης των αποθεματικών τους σε κρατικά ομόλογα, ενώ τονίζονται

¹²Ετήσια έκθεση του Ευρωπαϊκού Δικτύου Καταπολέμησης της Φτώχειας (EAPN) για τις κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης, 2011

οι άμεσες επιπτώσεις του αναδιανεμητικού συστήματος των συντάξεων σε όσους διακόπτουν την εργασία τους ή ανήκουν στους χαμηλά αμειβόμενους εργαζόμενους.¹³

Τα μέτρα για την περιστολή των δημόσιων δαπανών έπληξαν κατ' αρχήν τις πολιτικές για την κοινωνική προστασία και την στήριξη των συστημάτων κοινωνικής ένταξης¹⁴. Μέτρα που αφορούν τον χρονικό περιορισμό στην χορήγηση επιδομάτων, την αυστηροποίηση των κριτηρίων στην χορήγησή τους, την μείωση των επιδομάτων που καταβάλλονται σε ειδικές κοινωνικές ομάδες και για την στήριξη των οικογενειών με παιδιά, την φορολόγηση πολλών από τα επιδόματα αυτά. Έχουν δε σημαντική επίπτωση στην κοινωνική συνοχή και στην επέκταση του φαινομένου της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στα μεσαία κοινωνικά στρώματα.

- Μείωση θέσεων εργασίας, πτώση της ποιότητας και αύξηση της δυσκολίας ένταξης στην αγορά εργασίας.

Οι πολιτικές απασχόλησης που εφαρμόστηκαν στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες από την περίοδο που ξεκίνησε η χρηματοπιστωτική κρίση, επικεντρώνονται στην ελαστικοποίηση της αγοράς εργασίας και στον περιορισμό των κοινωνικών δαπανών για τις επιχειρήσεις. Παρ' όλα αυτά, η απώλεια θέσεων εργασίας επεκτάθηκε με υψηλούς ρυθμούς, γεγονός που έπληξε κατ' αρχήν τους πιο ευάλωτους στην αγορά εργασίας: χειρώνακτες, εποχικά εργαζόμενους, μετανάστες, άτομα με χαμηλά προσόντα.

Η ανεργία των ανδρών αυξήθηκε παρ' ό,τι οι γυναίκες επηρεάστηκαν περισσότερο από τα μέτρα λόγω των περικοπών στις θέσεις εργασίας στον κοινωνικό τομέα και την περιστολή των δημόσιων δαπανών στον τομέα των υπηρεσιών¹⁵.

Η απώλεια θέσεων εργασίας συνδυάστηκε με χειροτέρευση της ποιότητας της εργασίας, η οποία χαρακτηρίζεται από: ανασφάλεια στο εργασιακό περιβάλλον, μηδενικές αυξήσεις ή αναιμικές μέχρι τα όρια του πληθωρισμού, μη τήρηση κανόνων ασφαλείας και υγιεινής στον χώρο εργασίας, συχνές καταστρατηγήσεις της εργατικής νομοθεσίας¹⁶. Τα στοιχεία αυτά καθιστούν ανακόλουθο τον στόχο της «απασχόλησης χωρίς αποκλεισμούς», όπως αυτός τίθεται ρητά στην ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση, δεδομένου ότι επιτείνεται συνεχώς η αύξηση του ποσοστού των «εργαζόμενων φτωχών» σ' όλη την Ε.Ε .

¹³Πόρισμα της Επιτροπής για την Κοινωνική Προστασία, 2011

¹⁴Έκθεση Επιτροπής για την Κοινωνική Προστασία ως προς τις κοινωνικές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, 2012

¹⁵“The great recession and the distribution of household income, paper for incomes across the grater recession” Jenkins and Brandolini

¹⁶Ετήσια έκθεση του Ευρωπαϊκού Δικτύου Καταπολέμησης της Φτώχειας (EAPN) για τις κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης, 2011

Στο πλαίσιο αυτό, οι δαπάνες για την επαγγελματική κατάρτιση παραμένουν περιορισμένες σε σχέση με τις πραγματικές ανάγκες που δημιουργεί η κρίση και στις περισσότερες των περιπτώσεων αναποτελεσματικές αναφορικά με τις πραγματικές ανάγκες των ανέργων και της οικονομίας. Η κοινωνική οικονομία αποτελεί στις συνθήκες αυτές σημαντικό παράγοντα για την δημιουργία θέσεων εργασίας παρ' ό,τι δεν βρίσκει την απαιτούμενη στήριξη αν και παρουσιάζει μεγαλύτερη ελαστικότητα και βιωσιμότητα έναντι των ιδιωτικών επιχειρήσεων.

- Περικοπές στις δημόσιες υπηρεσίες

Το μοντέλο ιδιωτικοποιήσεων των δημόσιων υπηρεσιών είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση της ιδιωτικής συμμετοχής των πολιτών στις κοινωνικές δαπάνες. Το μοντέλο της συγχρηματοδότησης στις υπηρεσίες υγείας επεκτείνεται συνεχώς με κατεύθυνση την καθολική αύξηση της συμμετοχής στον κλάδο υγείας για όλους τους Ευρωπαίους πολίτες.

Τα μέτρα δημοσιονομικής πειθαρχίας είχαν εξαιρετικά αρνητική επίδραση στην πρόσβαση των πολιτών στις δημόσιες υπηρεσίες, πολλές εκ των οποίων αποτελούν βασικό παράγοντα για την κοινωνική ισορροπία και την συνοχή.

Μια σημαντική παράμετρος των περικοπών στην παροχή υπηρεσιών σχετίζεται με την δυσχέρεια των όρων στέγασης ενός μεγάλου ποσοστού Ευρωπαίων πολιτών. Η συνεχής υπαναχώρηση του κράτους από την στήριξη των οικογενειών για την ενοικίαση, απόκτηση ή διατήρηση της κατοικίας τους συμβάλλει στην σταδιακή επέκταση του αριθμού των αστέγων στις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις¹⁷. Τα στοιχεία δείχνουν μια διαρκή επιδείνωση των όρων κατοικίας, γεγονός που συνδέεται με την αύξηση των εξώσεων (ειδικά σε χώρες όπως η Ισπανία, η Δανία και η Ουγγαρία και προσφάτως και η Ελλάδα), αλλά και μια συνεχή επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης, όπως για παράδειγμα ο περιορισμός της θέρμανσης ή του ζεστού νερού, προκειμένου να ανταποκριθούν τα νοικοκυριά στη δαπάνη του ενοικίου.

Στους αστέγους των μεγάλων πόλεων εμπεριέχονται όλο και περισσότερο νέοι, κυρίως εσωτερικοί μετανάστες, με έξαρση του φαινομένου σε χώρες όπως η Γερμανία, η Γαλλία, η Ολλανδία και το Η.Β. Στις νότιες χώρες η συγκατοίκηση των νέων έως και σε προχωρημένη ηλικία με τους γονείς αποτελεί στοιχείο αδυναμίας συγκρότησης νέων οικογενειών, με επιπλέον αρνητικές συνέπειες στην δημογραφική κρίση που παρουσιάζουν.

¹⁷ Quality of Social Services from the Perspective of Services Working with Homeless People, European Report FEANTSA, 2011

Οι κεντρικά σχεδιαζόμενες περικοπές που εφαρμόζονται σε επίπεδο δήμων, όπως και η αποσπασματικότητα στην εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών στοχευμένων, συμπληρωματικών και αποτελεσματικών ως προς την ανασύνθεση της κοινωνικής συνοχής, αποτελεί προοπτικά τον βασικότερο παράγοντα της κοινωνικής αποσταθεροποίησης.

2.1.1 Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό μοντέλο σε κρίση¹⁸

Η κυριότερη βάση δεδομένων EU-SILC της Ε.Ε για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών παρουσιάζει χρονική υστέρηση ενός χρόνου στην αποτύπωση στοιχείων για τον κοινωνικό αντίκτυπο της κρίσης. Βάσει της πρωτογενούς συλλογής στοιχείων των εθνικών δικτύων κατά της φτώχειας διαπιστώθηκε η κατακόρυφη επιδείνωση της κοινωνικής κατάστασης το δεύτερο μισό του 2010, όταν σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες εκπονήθηκαν πολιτικές περιορισμού των κοινωνικών δαπανών –κυρίως σε επιδόματα και κοινωνικές υπηρεσίες –, αλλά και αύξηση της άμεσης φορολογίας. Η γενική εικόνα των εθνικών δικτύων αποτυπώνει ήδη από το 2009 ότι τα κύρια πακέτα πολιτικής κατευθύνονταν σε πολιτικές απασχόλησης και ανάπτυξης στη βάση μιας νεοφιλελεύθερης ατζέντας η οποία δεν αναγνώριζε τις επιπτώσεις των περικοπών σε μισθούς και συντάξεις, καθώς και την αύξηση των απολύσεων και των περικοπών των επιδομάτων πρόνοιας στην επέκταση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η πολιτική εκτίμηση περί βελτίωσης των κοινωνικών όρων από την ανάπτυξη που θα δημιουργήσει ο ιδιωτικός τομέας δεν βρήκε – έως σήμερα – επιβεβαίωση, αφού αυτό που επικράτησε ήταν η ύφεση.

Στις χώρες μελέτης ο κίνδυνος της φτώχειας είναι ήδη υψηλός, όπως π.χ. τα εξαιρετικά αυξημένα ποσοστά φτώχειας στην Ρουμανία. Η ανεργία είναι ιδιαίτερος υψηλή στις τρεις χώρες του Νότου που βρίσκονται υπό το καθεστώς της τρόικας, ενώ η υποαπασχόληση είναι συχνότερη στην Ρουμανία και στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η ποιότητα της εργασίας απειλείται σε όλες τις χώρες, ειδικότερα όμως στις χώρες του Νότου όπου υπάρχει δυσμενής προοπτική για την δημιουργία βιώσιμων και σταθερών θέσεων εργασίας στο μέλλον.

¹⁸ Πόρισμα Ομάδας Εργασίας για τις επιπτώσεις των πολιτικών της τρόικας στην Ευρωζώνη στο πλαίσιο συγκριτικής μελέτης μεταξύ έξι κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Ελλάδα, Ιρλανδία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Ισπανία και Αγγλία. Διενεργήθηκε στη βάση κοινών ερωτηματολογίων που διανεμήθηκαν στα μέλη της σχετικής ομάδας εργασίας του Ευρωπαϊκού Δικτύου Καταπολέμησης της Φτώχειας και ολοκληρώθηκε σε περίοδο 2 ετών (2011 έως 2013)

Βασικά συμπεράσματα του πορίσματος:

- Η νεοφιλελεύθερη οικονομική προσέγγιση θεμελίωσε τα οικονομικά διαρθρωτικά προγράμματα που συμφωνήθηκαν μεταξύ τρόικας και εθνικών κυβερνήσεων.

Πρώτη διαπίστωση αποτελεί η ύπαρξη της νεοφιλελεύθερης ατζέντας στην εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής που καθορίζει τα οικονομικά προγράμματα προσαρμογής που συμφωνήθηκαν μεταξύ της τρόικας και των κρατών-μελών. Η προσέγγιση δεν είναι καινούργια, καθώς σε πρώην κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης εφαρμόστηκαν προγράμματα της Διεθνούς Τράπεζας με το ίδιο περιεχόμενο, με αποτέλεσμα την αύξηση της φτώχειας και της ανισότητας. Το δεύτερο είναι πως, η έλλειψη διαφάνειας κατά τη διαδικασία σχεδιασμού τους, δυσκολεύει την κατανόηση του βαθμού εμπλοκής των κρατών στις συμφωνίες, αν και διαφαίνεται πως τα περιθώρια των εθνικών κυβερνήσεων είναι περιορισμένα και οι πολίτες απλοί δέκτες του μετασχηματισμού της κοινωνικής πραγματικότητας. Το τρίτο είναι πως οι αλλαγές στην ευρωπαϊκή διακυβέρνηση ενισχύουν νόμιμα το νεοφιλελεύθερο οικονομικό μοντέλο στα περισσότερα κράτη-μέλη, σε μια περίοδο που ακόμα και το ΔΝΤ εκφράζει αμφιβολίες σχετικά με την υπερβολική αυστηρότητα της δημοσιονομικής πολιτικής. Το τέταρτο στοιχείο είναι ότι τα κράτη της Ευρωζώνης δεν δύνανται να υποτιμήσουν τα νομίσματά τους και άρα διαθέτουν ακόμα λιγότερα οικονομικά εργαλεία για να διαχειριστούν την οικονομία τους, επιβάλλοντας αναγκαστικά αυστηρές δημοσιονομικές περικοπές.

- Περικοπές στο κοινωνικό κράτος

Μέτρα για την στήριξη του κοινωνικού ιστού προτάθηκαν για την Ρουμανία, την Πορτογαλία και την Ελλάδα. Σύμφωνα με την πορτογαλική αναφορά, σε μια επίσκεψη επιτρόπου του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ετέθησαν στην κυβέρνηση ερωτήματα σχετικά με τις επιπτώσεις των διαρθρωτικών μέτρων προσαρμογής στους κοινωνικά αποκλεισμένους και στα παιδιά, παρ' ό,τι διαπιστώθηκε ότι το μνημόνιο δεν εγγυάται την διασφάλιση των στοιχειωδών δικαιωμάτων διαβίωσης των κοινωνικά αποκλεισμένων.

Στις έξι χώρες που περιλαμβάνονται στην έκθεση, οι περικοπές δαπανών επικεντρώνονται στην μείωση του μεγέθους του κοινωνικού κράτους, είτε πρόκειται για χώρες που βρίσκονται

σε μνημόνιο είτε όχι. Το παράδειγμα του Ηνωμένου Βασιλείου δείχνει ωστόσο αυξημένα περιθώρια για εσωτερικές πολιτικές παρεμβάσεις, δεδομένου ότι η «τρίκα», συμπεριλαμβανομένων των θεσμικών οργάνων και της διακυβέρνησης της ΕΕ, έχει λιγότερη ή καθόλου επιρροή σ' αυτήν τη χώρα. Όμως, ενώ η ημερήσια διάταξη είναι η ίδια στις έξι χώρες που μελετήθηκαν, υπάρχουν ενδείξεις εσωτερικής ιδιαιτερότητας σε κάθε μια από αυτές.

Διαπιστώθηκε επίσης μια συνωμοσία σιωπής σχετικά με τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των μέτρων στους φτωχούς, στους πλέον ευάλωτους και στις γυναίκες, δεδομένου του περιορισμού των δαπανών και της υποβάθμισης του κοινωνικού κράτους. Στο πλαίσιο της μελέτης δεν ήταν εφικτό να διαπιστωθεί ο βαθμός παρακολούθησης των κοινωνικών επιπτώσεων των περικοπών από τις κυβερνήσεις προκειμένου να υπάρξουν στοχευμένα αντισταθμιστικά μέτρα πολιτικής.

Οι περικοπές στην υποστήριξη του «τρίτου τομέα» είναι επίσης ιδιαίτερα σημαντικές σε μια εποχή που οι ανάγκες αυξάνονται, αναγκάζοντας -όσους μπορούν να το κάνουν- να βασίζονται για την κάλυψη των αναγκών τους σε άλλα μέλη της οικογένειας, όπως για παράδειγμα σε γονείς ή συνταξιούχους.

Αυτό που διακρίνει τις χώρες που βρίσκονται σε μνημόνιο είναι η κλίμακα και ο ρυθμός των περικοπών, γεγονός που οδηγεί χώρες που αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες και στις περισσότερες περιπτώσεις είναι λιγότερο πλούσιες από τον μέσο όρο της ΕΕ, σε βαθιά ύφεση, με αποτέλεσμα την αδυναμία τους ν' ανταποκριθούν μακροπρόθεσμα στην εξυπηρέτηση του χρέους τους.

Η αναφορά της Ρουμανίας κάνει λόγο για τις συνέπειες της δημοσιονομικής συμπίεσης, οι οποίες δεν περιορίζονται στην τρέχουσα απώλεια της αγοραστικής δύναμης και των θέσεων εργασίας, αλλά και στην απώλεια της αισιοδοξίας των πολιτών για το συλλογικό μέλλον και στην απώλεια πίστης στους πολιτικούς, με συνέπεια έντονες εκλογικές αντιδράσεις κατά της κυβέρνησης.

- **Ιδιωτικοποιήσεις και απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων**

Η ιδιωτικοποίηση των δημόσιων αγαθών αποτελεί κεντρικό άξονα των μνημονίων με σκοπό την άμεση και βραχυπρόθεσμη ανταπόκριση των κρατών στις δανειακές τους υποχρεώσεις. Αποτέλεσμα: ο περιορισμός των μέσων χάραξης αναπτυξιακών στρατηγικών, αλλά και των δημοσιονομικών πολιτικών από τις μελλοντικές κυβερνήσεις. Η ιδιωτικοποίηση δικαιολογείται ως προτεραιότητα της ΕΕ και του ΔΝΤ, καθώς και πολλών εθνικών

κυβερνήσεων, με το επιχείρημα ότι ο ιδιωτικός τομέας είναι φθηνότερος και πιο αποδοτικός από τους δημόσιους παρόχους. Ωστόσο, τα αποδεικτικά στοιχεία προηγούμενων ιδιωτικοποιήσεων (Ηνωμένο Βασίλειο), όπως για παράδειγμα των επιχειρήσεων κοινής ωφελείας και των μέσων μεταφοράς, δείχνουν ότι η ιδιωτικοποίηση αυξάνει τα προβλήματα πρόσβασης στα δημόσια αγαθά κυρίως για τις κοινωνικές ομάδες που πλήττονται από τα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής.

Σημαντικός καθίσταται επιπρόσθετα ο αντίκτυπος των αλλαγών στις συλλογικές διαπραγματεύσεις και στην κατοχύρωση των εργασιακών δικαιωμάτων. Εμφατικά τέθηκε ο περιορισμός των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, αλλά και των κοινωνικών αντιδράσεων στην Ιρλανδία, αντιδράσεων που προκλήθηκαν από μέτρα η εφαρμογή των οποίων είχε προηγηθεί της έλευσης της τρόικας. Παρά το γεγονός ότι οι συλλογικές διαπραγματεύσεις αποτελούν συνταγματικό δικαίωμα των εργαζομένων σε πολλές χώρες, στο πλαίσιο των μνημονιακών υποχρεώσεων τις οποίες συμφώνησαν οι εθνικές κυβερνήσεις με την τρόικα, χωρίς την συμμετοχή των εργαζομένων, προβλέπεται η περιστολή έως και η κατάργησή τους.

Η απελευθέρωση της αγοράς εργασίας από την πλευρά της προσφοράς και η παρέμβαση στις συλλογικές διαπραγματεύσεις θα αλλάξουν την αναλογία υπέρ των «κακών» θέσεων εργασίας, με μικρή ή καθόλου δημιουργία νέων θέσεων πλήρους απασχόλησης τα επόμενα χρόνια. Αυτό οδηγεί στην υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των μειονεκτούντων ομάδων στην αγορά εργασίας –ανειδίκευτοι εργαζόμενοι χαμηλών προσόντων- και στην μείωση των ευκαιριών για κοινωνική κινητικότητα.

Παρ' ό,τι η καταναλωτική δαπάνη των εργαζομένων και των μισθωτών είναι η κινητήρια ώθηση της οικονομίας, οι μισθοί στην ΕΕ υφίστανται μεγάλες πιέσεις προς τα κάτω λόγω της «ευελιξίας» και τους στόχους της ανταγωνιστικότητας στην Γηραιά Ήπειρο, σύμφωνα με σχετική έκθεση της UNCTAD του 2012¹⁹. Αναπόφευκτα η εφαρμογή των μνημονιακών δεσμεύσεων αποτελεί μια αδιαφανή και αντιδημοκρατική διαδικασία με άμεσες αρνητικές επιπτώσεις στις εθνικές οικονομίες των υπό επιτήρηση χωρών.

¹⁹ UNCTAD (2012) *Trade and Development Report: Policies for Inclusive and Balanced Growth*. Available at http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2012_en.pdf

- Μεταρρυθμίσεις στο φορολογικό σύστημα

Κύρια κατεύθυνση των φορολογικών μεταρρυθμίσεων αποτέλεσε η συγκράτηση των φόρων προκειμένου το μεγαλύτερο βάρος της αντιμετώπισης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων να προέλθει από περικοπές δαπανών.

Στην κατεύθυνση της «υποστήριξης της επιχειρηματικότητας», το κύριο βάρος των φορολογικών επιβαρύνσεων εστιάζεται στους μισθωτούς και στους καταναλωτές λόγω των έμμεσων φόρων. Σε αναφορά του ο OECD²⁰ απαιτήσε συντονισμένη δράση για την διεύρυνση της φορολογικής βάσης, δεδομένης της εκτεταμένης φοροδιαφυγής των επιχειρηματιών και των πολυεθνικών εταιρειών. Προτάθηκαν περιοχές παρέμβασης όπως διαιτησία μεταξύ φορολογικών δικαιοδοσιών, έλεγχο των προτιμώμενων κεφαλαιακών τοποθετήσεων, δημιουργία ευρωπαϊκής ομάδας παρακολούθησης των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, θέσπιση αποτελεσματικότερων μέτρων για την πάταξη της φοροδιαφυγής από τα κράτη.

Παρά την γενικότερη τάση υποστήριξης της επιχειρηματικότητας με μείωση των φορολογικών συντελεστών στα υψηλότερα εισοδήματα, το μέτρο αποδείχθηκε αναποτελεσματικό δεδομένης της ακόμα πιο χαμηλής φορολόγησης σε χώρες εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης (π.χ. Ρωσία, Βαλκάνια), με αποτέλεσμα την μεταφορά εκεί πολλών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Η εστίαση των μνημονίων στην αύξηση του ΦΠΑ και του φόρου κατανάλωσης, καθώς και τα υψηλότερα τέλη για υπηρεσίες κοινής ωφέλειας και μεταφορών έχουν ιδιαίτερη επίπτωση στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, αφού επιτείνουν την μείωση των εισοδημάτων τους²¹. Για παράδειγμα, η εφαρμογή ΦΠΑ στα τρόφιμα που έχουν μηδενικό συντελεστή στο Ηνωμένο Βασίλειο οδήγησε στην όξυνση της επισιτιστικής φτώχειας στην χώρα αυτή. Σημαντικές απώλειες παρ' όλα αυτά στην είσπραξη του συγκεκριμένου φόρου αποτελεί η αύξηση της εμπορίας μέσω διαδικτύου, για το οποίο απαιτούνται επιπλέον ρυθμίσεις.

²⁰ OECD (2013) *Addressing base erosion and profit-shifting*, OECD publishing. Available at <http://dx.doi.org/10.1787/9789264192744-en>

²¹ Στην Ελλάδα η αύξηση των εσόδων στο τους έμμεσους φόρους ως ποσοστό του ΑΕΠ την περίοδο από 2009 έως 2017 ήταν 5,6% έναντι μόλις 1,6% της αύξησης των εσόδων από άμεσους φόρους γεγονός που επιβαρυνε δυσανάλογα τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα. (Πηγή: <https://www.bankwars.gr/alpha-bank-oi-emmesoi-foroi-yperkaluptoy-n-tin/>)

Συμπερασματικά, οι φορολογικές αλλαγές αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης πολιτικής αναδιανομής του πλούτου από χαμηλά και μεσαία εισοδήματα προς τις οικονομικές ελίτ των ευρωπαϊκών χωρών.

Η διαδικασία αυτή προηγήθηκε της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ευρώπη, επιταχύνθηκε από την διάσωση των τραπεζών και με τα προγράμματα βοήθειας στις χώρες υπό επιτήρηση. Η φορολογική δικαιοσύνη θα έπρεπε ν' αποτελέσει βασικό μέρος κάθε πακέτου βοήθειας, λαμβάνοντας πρωτίστως υπόψη την προστασία των πλέον ευάλωτων και των ατόμων με μεσαία εισοδήματα.

Συμπεράσματα για τα αίτια και τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης:

Πέντε χρόνια μετά την οικονομική κρίση, οι ρυθμοί ανάπτυξης του Ηνωμένου Βασιλείου βρίσκονται κάτω από το 1%, παρά την προοπτική μελλοντικής αύξησης. Η Ιρλανδία και η Ρουμανία επέστρεψαν σε θετική ανάπτυξη, αν και η Ιρλανδία υπαναχώρησε στην ύφεση. Η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία παραμένουν σε ύφεση παρ' ό,τι οι δυο τελευταίες παρουσίασαν μια σταδιακή ανάκαμψη μετά το 2013. Όλες οι χώρες παρουσίασαν επίπεδα του ΑΕΠ κάτω από εκείνα του 2007, όταν ξεκίνησε η χρηματοοικονομική κρίση.

Η Ρουμανία αντίθετα παρουσίασε δυνατότητες υψηλότερων ρυθμών ανάπτυξης, που είναι δυνατόν να συντελέσουν σε μια σχετική αύξηση του βιοτικού επιπέδου, περιορίζοντας την δραματική μείωση της απόλυτης φτώχειας που επήλθε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Το ποσοστό της μειώθηκε από 35,9% το 2000 σε 5,7% το 2008, παρουσιάζοντας υψηλή συγκέντρωση στις πλέον ευάλωτες ομάδες και στις αγροτικές περιοχές, όπου ζει το 75% των φτωχών της χώρας.

Πολλά από τα διαρθρωτικά προβλήματα των κρατών που εξετάστηκαν ήταν μακροχρόνια, επιταχύνθηκαν όμως την πρώτη δεκαετία του 2000. Η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Ρουμανία, όπως και το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ισπανία, υπέστησαν ζημιές, αλλά και επιμέρους κέρδη από την εισοδό τους στην ενιαία αγορά. Βασικό πρόβλημα αποτέλεσε η επιταχυνόμενη αποβιομηχανοποίηση και η μη ισορροπημένη ανάπτυξη. Συντελέστηκαν μεγάλες εισροές κεφαλαίων που προήλθαν λόγω των χαμηλών επιτοκίων δανεισμού χρήματος στην ευρωζώνη, προκαλώντας άνοδο των καταναλωτικών μεγεθών, επιδεινώνοντας όμως τα ελλείμματα του εμπορικού ισοζυγίου και του δημοσιονομικού χρέους.

Το πλαίσιο της ευρωζώνης φαίνεται να έχει σχεδιαστεί με βάση τα συμφέροντα των κρατών του ηγετικού της πυρήνα. Οι χώρες που εισήλθαν σε προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής, αλλά και η Ισπανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, παρουσίασαν αύξηση του

δημόσιου τομέα τους κατά την περίοδο ανάπτυξης έως το 2007. Εκτός από το Ηνωμένο Βασίλειο, όπου τα πραγματικά εισοδήματα σταμάτησαν να αυξάνονται μετά το 2003 και όπου η ανισότητα συνέχισε να αυξάνεται, στις υπόλοιπες χώρες τα πραγματικά εισοδήματα συνέχιζαν την αυξητική τους πορεία με συνακόλουθη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων. Τα μοντέλα ανάπτυξης των κρατών του Νότου βρέθηκαν σε συγκρουσιακή τροχιά με τον δημοσιονομικό περιορισμό των Βορείων -π.χ. της μισθολογικής στασιμότητας στη Γερμανία για σχεδόν δύο δεκαετίες- και με την εγκατάλειψη της κεϋνσιανής ρύθμισης και της παρεμβατικής οικονομικής πολιτικής σε μεγάλο μέρος των χωρών της ΕΕ.

Τα προγράμματα δημοσιονομικής σταθερότητας με τις επιπτώσεις της λιτότητας έβλαψαν σημαντικά την μελλοντική αναπτυξιακή δυνατότητα, οδηγώντας σε μια μη ισορροπημένη πορεία ανάπτυξης, συνεπώς το μελλοντικό βιοτικό επίπεδο των μεσαίων στρωμάτων, αλλά και αυτών με χαμηλά εισοδήματα, έχει υποστεί σοβαρή ζημία. Ο αντίκτυπος είναι πολύ μεγαλύτερος στα κράτη υπό το καθεστώς της τρόικας, ειδικά στην Ελλάδα, η οποία έχανε τουλάχιστον το 5% του ΑΕΠ κάθε χρόνο μετά την λήψη του αρχικού προγράμματος διάσωσης του 2009. Λόγω της ύφεσης, η Ελλάδα έχασε συνολικά το 25% του ΑΕΠ μόλις σε 3 χρόνια, ενώ από αυτό μόνο το 15% εκτιμάται ότι μπορεί να ανακτηθεί μελλοντικά. Κατ' αναλογία αντίστοιχη καταστροφή υπέστη η Ιρλανδία, η οποία ανέλαβε με το μεγαλύτερο μέρος της πραγματικής οικονομίας να πληρώσει για τη διάσωση των τραπεζών της.

Παρά τα διαρθρωτικά μέτρα, το δημόσιο χρέος στην Ελλάδα συνεχίζει να αυξάνει ως ποσοστό του ΑΕΠ καθιστώντας την χώρα την δεύτερη πιο χρεωμένη χώρα στο κόσμο²². Σύμφωνα με έρευνα του Ινστιτούτου Hans Bockler το 2015 η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων στην Ελλάδα την περίοδο της κρίσης αυξήθηκε κατά 337% ενώ η αντίστοιχη αύξηση της επιβάρυνσης των πλέον εύπορων ήταν μόλις 9%.

Στην Ελλάδα το διαθέσιμο εισόδημα των μεσαίων και χαμηλότερων τάξεων περιορίστηκε κατά 17,5% μεταξύ 2012 και 2018²³. Τα νοικοκυριά που δηλώνουν αδυναμία κάλυψης δαπανών συντήρησης της κατοικίας τους ανέρχονται στο 39,6%²⁴ ενώ το 36,5% αδυνατούν να πληρώσουν εγκαίρως τους λογαριασμούς ΔΕΚΟ, ποσοστό που κατατάσσει την χώρα

²² Το ελληνικό χρέος με βάση τα πλέον πρόσφατα στοιχεία που αφορούν το 2018, αυξήθηκε στα 335 δισ. ευρώ ή 181,2% του ΑΕΠ

(<https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=teina225&plugin=1> & <https://howmuch.net/articles/state-of-the-worlds-government-debt>)

²³ Στην αρχή της κρίσης, το 2008, το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανερχόταν σε 22.560 ευρώ. Μειώθηκε σε 17.240 ευρώ το 2012 και 16.690 ευρώ το 2013 και ανήλθε σε 17.790 το 2018

(https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_10/default/table?lang=en)

²⁴ <https://selpe.gr/gr/press/44-press-releases/754-ereyna-katanalotikon-taseon-selpe>

πρώτη μεταξύ των χωρών της Ε.Ε 28²⁵. Από το 2005 έως το 2010, η σχετική φτώχεια παρουσίαζε τάσεις μείωσης, με τα άτομα που ζουν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού να ανέρχονται το 2010 στο 27,7% του συνολικού πληθυσμού. Ο αριθμός αυτός αρχίζει δραματικά να αυξάνεται μετά το 2011, φθάνοντας το 36% το 2014. Μειούμενος ελαφρά, φτάνει το 34,8% το 2017 και στο 31,8% το 2018.²⁶ Αντίστοιχα το ποσοστό ακραίας φτώχειας το 2015 ήταν περίπου 15%. Το 2011 ο δείκτης βρισκόταν στο 8,9% ενώ το 2009 δεν ξεπερνούσε το 2.2%²⁷.

Το αντίστοιχο διάστημα η ιδιωτική κατανάλωση περιορίστηκε, στα επίπεδα του 2003 ενώ έκλεισαν πάνω από 100.000 μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Τον 2019 η Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία κατέγραψε 780.913 άνεργους, ενώ στα μητρώα του ΟΑΕΔ εμφανίζονται την αντίστοιχη περίοδο εγγεγραμμένοι 915.516 άνεργοι εκ των οποίων 484.664 είναι μακροχρόνια άνεργοι, για διάστημα δηλαδή μεγαλύτερο των 12 μηνών²⁸.

Στην Ισπανία και στην Μ. Βρετανία το 2012 οι μισθολογικές αυξήσεις ήταν λίγο πάνω από 1%, ενώ ο πληθωρισμός ήταν κοντά στο 3% στο Ηνωμένο Βασίλειο και στο 3,4% στην Ισπανία.

Επιπλέον, η μετατόπιση της εξουσίας στις επιχειρήσεις μέσω των ιδιωτικοποιήσεων και των αλλαγών στις συλλογικές διαπραγματεύσεις είναι πιθανό να αυξήσει εκ νέου τις ανισότητες, μειώνοντας περαιτέρω το μερίδιο των μισθών στο ΑΕΠ. Η υψηλότερη ανισότητα (ο συντελεστής Gini και ο δείκτης SS80 / 20 είναι υψηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ και στις έξι χώρες υπό καθεστώς επιτήρησης) σημαίνει ότι στο μέλλον, όλο και λιγότερη από την περιορισμένη «πίτα» της ανάπτυξης θα είναι διαθέσιμη για άτομα με μεσαία εισοδήματα, ή γι' αυτά που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας.

Για την Ελλάδα, θα πρέπει να επισημανθεί τέλος η επίπτωση της φυγής των 500.000²⁹ νέων σε συνδυασμό με την δημογραφική συρρίκνωση που συντελέστηκε στα χρόνια της οικονομικής κρίσης – το 2016 οι γεννήσεις στην χώρα ανήλθαν στις 93.000 έναντι 100.000 το 2012 και οι θάνατοι στους 119.000 έναντι 116.000 το 2012³⁰ - και την συνεχή εισροή προσφύγων από την Συρία και μεταναστών από Ασία και Αφρική. Τα δεδομένα αυτά θα

²⁵ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200120-1>

²⁶ Για την μέτρηση της σχετικής φτώχειας η Eurostat και η ΕΛΣΤΑΤ χρησιμοποιούν τον δείκτη AROPE (persons living at risk of Poverty or Social Exclusion)

https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=t2020_50&plugin=1

²⁷ <https://www.dianeosis.org/en/2016/06/extreme-poverty-greece-survey/>

²⁸ <https://www.statistics.gr/documents/20181/d551f104-0148-eb3f-1328-ad90f72f7498>

²⁹ ICAP, Έρευνα 2019

³⁰ Ελλάδα σε αριθμούς, Δεκέμβριος 2017, ΕΛΣΤΑΤ

έχουν βραχυπρόθεσμες επιπτώσεις στην συμπίεση του εργατικού κόστους, στην βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος, στο κόστος των εφαρμωζόμενων κοινωνικών πολιτικών –από το κράτος και την τοπική αυτοδιοίκηση- και στο κοινωνικό μοντέλο που θα δημιουργηθεί (Ρακκάς, 2017).

2.1.2 Η κρίση ως παράγοντας αποσταθεροποίησης της «ευρωπαϊκής ιδέας» στους λαούς της Ευρώπης

Τα όσα επακολούθησαν της χρηματιστηριακής κρίσης του 2008 υποδηλώνουν το μεγάλο πλήγμα του ευρωπαϊκού φεντεραλισμού. Έναντι της πολυεπίπεδης κρίσης που συνίσταται στην αδυναμία διατήρησης του επιπέδου ζωής για τους Ευρωπαίους πολίτες στην πλειονότητά τους, οι λαοί οδηγούνται σε μια εσωστρεφή τάση απομάκρυνσης από το πρόταγμα μιας φεντεραλιστικής Ευρώπης. Παρ' όλα αυτά, οι παγκόσμιες προκλήσεις και απειλές καθιστούν απαγορευτική την δυνατότητα υπέρβασης της πολυδιάστατης κρίσης μέσω μονοδιάστατων και αμιγώς εθνικών πολιτικών.

Ανάμεσα στους λαούς της Ε.Ε διευρύνεται το χάσμα αποδοχής της ευρωπαϊκής ιδέας μεταξύ των Γερμανών που είναι υπέρ της ευρωπαϊκής ιδέας κατά 68%, ενώ το 59% υποστηρίζει την ενδυνάμωση της σύγκλισης των οικονομιών στην ευρωζώνη και τους Έλληνες με αντίστοιχα ποσοστά 37% και 18%³¹ (Πίνακας 2.1):

³¹ Έρευνα του αμερικανικού ινστιτούτου «Pew Research Center», Μάιος του 2012 «Στάσεις των λαών των χωρών-μελών της Ε.Ε έναντι της ευρωπαϊκής ενοποίησης και του κοινού νομίσματος».

Πίνακας 2.1

Απόψεις για την Ευρωπαϊκή Ενότητα

Mixed Views of European Unity

	EU favorable rating	EU integration strengthened economy	Euro good thing	EC Bank favorable rating
	%	%	%	%
Britain	45	30	--	29
France	60	36	31	47
Germany	68	59	44	40
Spain	60	46	37	25
Italy	59	22	30	39
Greece	37	18	46	15
Poland	69	48	--	54
Czech Rep.	34	31	--	38
MEDIAN	60	34	--	39

PEW RESEARCH CENTER Q8f, Q8o, Q35 & Q95.

Οι επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην στάση των λαών της Ένωσης είναι επίσης ενδεικτική, αφού το σύνολο σχεδόν των χωρών παρουσιάζουν πτώση στην υποστήριξη της συμμετοχής στην Ένωση, με μόνη διαφορά την Γερμανία η οποία ενισχύθηκε (Πίνακας 2.2).

Πίνακας 2.2

Είναι Καλό το να Είσαι Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

Membership in EU Good Thing?

	% Good thing		
	2009	2012	Change
	%	%	
Czech Rep.	45	28	-17
Poland	63	48	-15
Spain	67	54	-13
Italy	47	40	-7
France	54	48	-6
Britain	31	30	-1
Germany	63	65	+2
Greece	--	43	--

PEW RESEARCH CENTER Q34.

Στο ενδεχόμενο απώλειας του εθνικού ελέγχου στους προϋπολογισμούς των χωρών – μελών, η συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών αντιτίθεται με προεξάρχουσες την Μ. Βρετανία και την Ελλάδα και ελάσσονες την Πολωνία και την Ιταλία (Πίνακας 2.3)

Πίνακας 2.3

Η εθνικότητα και όχι η ιδεολογία καθορίζει την αντίθεση στην απώλεια της δημοσιονομικής κυριαρχίας;

Nationality Not Ideology Determines Opposition to Loss of Budgetary Sovereignty

% Oppose giving EU more authority over budgets

	Total	Left	Center	Right
	%	%	%	%
Britain	75	60	78	81
Greece	75	78	78	66
Czech Rep.	73	72	75	73
Germany	56	50	60	57
Spain	54	58	51	48
France	51	53	47	53
Poland	50	49	55	53
Italy	40	39	39	43

PEW RESEARCH CENTER Q11.

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η σταδιακή αποστασιοποίηση των Ευρωπαίων πολιτών από την πίστη τους στις αρχές της ελεύθερης οικονομίας και της αγοράς (Πίνακας 2.4)

Πίνακας 2.4

Υποστήριξη στον περιορισμό της ελεύθερης αγοράς

Support for Free Market Declining

% Completely/mainly agree

	2007	2010	2012	07-12	10-12
	%	%	%	Change	Change
Britain	72	64	61	-11	-3
France	56	67	58	+2	-9
Germany	65	73	69	+4	-4
Spain	67	62	47	-20	-15
Italy	73	--	50	-23	--
Greece	--	--	44	--	--
Poland	68	68	53	-15	-15
Czech Rep.	59	--	50	-9	--
U.S.	70	68	67	-3	-1

PEW RESEARCH CENTER Q26.

Η πιο αρνητική τέλος εικόνα για την πορεία τους στην Ένωση παρουσιάζεται στους Έλληνες, οι οποίοι έχουν υποστεί και τις μεγαλύτερες συνέπειες στο βιοτικό τους επίπεδο σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα (Πίνακας 2.5)

Πίνακας 2.5

Η Ελλάδα στην πιο δυσχερή θέση μεταξύ των χωρών της Ε.Ε

Greece Isolated

	Greece	EU
	%	median*
Satisfied with country direction	2	29
Economy is good	2	16
Economy improve in next 12 months	9	22
Very difficult for young person to find job/become wealthier	73	44
Country strengthened by EU integration	18	36
Better off in free market economy	44	53
ECB favorable	15	39

* Excludes Greece.

PEW RESEARCH CENTER Q2, Q4, Q8o, Q14, Q15, Q26, Q35.

Η έρευνα αυτή αποτέλεσε το προανάκρουσμα των πολιτικών εξελίξεων που σηματοδοτήθηκαν στην Ε.Ε με το Brexit και την άνοδο της επιρροής των ευρωσκεπτικιστών στα Κοινοβούλια της Ε.Ε.

Η πορεία του 21ου αιώνα, με αφορμή την έξαρση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, αφήνει περισσότερα κοινωνικά ερείπια παρά νέα οικοδομήματα. Η διόγκωση της εργασιακής ανασφάλειας, της ανεργίας, της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και της ανισότητας στο εισόδημα, κυρίως στις χώρες της περιφέρειας, μας παραπέμπουν σε μια γενικότερη κρίση του παγκόσμιου καπιταλισμού, η οποία διαπλέκεται με τη στρεβλή οικονομική αρχιτεκτονική της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Το χάσμα «Βορείων –Νοτίων» σε όλα σχεδόν τα επίπεδα αποδεικνύει την ανισότητα και την διαφορετικότητα που διαβρώνουν το ευρωπαϊκό έδαφος πάνω στο οποίο καλλιεργείται η ελπίδα ομοσπονδοποίησης της Ευρώπης.

Το φαινόμενο των αποσχιστικών τάσεων εντάσσεται στο ίδιο πλαίσιο αποδόμησης του ευρωπαϊκού οικοδομήματος στην κατεύθυνση της Ευρώπης των Περιφερειών (Χάρτης 2.1)

Χάρτης 2.1: Περιοχές με έντονες αποσχιστικές –εθνικιστικές τάσεις

Πηγή: Geopolitical Futures, 2016

Μια αντίστοιχη εξέλιξη που προδιαγράφεται είναι αυτή των διεργασιών για την Ευρώπη των διαφορετικών ταχυτήτων. Μια πρώτη ταχύτητα με την δυναμική συμμετοχή της Γερμανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Ισπανίας και μια επόμενη ή διάφορες επόμενες ταχύτητες στις οποίες θα ενταχθούν οι υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε.

Οι βασικές αιτίες που προκαλούν την δυναμική αλλαγή ταχύτητας των χωρών εκτός ευρωπαϊκού πυρήνα είναι :

Οι αποκλίσεις στην παραγωγικότητα των χωρών-μελών οι οποίες διευρύνθηκαν την περίοδο της κρίσης (2009 έως σήμερα), σε συνδυασμό με την αύξηση του δημόσιου και ιδιωτικού χρέους των χωρών που παρουσιάζουν κάμψη της παραγωγικότητας. Η απόκλιση αυτή της παραγωγικότητας εκφράστηκε σε πρώτη φάση με τις πολιτικές των μνημονίων και των δημοσιονομικών προσαρμογών που οδήγησαν στην υποτίμηση όλων των εσωτερικών αξιών των αντίστοιχων χωρών (επιχειρήσεις και τράπεζες, δημόσια και ιδιωτική περιουσία, μισθοί και συντάξεις), παράλληλα με την διασφάλιση πρωτογενών πλεονασμάτων ικανών για την αποπληρωμή του χρέους.

Η υποβάθμιση στην δεύτερη κατηγορία σημαίνει αυτόματα εισαγωγή διπλού νομίσματος: ευρώ για τις εξωτερικές συναλλαγές και εθνικού νομίσματος κλειδωμένου σε κάποια ισοτιμία ανάλογη με την εσωτερική υποτίμηση αξιών που εφαρμόστηκε. Ταυτόχρονα ο υποβιβασμός κατηγορίας απονομιμοποιεί ρυθμίσεις του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων δεδομένου ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί περί απόκλισης των μέτρων των μνημονίων και του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας από το ευρωπαϊκό κεκτημένο.

Δυναμική αποτροπή αυτής της εξέλιξης θα ήταν γενναίες κεφαλαιακές μεταβιβάσεις από τις χώρες της πρώτης ταχύτητας και πρωτίστως της Γερμανίας, σε συνδυασμό με την ελάφρυνση του χρέους.

Για την Ελλάδα ο υποβιβασμός αυτός ενέχει συμπληρωματικούς κινδύνους δεδομένης της γεωπολιτικής αστάθειας στην περιοχή μας, αλλά και της νέας ψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης μεταξύ Δύσης και Ρωσίας.

Επιπρόσθετα, με πρωτοβουλία της Γερμανίας προωθείται η Ευρωπαϊκή Δημοσιονομική Συνθήκη και η Τραπεζική Ένωση. Οι διαδικασίες αυτές, εφόσον ολοκληρωθούν θα αποτελέσουν ένα ακόμα εργαλείο για την ισχυροποίηση των χωρών του Βορρά με κέντρο την Γερμανία, αφήνοντας ελάχιστες προοπτικές ευρωπαϊκών αναπτυξιακών ή κοινωνικών πολιτικών. Υπό αυτή την έννοια η πολιτική ενοποίηση σε ομοσπονδιακό επίπεδο όπως και η επέκταση της Ε.Ε αναβάλλεται για το μέλλον. Για την Ελλάδα, η συνεργασία με τις χώρες της Μεσογείου και των Βαλκανίων σε μια προοπτική επέκτασης της Ευρώπης «από τον

Ατλαντικό ως τα Ουράλια», θα αποτελούσε μια στρατηγική με πολλαπλά αναπτυξιακά, κοινωνικά και γεωστρατηγικά οφέλη (Νεάρχου, 2014).

2.2 Υπάρχει δυνατότητα απάντησης στην κρίση του κοινωνικού κράτους σε ευρωπαϊκό επίπεδο;

Από το 2000 η υιοθέτηση της Ατζέντας της Λισσαβόνας (2000-2010) στην Ε.Ε είχε σαν βασικό στόχο «να έχει μια αποφασιστική επίδραση στην εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού». Η «ανοιχτή μέθοδος συντονισμού» αποτέλεσε το βασικό εργαλείο αυτής της πολιτικής το οποίο επέτεινε την ομοσπονδοποίηση της Ευρώπης, αφού για πρώτη φορά τέθηκαν κοινοί στόχοι και μέθοδοι συνεργασίας των κρατών-μελών για την επίτευξη τους (Σακελλαρόπουλος, 2003). Η εκπόνηση των εθνικών σχεδίων δράσης, η συμφωνία για την υιοθέτηση κοινών δεικτών, η αμοιβαία μάθηση, οι κοινές αναθεωρήσεις των εθνικών σχεδίων, αλλά και η υιοθέτηση κοινών πολιτικών πλαισίων για την αντιμετώπιση σημαντικών προκλήσεων όπως η παιδική φτώχεια, η έλλειψη στέγης, οι εθνικές μειονότητες και οι μετανάστες αποτέλεσαν βασικές παραμέτρους της κοινωνικής πολιτικής στην Γηραιά Ήπειρο την προηγούμενη δεκαετία.

Ειδικότερα τα Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση και την Κοινωνική Ένταξη έδωσαν την δυνατότητα συγκερασμού και συνεργασίας κοινωνικών εταίρων σε διαφορετικά επίπεδα τόσο στην εφαρμογή, στην παρακολούθηση αλλά και την αξιολόγηση των σχετικών πολιτικών. Από το 2005 η σύνδεση της κοινωνικής ένταξης με άλλες πολιτικές όπως οι συντάξεις και η υγεία εξασθένησε την πολιτική κοινωνικής ένταξης, αφού οι επιπρόσθετες πολιτικές δεν είχαν ανάλογους μηχανισμούς παρακολούθησης και αξιολόγησης.

Στα 2008 θεωρείται καθοριστικής σημασίας η υιοθέτηση των πολιτικών της Ενεργού Κοινωνικής Ένταξης με αναφορές στο «ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα» ή στο «επιπρόσθετο εισόδημα για μια αξιοπρεπή διαβίωση». Παρ' ό,τι η εφαρμογή αυτής της συνδυαστικής πολιτικής ήταν ασθενική, η υιοθέτηση των παραμέτρων του επιπλέον βασικού εισοδήματος, η πρόσβαση σε υπηρεσίες ποιότητας και οι αποδοχή των αγορών εργασίας χωρίς αποκλεισμούς ήταν βασικό πρόκριμα για μια πιο ολοκληρωμένη άσκηση πολιτικών απασχόλησης και κοινωνικής ένταξης.

2.2.1 Από την «Στρατηγική της Λισσαβόνας» στην «Στρατηγική Ευρώπη 2020 για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση»

Η Στρατηγική της Λισσαβόνας έθετε ως όραμα μια ευρωπαϊκή οικονομία βασισμένη στην γνώση, η οποία διαφυλάσσει το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, εξασφαλίζει την προστασία του περιβάλλοντος και επιτυγχάνει την πλήρη απασχόληση. Στόχοι που αποδείχθηκαν αρκετά φιλόδοξοι, αν τους συνδέσουμε με τις πραγματικές επιδόσεις των οικονομιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε) την πρώτη δεκαετία του 2000, ειδικότερα δε της ελληνικής οικονομίας, αλλά ακόμα και με τις ευρύτερες πολιτικές που επιδιώκουν θεωρητικά να υλοποιήσουν αυτήν τη στρατηγική. Διαπιστώθηκε το 2005 ότι η αποφασισμένη το 2000 στρατηγική δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Στην πραγματικότητα δεν υπήρχε η Στρατηγική της Λισσαβόνας ως σύνολο ευρωπαϊκών πολιτικών που υπηρετούν στόχους, ενώ τα πολύ διαφορετικά μεταξύ τους εθνικά κράτη ήταν αυτά που θα επιδίωκαν να υλοποιήσουν το γενικό όραμα.

Το Εαρινό Συμβούλιο του Μαρτίου 2005 μετονόμασε την Στρατηγική της Λισσαβόνας σε Στρατηγική για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση, αλλά δεν άλλαξε την γενική προσέγγιση: άφησε πάλι την υλοποίησή της στα εθνικά κράτη, που έπρεπε να επεξεργάζονται τριετή Εθνικά Προγράμματα Μεταρρυθμίσεων και εξέδωσε «κατευθυντήριες γραμμές», οι οποίες συνόψισαν βασικές επιλογές όχι σχετικά με τις αρχικές εξαγγελίες του 2000, αλλά σχετικά με την νεοφιλελεύθερη ατζέντα:

- Με άμεσες και έμμεσες διατυπώσεις οι κατευθυντήριες γραμμές περιλαμβάνουν, ως ενιαίες κατευθύνσεις για τις εθνικές πολιτικές, την ιδιωτικοποίηση των δημοσίων επιχειρήσεων, την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας - που αποτελεί την αποκλειστική οδηγία για την ενίσχυση της καινοτομίας, της παραγωγικότητας και της απασχόλησης - την επέκταση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας και στις εργασιακές σχέσεις -υπό τον γενικό τίτλο: «ευελιξία με ασφάλεια»- και, τέλος, την υπαγωγή της δημοσιονομικής διαχείρισης στον στόχο της μείωσης των ελλειμμάτων μέσω της μείωσης των δαπανών. Πρόκειται για επιλογές που είναι ενιαίες στο πλαίσιο της Ε.Ε., ανεξάρτητα από τις μεγάλες διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των παραγωγικών συστημάτων των χωρών μελών.
- Οι κατευθυντήριες γραμμές δεν θέτουν σε ευρωπαϊκό, πόσω μάλλον σε εθνικό επίπεδο, στόχους σε ό,τι αφορά τις κοινωνικές πολιτικές, ειδικότερα τις πολιτικές που αφορούν την κοινωνική ασφάλιση, την υγεία, τις πολιτικές παρέμβασης στην αγορά εργασίας, την εκπαίδευση, την υποστήριξη της ισότητας στην αγορά εργασίας, την

αδήλωτη απασχόληση. Παρά την ύπαρξη γενικών αναφορών σε ζητήματα κοινωνικής πολιτικής δεν υπάρχουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο κριτήρια με τα οποία είναι δυνατόν να κριθεί και να αξιολογηθεί μια πολιτική ή ακόμα και ένα ύψος δαπανών σε αυτούς τους τομείς, που να σηματοδοτεί την μακροχρόνια οικονομική βιωσιμότητα και κοινωνική αποτελεσματικότητα ενός σύγχρονου κράτους-πρόνοιας.

- Οι τομείς πολιτικών που εντάσσονται σε μια στρατηγική τεχνολογικής αναβάθμισης και υποστήριξης της ανταγωνιστικότητας, όπως οι πολιτικές για την έρευνα, την καινοτομία, την στήριξη των ΜΜΕ στους τομείς της τεχνολογίας και της καινοτομίας, την σύνδεση της εκπαίδευσης και κατάρτισης με τις τεχνολογικές και οργανωτικές μεταβολές, αντιμετωπίζονται από τις κατευθυντήριες γραμμές ως ένα σύνολο επιδιώξεων που θα μπορούσαν να συνδυαστούν με πολλούς τρόπους, αλλά είναι δυνατόν να προωθηθούν και μεμονωμένα. Πρωτεύοντα ρόλο παίζουν οι επιδιώξεις που αφορούν την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας. Αντίστοιχα και για τις κοινωνικές πολιτικές δεν υπάρχουν σημεία αναφοράς σε επίπεδο γενικών στόχων, δημόσιων πολιτικών και θεσμικών λειτουργιών, που να μπορούν να χρησιμεύσουν και για την αξιολόγηση των εξελίξεων σε εθνικό επίπεδο.

- Στις περιπτώσεις που έχουν τεθεί ποσοτικοί στόχοι, όπως για το ποσοστό απασχόλησης (70%), το ποσοστό των δαπανών για την έρευνα (3% του ΑΕΠ), και μια σειρά δεικτών που έχουν σχέση με την κατανάλωση ενέργειας, τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και τις πηγές ενέργειας, πρόκειται για επιδιώξεις οι οποίες δεν εντάσσονται αναγκαστικά σε ολοκληρωμένα προγράμματα, ούτε έχουν πραγματικά προγραμματιστεί στο πλαίσιο των εθνικών πολιτικών. Πρόκειται για αποφάσεις που δεν μπορούν να εγγυηθούν οι κατευθυντήριες γραμμές και θα αποτελούσαν παράγοντα που θα έφερε στην επιφάνεια την ανεπάρκεια του πλαισίου αντιμετώπισης της Στρατηγικής της Λισσαβόνας, ακόμα και για αυτούς τους μεμονωμένους, αλλά συγχρόνως επείγοντες στόχους.

Παρά την επικράτηση της νεοφιλελεύθερης ατζέντας πολιτικών που εισάγει η τρόικα μετά το 2010 μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του ECOFIN, η Επιτροπή παραμένει υπεύθυνη για την διαχείριση της εφαρμογής της Συνθήκης της Λισσαβόνας και των κοινωνικών άρθρων που αυτή εμπεριέχει. Το 2010, οι Ευρωπαίοι ηγέτες εγκαινίασαν την εφαρμογή της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη. Οι αναπτυξιακοί αυτοί στόχοι περιλαμβάνουν πολιτικές που έχουν ως στόχο τον περιορισμό των ανθρώπων που αντιμετωπίζουν φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό κατά τουλάχιστον 20

εκατ. μέχρι το 2020, καθώς και την διασφάλιση της ποιοτικής απασχόλησης γι' αυτούς που έχουν την δυνατότητα να εργαστούν, αλλά και την διασφάλιση της παρακολούθησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων τόσο των μαθητών όσο και των ενηλίκων. Αυτοί οι στόχοι υποστηρίζονται από τις Ολοκληρωμένες Κατευθυντήριες Γραμμές που καθορίζουν τον τρόπο εφαρμογής τους.

Πιο συγκεκριμένα, η στρατηγική έθεσε πέντε πρωταρχικούς στόχους που θα κατηύθυναν τους εθνικούς στόχους και θα έπρεπε να επιτευχθούν για να αυξηθεί η ανάπτυξη και η απασχόληση στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης:

1. να ανέλθει το ποσοστό απασχόλησης του πληθυσμού 20-64 ετών από 69% το 2010 σε τουλάχιστον 75% το 2020,
2. να επενδύεται 3% του ΑΕΠ της ΕΕ σε έρευνα και ανάπτυξη, ιδίως χάριν της ενίσχυσης των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα σε E&A και σε «ευρωπαϊκές συμπράξεις καινοτομίας» μεταξύ της ΕΕ και των κρατών-μελών,
3. να επιτευχθούν οι στόχοι του «20/20/20» ως προς το κλίμα και την ενέργεια, δηλαδή να μειωθούν οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά 20% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990 (ή κατά 30%, εάν επιτευχθεί διεθνής συμφωνία), να αυξηθεί κατά 20% το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην τελική ενεργειακή κατανάλωση και να αυξηθεί στο 20% η ενεργειακή απόδοση,
4. να μειωθεί το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, από το 15% το 2010, σε λιγότερο από 10% το 2020 και να αυξηθεί από το 31% σε τουλάχιστον 40% το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών που ολοκληρώνει την τριτοβάθμια ή ισοδύναμη εκπαίδευση· και, τέλος,
5. να μειωθεί κατά 25% ο αριθμός των Ευρωπαίων που ζουν κάτω από τα εθνικά όρια φτώχειας, βγάζοντας από την κατάσταση αυτή πάνω από 20 εκατομμύρια πολίτες.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η στρατηγική «Ευρώπη 2020» μεταφέρεται με τις εξής κεντρικές πρωτοβουλίες:

- Νεολαία σε κίνηση
- Η ευρωπαϊκή ατζέντα για δεξιότητες και θέσεις εργασίας
- Η ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την φτώχεια και τον αποκλεισμό

Σε εθνικό επίπεδο η στρατηγική συντελείται μέσω των Εθνικών Μεταρρυθμιστικών Προγραμμάτων (National Reform Programs) και με τις Συστάσεις (Recommendations) του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στην βάση των περιορισμένων –σε σχέση με την Στρατηγική της Απασχόλησης και Ανάπτυξης – Ολοκληρωμένων Κατευθυντηρίων Γραμμών (Integrated

Guidelines) και με συνεχή αποτίμηση κάθε εξάμηνο (European Semester). Ο εξάμηνος κύκλος διακυβέρνησης εκκινεί κάθε Ιανουάριο με την Ετήσια Επισκόπηση της Ανάπτυξης (Annual Growth Survey), την Έκθεση Προόδου για την Απασχόληση (Progress Employment Report) και την μακροοικονομική εξέλιξη, δίνοντας τα βασικά μηνύματα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τα 3 βασικά επίπεδα που αφορούν στην εκκίνηση των ευρωπαϊκών εξαμήνων και αποτυπώνονται στα σχετικά κείμενα της Επιτροπής (Αναφορά Προόδου για την Στρατηγική 2020, Μακροοικονομική Αναφορά, Σύνθετη Αναφορά στην Απασχόληση, Προτάσεις για Αλλαγές στις Κατευθυντήριες) είναι:

A) η δημοσιονομική σταθερότητα με στόχο τον περιορισμό των δημόσιων ελλειμμάτων στο 60% του ΑΕΠ

B) η μεγαλύτερη ευελιξία των αγορών εργασίας

Γ) μέτρα για την ανάπτυξη

Οι προτεραιότητες στις Ολοκληρωμένες Κατευθυντήριες Γραμμές δίνουν έμφαση στην οικονομία και στην ανάπτυξη ακολουθώντας, σε σαφώς υποβαθμισμένο επίπεδο, η έμφαση στην πλήρη απασχόληση, ήτοι:

- στην αύξηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας κυρίως νέων, γυναικών και μακροχρόνια ανέργων
- στην δημιουργία νέων και βιώσιμων θέσεων εργασίας, μειώνοντας τα μη μισθολογικά κόστη και δίνοντας έμφαση σε θέσεις εργασίας στον οικολογικό τομέα και στην «πράσινη ανάπτυξη»
- στην προώθηση των ενεργητικών μορφών απασχόλησης, με έμφαση στην εξατομικευμένη υποστήριξη, τον καλύτερο συντονισμό, την συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση και την διά βίου μάθηση
- στην εξασφάλιση συνθηκών ισότητας στην αγορά εργασίας μεταξύ των δύο φύλων, με την στήριξη πολιτικών συμφιλίωσης επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής

Και ακόμα πιο υποβαθμισμένες αναφορές στις πολιτικές κοινωνικής συνοχής.

Πίνακας 2.6:

Οι Δέκα Ολοκληρωμένες Κατευθυντήριες Γραμμές της «Ευρώπης 2020».

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ Έξυπνη και Βιώσιμη Ανάπτυξη	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ Ανάπτυξη Χωρίς Αποκλεισμούς
1. Εξασφάλιση της ποιότητας και βιωσιμότητας των δημόσιων οικονομικών.	7. Αύξηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας και μείωση της διαρθρωτικής ανεργίας. • Για τις ηλικίες 20-64 ετών, το ποσοστό απασχόλησης να κυμαίνεται από το 70% τουλάχιστον στο 75%.
2. Αντιμετώπιση των μακροοικονομικών ανισορροπιών.	8. Ανάπτυξη ειδικευμένου εργατικού δυναμικού που ανταποκρίνεται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας, προώθηση της ποιότητας των θέσεων εργασίας και της δια βίου μάθησης.
3. Μείωση των ανισορροπιών στην ζώνη του ευρώ.	9. Βελτίωση των επιδόσεων εκπαίδευσης και κατάρτισης σε όλες τις βαθμίδες και αύξηση της συμμετοχής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. • Μείωση της σχολικής διαρροής από το 15% στο 10%. • Για τις ηλικίες 30-34 ετών, αύξηση διπλώματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης από το 31% τουλάχιστον στο 40%.
4. Βελτιστοποίηση της στήριξης για έρευνα και ανάπτυξη και καινοτομία, ενίσχυση του τριγώνου της γνώσης και ενεργοποίηση του δυναμικού της ψηφιακής οικονομίας. • Επένδυση 3% του ΑΕΠ στην έρευνα, ανάπτυξη, καινοτομία.	10. Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας. • Μείωση κατά 20.000.000 των ανθρώπων σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού ή μείωση κατά 25% των ανθρώπων που ζουν κάτω από το όριο φτώχειας.
5. Βελτίωση της αποδοτικότητας στην χρήση των πόρων και μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. • Σε σύγκριση με το 1990, μείωση 20% (ή 30% σε περίπτωση διεθνούς συμφωνίας) των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου και αύξηση 20% των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και 20% αύξηση της ενεργειακής απόδοσης.	
6. Βελτίωση του περιβάλλοντος για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές και εκσυγχρονισμός της βιομηχανικής βάσης.	

Το Εαρινό Συμβούλιο Υπουργών της Ε.Ε αποφασίζει για τις αναπτυξιακές προκλήσεις και δίνει κατευθύνσεις στα κράτη-μέλη. Με βάση αυτές, τα κράτη-μέλη ετοιμάζουν την άνοιξη

τα Εθνικά Μεταρρυθμιστικά Προγράμματα (NRP) και τα υποβάλλουν στην Επιτροπή για έγκριση. Ακολουθούν οι συστάσεις (Recommendation) της Επιτροπής σε σχέση με την συμβατικότητα των πολιτικών με τους εγκεκριμένους προϋπολογισμούς. Οι τελικές προτάσεις της Επιτροπής ολοκληρώνονται κάθε Ιούλιο, ενώ οι συναφείς προϋπολογισμοί των Διαρθρωτικών Ταμείων ολοκληρώνονται έως το φθινόπωρο εκάστου έτους. Τα Εθνικά Μεταρρυθμιστικά Σχέδια, αντανakλώντας τις αντίστοιχες πολιτικές των ευρωπαϊκών εξαμήνων, θα πρέπει να επικεντρώνονται στην πρόοδο στο εθνικό επίπεδο αναφορικά με:

- την μακροοικονομική σταθερότητα –όπως αποτυπώνεται στις αναφορές της Ετήσιας Επισκόπησης της Ανάπτυξης AGS.
- τις αναπτυξιακές προκλήσεις.
- την προώθηση πολιτικών για την αντιμετώπιση της φτώχειας, δίνοντας έμφαση στην παιδική φτώχεια, την πρόωρη σχολική εγκατάλειψη, τις προνοιακές δομές.

Οι μέθοδοι διακυβέρνησης θα έπρεπε να ενισχυθούν προκειμένου να διασφαλίζεται ο μετασχηματισμός των δεσμεύσεων σε έμπρακτα και αποτελεσματικά μέτρα ενώ οι διαδικασίες υποβολής εκθέσεων και αξιολόγησης στο πλαίσιο τόσο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», όσο και του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης («ΣΣΑ») θα έπρεπε να διεξάγονταν ταυτόχρονα (χωρίς ωστόσο να παύσουν να αποτελούν διακριτούς μηχανισμούς), προκειμένου να επιτυγχάνεται μεγαλύτερη συνεκτικότητα. Επιπρόσθετα, η στρατηγική θα έπρεπε να επιτελείται με την ενεργό συμμετοχή των εθνικών περιφερειακών και τοπικών αρχών, καθώς και με την ουσιαστική εμπλοκή των κοινωνικών εταίρων και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων τόσο στην αποτίμηση και αξιολόγηση της πορείας εφαρμογής των Εθνικών Μεταρρυθμιστικών Προγραμμάτων, όσο και με την ευρύτερη δημοσιοποίηση της στρατηγικής. Η προσέγγιση αυτή θα επέτρεπε σε αμφότερες τις στρατηγικές να οδηγήσουν στην επίτευξη παρεμφερών μεταρρυθμιστικών στόχων, χωρίς να χάνουν την λειτουργική τους αυτοτέλεια.

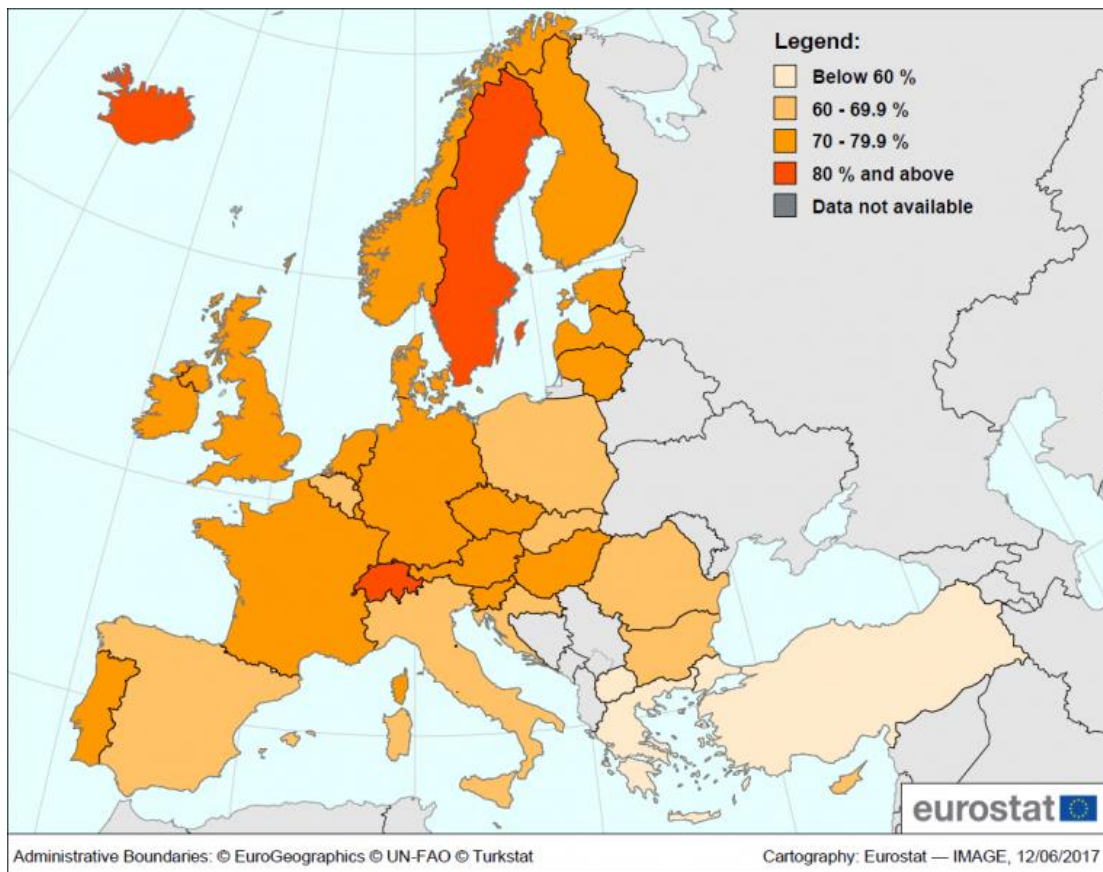
Στην Ετήσια Έκθεση Ανάπτυξης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τονίζει πως «ο περιορισμός της ανεργίας ως παράγωγο της κρίσης» αποτελεί βασική προτεραιότητα. Στα 2013 η Επιτροπή εγκαινίασε μια νέα πρωτοβουλία για την αντιμετώπιση θεματικών προτεραιοτήτων (παιδική φτώχεια, ενεργός ένταξη, άστεγοι κ.λπ.) θέτοντας τον τόνο της επένδυσης στον άνθρωπο και την υποστήριξη καλύτερων συνθηκών ζωής. Η πρωτοβουλία αυτή τίθεται στο πλαίσιο της ενοποίησης των πολιτικών ως αντιστάθμισμα των περικοπών στα δημόσια οικονομικά. Θέτει δε την κοινωνική επένδυση ως προαπαιτούμενο της ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς.

2.2.1.1 Στρατηγική 2020 & Απασχόληση στην ΕΕ

Το 2016, το ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ - 28 για τα άτομα ηλικίας 20 έως 64 ετών, όπως μετρήθηκε από την έρευνα για το εργατικό δυναμικό της ΕΕ, ανερχόταν στο 71,1 %, τον υψηλότερο ετήσιο μέσο όρο που έχει καταγραφεί ποτέ για την ΕΕ. Παρ' όλα αυτά μπορούν να διαπιστωθούν μεγάλες διαφορές μεταξύ των χωρών (βλ. χάρτη 2.2). Το μόνο κράτος-μέλος με συντελεστή ανώτερο του 80 % είναι η Σουηδία (81,2 %). Αυτό ισχύει επίσης για τις χώρες ΕΖΕΣ Ισλανδία (87,8 %) και Ελβετία (83,3 %).

Χάρτης 2.2:

Κατανομή χωρών ανάλογα με το ποσοστό απασχόλησης

Πηγή, Eurostat, 2017

Η ομάδα χωρών με ποσοστά στην ζώνη του 70% περιλαμβάνει το Ηνωμένο Βασίλειο, την Γαλλία και την Γερμανία. Επικεντρώνεται σε μια ζώνη που εκτείνεται από την Ιρλανδία στα δυτικά έως την Ουγγαρία στα ανατολικά, περιλαμβανομένων επίσης των τριών κρατών της Βαλτικής, την Φινλανδία και την Πορτογαλία. Οι χώρες με ποσοστά στην ζώνη του 60% αποτελούν δύο ομάδες: μία ομάδα της Δυτικής Μεσογείου/Αδριατικής (Ισπανία, Ιταλία και

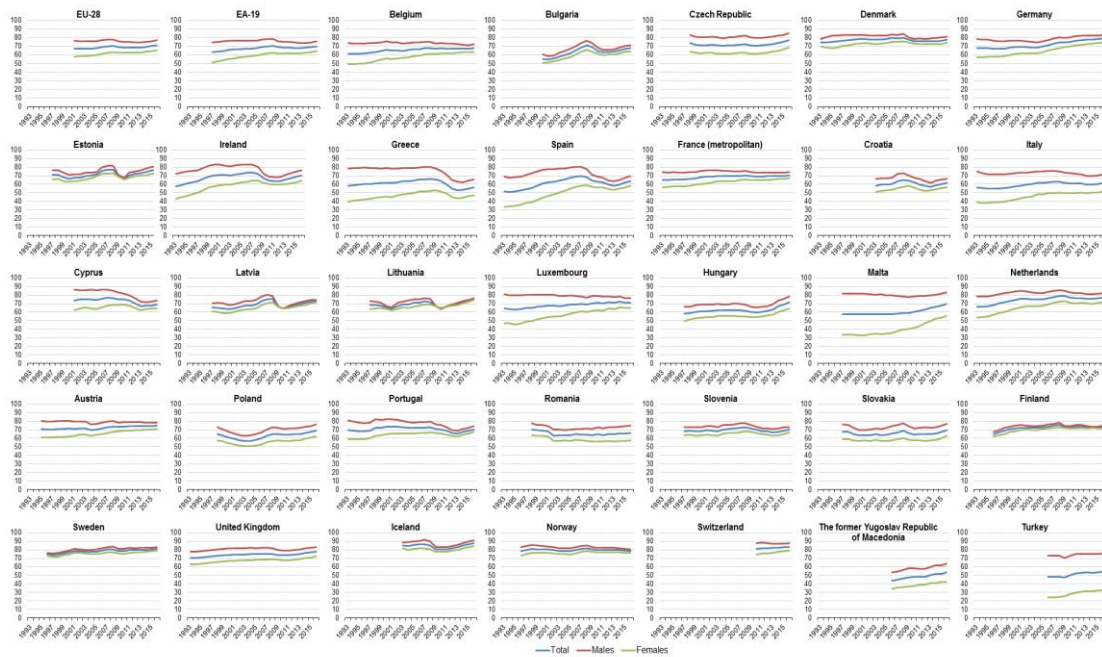
Κροατία) και η άλλη στα ανατολικά σύνορα της ΕΕ, από τη νότια άκρη της Βαλτικής έως το νοτιοδυτικό άκρο του Ευξείνου Πόντου (Πολωνία, Σλοβακία, Βουλγαρία, Ρουμανία). Επιπλέον, αυτή η ομάδα χωρών περιλαμβάνει επίσης το Βέλγιο. Τέλος, υπάρχει μια ομάδα των νοτίων Βαλκανίων και του Καυκάσου, με ποσοστά κάτω από 60 % (Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, Ελλάδα και Τουρκία).

Το Σχήμα 2.1 παρουσιάζει την εξέλιξη του ποσοστού απασχόλησης για άνδρες και γυναίκες από το 1993. Χαρακτηριστικό στοιχείο αποτελεί η μείωση της διαφοράς του ποσοστού απασχόλησης μεταξύ τους. Στις περισσότερες περιπτώσεις, αυτό οφείλεται στην αύξηση των ποσοστών απασχόλησης των γυναικών (για παράδειγμα, Ισπανία και Κάτω Χώρες), αλλά και στην μείωση των ποσοστών απασχόλησης των ανδρών (Ελλάδα και Κύπρος). Επίσης, σε μια ομάδα χωρών, η εξέλιξη των ποσοστών απασχόλησης των ανδρών και των γυναικών είναι παράλληλες, δημιουργώντας ένα σταθερό ποσοστό απασχόλησης μεταξύ των δύο φύλων, όπως για παράδειγμα στην Τσεχική Δημοκρατία (διαφορά 19,1 εκατοστιαίων μονάδων (ε.μ.) το 1998 και 16,0 ε.μ. το 2016) και στην Σουηδία (2,9 ποσοστιαίες μονάδες το 1996 και 3,8 ποσοστιαίες μονάδες το 2016). Τα ποσοστά απασχόλησης είναι χαμηλότερα στις γυναίκες από ό,τι στους άνδρες σε όλα τα έτη, σε όλες τις χώρες, με δύο εξαιρέσεις: την Λετονία και την Λιθουανία το 2010, ύστερα από απότομη πτώση στα ποσοστά για τους άνδρες και πολύ πιο αργή πτώση για τις γυναίκες.

Το σχήμα 2.1 καταδεικνύει επίσης ότι οι χώρες έχουν αντιμετωπίσει πολύ διαφορετικές καταστάσεις της αγοράς εργασίας κατά την περίοδο που η Eurostat διαθέτει σχετικά στοιχεία. Η μεγαλύτερη ομάδα χωρών είχε μια ομαλή και σταθερή αύξηση του ποσοστού απασχόλησης (το Βέλγιο, η Γερμανία, η Γαλλία, το Λουξεμβούργο, οι Κάτω Χώρες, η Αυστρία, η Φινλανδία, η Σουηδία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Τουρκία). Άλλες παρουσιάζουν σταθερό ποσοστό (Δανία, Ιταλία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Σλοβακία, Νορβηγία και Ελβετία). Σε μια άλλη μεγάλη ομάδα σημειώθηκαν σημαντικές αυξομειώσεις, αλλά με υψηλότερο ποσοστό το 2016 από τα διάφορα σημεία αφετηρίας (Βουλγαρία, Εσθονία, Ιρλανδία, Ισπανία, Λεττονία, Λιθουανία και Πολωνία).

Σχήμα 2.1:

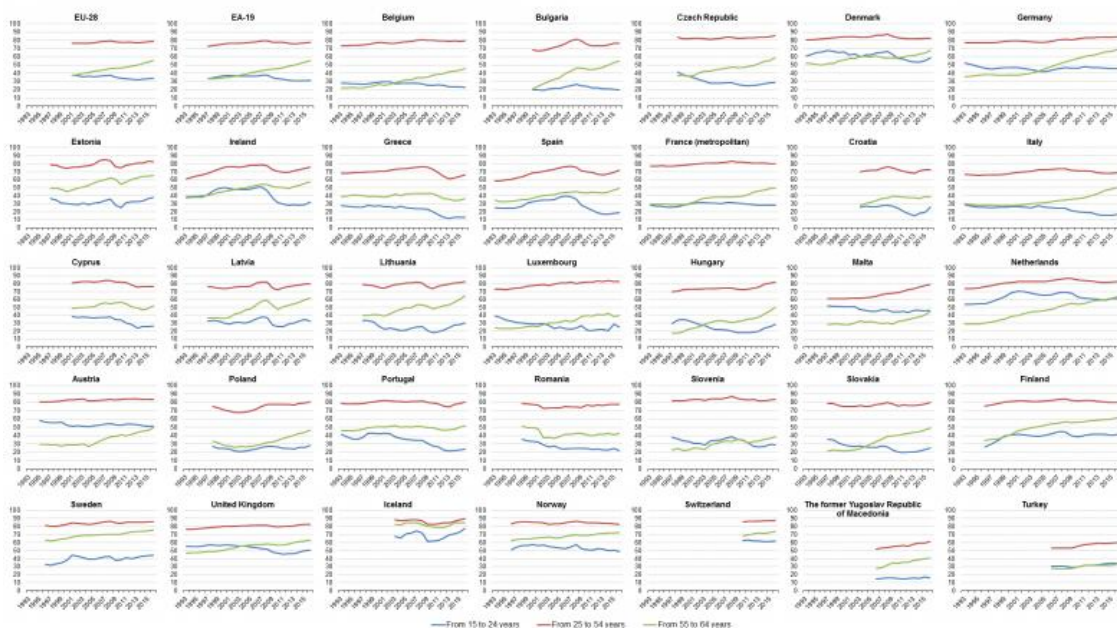
Διακύμανση ποσοστού απασχόλησης % κατά φύλο (ανδρών-γυναικών) (1993-2016).

Πηγή: Eurostat 2017

Σύμφωνα με το Σχήμα 2.2, το ποσοστό απασχόλησης των ατόμων ηλικίας 25-54 ετών στις χώρες της ΕΕ-28, έχει παραμείνει σχεδόν αμετάβλητο από το 2001, ενώ έχει αυξηθεί σημαντικά για τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας (55-64 ετών) και μειώθηκε για τους νέους (15-24 ετών).

Σχήμα 2.2: Ποσοστό απασχόλησης ανά ηλικιακή ομάδα, 1993-2016

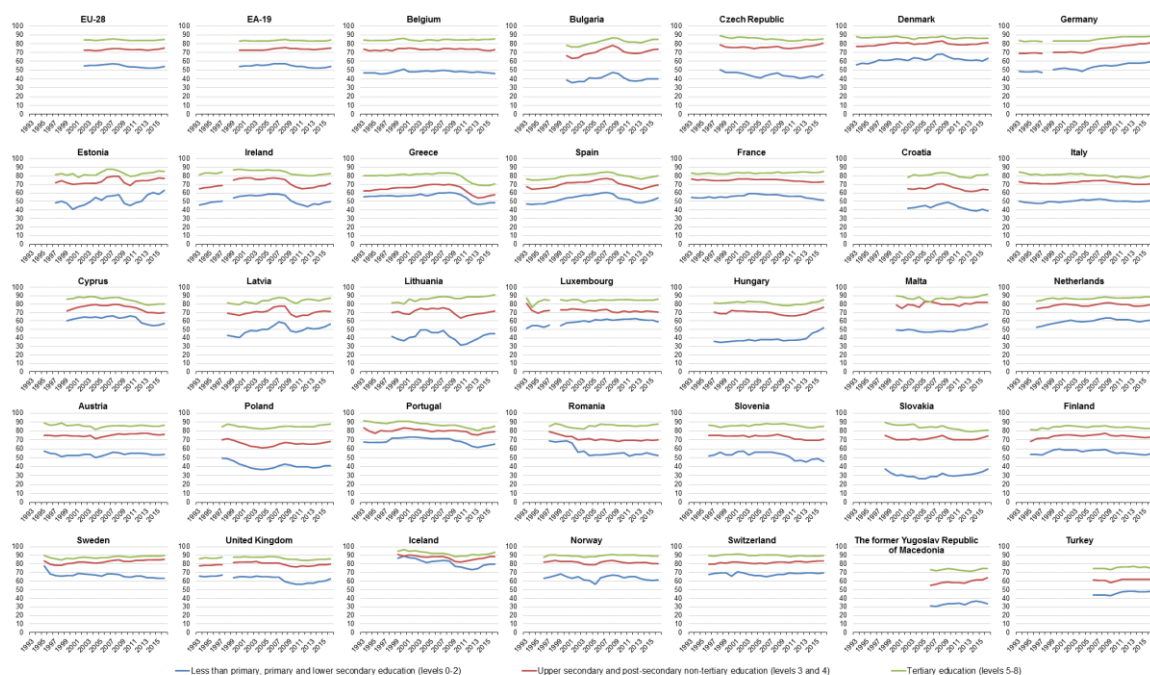

Πηγή: Eurostat, 2017

Τα ποσοστά απασχόλησης παρουσιάζουν επίσης σημαντικές διακυμάνσεις ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο (Σχήμα 2.3). Τα ποσοστά απασχόλησης ανά μορφωτικό επίπεδο περιλαμβάνουν την ηλικιακή ομάδα 25 έως 64 ετών. Τα ποσοστά απασχόλησης για τα άτομα ηλικίας 25-64 ετών που είχαν ολοκληρώσει τριτοβάθμια εκπαίδευση ήταν 84,8 % στην ΕΕ-28 το 2016, πολύ υψηλότερα από το ποσοστό απασχόλησης 54,3% των ατόμων που είχαν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια ή κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (γυμνάσιο). Το ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ-28 για τα άτομα τα οποία είχαν ολοκληρώσει ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (λύκειο) ή μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση μη τριτοβάθμιου επιπέδου ήταν 74,8 %. Τα άτομα που έχουν ολοκληρώσει τον κατώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είχαν την χαμηλότερη πιθανότητα εξεύρεσης εργασίας, ενώ πλήττονται περισσότερο από την κρίση: το ποσοστό απασχόλησης στην ομάδα αυτή μειώθηκε κατά 5,1 εκατοστιαίες μονάδες μεταξύ του 2007 και του 2013, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης ήταν 1,7 εκατοστιαίες μονάδες και για εκείνα με ανώτερη εκπαίδευση 1,8 εκατοστιαίες μονάδες. Το Σχήμα 2.3 καταδεικνύει ότι η σημασία της κατοχής τουλάχιστον του μέσου επιπέδου εκπαίδευσης για την πιθανότητα εξεύρεσης εργασίας είναι μεγάλη στο Βέλγιο, στην Βουλγαρία, στην Τσεχική Δημοκρατία, στην Λιθουανία, στην Πολωνία και στην Σλοβακία, αλλά μικρότερη στην Δανία, στην Εσθονία, στην Ελλάδα, στην Κύπρο και στο Λουξεμβούργο.

Σχήμα 2.3:

Ποσοστό απασχόλησης κατά μορφωτικό επίπεδο, ηλικιακή ομάδα 25-64, 1993-2016(%)

Πηγή: Eurostat 2017

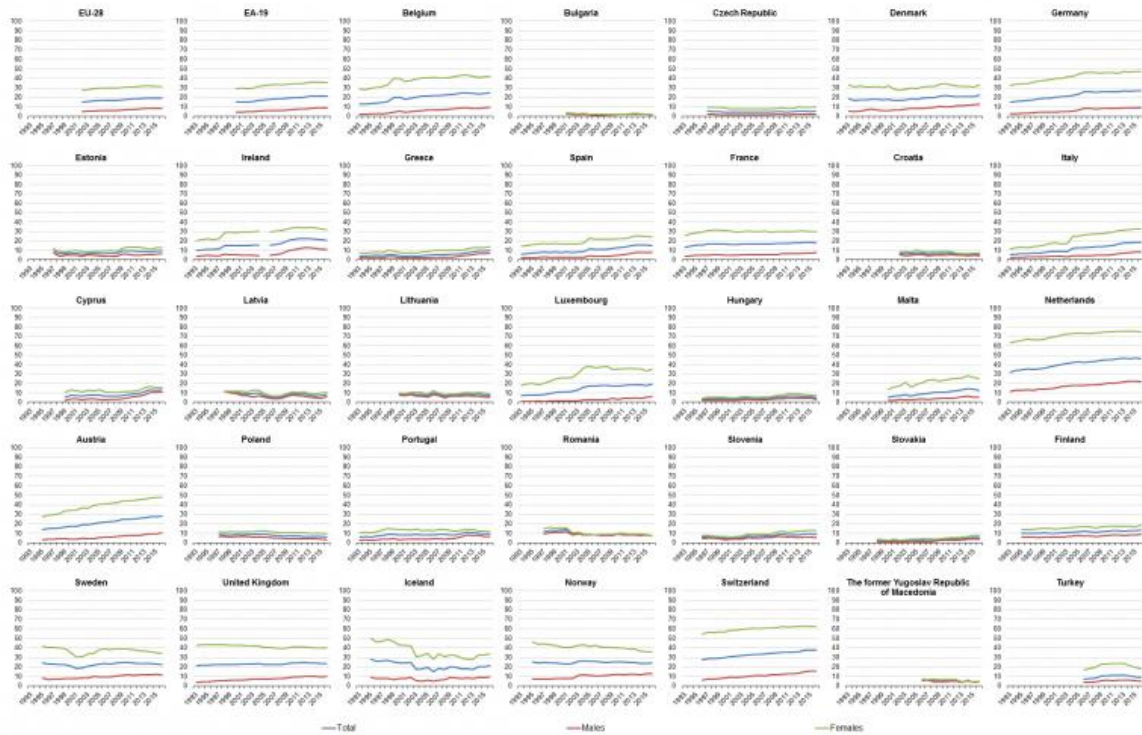
Το ποσοστό των εργαζομένων της ΕΕ-28 στην ηλικιακή ομάδα των 20-64 ετών που αναφέρουν ότι η κύρια εργασία τους ήταν με καθεστώς μερικής απασχόλησης αυξήθηκε αργά, αλλά σταθερά, από 14,9 % το 2002 σε 19,0 %. Υψηλότερο ποσοστό εργαζομένων με καθεστώς μερικής απασχόλησης το 2016 παρατηρήθηκε στις Κάτω Χώρες (46,6%) και ακολουθούσαν η Αυστρία, η Γερμανία, το Βέλγιο, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Σουηδία, η Δανία και η Ιρλανδία, όπου η μερική απασχόληση αντιπροσώπευε στην κάθε περίπτωση ποσοστό μεγαλύτερο από το ένα πέμπτο των απασχολούμενων. Αντίθετα, η μερική απασχόληση ήταν πολύ χαμηλή στην Βουλγαρία (1,9% των απασχολούμενων) καθώς και στην Ουγγαρία, την Κροατία, την Τσεχική Δημοκρατία και την Σλοβακία (από 4,8 % έως 5,7 %) -Σχήμα 2.4-.

Το ποσοστό μερικής απασχόλησης διαφέρει σημαντικά μεταξύ ανδρών και γυναικών. Μόλις λιγότερο από το ένα τρίτο (31,4 %) των γυναικών ηλικίας 20-64 ετών που απασχολούνταν στην ΕΕ-28 εργάζονταν με καθεστώς μερικής απασχόλησης το 2016, αναλογία κατά πολύ μεγαλύτερη από την αντίστοιχη για τους άνδρες (8,2 %). Περίπου τα τρία τέταρτα (74,8 %) των γυναικών που απασχολούνταν στις Κάτω Χώρες εργάζονταν με καθεστώς μερικής απασχόλησης το 2016, ποσοστό που ήταν, με μεγάλη διαφορά, το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των κρατών-μελών της ΕΕ. Η μερική απασχόληση έχει αυξηθεί

αισθητά μεταξύ 1993 και 2016 στη Γερμανία, στην Ιρλανδία, στην Ιταλία και την Αυστρία, ενώ μειώθηκε σημαντικά στην Ισλανδία.

Σχήμα 2.4:

Μερική απασχόληση ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης κατά φύλο, ηλικιακή ομάδα 20-64, 1993-2016(%)

Πηγή: Eurostat, 2017

2.2.1.2 Αξιολογώντας την στρατηγική «Ευρώπη 2020»

Η εμπειρία από την μέχρι τώρα εφαρμογή της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» δίνει μια απογοητευτική εικόνα για την κοινωνική διάσταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Τα δε εργαλεία της νέας οικονομικής διακυβέρνησης – European Semester (Ευρωπαϊκό Εξάμηνο), Six Pack (Πακέτο των Έξι), Two Pack (Πακέτο των Δύο), Europlus Pack (Σύμφωνο για το Ευρώ+), Fiscal Compact (Δημοσιονομικό Σύμφωνο)— επιβεβαιώνουν και ενισχύουν τον στόχο της για οικονομική και δημοσιονομική σταθερότητα. Επίσης, από το σύνολο αυτών των νέων εργαλείων, μόνο το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο και το Σύμφωνο για το Ευρώ+ κάνουν αναφορά στην προοπτική της απασχόλησης. Σύμφωνα με τα παραπάνω, το όραμα της «Ευρώπης 2020» για ανάπτυξη δίχως αποκλεισμούς τίθεται στο περιθώριο, τα δε κοινωνικά δικαιώματα καταπατούνται χάριν της ανταγωνιστικότητας, της οικονομικής και δημοσιονομικής μεγέθυνσης. Επί της ουσίας, η «Ευρώπη 2020» δεν φαίνεται καθόλου κοινωνική. Οι εθνικές κυβερνήσεις επαναλαμβάνουν συμπεριφορές αντίστοιχες του παρελθόντος και επιδόσεις αναντίστοιχες του παρόντος, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των κρατών-μελών εμφανίζεται εχθρική στην ανάπτυξη κοινωνικών πολιτικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ειδικότερα για την Ελλάδα η απόκλιση από τους κοινωνικούς στόχους της Στρατηγικής 2020 συμπυκνώνεται στα εξής:

Απασχόληση: Το 2008, όταν υιοθετήθηκε η στρατηγική «Ευρώπη 2020», το ποσοστό της Ελλάδας στην ηλικιακή ομάδα 20έως 64 ετών ήταν 66,3%. Το 2014 είχε μειωθεί στο 53,3% και το 2017 κινείται κοντά στο 58% (με την ημιαπασχόληση και τις διάφορες μορφές «ευέλικτης» εργασίας να έχουν αυξηθεί αισθητά). Απέχουμε ήδη 17 μονάδες από τον στόχο της Ε.Ε.-28 και 12 από τον εθνικό στόχο που έχει οριστεί στο 70%.

Έρευνα και Ανάπτυξη: Η Ελλάδα δαπανούσε το 2008 μόλις 0,66% του ΑΕΠ σε Έρευνα και Ανάπτυξη. Το ποσοστό ανέβηκε στο 0,81% το 2014 και στο 0,99% το 2016 ενώ το 2017 σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat το ποσοστό άγγιξε στο 1,14% του ΑΕΠ, με τη χώρα μας να βρίσκεται στη 19^η θέση μεταξύ των 28 μελών. Υπολογίζεται ότι το 2018 το ποσοστό προσέγγισε το 1,2%, την ώρα που ο μέσος όρος στην Ε.Ε. υπερβαίνει το 2%.

Κλιματική αλλαγή και ενέργεια: Το 2016 η χώρα κάλυπτε το 15,2% των αναγκών της με ανανεώσιμες πηγές με τον εθνικό στόχο για το 2020 να τίθεται στο 18% (δύο μονάδες κάτω από τον μέσο κοινοτικό). Ο μέσος όρος στην Ε.Ε. των 28 την ίδια χρονιά (2016) ήταν 17%.

Εκπαίδευση: Στην χώρα μας μόλις το 4,9% του πληθυσμού ηλικίας 18-24 ετών έχει εγκαταλείψει πρόωρα την εκπαίδευση, ενώ το 44,4% του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών κατέχει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

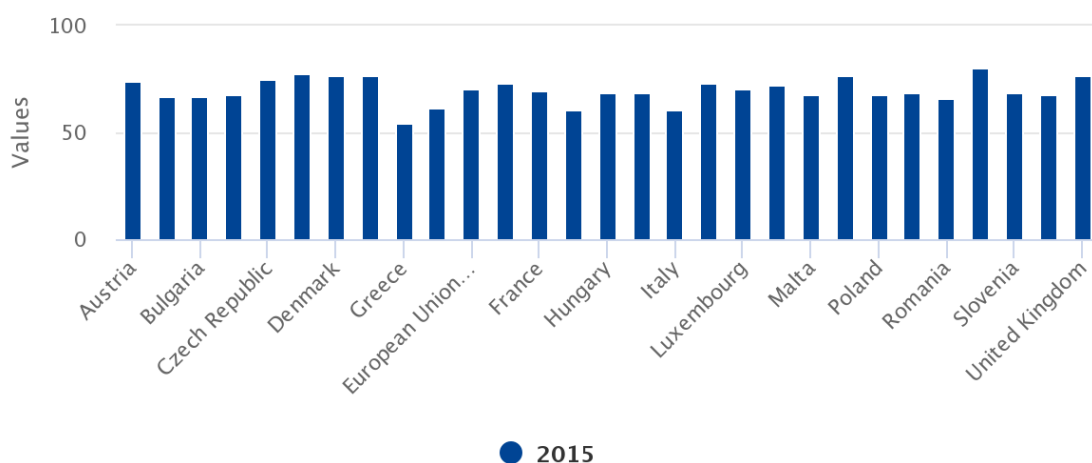
Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός: Ο επίσημος εθνικός στόχος κάνει λόγο για μείωση του αριθμού των ανθρώπων σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού κατά 450.000 το 2020 σε σχέση με το 2008. Έως και το 2017 οι άνθρωποι που αντιμετώπιζαν κίνδυνο φτώχειας αυξήθηκαν κατά 655.000. Τα επίσημα στοιχεία, που εκδόθηκαν από τη Eurostat το 2017, έδειχναν ότι το 31,8% του πληθυσμού ή 3,4 εκατ. άνθρωποι στην Ελλάδα βρίσκονταν σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Το 2008 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 28,1%.

Διαγράμματα σχετικά με την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» ανά χώρα (Πηγή Eurostat, 2017)

Διάγραμμα 1.1:

Ρυθμοί απασχόλησης στην ηλικιακή ομάδα 20-64 ετών.

Employment rate by sex, age group 20–64

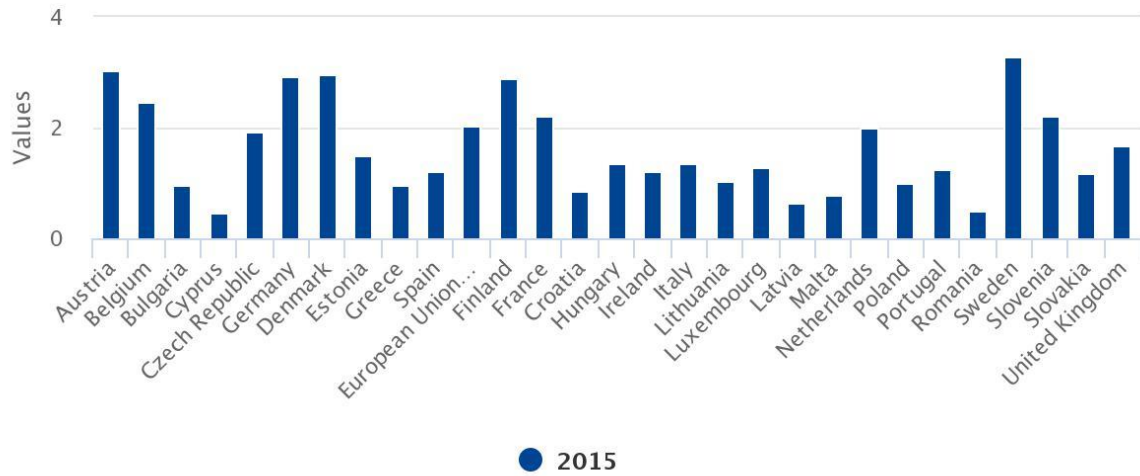

Στόχος Ε.Ε: 75% απασχόληση

Διάγραμμα 2.2

Καθαρή δημόσια επένδυση στην έρευνα και στην ανάπτυξη

Gross domestic expenditure on R&D (GERD)

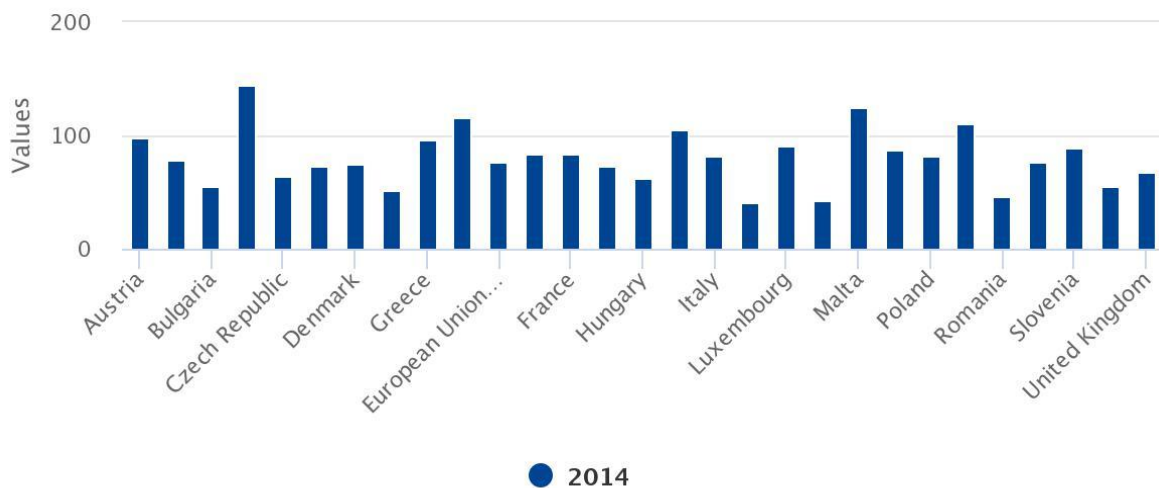

Στόχος Ε.Ε : 3% του ΑΕΠ

Διάγραμμα 2.3.

Εκπομπές CO2 (Έτος βάσης 1990)

Greenhouse gas emissions, base year 1990

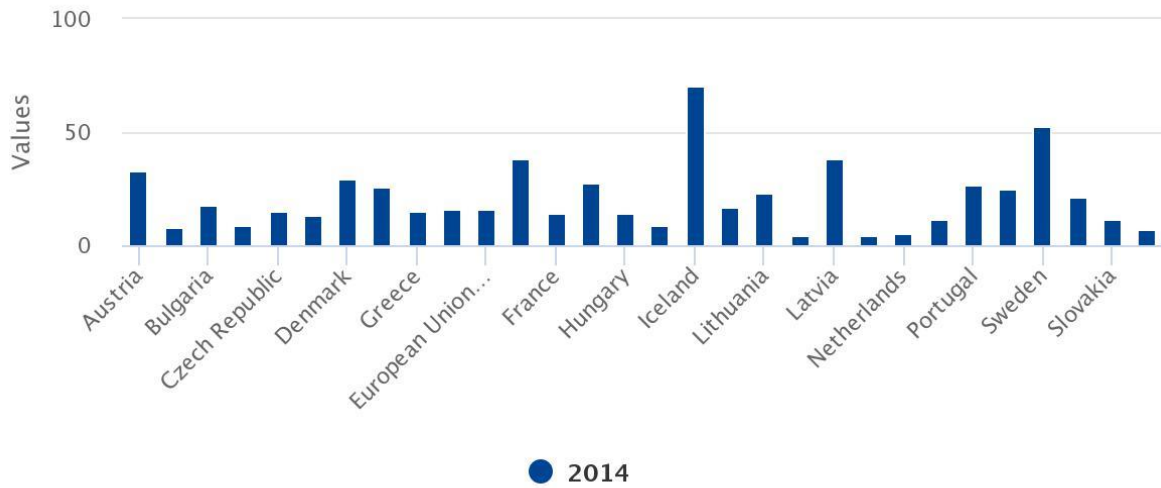

Στόχος Ε.Ε : 20% λιγότερες εκπομπές CO2 από το 1990

Διάγραμμα 2.4.

Ποσοστό ΑΠΕ σε σχέση με την συνολική κατανάλωση ενέργειας

Share of renewable energy in gross final energy consumption

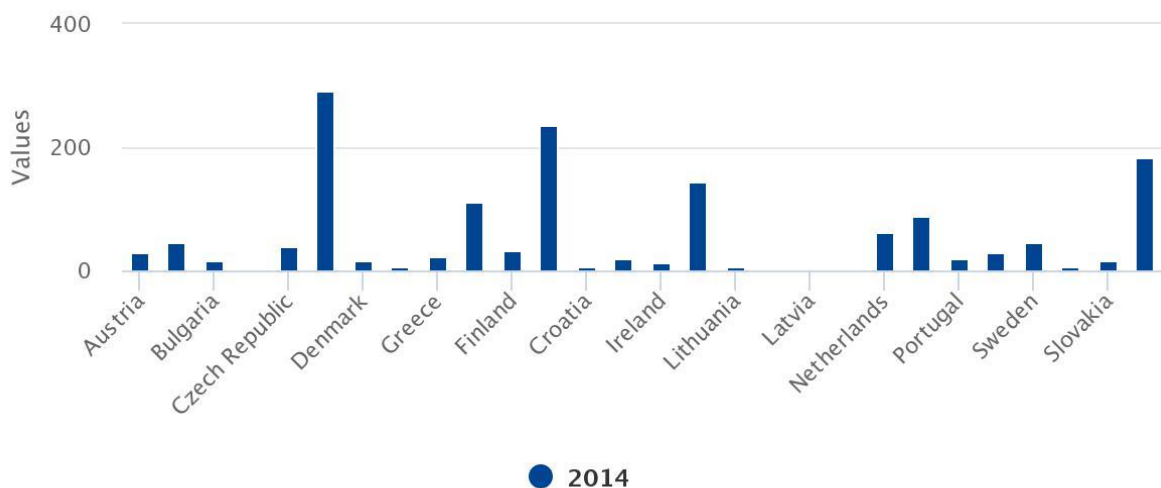
● 2014

Στόχος Ε.Ε: 20% από ΑΠΕ

Διάγραμμα 2.5.

Κατανάλωση ενέργειας (που αντιστοιχεί σε χιλ. τόνους πετρελαίου- TOE)

Primary energy consumption

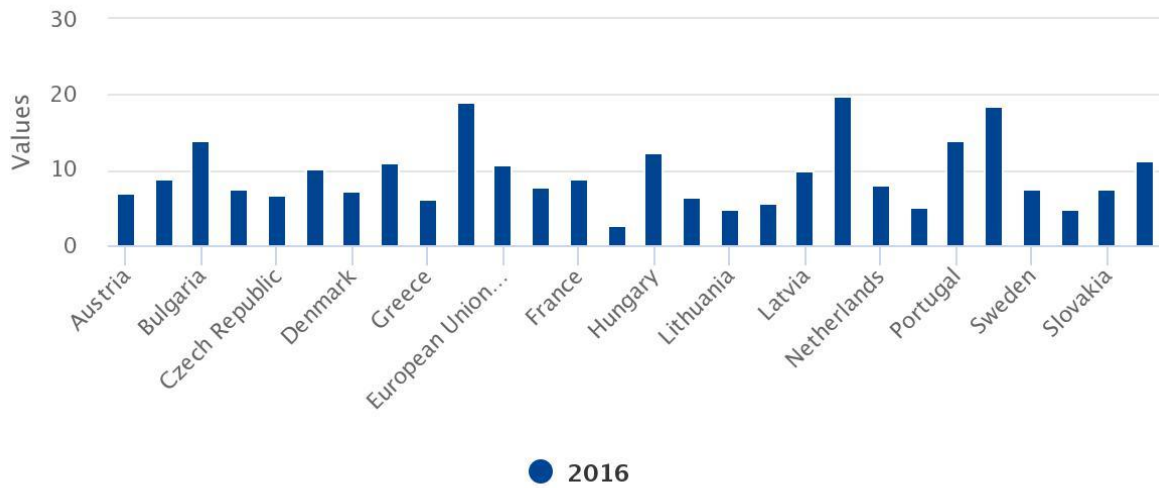
● 2014

Στόχος Ε.Ε : 1483 toe

Διάγραμμα 2.6.

Πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου και της κατάρτισης

Early leavers from education and training by sex

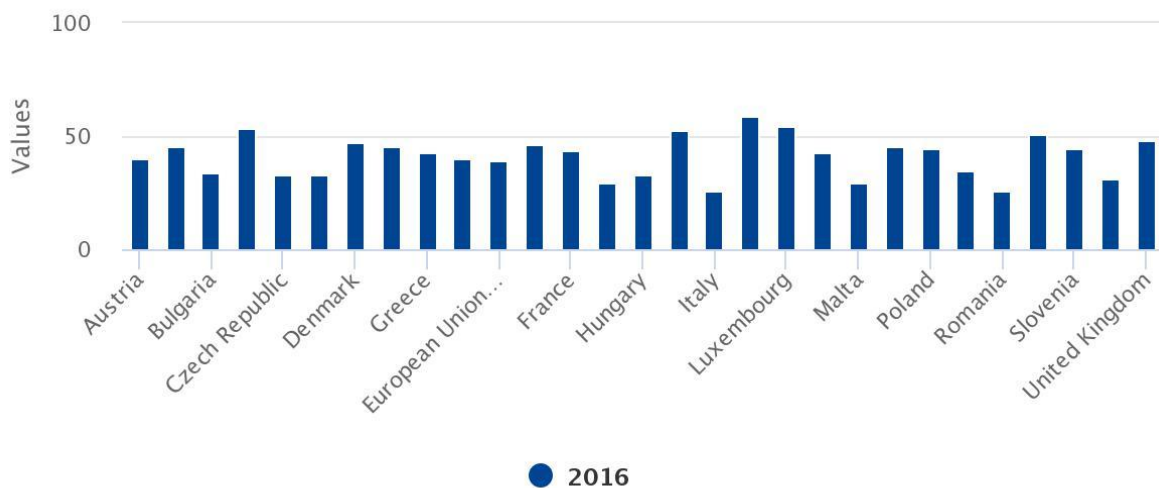

Στόχος E,E: <10% πρόωρη εγκατάλειψη

Διάγραμμα 2.7.

Ολοκλήρωση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ηλικιακή ομάδα 30-34)

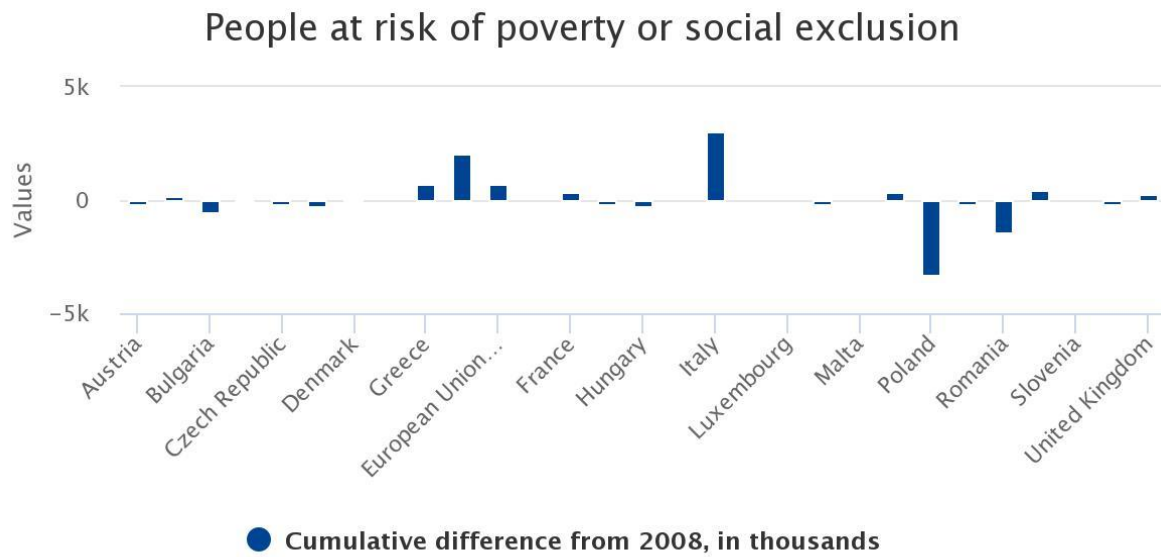
Tertiary educational attainment by sex, age group 30–34

Στόχος E,E: >40% του πληθυσμού 30-34 να έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση

Διάγραμμα 2.8.

Άνθρωποι που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού
(% του συνολικού πληθυσμού)

Στόχος Ε.Ε: 20 εκατ. λιγότεροι άνθρωποι που αντιμετωπίζουν κοινωνικό αποκλεισμό

Πίνακας 2.7 :

Συγκριτική αποτύπωση των στόχων της ευρωπαϊκής «Στρατηγικής 2020» στα κράτη-μέλη

	Ποσοστό Απασχόλησης	Ακαθάριστες Εγχώριες Δαπάνες Έρευνας & Ανάπτυξης	Εκπομπές Αερίων Θερμοκηπίου	Ποσοστό Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας	Ενεργειακή Απόδοση	Σχολική Διαρροή	Ολοκλήρωση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης	Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός
E.E. 28	Αύξηση της απασχόλησης στην ηλικιακή ομάδα 20-64 σε ποσοστό τουλάχιστον 75%	Αύξηση των συμπράξεων δημοσίου & ιδιωτικού τομέα στη έρευνα & ανάπτυξη σε ποσοστό 3% του ΑΕΠ	Μείωση εκπομπών αερίων θερμοκηπίου τουλάχιστον στο 20% συγκριτικά με τα επίπεδα στα 1990	Αύξηση του ποσοστού ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σε τελική κατανάλωση ενέργειας στο 20%	Κατεύθυνση προς 20% αύξηση στην ενεργειακή απόδοση (ισοδύναμη με μείωση σε 1,483 μεγατόνους κατανάλωσης πρωτογενούς ενέργειας)	Μείωση της σχολικής διαρροής σε ποσοστό λιγότερο από 10% (στην ηλικιακή ομάδα 18-24)	Αύξηση του ποσοστού ολοκλήρωσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ηλικιακή ομάδα 30-34 σε τουλάχιστον 40%	Άρση του κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού για τουλάχιστον 20 εκατομμύρια ανθρώπους (συγκριτικά με το 2008)*
Βέλγιο	73,2 %	3	- 15					
Βουλγαρία	76	1,5	+ 20					
Δημοκρατία της Τσεχίας	75	1	+ 9					
Δανία	80	3	- 20					
Γερμανία	77	3	- 14					
Εσθονία	76	3	+ 11					
Ιρλανδία	69-71	2,5	- 20					
Ελλάδα	70	1,2	- 4					
Ισπανία	74	2	- 10					
Γαλλία	75	3	- 14					
Κροατία	62,9	1,4	+ 11					
Ιταλία	67-69	1,53	- 13					

2.3 Διατηρώντας το όραμα του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου

Είναι γεγονός ότι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο (ΕΚΜ), που εισήχθη την δεύτερη δεκαετία του '80 από τον Ζακ Ντελόρ, αμφισβητείται, και η ικανότητά του να εγγυάται υψηλή κοινωνική συνοχή σε περιόδους κρίσης αίρεται. Συγκεκριμένα, η συντονισμένη επίθεση στα θεμέλια της εργασιακής νομοθεσίας, των εργασιακών δικαιωμάτων και της κοινωνικής προστασίας την περίοδο της κρίσης, είχαν ως στόχο την κατεδάφιση ολόκληρων πτυχών του ΕΚΜ. Όπως υποστηρίζεται και επιβεβαιώνεται από τους κοινωνιολόγους, η σημερινή κρίση δεν μπορεί να ξεπεραστεί με μεταρρυθμίσεις, οι οποίες εντείνουν ακόμα περισσότερο την ύφεση, αλλά ούτε και με τον καλύτερο έλεγχο των χρηματοπιστωτικών πράξεων. Αντιθέτως, θα πρέπει να υπάρχει ένα μακροπρόθεσμο όραμα για την ανάγκη οικοδόμησης μιας νέας κοινωνίας δίχως αποκλεισμούς, ως απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη μιας έξυπνης και βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης. Υπό το πλαίσιο αυτό, αναμφισβήτητη είναι και η ανάγκη για υιοθέτηση κοινών ευρωπαϊκών θεσμών, κοινών εργασιακών και κοινωνικών προτύπων, κοινής δημοσιονομικής και φορολογικής πολιτικής για την πλήρη διάσταση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Σαφώς, το μέλλον του ΕΚΜ, το οποίο θα ξεπεράσει την κρίση (οικονομική, κοινωνική και πολιτική), εξαρτάται επίσης από την ικανότητά του να ενσωματώνει καινοτόμους και τολμηρές ιδέες. Μια τολμηρή ιδέα θα μπορούσε να είναι το «βασικό εισόδημα» ως μετεξέλιξη του «ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος»³², δηλαδή μια κοινωνική παροχή στο ίδιο ύψος για όλους, η πρόσβαση στην οποία δεν θα προϋποθέτει ούτε χαμηλό εισόδημα, ούτε την καταβολή ασφαλιστικών εισφορών, πάρα μόνο την «ιδιότητα του πολίτη»³³. Έτσι, μέσω του βασικού εισοδήματος, διαμορφώνεται η δυναμική για την καταπολέμηση της ανεργίας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η επίτευξη της κοινωνικής ενσωμάτωσης μέσα από την στήριξη της βασισμένη σε μια στρατηγική κοινωνικής επένδυσης με επίκεντρο το παιδί, είναι επίσης μια τολμηρή ιδέα για την επιβίωση του ΕΚΜ (G. Esping-Andersen 1990). Η καταβολή ενός

³² ΙΝΕ ΓΣΕΕ Μελέτη Το βασικό εγγυημένο εισόδημα και οι πολιτικές του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην ΕΕ-15, 2010

³³ Στην ριζοσπαστική προσέγγιση, το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα καλύπτει πλήρως τις βασικές βιολογικές ανάγκες και λειτουργεί έτσι ώστε ένα άτομο να μπορεί να αρνηθεί μια θέση εργασίας η οποία θεωρείται κακοπληρωμένη ή ανθυγιεινή (Μπατίστ Μυλοντό). Στην νεοφιλελεύθερη προσέγγιση του Μίλτον Φρίντμαν αυτό το ποσό θα πρέπει να είναι πολύ χαμηλό, ώστε η εξαρτημένη εργασία να καθίσταται αναγκαία για επιβίωση, μπορούσε δε να λειτουργήσει και ως επιδότηση των εργοδοτών, υποκαθιστώντας όλες τις υπάρχουσες κοινωνικές παροχές.

βασικού εισοδήματος σε όλους με αντάλλαγμα την ατομική δέσμευση για τουλάχιστον 20.000 ώρες ετερόνυμης εργασίας στο σύνολο του βίου του, θα αποτελούσε μια ριζοσπαστική πρόταση αντιμετώπισης της ανεργίας στην Ευρώπη. Θα έδινε δε την δυνατότητα ουσιαστικής ανάπτυξης σφαιρών δραστηριοτήτων αναγκαίων για την υγιή κοινωνική και οικογενειακή αναπαραγωγή: συνεργατικές κοινοτικές δραστηριότητες σε τοπικό επίπεδο, αλλά και αυτόνομες δραστηριότητες εθελοντισμού, φροντίδας και προστασίας της φύσης, εκπαιδευτικής και πολιτιστικής εξέλιξης (Γκορζ, 1986). Η εφαρμογή αυτών των ιδεών, ενδεχομένως και κατά γράμμα, ώστε να λειτουργήσουν συμπληρωματικά στο να επιτευχθεί η ουσιαστική διέξοδος από την κρίση σε όλη την Ευρώπη, με μια έξυπνη, βιώσιμη, και δίχως αποκλεισμούς ανάπτυξη, ίσως οδηγήσει στην υλοποίηση της ολοκλήρωσης ενός ευρωπαϊκού οικοδομήματος που θα βασίζεται στην ευρωπαϊκή κοινωνική πολιτική και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Μια απάντηση στην πολυεπίπεδη κρίση και στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ευρωπαϊκή ιδέα αποτυπώνεται σ' ένα στρατηγικό κείμενο που αποτελεί «Έκθεση Ομάδας Μελέτης προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για το μέλλον της Ευρώπης με Ορίζοντα το 2030».

Η κοινή παραδοχή συνίσταται στο ότι η Ευρώπη βρίσκεται σε μια ιδιαίτερος κρίσιμη καμπή της ιστορίας της, με δεδομένη την αύξηση της δύναμης των ευρωσκεπτικιστών και του επικείμενου Brexit. Η μόνη δυνατότητα υπέρβασης αυτής της κρίσης του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος θα ήταν ο συνασπισμός όλων: πολιτικών, πολιτών, εργοδοτών, εργαζομένων, γύρω από έναν κοινό στόχο που θα καθοριστεί από τις τρέχουσες ανάγκες.

Οι βασικές παράμετροι, σύμφωνα με το πόρισμα της ομάδας εργασίας, είναι:

1. οι μεταρρυθμίσεις στην λειτουργία και στην εποπτεία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων
2. η προώθηση της Κοινής Ευρωπαϊκής Αγοράς, ενισχύοντας την ψηφιακή σύγκλιση και ενδυναμώνοντας την ελεύθερη αγορά σε μια οικονομία 500 εκατομμυρίων πολιτών, αξιοποιώντας καλύτερα τους πόρους της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων
3. η μεταρρύθμιση της αγοράς εργασίας, στο πρότυπο της επέκτασης του συνδυασμού «ευελιξίας και ασφάλειας» και στην σύνδεση μισθού με την παραγωγικότητα. Ταυτόχρονα με την σύνδεση της εργασίας με την έρευνα και την βελτίωση των εκπαιδευτικών λειτουργιών, με έμφαση στην διά βίου μάθηση και στην επαγγελματική κατάρτιση. Η ανάδειξη της εταιρικής διακυβέρνησης σε συνδυασμό με την κοινωνική οικονομία της αγοράς αποτελούν επίσης βασικές συνιστώσες στην δημιουργία νέων και βιώσιμων θέσεων εργασίας

4. η αντιμετώπιση της δημογραφικής γήρανσης βελτιώνοντας την σχέση οικογενειακής με επαγγελματική ζωή, βελτιώνοντας επίσης τις συνθήκες εργασίας των γυναικών στα πρότυπα της ισότητας των δύο φύλων

5. η προώθηση μιας κοινής ενεργειακής πολιτικής, προωθώντας ταυτόχρονα την «καθαρή πυρηνική ενέργεια», τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) και την συνεργασία με τις τρίτες χώρες. Επιπρόσθετα, με την αντιμετώπιση των προκλήσεων από την αλλαγή του κλίματος, προωθώντας την πράσινη φορολογία στην κατανάλωση άνθρακα ως επί το πλείστον.

Μετά το Στρατηγική Ευρώπη 2020

Τον Ιούνιο του 2017, η ΕΕ καθιέρωσε μια νέα Ευρωπαϊκή Κοινή Αντίληψη για την Ανάπτυξη, η οποία θα ευθυγραμμίζει την αναπτυξιακή πολιτική της στο Θεματολόγιο του 2030. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι προκλήσεις ενός παγκοσμιοποιημένου κόσμου σε κρίση, οι αναπτυξιακές προσπάθειες της ΕΕ πρέπει να προχωρήσουν πέρα από τις ενισχύσεις. Πρέπει να συνδυάζουν επενδύσεις και εμπόριο, συνεισφορές από τον ιδιωτικό τομέα, κινητοποίηση εγχώριων πόρων, προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης, διεύρυνση του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδιαίτερη υποστήριξη στη νεολαία, στην ισότητα των φύλων και στην ενδυνάμωση των γυναικών. Το προτεινόμενο από την ΕΕ Εξωτερικό Επενδυτικό Σχέδιο προβλέπεται να ωφελήσει όλες τις πλευρές, με προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και δημιουργία θέσεων εργασίας σε αναπτυσσόμενες χώρες.

Το θεματολόγιο του 2030 για την Βιώσιμη Ανάπτυξη επικεντρώνεται στην κοινωνική και αειφόρο ανάπτυξη με επίκεντρο την εξάλειψη της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, την δημιουργία ευημερίας και την μείωση των ανισοτήτων. Οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης θα πρέπει να αποτελέσουν τους κύριους στόχους της στρατηγικής για μετά το 2020, αποκαθιστώντας την αποτυχία των στόχων της τρέχουσας στρατηγικής «Ευρώπη 2020» (Σχήμα 2.5).

Σχήμα 2.5

Τιθάσωση της παγκοσμιοποίησης — ένα κοινό καθήκον της Ε.Ε

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:

Αποκεντρώνοντας το κοινωνικό κράτος

3.1 Η αλυσίδα κοινωνικής πολιτικής και η στρατηγική «Ευρώπη 2020»

Η ευρωπαϊκή τοπική αυτοδιοίκηση βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο. Στα πλαίσια της Ανοιχτής Μεθόδου Συντονισμού της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση, την πρώτη δεκαετία του 2000 το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο έλαβε μια σημαντική ώθηση. Οι προσδοκίες τότε επικεντρώνονταν στο πέρασμα από ένα συγκεντρωτικό υπερεθνικό κράτος πρόνοιας σε πιο αποκεντρωμένες μορφές, που θα αντανάκλασαν και την εθνική ιδιαιτερότητα των 25 κοινωνικών συστημάτων. Η εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής θα λάμβανε χώρα σε τοπική κλίμακα, οι κοινοί όμως στόχοι θα ετίθεντο και θα απολογίζονταν σε ευρωπαϊκό επίπεδο (Σακελλαρόπουλος, 2003).

Η οικονομική κρίση, όπως περιγράφηκε στο Κεφάλαιο 2 της παρούσας, και η μετάδοσή της σε άλλους τομείς, όπως η απασχόληση, η καινοτομία, οι εργασιακές συνθήκες, η υγεία κ.α., ανέδειξε μία σειρά προβλημάτων, αδυναμιών και διαφορετικών δυνατοτήτων. Η εξασθένηση της οικονομικής «αυτονομίας» της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αποτελεί αναμφίβολα στοιχείο αδυναμίας, η ανάγκη όμως των πολιτών για στοχευμένες υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας, το στοιχείο της αλληλεγγύης, αλλά και της μεγαλύτερης εμπιστοσύνης στον θεσμό λόγω εγγύτητας στον πολίτη συντελούν σε νέες δυνατότητες. Μέσα σε αυτό το δυσμενές περιβάλλον, η τοπική αυτοδιοίκηση, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, δεν μπορούσε να παραμείνει αδιάφορη προς την νέα πραγματικότητα, όπως αυτή συνεχίζει να διαμορφώνεται. Για τον λόγο αυτό, πολλοί από τους βασικούς φορείς της ευρωπαϊκής τοπικής και περιφερειακής αυτοδιοίκησης, όπως είναι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Δήμων και Περιφερειών (CEMR), αλλά και η Επιτροπή Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχουν αρχίσει ήδη την προσπάθεια διαμόρφωσης μιας νέας προσέγγισης για τα θέματα που απασχολούν και προβληματίζουν τους πολίτες, μέσω του σχεδιασμού στρατηγικών πολιτικών κοινωνικής προστασίας. Πρωταρχικός στόχος των δράσεων και των πολιτικών αυτών είναι ο

νέος, πιο ενεργός ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης και η δραστηριοποίησή της στους καινούργιους τομείς προτεραιοτήτων, στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» και πέραν αυτής.

Ένα κομβικό ερώτημα για την κατανόηση της ποιότητας σχεδιασμού των κοινωνικών πολιτικών σε τοπικό επίπεδο είναι το πώς εντάσσονται οι ΟΤΑ στην ευρύτερη «αλυσίδα κοινωνικής πολιτικής» (policy chain). Ως αλυσίδα πολιτικής νοείται το ανατροφοδοτούμενο σύστημα που συντίθεται από το σύνολο των παρεμβάσεων στρατηγικού και επιχειρησιακού σχεδιασμού, τομεακής εξειδίκευσης και χωρικής προσαρμογής, υλοποίησης, ελέγχου και αξιολόγησης κάθε μορφής δημόσιας δράσης από φορείς που εντάσσονται σε διαδοχικά διοικητικά επίπεδα, από το ευρύτερο στο τοπικότερο.

Μια παρόμοια, κάθετη ομογενοποίηση στην άσκηση δημόσιων πολιτικών συνεπάγεται ότι οι μακροπρόθεσμες στοχεύσεις, οι τομεακές ιεραρχήσεις και οι βασικές προδιαγραφές υλοποίησης χαράσσονται στο ευρύτερο δυνατό πλαίσιο, άρα στο υψηλότερο επίπεδο, εν προκειμένω στους διεθνικούς και υπερεθνικούς μηχανισμούς λήψης των ενωσιακών αποφάσεων. Δευτερογενώς, και στο μέτρο που ο ενωσιακός προϋπολογισμός καθίσταται και παραμένει εργαλείο άσκησης κοινών –και δη αναδιανεμητικών- πολιτικών, το ενωσιακό και το εθνικό επίπεδο καλούνται να συνδιαχειρισθούν αρκετά από τα διαθέσιμα χρηματοδοτικά μέσα. Τέλος, μη υπάρχοντων ενωσιακών διοικητικών μηχανισμών, οι διαδικασίες και οι δομές υλοποίησης χωροθετούνται διοικητικά στο εθνικό και το τοπικό επίπεδο.

Σε ένα σύνθετο περιβάλλον, όπως το παραπάνω, οι ευκαιρίες που αναπτύσσονται είναι πολλαπλές, αλλά και οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν ποικίλοι. Στις πρώτες θα εντάξουμε τα οφέλη από μια διευρυμένη, υπερεθνική, αναδιανομή, τη βελτίωση της διοικητικής μαθησιακής διαδικασίας μέσα από την εύκολη διάχυση των βέλτιστων πρακτικών και την μεταφορά εμπειριών και τεχνογνωσίας και, κυρίως, την προκύπτουσα δυνατότητα «ομογενοποίησης προς τα πάνω», δηλαδή την δυνατότητα –έμμεσης και σταδιακής και σε κάθε περίπτωση μη αυτόματης– εγκαθίδρυσης των υψηλότερων προδιαγραφών άσκησης δεδομένης πολιτικής, προερχόμενων από τις πλέον προηγμένες στο συγκεκριμένο πεδίο χώρες-μέλη. Στους δεύτερους θα συμπεριλάβουμε την διαφορετική διοικητική φυσιογνωμία και την άνιση δυνατότητα με την οποία οι χώρες-μέλη προσέρχονται στις διαδικασίες κοινού σχεδιασμού πολιτικών, με αποτέλεσμα να παράγονται συχνά πολιτικές γενικευτικές, πολιτικές που υπακούουν στην λογική του μέγιστου ή –συνηθέστερα– του ελάχιστου κοινού παρονομαστή. Θα κατατάξουμε επίσης εδώ τα περιθώρια προσαρμογής των κοινών προδιαγραφών όχι γενικά στις εθνικές και τοπικές ιδιαιτερότητες, αλλά ειδικά στις εθνικές και τοπικές αδυναμίες. Στην ελληνική περίπτωση, κάτι τέτοιο σημαίνει ότι η χαμηλή

ικανότητα σχεδιασμού και ελέγχου, αλλά και οι πελατειακές πρακτικές του πολιτικού-διοικητικού συστήματος υποσκάπτουν και μερικώς ακυρώνουν, κατά την εθνική τους εφαρμογή, την συνεκτικότητα και αποτελεσματικότητα των καθοδικά ασκούμενων ενωσιακών πολιτικών.

3.1.1 Η βιώσιμη ολοκληρωμένη διαχείριση και η ευρωπαϊκή τοπική αυτοδιοίκηση

Στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020: Στρατηγική για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη», οι εθνικές ενώσεις της αυτοδιοίκησης και οι ευρωπαϊκοί φορείς ή οργανισμοί που τις εκπροσωπούν, συντάχθηκαν με την απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με μία βιώσιμη και ολοκληρωμένη στρατηγική. Ωστόσο, τονίζεται ότι μία τέτοιου είδους προσέγγιση προϋποθέτει την στενή συνεργασία ανάμεσα στα διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης. Μια συνεργασία που με τη σειρά της θα είναι προσανατολισμένη προς τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης, της κοινωνικής ένταξης, της απασχόλησης, της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και της παροχής αποδοτικότερων και καλύτερης ποιότητας δημοσίων υπηρεσιών, ανάμεσα σε άλλα.

Παράλληλα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Δήμων και Περιφερειών (CEMR) αλλά και η Επιτροπή Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Committee of the Regions) καταλήγουν στο κοινό συμπέρασμα ότι η ευρωπαϊκή τοπική αυτοδιοίκηση και οι φορείς της οφείλουν να ενισχύσουν τον ρόλο τους ως εκπρόσωποι των τοπικών και περιφερειακών αρχών, με στόχο να εμπλέκονται στην διαμόρφωση των πολιτικών και στρατηγικών, να εντείνουν την εμπλοκή των τοπικών αρχών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και να δράσουν ενεργά για τις προτεραιότητες που έχουν τεθεί.

Υπογραμμίζεται επίσης ότι, σε πολλές περιπτώσεις, οι περιφερειακές και τοπικές αρχές είναι ήδη υπεύθυνες για ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες που συνάδουν με τους στόχους που είχαν τεθεί τόσο παλαιότερα, μέσα από την Στρατηγική της Λισσαβόνας, όσο και σήμερα με την στρατηγική «Ευρώπη 2020». Για τον λόγο αυτό, μπορούν να αποτελέσουν τους βασικούς παράγοντες για την υλοποίηση των πολιτικών και των στόχων της κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης.

Τέλος, αν οι περιφερειακές και τοπικές αρχές αναλάβουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην υλοποίηση και εφαρμογή των νέων στρατηγικών της Ευρώπης, θα είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τις τοπικές ιδιαιτερότητες και ανάγκες και, επομένως, να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τα προβλήματα, συντελώντας ουσιαστικά στην άμβλυση των

αναπτυξιακών κενών κάθε περιοχής. Με τον τρόπο αυτό έχουν μία πρακτική συνεισφορά τόσο στην διασφάλιση της ισότητας των ευκαιριών, όσο και στην προώθηση της αλληλεγγύης στην Ευρώπη.

3.1.2 Η διαμόρφωση τοπικού συμφώνου τοπικών και περιφερειακών αρχών, στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020»

Με στόχο την ενίσχυση μιας αποτελεσματικής συνεργασίας ανάμεσα στις ευρωπαϊκές εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές, ιδιαίτερα όσον αφορά τον σχεδιασμό και την υλοποίηση των στόχων του «Ευρώπη 2020», οι φορείς της ευρωπαϊκής τοπικής αυτοδιοίκησης προτείνουν την διαμόρφωση ενός σύμφωνου τοπικών και περιφερειακών αρχών.

Οι κύριες δραστηριότητες του τοπικού συμφώνου θα πρέπει να εστιάσουν σε δύο βασικές θεματικές:

➤ Έλεγχος και Εφαρμογή Πολιτικών

1. Συνεχής αξιολόγηση των δυνατοτήτων και των αναγκών των τοπικών και περιφερειακών αρχών, ώστε να μπορούν να αντεπεξέλθουν στους κύριους στόχους του «Ευρώπη 2020»
2. Προώθηση της συμμετοχής των περιφερειακών και τοπικών κυβερνήσεων για την επίτευξη των στόχων του «Ευρώπη 2020», ανάλογα με τις δυνατότητες κάθε κράτους – μέλους.

➤ Διακυβέρνηση και Επικοινωνία

1. Συμμετοχή στη διαθεσμική συνεργασία του «Ευρώπη 2020», μέσω ενός συντονισμένου τριμερούς διαλόγου ανάμεσα στην επιτροπή περιφερειών, των ευρωπαϊκών θεσμών και των κρατών – μελών
2. Μετάδοση των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» στις περιφέρειες και στις πόλεις και διευκόλυνση της ανταλλαγής καλών πρακτικών ανάμεσα στους διαμορφωτές πολιτικών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Παράλληλα, και με βάση τους κύριους τομείς προτεραιοτήτων που έχουν ήδη τεθεί στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», οι ευρωπαϊκές περιφερειακές και τοπικές αρχές μπορούν να αναλάβουν συγκεκριμένες δράσεις σε κάθε μία πρωτοβουλία. Οι δράσεις αυτές,

που προσδίδουν και έναν πιο πρακτικό χαρακτήρα στις πολιτικές της Ευρώπης, μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

* **Πρωτοβουλία: «Αποδοτική αξιοποίηση των πόρων της Ευρώπης»** - ενίσχυση της αποδοτικότητας του Συμφώνου των Δημάρχων για να διασφαλιστεί ότι οι τοπικές και περιφερειακές αρχές μπορούν και πρέπει να εμπλέκονται πλήρως στην σύλληψη, στην ανάπτυξη, στην υιοθέτηση και στην εφαρμογή των εθνικών στρατηγικών για την κλιματική αλλαγή. Ανάπτυξη υποδομών φιλικών προς το περιβάλλον από τις περιφερειακές και τις τοπικές διοικήσεις. Προώθηση των «πράσινων προμηθειών» και της ευαισθητοποίησης για τις κλιματικές αλλαγές, με τελικό σκοπό την επίτευξη του στόχου 20/20/20 σε ό,τι αφορά την παραγωγή, την κατανάλωση ενέργειας και την ενεργειακή απόδοση.

* **Πρωτοβουλία: «Μία βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης»** - βελτίωση του νομοθετικού πλαισίου για τις συμπράξεις δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, παράλληλη απλοποίηση της νομοθεσίας για τις δημόσιες προμήθειες, συμπεριλαμβανομένων και των ηλεκτρονικών προμηθειών. Δράσεις για την εναρμόνιση της εργασιακής και της οικογενειακής ζωής μέσω της παροχής καλύτερων υπηρεσιών. Υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με καλύτερη πληροφόρηση, καλύτερη πρόσβαση στους χρηματοπιστωτικούς θεσμούς, εκπαίδευση και περαιτέρω αξιοποίηση της πρωτοβουλίας της επιτροπής των περιφερειών «Ευρωπαϊκή Επιχειρηματική Περιφέρεια» για την τόνωση της μακροπρόθεσμης οικονομικής ανάπτυξης, μέσω των επιχειρήσεων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

* **Πρωτοβουλία: «Ατζέντα για νέες δεξιότητες και ευκαιρίες εργασίας»** - επειδή οι τοπικές και περιφερειακές αρχές αποτελούν τους μεγαλύτερους εργοδότες ανάμεσα στα κράτη – μέλη της ΕΕ, πρέπει να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην παροχή εκπαίδευσης και επιμόρφωσης, στην παροχή μέτρων για την υποστήριξη της αγοράς εργασίας, στην προετοιμασία των ατόμων για την ενσωμάτωσή τους στην αγορά εργασίας, στην βελτίωση της ποιότητας της επιμόρφωσης και της εκπαίδευσης συμπεριλαμβανομένης και της διά βίου μάθησης, στην ανάπτυξη του προγράμματος «Erasmus» για τους τοπικούς και περιφερειακούς δημόσιους υπαλλήλους, καθώς και για τους αιρετούς, με στόχο την συμβολή τους στην καλύτερη γνώση της διαχείρισης των δημοσίων υποθέσεων.

* **Πρωτοβουλία: «Ευρωπαϊκή πλατφόρμα ενάντια στην φτώχεια»** - ανάπτυξη μιας ατζέντας τοπικού χαρακτήρα που θα καταστήσει τις τοπικές κοινωνικές υπηρεσίες πιο αποδοτικές και προσιτές σε όλους τους ανθρώπους, ενσωματώνοντας και όσους έχουν αποκλειστεί από την αγορά εργασίας. Καλύτερη συμβατότητα ανάμεσα στους πόρους της ΕΕ που κατευθύνονται στην καταπολέμηση της φτώχειας και τον κοινωνικό αποκλεισμό, διαμόρφωση νέων διαστάσεων στην καταπολέμηση της φτώχειας, αναγνωρίζοντας τις σαφείς ανάγκες των γυναικών στον εργασιακό τους χώρο, αλλά και τον ρόλο τους ως επιχειρηματίες μέσω ενός νέου ευρωπαϊκού πλαισίου για την γυναικεία επιχειρηματικότητα και την οικονομική ανάπτυξη. Παράλληλες δράσεις που θα εστιάζουν στις ανάγκες των νέων ατόμων και θέσπιση περιφερειακών παρατηρητηρίων για την εποπτεία και τον έλεγχο δεικτών και πολιτικών που αναφέρονται στον κοινωνικό αποκλεισμό.

* **Πρωτοβουλία: «Ένωση καινοτομίας»** - αναθεώρηση του πλαισίου που αναφέρεται στην έρευνα και στην ανάπτυξη, καθώς και των συστημάτων καινοτομίας. Ενίσχυση της συνεργασίας ανάμεσα σε πανεπιστήμια, περιφερειακά ερευνητικά κέντρα και τον ιδιωτικό τομέα, ώστε να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ επιστήμης και αγοράς και τα προϊόντα της επιστημονικής σκέψης να μπορούν να μετατρέπονται σε προϊόντα χρήσιμα για τις κοινωνίες. Ενίσχυση της χρήσης των προγραμμάτων της ΕΕ και των διαρθρωτικών ταμείων, συμβολή στον προγραμματισμό της ευρωπαϊκής ερευνητικής περιοχής, συμμετοχή στο πρόγραμμα «Ευρωπαϊκές Καινοτομίες Συνεργασίας».

* **Πρωτοβουλία: «Οι νέοι σε κίνηση»** - επικαιροποίηση της ατζέντας για την εκπαίδευση όσον αφορά την διακυβέρνηση, την χρηματοδότηση και την ανταλλαγή «καλών πρακτικών». Ενεργό ρόλο των τοπικών και περιφερειακών αρχών στην περιφερειακή διάσταση των Εθνικών Πλάνων Δράσης, περαιτέρω ανάπτυξη της πρωτοβουλίας «Ευρωπαϊκή Πρωτεύουσα Νεολαίας». Ενσωμάτωση δράσεων σχετικά με την συμβουλευτική και την μαθητεία, προώθηση της μαθησιακής κινητικότητας μέσω προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία.

* **Πρωτοβουλία: «Ψηφιακή ατζέντα για την Ευρώπη»** - διαλειτουργικότητα ανάμεσα στις ευρωπαϊκές κεντρικές, περιφερειακές και τοπικές διοικήσεις, αύξηση της χρήσης της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης για την βελτίωση της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών όπως είναι η εκπαίδευση, η υγεία, ο κοινωνικός αποκλεισμός, ο χωροταξικός σχεδιασμός.

3.2 ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Το 1984 στην διάσκεψη της Ρώμης, επιδόθηκε στους αρμόδιους υπουργούς της ΕΟΚ το σχέδιο του Ευρωπαϊκού Χάρτη για την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τον οποίο συνέταξε η διευθύνουσα Επιτροπή για τα Περιφερειακά και Δημοτικά Θέματα του Συμβουλίου της Ευρώπης (CDRM) προκειμένου να καθοριστεί το ευρωπαϊκό πλαίσιο αρμοδιοτήτων των ΟΤΑ. (Δουατζής, 1986)

Η αποκέντρωση κατά τον ΟΟΣΑ συνίσταται στην μεταφορά εξουσιών, αρμοδιοτήτων και πόρων από την κεντρική κυβέρνηση στους ΟΤΑ, οι οποίες ορίζονται ως νομικές οντότητες εκλεγμένες με καθολική ψηφοφορία και με κάποιο βαθμό αυτονομίας.

Ο ορισμός αυτός λαμβάνει υπόψη του τα διεθνή στοιχεία των κρατών-μελών του, συνάδει με τον Ευρωπαϊκό Χάρτη της τοπικής αυτοδιοίκησης και τις γενικές κατευθυντήριες γραμμές της UN – Habitat, για την ενδυνάμωση των τοπικών αρχών.

Στο πλαίσιο μιας αποκεντρωτικής πολιτικής οι ΟΤΑ διοικούνται από πολιτικούς φορείς και διαθέτουν τα δικά τους περιουσιακά στοιχεία και προσωπικό, ενώ μπορούν να αυξήσουν τα έσοδά τους από ίδιους πόρους, όπως οι φόροι, τα τέλη, τα έσοδα από την αξιοποίηση κινητής και ακίνητης περιουσίας. Έχουν επίσης συγκεκριμένη εξουσία λήψης αποφάσεων διαθέτοντας το δικαίωμα να θεσπίζουν και να επιβάλλουν γενικές ή συγκεκριμένες αποφάσεις.

Υπό αυτό το πρίσμα, η αποκέντρωση δεν αφορά μόνο στη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων και πόρων, αλλά συνιστά αναμόρφωση των σχέσεων μεταξύ της κεντρικής κυβέρνησης και των άλλων βαθμίδων δημόσιας διοίκησης, προς την κατεύθυνση μεγαλύτερης συνεργασίας και συντονισμού.

Από την διεθνή εμπειρία προκύπτει ότι σε ορισμένες χώρες η αποκέντρωση δεν είναι μόνο χωρική, αλλά και λειτουργική, δεδομένου ότι ορισμένες αρμοδιότητες ξεπερνούν τα διοικητικά όρια ενός δήμου. Στην Ολλανδία, για παράδειγμα, η διαχείριση των υδάτινων πόρων και των λεκανών απορροής γίνεται από αυτόνομες αποκεντρωμένες περιφερειακές αρχές (Regional Water Authorities, RWA).

Αποκέντρωση δεν σημαίνει ότι η κεντρική κυβέρνηση δεν μπορεί να διατηρήσει ορισμένες λειτουργίες σε τοπικό επίπεδο ή να τις εξελίξει και να τις προσαρμόσει στις θεσμικές αλλαγές του συστήματος διακυβέρνησης. Ανάλογα με την χώρα, ο ρόλος των εκπροσώπων του κράτους στο χωρικό επίπεδο σε ένα αποκεντρωμένο σύστημα μπορεί να διαφέρει. Ως εκ

τούτου, οι χωρικοί αντιπρόσωποι των κεντρικών κυβερνήσεων μπορούν να είναι υπεύθυνοι για την εφαρμογή των εθνικών πολιτικών σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Σε ορισμένες χώρες, οι χωρικοί αντιπρόσωποι της κεντρικής κυβέρνησης επιτελούν επίσης λειτουργίες νομικής και δημοσιονομικής εποπτείας της τοπικής αυτοδιοίκησης. Εξάλλου, οι αποσυγκεντρωμένες κρατικές υπηρεσίες μπορούν επίσης να παρέχουν εθνικές δημόσιες υπηρεσίες σε ένα χαμηλότερο χωρικό επίπεδο.

Η μεταβίβαση εξουσιών από το κεντρικό στο περιφερειακό και τοπικό επίπεδο λαμβάνει κυρίως τέσσερις μορφές:

α) μεταβίβαση αρμοδιοτήτων, β) μεταβίβαση πόρων, γ) μεταβίβαση εξουσιών και δ) συνδυασμός όλων των παραπάνω.

Στην περίοδο της κρίσης, στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες –και στην Ελλάδα–, παρατηρήθηκε αποκέντρωση αρμοδιοτήτων, η οποία όμως δεν συνοδεύτηκε από τους ανάλογους οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους, προκαλώντας την αμφισβήτηση της αποτελεσματικότητάς τους.

3.2.1 Συγκριτική ανάλυση των μοντέλων αποκέντρωσης του Κοινωνικού κράτους στην Ε.Ε- Ιστορική αναφορά³⁴

Στην ενότητα αυτή επιχειρείται η «συγκριτική ανάλυση» (benchmarking) της ιστορικής διαμόρφωσης οργάνωσης των τοπικών κοινωνικών πολιτικών στην Ευρώπη. Κριτήρια αποτέλεσαν αφενός οι μορφές αποκέντρωσης των κρατικοδιοικητικών δομών και αφετέρου η τυπολογία των συστημάτων κοινωνικής προστασίας.

Η συγκριτική ανάλυση περιλαμβάνει χώρες της Ε.Ε όπως η *Γαλλία*, η *Μεγάλη Βρετανία*, η *Φινλανδία*, η *Ισπανία* και η *Ελλάδα* (Πίνακας 3.1),

α) Στο επίπεδο της *αποκέντρωσης των κρατικών και διοικητικών δομών τα Ευρωπαϊκά Κράτη* διακρίνονται σε

1. *Ομοσπονδιακά κράτη*, όπως η Ισπανία, η Γερμανία και το Βέλγιο.
2. *Ενιαία κράτη με τάσεις αποσυγκέντρωσης* όπως η Γαλλία, λόγω της οικονομικής αυτονομίας του τοπικού επιπέδου και της ενδυνάμωσης της περιφερειακής αυτοδιοίκησης.
3. *Αποκεντρωμένα κράτη*, όπως η Φινλανδία και το σύνολο των Σκανδιναβικών χωρών,
4. *Συγκεντρωτικά ενιαία κράτη με καθυστερημένες πολιτικές αποκέντρωσης*, όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και το Λουξεμβούργο.

³⁴ Μελέτη: Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης «Κοινωνική Πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση» (Ξενοφών Κοντιάδης, Νίκος Καλατζής, Λάμπρος Μίχος, Ευγενία Μπιτσάνη, Θεόδωρος Τσέκος)

5. Η *Μεγάλη Βρετανία* συνιστά μια ιδιότυπη περίπτωση *έντονα συγκεντρωτικού κράτους*, με περιορισμένα βήματα αποκέντρωσης ως αντιστάθμισμα των ισχυρών αυτονομιστικών πιέσεων στις περιπτώσεις της Σκωτίας, Ουαλίας και Βορείου Ιρλανδίας, πιέσεις που αναμένεται να ισχυροποιηθούν μετά το Brexit.

β) Ως προς την τυπολογία των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, οι χώρες της Ε.Ε ταξινομούνται σε 4 κατηγορίες (Δαφέρμος- Παπαθεοδώρου, 2010):

1. Το σοσιαλδημοκρατικό κοινωνικό κράτος, με καθολικές παροχές χωρίς διακρίσεις και προοδευτική φορολογία, με μονάδα αναφοράς το άτομο (Φινλανδία)

2. Το συντηρητικό- κορπορατιστικό με κοινωνικές παροχές βάσει επαγγελματικής εξέλιξης και μονάδα αναφοράς την οικογένεια (Γαλλία),

3. Το φιλελεύθερο με έλεγχο των πόρων των δικαιούχων στο οποίο η παρέμβαση του κράτους πραγματοποιείται εφόσον αποτύχει η αγορά (Μ Βρετανία) και,

4. Το νοτιοευρωπαϊκό, που χαρακτηρίζεται από πελατειακό σύστημα, κενά στην κοινωνική προστασία και ιδιαίτερα σημαντικό τον ρόλο της οικογένειας και των συγγενικών δικτύων.

Στις ενότητες που ακολουθούν θα αναλυθούν κατά σειρά η ιστορική εξέλιξη της συμμετοχής των ΟΤΑ στην αλυσίδα κοινωνικής πολιτικής, το ισχύον πλαίσιο άσκησης αρμοδιοτήτων των δήμων στο όλο πεδίο των αποκεντρωμένων αρμοδιοτήτων, οι κύριες διαστάσεις άσκησης νέων τοπικών πολιτικών για την καταπολέμηση του αποκλεισμού.

Πίνακας 3.1 :

Τα επιλεγμένα εθνικά συστήματα πρόνοιας και το ελληνικό ανά τύπο κρατικοδιοικητικής οργάνωσης και υποδείγματος κοινωνικού κράτους

	<i>Κορπορατιστικό- συντηρητικό</i>	<i>Φιλελεύθερο</i>	<i>Σοσιαλδημοκρατικό</i>	<i>Νότιοευρωπαϊκό</i>
<i>Ενιαίο Κράτος με Τάσεις Αποκέντρωσης</i>	ΓΑΛΛΙΑ			
<i>Έντονα Συγκεντρωτικό Κράτος</i>		Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ		
<i>Αποκεντρωμένο Ενιαίο Κράτος</i>			ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	
<i>Ομοσπονδιακό Κράτος</i>				ΙΣΠΑΝΙΑ
<i>Συγκεντρωτικό Κράτος με Καθυστερημένη Πολιτική Αποκέντρωσης</i>				ΕΛΛΑΔΑ Σύστημα υπολειμματικής αρωγής

ΠΗΓΕΣ: Esping-Andersen, 2006; Goupho, 2000

3.2.1.1 Γαλλία: Αποσυγκέντρωση της πρόνοιας στη Γαλλία

Με την ψήφιση των Νόμων 82-213 (02.03.1982), 83-8 (07.01.1983) και 83-662 (22.07.1983) η χώρα διαρθρώνεται σε τρεις βαθμίδες αυτοδιοίκησης: την τριτοβάθμια με τις περιφέρειες (régions), τη δευτεροβάθμια με τους νομούς ή διαμερίσματα (départements) και την πρωτοβάθμια με τους δήμους και τις κοινότητες (communes).

Η νομιμοποίηση και ενδυνάμωση των γαλλικών τοπικών εξουσιών κατοχυρώνεται συνταγματικά ως δημοκρατική έκφραση, αν και η άσκηση τοπικών πολιτικών εξαρτάται σημαντικά από το κεντρικό κράτος. (Hesse, 1991).

Αναφορικά με την κατανομή αρμοδιοτήτων στα διάφορα επίπεδα, η πρωτοβάθμια τοπική διοίκηση είναι αρμόδια για την στεγαστική πολιτική, η δευτεροβάθμια για την κοινωνική προστασία και την αλληλεγγύη, ενώ η τριτοβάθμια αποτελεί πεδίο πολιτικής για την οικονομική ανάπτυξη. Παρότι ο νομός αποτελεί την βασική βαθμίδα άσκησης πολιτικών κοινωνικής προστασίας, δεν αποκλείονται δράσεις από κοινού άσκησης προνοιακών πολιτικών σε συνεργασία με άλλες αυτοδιοικητικές βαθμίδες, αλλά και με το κεντρικό κράτος. Πιο συγκεκριμένα, οι νομοί, όντας η θεσμικά κατοχυρωμένη δευτεροβάθμια «κοινωνική» αυτοδιοίκηση, παρέχουν υπηρεσίες όπως κοινωνική βοήθεια στα παιδιά (συμπεριλαμβανομένης της υιοθεσίας) και την οικογένεια, την στέγαση απόρων και αναπήρων και την φροντίδα ατόμων τρίτης ηλικίας. Επίσης δραστηριοποιούνται στο πεδίο της πρόληψης και αντιμετώπισης ασθενειών και επιδημιών.

Στο πρωτοβάθμιο επίπεδο αυτοδιοίκησης, τα Κοινοτικά Κέντρα Κοινωνικής Δράσης (Centres Communaux d' action sociale) είναι αυτά που εμπλέκονται στο πεδίο της διάγνωσης των αναγκών, αλλά και της εφαρμογής των προγραμμάτων. Στο ίδιο επίπεδο (πρωτοβάθμιο) ασκείται η αρμοδιότητα τήρησης αρχείου διαμενόντων επωφελούμενων ή υποψηφίων για το Εθνικό Πρόγραμμα Ελαχίστου Εισοδήματος.³⁵

Επιπλέον, οι δήμοι συμμετέχουν προαιρετικά σε δαπάνες για βρεφονηπιακούς σταθμούς ή υποδοχής αστέγων. Η νομοθετική ρύθμιση του 1999, με πρόβλεψη για δημοτικές συνενώσεις και διαδημοτικές συνεργασίες, καθιστούν τη Γαλλία την ευρωπαϊκή χώρα με τον μεγαλύτερο βαθμό πληθυσμιακής συμπίεσης στο πρωτοβάθμιο επίπεδο (με μέσο δημοτικό πληθυσμό 1650 κατοίκους).

Οι πόροι των δήμων και των κοινοτήτων, των νομών και των περιφερειών προέρχονται από τέσσερεις φόρους, τους οποίους εισπράττει η κάθε βαθμίδα ξεχωριστά: α) κτηματικός

³⁵ “Revenu Minimum d' Insertion” (R.M.I.).

φόρος, β) φόρος ακινήτων και οικοπέδων, γ) φόρος επιτηδεύματος, δ) δημοτικά τέλη κατοικίας. Οι δε κρατικές επιδοτήσεις αποτελούν μόνο το 13% των πόρων των Ο.Τ.Α., ενώ οι ίδιοι πόροι αγγίζουν το 63% του συνόλου, γεγονός που κατατάσσει την Γαλλία στις χώρες με πολύ μεγάλο βαθμό δημοσιονομικής αυτονομίας [Committee of the Regions, 2001].

Η δημιουργία Περιφερειακών Ελεγκτικών Συνεδρίων συνδέεται με την ανάληψη διαχειριστικών ελέγχων και αξιολόγησης της προόδου της αποκέντρωσης αρμοδιοτήτων στον τομέα της κοινωνικής προστασίας. Η Έκθεση Αξιολόγησης της Αποκέντρωσης της Κοινωνικής Βοήθειας του Ελεγκτικού Συνεδρίου (Courdes Comptes, 1995) εντόπισε σύγχυση αρμοδιοτήτων ανάμεσα στην κοινωνική κάλυψη του κράτους και την αποκεντρωμένη προνοιακή δράση στο πεδίο ιδίως των αναπήρων και της βοήθειας στα παιδιά, που περιπλέκεται περαιτέρω από την συγχρηματοδότηση του 'RMI' από τη νομαρχιακή αυτοδιοίκηση και το κράτος. Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί η μέριμνα του γαλλικού αποκεντρωτικού σχεδιασμού πολιτικής για αποφυγή κινδύνων ως προς την ενιαία κάλυψη του πληθυσμού στο σύνολο της επικράτειας.

3.2.1.1 Τοπικές δράσεις Εργασιακής και Κοινωνικής Ένταξης

Η τοπική παρέμβαση στο πεδίο της προώθησης της εργασιακής και κοινωνικής ένταξης στην Γαλλία περιλαμβάνει τα εθνικά προγράμματα για τις «πολιτικές πόλης», σε συνδυασμό με το Εθνικό Πρόγραμμα Ελαχίστου Εισοδήματος και το πλαίσιο των πολιτικών κατάρτισης που εφαρμόζεται σε τριτοβάθμιο επίπεδο, σε συνεργασία με το τοπικό δίκτυο της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης (A.N.P.E.).

Τα «σχέδια πόλης» και τα «σχέδια ανάκαμψης» αποτελούν τις πλέον ενδεικτικές στρατηγικές για την απασχόληση και την κοινωνική ένταξη.

Στόχος των «σχεδίων πόλης» που προκύπτουν σε συνεργασία πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης και Κράτους αποτελεί:

- η ασφάλεια στην πόλη,
- η στήριξη της γονεϊκότητας,
- η πρόληψη της εγκληματικότητας
- η παροχή δημόσιων υπηρεσιών
- η προώθηση στην εργασία μέσω εργασίας στην κοινότητα.

Το «σχέδιο ανάκαμψης» του 1996 προσδιόρισε τρεις κατηγορίες πόλεων με «κοινωνικές και οικονομικές δυσχέρειες», στις οποίες θα εφαρμόζονταν σχετικές παρεμβάσεις:

- Ευαίσθητες αστικές ζώνες που αποτελούν περιοχές σε κρίση λόγω ανισορροπίας απασχόλησης και κατοικίας.
- Ζώνες αστικής επανενδυνάμωσης για περιοχές με ιδιαίτερες δυσκολίες στην βάση ενός συνθετικού δείκτη που απεικονίζει αριθμό κατοίκων, επίπεδο ανεργίας, ποσοστό νέων έως 25, ποσοστό εκπαιδευτικής εξόδου και χρηματοδοτικών πόρων της κοινότητας.
- Ζώνες ιδιαίτερης ανάγκης (Zones franches urbaines), που έχουν τον υψηλότερο δείκτη της προηγούμενης κατηγορίας.

Οι παρεμβάσεις συγχρηματοδοτούνται από το Ταμείο Οικονομικής Αναζωογόνησης και από τον Περιφερειακό Προϋπολογισμό, χωρίς πρόβλεψη πόρων στο εθνικό επίπεδο. Αρμοδιότητα εφαρμογής των συμπράξεων είχε το διαδημοτικό επίπεδο σύμφωνα με νόμο του 1999 για την διαδημοτικότητα, αν και οι δήμοι μπορούν να συμμετέχουν και ως άμεσοι εταίροι στις συμβάσεις πόλης από κοινού με περιφερειακούς και κρατικούς εταίρους.

Τις δεκαετίες του 1990 και 2000 –περίοδο απαρχής και επέκτασης της παγκοσμιοποίησης- παρατηρείται συνεχής μείωση των θέσεων απασχόλησης «μεσαίου επιπέδου δεξιοτήτων» προς όφελος θέσεων για υψηλές και χαμηλές δεξιότητες. Μεταξύ 2009 και 2014 60 από τις 98 περιφέρειες έχασαν θέσεις εργασίας με ιδιαίτερα πληγείσες τις βιομηχανικές περιφέρειες του Βορρά. Η βιομηχανική συρρίκνωση περιορίζει επιπρόσθετα την εμπορική δραστηριότητα των μικρών και μεσαίων πόλεων με ιδιαίτερη επίπτωση στην επισφάλεια των μεσαίων στρωμάτων (Γκιλλούι Κ, 2019)

3.2.1.2 Μ. Βρετανία: Επέκταση και Κρίση του Βρετανικού Τοπικού Κοινωνικού Κράτους

Η διοικητική διάθρωση της Μ. Βρετανίας διακρίνεται σε τρεις βαθμίδες τοπικών και περιφερειακών διοικήσεων: οι κομητείες (counties) στο τρίτοβάθμιο επίπεδο, οι δήμοι ή περιφέρειες (districts) στο δευτεροβάθμιο και οι ενορίες της Αγγλίας (parishes) σε συνδυασμό με τις ουαλικές κοινότητες (communities) στο πρωτοβάθμιο επίπεδο. Με την αναδιάρθρωση του 1972, οι 1347 δήμοι συνενώθηκαν σε 521, γεγονός που αποτελεί μια από τις πλέον αποτελεσματικές πληθυσμιακές αναδιαρθρώσεις στην Ε.Ε. Στόχος του σχεδιασμού ήταν η εξασφάλιση πληθυσμού σε επίπεδα άνω των 25.000 για αποτελεσματικές πολιτικές και εξοικονόμηση πόρων (Cochrane, 1998).

Η τοπική αυτοδιοίκηση στην Μ. Βρετανία δεν έχει συνταγματική κατοχύρωση, γι' αυτό έχει θεσπιστεί ένα σύνολο νόμων που διέπουν την λειτουργία των τοπικών αρχών (Γεωργούλης, 1997). Η διεύρυνση του πεδίου της αποκεντρωμένης άσκησης κοινωνικής πολιτικής μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, την οποία εισηγήθηκε η «έκθεση Seebohm» του 1968, κατέστησε την βρετανική τοπική διοίκηση τον κύριο φορέα παροχής προσωπικών κοινωνικών υπηρεσιών στο πλαίσιο της «κοινοτικής ανάπτυξης». Εξειδικευμένο προσωπικό στο τοπικό επίπεδο παρέχει άμεση φροντίδα, διευρύνοντας το πεδίο των κοινωνικών δραστηριοτήτων της αυτοδιοίκησης στον τομέα της παιδικής προστασίας, της φροντίδας των ηλικιωμένων, των Α.μ.Ε.Α., των αστέγων και των ανέργων. Η εφαρμογή στεγαστικών και προνοιακών προγραμμάτων της προσέδωσε έναν γνήσιο αναδιανεμητικό ρόλο, ο οποίος τέθηκε σε δοκιμασία με το τέλος της «χρυσής εποχής» του βρετανικού κράτους πρόνοιας έως τα μέσα της δεκαετίας του '80.

Με την επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού της Μ. Θάτσερ, ασκήθηκε έντονη κριτική στο σύστημα ολοκληρωμένης παρέμβασης της αυτοδιοίκησης τόσο για την γραφειοκρατική διαχείριση όσο και τον στιγματισμό συγκεκριμένων κατηγοριών οικογενειών που βρίσκονται στο φάσμα του αποκλεισμού .

Η υιοθέτηση της έκθεσης Griffiths του 1988 «Κοινοτική φροντίδα : ένα πρόγραμμα για δράση», καθόρισε την μετάβαση από την αξιοποίηση των Ο.Τ.Α. για την άμεση παροχή κοινωνικών υπηρεσιών σε απλό διευκολυντή και διαχειριστή των επιλογών κατανάλωσης υπηρεσιών από ένα ευρύ φάσμα παροχέων. Ενδεικτικά, ως προς τις υπηρεσίες παιδικής μέριμνας, οι δήμοι περιορίζονται στην επίβλεψη της ιδιωτικής φροντίδας. Το μέγεθος της διεϊσδυσης των ιδιωτικών παρόχων υπηρεσιών παρουσιάζει η καταγραφή του 1990, στην οποία μόλις το 4% των υπηρεσιών των κέντρων δημιουργικής απασχόλησης και παιδικής ημερήσιας φροντίδας ήταν παρεχόμενο από τους Ο.Τ.Α.

Η υλοποίηση των εν λόγω δράσεων γίνεται με χρηματοδοτήσεις που καθορίζονται στο κεντρικό επίπεδο. Παρά το νεοφιλελεύθερο μοντέλο, οι βρετανικοί ΟΤΑ παρουσιάζουν εξαιρετικά υψηλή δημοσιονομική εξάρτηση από τις κεντρικές διοικήσεις, γεγονός που διευκολύνει τις τάσεις ελέγχου των όρων της κοινωνικής τους δράσης. Το επίπεδο των ίδιων πόρων στο σύνολο των δαπανών των ΟΤΑ, μέσω της τοπικής φορολόγησης ιδιοκτησίας (Council Tax) ανέρχεται περίπου στο 25% (Committee of the Regions, ό.π.) Υπολογίζεται ότι το 43% των πόρων των δήμων προέρχεται από κεντρική επιδότηση και το 28% από ειδικούς φόρους που συλλέγονται εθνικά και αναδιανέμονται τοπικά. Η κατανομή των πόρων στους ΟΤΑ πραγματοποιείται με βάση τον δείκτη «standard spending assessment», ο οποίος κατανέμει τους πόρους εκτιμώντας τις τοπικές ανάγκες (Cochrane, 1998). Η βρετανική αυτοδιοίκηση δεν εμπλέκεται οργανικά στην χορήγηση του «προγράμματος

ελαχίστου εισοδήματος» (Income Support), που αφορά όσους δεν είναι σε θέση να εργαστούν πάνω από ένα ελάχιστο επίπεδο εβδομαδιαίων ωρών. Ωστόσο, οι δικαιούχοι του προγράμματος ελαχίστου εισοδήματος εξαιρούνται από τον τοπικό φόρο, ενώ προβλέπονται κλιμακούμενες επιστροφές τοπικού φόρου στην βάση εισοδηματικών κριτηρίων.

3.2.1.2.1 Οι «Πολιτικές Πόλης» για την Κοινωνική και Εργασιακή Ένταξη

Στην περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας όπου δεν επιφυλάσσεται νομοθετικά ειδικός ρόλος στους ΟΤΑ στο πεδίο της απασχόλησης ή της κατάρτισης, αναπτύσσονται μια σειρά προγραμμάτων που βασίζονται σε συμβάσεις μεταξύ τοπικών διοικήσεων και κεντρικού κράτους. Αυτές εντάσσονταν στα πλαίσια της στρατηγικής ‘New Deal’, που προέβλεπε την παροχή προγραμμάτων αρωγής, κατάρτισης και απασχόλησης για τους μακροχρόνια άνεργους, τις μονογονεϊκές οικογένειες και τα άτομα με αναπηρίες, μέσω νέων ενεργητικών πολιτικών πόλης. Στόχος της κυβέρνησης ήταν η παροχή «διαδρομών προς την εργασία» για το 20% του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας των πολιτών που διαβιούσαν σε άνεργες οικογένειες.

Η θεσμική υποστήριξη των βρετανικών «πολιτικών πόλης» ανήκε σε δύο διυπουργικά σχήματα τα οποία υπάγονται απευθείας στο πρωθυπουργικό γραφείο και τελούν υπό την εποπτεία της Μονάδας Κοινωνικού Αποκλεισμού. Η οριζόντια επιτελική αυτή μονάδα που αποτελούσε την βασική επιλογή του βρετανικού σχεδιασμού πολιτικής, συστάθηκε στο πρωθυπουργικό γραφείο το 1997 και διαμόρφωσε 18 επιτόπιες Policy Action Teams για την μελέτη των «συνοικιών σε κρίση».

Η μορφή των εταιρικών συμβολαίων με τη μορφή «District Delivery Plans» καθοριζόταν από τα στελέχη των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης φέροντας πολλαπλό χαρακτήρα όπως π.χ. της συνδιαχείρισης (joint venture), όπου οι δημόσιες υπηρεσίες συμμετέχουν στην σύμπραξη με τους προμηθευτές προϊόντων & υπηρεσιών (consortia) ή απλώς ελέγχουν προμηθευτές.

Με την εμφάνιση της κρίσης στην Ευρώπη, προέκυψαν σημαντικές περικοπές στις χρηματοδοτήσεις της τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οποίες σύμφωνα με το Εθνικό Παρατηρητήριο ανήλθαν μεσοσταθμικά στο 49% την περίοδο από το 2010 έως το 2018. Πολλές τοπικές αρχές διέκοψαν τα τοπικά σχέδια κοινωνικής βοήθειας, αφήνοντας αβοήθητες εκτεταμένες κατηγορίες πολιτών που ανήκουν στην ευάλωτες ομάδες του

πληθυσμού. Από το 2015 έως το 2018 οι δικαιούχοι των προγραμμάτων χορήγησης βοήθειας σε είδος περιορίστηκαν κατά 28%.³⁶

Οι περικοπές αυτές όξυναν επιπρόσθετα την χωροταξική πόλωση μεταξύ της πρωτεύουσας του Λονδίνου και της περιφερειακής Αγγλίας. Το κέντρο του μητροπολιτικού Λονδίνου (city) αποτελεί μια κοσμοπολίτικη περιοχή με περίπου 500 χιλ. εργαζόμενους και με κατά κεφαλήν ΑΕΠ πενταπλάσιο από το μέσο ευρωπαϊκό, όπως αντίστοιχα το δυτικό Λονδίνο και το διεθνές εκπαιδευτικό κέντρο της Οξφόρδης. Στον αντίποδα οι αποβιομηχανοποιημένες περιοχές του νότιου Γιορκσάιρ, το Ντονκάστερ, το Σέφιλντ οι πληθυσμοί των οποίων καθόρισαν αποφασιστικά τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος για το “Brexit”.

3.2.1.3 Φινλανδία: η αποκεντρωτική λειτουργία του σκανδιναβικού υποδείγματος κοινωνικών υπηρεσιών

Η διοικητική διάρθρωση της Φινλανδίας κατοχυρώνεται με το σύνταγμα της χώρας σε δύο διοικητικές βαθμίδες: α) τους δήμους, στους οποίους εκχωρείται η διοίκηση των τοπικών υποθέσεων και αναγνωρίζεται η αυτονομία τους, β) τις γενικές κρατικές ενότητες διοίκησης, οι οποίες αποτελούνται από περιφερειακές κυβερνήσεις, που είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο των δήμων στην περιφέρειά τους [Γεωργούλης, ό.π.]. Μόλις δε το 1994 θεσπίζεται η τριτοβάθμια αυτοδιοίκηση με τον αιρετό περιφερειάρχη. Το μέσο μέγεθος ενός δήμου ανέρχεται στους 11.500 κατοίκους, γεγονός που θέτει σε προτεραιότητα την διαδημοτική συνεργασία για την υλοποίηση αναπτυξιακών και κοινωνικών πολιτικών (Committee of the Regions, 2001). Το 2009 ο αριθμός των δήμων μειώθηκε από 416 σε 348, με μέσο μέγεθος 13.000 κατοίκους³⁷, παρ’ ό,τι οι περισσότεροι δήμοι έχουν πληθυσμό κάτω από 500 κατοίκους.

Για ιστορικούς λόγους, που σχετίζονται με την αργοπορημένη σύσταση εθνικού κράτους στον σκανδιναβικό χώρο και με τις διευρυμένες ταξικές συμμαχίες εργατών και αγροτών, που ελλείπει κράτους αναλαμβάνουν την διαχείριση της μετάβασης από την αγροτική στην βιομηχανική οικονομία (Esping-Andersen, 2006), η σημασία της εγγύτητας της τοπικής βαθμίδας στον πολίτη αποκτά καίρια σημασία. Η αποκεντρωτική αρχή, ωστόσο, δεν ακυρώνει την οικουμενική προσέγγιση των υπηρεσιών πρόνοιας, που βασίζεται στην εγγύηση της καθολικής παροχής τους.

³⁶ Statement on Visit to the United Kingdom, by Professor Philip Alston, United Nations, London 2018

³⁷ Έκθεση ΟΟΣΑ για την Φινλανδία 2010

Οι δεκαετίες '60 και '70, περίοδος επέκτασης του σκανδιναβικού οικουμενικού συστήματος κοινωνικών υπηρεσιών, χαρακτηρίστηκαν από αυξημένο επίπεδο κεντρικής ρύθμισης και χρηματοδότησης. Από τη δεκαετία του '80, ο κεντρικός σχεδιασμός και η στενή χρηματοδοτική παρουσία αντικαταστάθηκαν από μορφές χαμηλότερης κοινωνικής παρέμβασης, προσαρμοσμένες στις αρχές της διοίκησης μέσω στόχων, όπως π.χ. η έκδοση κατευθυντήριων γραμμών και συστάσεων, καθώς και η αξιολόγησή τους (Bureau and Kroger, 2004).

Με την μεταρρύθμιση του καθεστώτος των επιδοτήσεων του 1993, γίνεται περαιτέρω μείωση του κεντρικού ελέγχου και διεύρυνση των ιδίων πόρων των δήμων για κοινωνικές υπηρεσίες. Ο νόμος για την τοπική διακυβέρνηση του 1995 εξειδικεύει την αποστολή των Δήμων στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών, κύρια μέσω της άμεσης παροχής τους και επικουρικά μέσω της εποπτείας των μη κυβερνητικών οργανώσεων.

Ο νόμος αυτός θεσπίζει επιπλέον τις κοινωνικές αρμοδιότητες των φινλανδικών δήμων στις οποίες περιλαμβάνονται, σύμφωνα με την αρχή της οικουμενικότητας: η παροχή υπηρεσιών υγείας και πρόνοιας στους πολίτες που βρίσκονται σε ανάγκη, η φροντίδα των απροστάτευτων παιδιών, η χορήγηση επιδόματος επιβίωσης στα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα, η κάλυψη στεγαστικών αναγκών και οι υπηρεσίες μεταφοράς των Α.μ.Ε.Α., η πλήρης κάλυψη δαπανών για σοβαρές αναπηρίες, η ημερήσια φροντίδα για παιδιά ή επιδότηση για κατ' οίκον φροντίδα, η παροχή στεγαστικών υπηρεσιών σε οικογένειες με παιδιά υπό κοινωνική φροντίδα, η στήριξη παιδιών και νέων που έλαβαν κοινωνική πρόνοια για επανένταξη (Council of Europe, 2000).

Σημαντικός επίσης είναι ο ρόλος των δήμων στο εκπαιδευτικό σύστημα στο οποίο συμβάλλουν καλύπτοντας το 54,5% της δαπάνης για την παροχή βασικής εκπαίδευσης και τεχνικής κατάρτισης, αλλά και της λειτουργίας των πολυτεχνείων.

Ενδεικτικός του βάρους των δημοτικών κοινωνικών υπηρεσιών είναι ο αριθμός των 230.000 δημοτικών υπαλλήλων στις κοινωνικές υπηρεσίες, σε σχέση με τους 120.000 στην κεντρική κοινωνική διοίκηση και τους 15.400 που εργάζονται στους κοινωνικούς φορείς του ιδιωτικού τομέα κατά το έτος 1997. Οι μισές δαπάνες του προϋπολογισμού των δήμων αφορούν δε κοινωνικές υπηρεσίες.

Ο έλεγχος και η εποπτεία γίνεται από την Επιτροπή Κοινωνικής Ασφάλειας μέσω της κατάρτισης και παρακολούθησης τετραετούς σχεδίου για κοινωνικές υπηρεσίες. Η Επιτροπή, που αποτελείται από μέλη του υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών και Υγείας, των δήμων και των οργανώσεων χρηστών, έχει αποστολή τον προσδιορισμό και τον έλεγχο της παροχής προς τους πολίτες ενός βασικού και εγγυημένου επιπέδου κοινωνικών υπηρεσιών.

Το ήμισυ των πόρων των δήμων προέρχονταν από τα άμεσα φορολογικά έσοδα που αντιστοιχούν στο 16% του ΑΕΠ της χώρας , ενώ το 15% των δημοτικών πόρων προέρχονταν από κρατική χρηματοδότηση.

3.2.1.3.1 Οι Πολιτικές Πρόνοιας και Εργασίας στους Φινλανδικούς Δήμους

Ο τομέας της πολιτικής απασχόλησης υλοποιείται από το κεντρικό φινλανδικό κράτος με τον ρόλο των δήμων να εστιάζεται στο να τη θέσουν σε εφαρμογή μέσω της δημιουργίας θέσεων πλήρους απασχόλησης στον δημόσιο τομέα, ειδικά για νέους και μακροχρόνια ανέργους. Οι δράσεις αυτές χρηματοδοτούνται από το κράτος και έχουν στόχο την εξατομικευμένη παρέμβαση και την ενοποίηση των συστημάτων αντιμετώπισης της ανεργίας με τα συστήματα προνοιακής υποστήριξης. Οι υπηρεσίες απασχόλησης σε συνδυασμό με τις δημοτικές προνοιακές υπηρεσίες, δημιουργούν ένα σχέδιο επανένταξης του ανέργου με την παροχή διαδρομών εργασιακής και κοινωνικής ένταξης. Αυτές οι πολιτικές ένταξης προβλέπονται καθολικά για το σύνολο των ανέργων (Saari and Kangas, 2006).

Ιδιαίτερη έμφαση για την αντιμετώπιση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού δίνεται στην ανάπτυξη του Τρίτου Τομέα μέσω της αξιοποίησης ενός Ειδικού Χρηματοδοτικού Εργαλείου³⁸.

Η εργασιακή επανένταξη διαρκεί από 3 έως 24 μήνες με προοδευτική μείωση των παροχών, εφόσον ο άνεργος αρνηθεί χωρίς εύλογη εξήγηση την παρεχόμενη εργασία.

Υπό αυτές τις συνθήκες, η διαρθρωτική ανεργία στην χώρα ανερχόταν μόλις στο 1,2% μέχρι το 2009, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ των 27 ήταν στο 2,6%. Μετά την κρίση, η εποχική και μόνιμη εργασία ανήλθε στο 9%, χαμηλότερη πάλι από τον μέσο όρο της ΕΕ των 27 που ανήλθε στο 9,6%.

3.2.1.4 Ισπανία: «Ασύμμετρη Αποκέντρωση» και Καταπολέμηση της Φτώχειας στον Ευρωπαϊκό Νότο

Το ισπανικό Σύνταγμα του 1978 κατοχυρώνει το δικαίωμα της αυτονομίας των εθνικοτήτων και των περιφερειών του ισπανικού έθνους και παρέχει, σε εθελοντική βάση, τη δυνατότητα σύστασης αυτόνομων περιφερειών (comunidades autónomas), τις Αυτόνομες Κοινότητες. Εκτός από το περιφερειακό επίπεδο, συνταγματικά κατοχυρωμένο είναι και το

³⁸ 'Slot Machine Association'.

τοπικό, όπου στον δεύτερο βαθμό διοίκησης ανήκουν οι επαρχίες και ακολουθούν οι πρωτοβάθμιοι δήμοι και κοινότητες (Γεωργούλης, ό.π.). Παρ' ό,τι το ισπανικό Σύνταγμα δεν αναφέρεται ρητά στην έννοια της ομοσπονδίας, η ψήφισή του εγκαινιάζει την διαδικασία που οδηγεί στην ομοσπονδοποίηση του αυστηρά ενιαίου-συγκεντρωτικού «φρανκικού» κράτους (Moreno, 2002).

Η ισπανική διοικητική διάρθρωση παρουσιάζει μια σχετικά κατακερματισμένη δημοτική δημογραφία, αφού το 4% των δήμων έχει πληθυσμό άνω των 20.000, ενώ ο μέσος όρος κυμαίνεται στους 8.000 κατοίκους ανά δημοτικό διαμέρισμα.

Η ανάπτυξη των αποκεντρωμένων παροχών άρχισε το 1995 με την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και την καθιέρωση ελαχίστων εγγυήσεων για το τοπικό επίπεδο, σύμφωνα με την μελέτη: «Σύμφωνο του Τολέδου» που διαμορφώθηκε με την συμμετοχή όλων των κομματικών δυνάμεων και των κοινωνικών εταίρων. Οι εγγυήσεις αυτές κατοχυρώνονται στην βάση του προοδευτικού διαχωρισμού μεταξύ ανταποδοτικών και μη παροχών ασφάλειας, με χρηματοδότηση των τελευταίων (π.χ. υγεία- πρόνοια) από την γενική φορολογία (Guillen & Alvarez, 2003).

Οι πρωτοβάθμιοι Ο.Τ.Α. αποκτούν τις εξής αρμοδιότητες: πληροφόρηση για τις κοινωνικές υπηρεσίες, συμβουλευτική, υπηρεσίες στήριξης των ατόμων της τρίτης ηλικίας και των Α.μ.Ε.Α., αρωγή και υποστηρικτικές υπηρεσίες για τις ευπαθείς ομάδες, δράσεις πρόληψης και επανένταξης. Η παροχή αυτών των κοινωνικών υπηρεσιών καθίσταται υποχρεωτική σε δήμους με πληθυσμό άνω των 20.000, ενώ το σύνολο των δήμων παρέχουν τις κοινωνικές υπηρεσίες που τους ανατίθενται από την περιφερειακή βαθμίδα των Αυτόνομων Κοινοτήτων.

Οι Αυτόνομες Κοινότητες αναλαμβάνουν ένα ευρύτατο πλαίσιο αρμοδιοτήτων που, πέρα από το κοινωνικό πεδίο, περιλαμβάνει τις υποδομές, την περιβαλλοντική προστασία, τον πολιτισμό, την οικονομική ανάπτυξη και την υποστήριξη της πρωτοβάθμιας αυτοδιοίκησης σε επίπεδο στεγαστικής πολιτικής και προνοιακών υπηρεσιών [Council of Europe, ό.π.].

Ο προϋπολογισμός των ισπανικών τοπικών αρχών θεμελιώθηκε ιστορικά στην βάση της κεντρικής κρατικής χρηματοδότησης, βασισμένης σε εκ των προτέρων εκτιμήσεις αναγκών. Η επέκταση αρμοδιοτήτων στα 1988 επέφερε ελλειμματικές πιέσεις και με σχετικές μεταρρυθμίσεις επεκτάθηκε η τοπική φορολογία, ενισχύθηκε ο έλεγχος των περιφερειών στα πεδία της ατομικής φορολογίας και δημιουργήθηκε ένα ταμείο για την εξομάλυνση των διαφορών μεταξύ των Αυτόνομων Κοινοτήτων. Έτσι, η περιφερειακή βαθμίδα αναλαμβάνει πλέον περίπου το 24% του ΑΕΠ. Η χρηματοδότηση των δήμων από τα φορολογικά έσοδα ανέρχεται σε επίπεδα που ξεπερνούν το 50%, ενώ φτάνουν μόλις στο 17% στην περίπτωση των Επαρχιών με χαμηλές αρμοδιότητες. (Committee of the Regions, ό.π.).

3.2.1.4.1 Η Ομοσπονδοποίηση των Ενεργητικών Πολιτικών Απασχόλησης στην Ισπανία

Σε ό,τι αφορά την κοινωνική ασφάλεια και τις πολιτικές κατάρτισης και απασχόλησης, αναφέρεται πως είναι δυνατόν να ασκηθούν σε συνεργασία με την κεντρική εξουσία. Η μεταφορά των παραπάνω αρμοδιοτήτων γίνεται ταχύτερα για ορισμένες ιστορικές περιφέρειες (Χώρα των Βάσκων, Καταλονία, Γαλικία) και πιο αργά σε άλλες, με αποτέλεσμα την ασύμμετρη αποκέντρωση.

Η εφαρμογή του περιφερειακού σχεδίου «Πρόγραμμα ενάντια στην Φτώχεια» το 1988 από την κυβέρνηση της Χώρας των Βάσκων, οδήγησε σε διάχυση στο επίπεδο των Αυτόνομων Κοινοτήτων για εφαρμογή προγραμμάτων ελαχίστου εγγυημένου εισοδήματος, που συνδυάζουν ελάχιστη εισοδηματική στήριξη με δράσεις κοινωνικής ένταξης (κυρίως πρόωθηση απασχόλησης και κατάρτιση).

Σύμφωνα με τη μελέτη των Λαπάρα και Αγκιλάρ (1977), τα κοινωνικά προγράμματα των Αυτόνομων Κοινοτήτων μπορούν να διακριθούν σε τρεις γενικές κατηγορίες: α) σε εκείνα που η επιδότηση συνδέεται με δράση κοινωνικής ένταξης (Χώρα των Βάσκων, Ναβάρρα, Μαδρίτη, Καταλονία), β) σε εκείνα που η επιδότηση σχετίζεται με την επανένταξη στην αγορά εργασίας (Καστίλλη-Λα Μάντσα, Αστουρίας και Ανδαλουσία), γ) σε εκείνα που έχουν τη μορφή μη ανταποδοτικής κοινωνικής πρόνοιας.

Το ισχύον πλαίσιο αρμοδιοτήτων των Αυτόνομων Κοινοτήτων στο πεδίο της απασχόλησης περιλαμβάνει δράσεις όπως: διαχείριση των πολιτικών για την εξασφάλιση ισορροπίας σε προσφορά και ζήτηση εργασίας, ένταξη ανέργων σε επιδόματα απασχόλησης, σχεδιασμό και εφαρμογή των περιφερειακών πολιτικών για τις οποίες έχουν πλήρη αυτονομία, συμμετοχή στην κατάρτιση κριτηρίων κατανομής πόρων για πολιτικές απασχόλησης στις αυτοδιοικητικές βαθμίδες και αποτελεσματική οργάνωση των δημόσιων υπηρεσιών απασχόλησης [Ruiz, 2003].

Ο νόμος για την απασχόληση του 2003 προέβλεπε την καταρχήν συναρμοδιότητα κεντρικού και περιφερειακού επιπέδου, ενώ έθετε ως γενικό στόχο των πολιτικών απασχόλησης την προληπτική ένταξη στην αγορά εργασίας, καθώς και την αρχή της ελεύθερης διακίνησης εργαζομένων μεταξύ περιφερειών (Joumard & Giorno, 2005). Ως κεντρικό όργανο σχεδιασμού και αξιολόγησης καθοριζόταν η Τομεακή Συνδιάσκεψη, που διαχειριζόταν τον γενικό προϋπολογισμό για την απασχόληση, συναποτελούμενη από στελέχη του υπ. Εργασίας και των περιφερειακών διοικήσεων.

Η αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων στο πεδίο των ισπανικών πολιτικών απασχόλησης έλαβε την μορφή προοδευτικής κι ασύμμετρης μεταφοράς αρμοδιοτήτων, αποκλειστικά προς την περιφερειακή βαθμίδα. Η συμμετοχή των δήμων στην προώθηση της εργασιακής ένταξης δεν προσδιορίζεται από το γενικό νομοθετικό πλαίσιο, αλλά από την μεταβαλλόμενη γεωμετρία των ρυθμίσεων των επιμέρους περιφερειακών βαθμίδων.

Η περιφερειοποίηση αναδείχθηκε σε ουσιαστικό παράγοντα ανάπτυξης του ισπανικού συστήματος κοινωνικής προστασίας και έδωσε απάντηση στην αρρυθμιστή αποκέντρωση, κυρίως σε επίπεδο ενιαίας κοινωνικής κάλυψης του εθνικού πληθυσμού [Saraceno, 2002].

Σύμφωνα με την Eurostat, το 2017 η μέση ανεργία με προσαρμογή στην εποχικότητα στην Νότια Ευρώπη ήταν μεν μικρότερη από τις μέγιστες τιμές του 2013, παρ' όλα αυτά όλες οι χώρες με εξαίρεση την Πορτογαλία είναι πάνω από τον μέσο όρο της Ε.Ε. Για την Ισπανία το ποσοστό αυτό κυμαινόταν στο 16,4 % με αντίστοιχο 20,7% για την Ελλάδα. Η γεωγραφική ανομοιομορφία χαρακτηρίζει την Ισπανία και την Ιταλία με υψηλά ποσοστά απασχόλησης στον Βορρά και ανεργία στον Νότο (π.χ. Μετζοτιζιόρνο, Ανδαλουσία με ποσοστό ανεργίας στο 34,8%). Σημαντική επίσης είναι η αρνητική επίδοση του δείκτη κοινωνικής δικαιοσύνης³⁹ με την Ισπανία να βρίσκεται μόλις τρεις θέσεις πάνω από την Ελλάδα το 2016, η οποία είχε την χειρότερη επίδοση στην Ε.Ε. Ενδεικτικά, το πλουσιότερο 1% κατείχε εκείνη την χρονιά το 27,4% του πλούτου στην Ισπανία, η οποία διέθετε 193.000 εκατομμυριούχους από τους οποίους οι 386 δισεκατομμυριούχοι. Ο κίνδυνος φτώχειας στην Ισπανία το 2017 ανήλθε στο 27,9% του πληθυσμού έναντι 23,3% στην αρχή της κρίσης ενώ σοβαρή υλική υστέρηση είχε το 5,8% του πληθυσμού έναντι 3,5% στην αρχή της κρίσης, (Χατζημιχάλης, 2018)

3.2.1.5 Ελλάδα: Πολιτικές Αποκέντρωσης και Κοινωνικής Αλλαγής

Η επιτακτικότητα του αιτήματος της κοινωνικής αλλαγής και της διεύρυνσης της λαϊκής συμμετοχής της δεκαετίας του '80 είχε σαν συνέπεια την μεταβίβαση εκτεταμένων αρμοδιοτήτων των υπουργείων στους νομάρχες⁴⁰. Η μεταφορά αρμοδιοτήτων συνδυάστηκε με νέους τοπικούς θεσμούς όπως τα νομαρχιακά και επαρχιακά Συμβούλια, οι λαϊκές συνελεύσεις, τα συνοικιακά συμβούλια, μορφές δημοκρατικού προγραμματισμού για την περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη. Την περίοδο αυτή –δεκαετία του '80- η ανάδειξη του τοπικού επιπέδου πραγματοποιείται μέσω της διαχείρισης των οικονομικών πόρων καθώς και

³⁹ Ο δείκτης κοινωνικής δικαιοσύνης συντίθεται από έξι παραμέτρους: αποτροπή φτώχειας, ισότητα στην εκπαίδευση, πρόσβαση στην αγορά εργασίας, κοινωνική συνοχή, υγεία και διαγενεακή δικαιοσύνη.

⁴⁰N 1235/82, N 1416/84, N 1622/86, N 1850/89

την δημιουργία ενός ευρύτερου πλαισίου θεσμικών δυνατοτήτων αναπτυξιακού και κοινωνικού χαρακτήρα. Η ενίσχυση της διαδικασίας αποκέντρωσης του κεντρικού κράτους περιορίζεται όμως στο επίπεδο του νομού, ο οποίος αποτελεί και την βασική βαθμίδα άσκησης πολιτικής. Δεν συνέβη όμως κάτι ανάλογο στο επίπεδο των περιφερειών, παρά τον διορισμό στα 1987 των γενικών γραμματέων των 13^{ων} περιφερειών, δεδομένου ότι αυτές δεν συγκροτήθηκαν ποτέ ιστορικά ως ενιαίες διοικητικές και αναπτυξιακές βαθμίδες. (Γετίμης, 1988)

Οι ρυθμίσεις της περιόδου που αφορούν στις νέες αρμοδιότητες των ΟΤΑ περιλαμβάνουν κυρίως μεταβιβάσεις κρατικών λειτουργιών για την εξασφάλιση βασικών προϋποθέσεων της τοπικής κοινωνίας π.χ. έργα υποδομής και στοιχειώδεις κοινωνικές παροχές. Λείπουν όμως ολοκληρωμένες πολιτικές κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης όπως π.χ. ο χωροταξικός ή ο αναπτυξιακός σχεδιασμός. Τα βασικά προβλήματα αυτής της διαδικασίας εντοπίζονται στην αποσπασματικότητα και στην έλλειψη συντονισμού μεταξύ τοπικού και κεντρικού κράτους, αλλά και μεταξύ των βαθμίδων του τοπικού κράτους: Δημοτικό και νομαρχιακό συμβούλιο.

Ενδεικτικό του κατακερματισμού αποτελούν τα εκατοντάδες αποσπασματικά έργα χωρίς να διασφαλίζονται οι στοιχειώδεις προϋποθέσεις σχεδιασμού και υλοποίησης, πολλά εκ των οποίων εγκαταλείφθηκαν ή υλοποιήθηκαν συμβάλλοντας αποκλειστικά στην αύξηση του επιπέδου κατανάλωσης των συντελεστών τους. Αντίστοιχα η κατάρτιση και υλοποίηση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων –μέρος των οποίων διαχειρίστηκε το τοπικό κράτος (ΣΑΝΤ) αποτέλεσαν απλώς «καταλόγους έργων» που δεν διασφάλιζαν καμία συστηματική αναπτυξιακή προοπτική για τις τοπικές κοινωνίες.

Από την πρώτη συστηματική προσπάθεια αποκέντρωσης του κεντρικού κράτους στην Ελλάδα, άμεσα ή έμμεσα επωφελούμενα είναι τα αγροτικά και μικροϊδιοκτησιακά στρώματα της υπαίθρου που αποκτούν πρόσβαση στα τοπικά κέντρα εξουσίας. Το αδιαφανές πλαίσιο λειτουργιών του τοπικού κράτους συμβάλλει στην αναπαραγωγή προνομιακών σχέσεων που συντελούν στην συσσώρευση εισοδημάτων για κοινωνικές ομάδες και τοπικούς παράγοντες που διασφαλίζουν την απόσπαση της κοινωνικής συναίνεσης και την αναπαραγωγή της πολιτικής εξουσίας (Γετίμης, ο.π)

3.2.1.5.1 Ο Κοινωνικός Ρόλος των ΟΤΑ

Από το 1998, με το Σχέδιο Ανάπτυξης Κοινωνικού Χώρου, μέχρι το 2007, με την εδαφική ατζέντα της Ε.Ε. προς μια ανταγωνιστική και βιώσιμη Ευρώπη των διαφοροποιημένων περιφερειών, τα ζητήματα της ανταγωνιστικότητας κάθε χώρας συνδέθηκαν με την δημιουργία της λεγόμενης Ευρώπης των Περιφερειών.

Μια συστηματική προσπάθεια ανάδειξης του κοινωνικού ρόλου της αυτοδιοίκησης συντελείται την πρώτη δεκαετία του 2000 ως αποτέλεσμα της μεγαλύτερης ώσμωσης της χώρας με την Ε.Ε μετά την εισαγωγή στο κοινό νόμισμα. Η Στρατηγική της Λισσαβόνας και η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Βιώσιμη Ανάπτυξη αποτελούν προωθητικούς παράγοντες στην διαμόρφωση και χρηματοδότηση πολιτικών απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας με αποδέκτες το κεντρικό κράτος (Εθνικά Σχέδια για την Ένταξη και την Απασχόληση) και την τοπική αυτοδιοίκηση (Τοπικά Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση).

Με τον Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων του 2006, οι δημοτικές και οι κοινοτικές αρχές καλούνται να ρυθμίσουν όλες τις τοπικές υποθέσεις, σύμφωνα με τις αρχές της επικουρικότητας και της εγγύτητας, με στόχο την προστασία, την ανάπτυξη και τη συνεχή βελτίωση των συμφερόντων και της ποιότητας ζωής της τοπικής κοινωνίας.⁴¹

Οι νέες αρμοδιότητες κατηγοριοποιούνται σε 7 βασικούς τομείς:

1. Ανάπτυξη
2. Περιβάλλον
3. Ποιότητα ζωής και εύρυθμη λειτουργία των πόλεων και των οικισμών
4. Απασχόληση
5. Κοινωνική προστασία και αλληλεγγύη
6. Παιδεία, πολιτισμός και αθλητισμός
7. Πολιτική προστασία.

Ειδικότερα στους τομείς κοινωνικής προστασίας και αλληλεγγύης προβλέπονται:

1. Η εφαρμογή πολιτικών ή η συμμετοχή σε δράσεις που αποσκοπούν στην υποστήριξη και στην κοινωνική φροντίδα της βρεφικής και παιδικής ηλικίας και της τρίτης ηλικίας, με την ίδρυση και λειτουργία νομικών προσώπων και ιδρυμάτων όπως παιδικών και βρεφονηπιακών σταθμών, βρεφοκομείων, ορφανοτροφείων, κέντρων ανοικτής περίθαλψης και ημερήσιας φροντίδας, ψυχαγωγίας και αναψυχής ηλικιωμένων, γηροκομείων κ.λπ. και την μελέτη και εφαρμογή σχετικών κοινωνικών προγραμμάτων.

⁴¹Άρθρο 75 του Ν.3463/2006 «Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων»

2. Η εφαρμογή πολιτικών ή η συμμετοχή σε δράσεις και προγράμματα που στοχεύουν στην μέριμνα, υποστήριξη και φροντίδα ευπαθών κοινωνικών ομάδων με την παροχή υπηρεσιών υγείας και την προαγωγή ψυχικής υγείας, όπως δημιουργία δημοτικών και κοινοτικών ιατρείων, κέντρων αγωγής υγείας, υποστήριξης και αποκατάστασης ατόμων με αναπηρία, κέντρων ψυχικής υγείας, συμβουλευτικής στήριξης των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας και βίας κατά συνοικούντων προσώπων και κέντρων πρόληψης κατά εξαρτησιογόνων ουσιών.

3. Η μέριμνα για τη στήριξη αστέγων και οικονομικά αδύνατων δημοτών, με την παραχώρηση δημοτικών και κοινοτικών οικοπέδων σε αυτούς ή με την παροχή χρηματικών βοηθημάτων, ειδών διαβίωσης και περίθαλψης σε κατοίκους που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα διαβίωσης κατά τις προβλέψεις αυτού του κώδικα.

4. Η σχεδίαση, η οργάνωση, ο συντονισμός και η εφαρμογή προγραμμάτων και πρωτοβουλιών για την πρόληψη της παραβατικότητας στην περιφέρειά τους, με την δημιουργία τοπικών συμβουλίων πρόληψης παραβατικότητας.

5. Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή προγραμμάτων ή συμμετοχή σε προγράμματα και δράσεις για την ένταξη Αθίγγανων, παλιννοστούντων ομογενών, μεταναστών και προσφύγων στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή της τοπικής κοινωνίας.

6. Η προώθηση και ανάπτυξη του εθελοντισμού και της κοινωνικής αλληλεγγύης με την δημιουργία τοπικών δικτύων κοινωνικής αλληλεγγύης, εθελοντικών οργανώσεων και ομάδων εθελοντών που θα δραστηριοποιούνται για την επίτευξη των στόχων και την υποβοήθηση του έργου της κοινωνικής προστασίας και αλληλεγγύης του δήμου και της κοινότητας.

Για πρώτη φορά προβλέπεται η δυνατότητα του δήμου να προβεί σε μείωση δημοτικών φόρων ή τελών έως το 50% ή ακόμη και σε πλήρη απαλλαγή από αυτά για τα άτομα με αναπηρίες, τους πολύτεκνους και τους άπορους. Αναμορφώνεται επί το ευνοϊκότερο το καθεστώς της απευθείας εκποίησης δημοτικών και κοινοτικών οικοπέδων σε άστεγους και αδύναμους δημότες τους με τίμημα το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει το 25% της τρέχουσας αξίας. Ειδικά για τους πολύτεκνους καθιερώνεται η δυνατότητα χορήγησης ειδικών χρηματικών βοηθημάτων. Για την αντιμετώπιση δε των έκτακτων αναγκών, κατέστη δυνατή η χορήγηση από τους ΟΤΑ στους οικονομικά αδύναμους κατοίκους ειδών διαβίωσης, περίθαλψης και χρηματικών βοηθημάτων.

Για την ενίσχυση του ευρύτερου αναπτυξιακού ρόλου των ΟΤΑ και την στήριξη της κοινωνίας των πολιτών προβλεπόταν:

1. η δυνατότητα επιχορήγησης συλλόγων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα

2. η προστασία του καταναλωτή σε τοπικό επίπεδο με τη δημιουργία γραφείων ενημέρωσης του καταναλωτή για θέματα που αφορούν τα δικαιώματά του, την ποιότητα των προσφερόμενων αγαθών και υπηρεσιών και τις επιπτώσεις τους στην υγεία και το περιβάλλον, σε συνεργασία με τις εθνικές αρχές.

3. η συμμετοχή σε ολοκληρωμένα τοπικά σχέδια και προγράμματα δράσης και πρωτοβουλίες για την εφαρμογή και ανάπτυξη πολιτικών προώθησης της απασχόλησης και της κοινωνικής ενσωμάτωσης διαφόρων κατηγοριών ανέργων, στο πλαίσιο των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών.

4. η δημιουργία δημοτικών και κοινοτικών γραφείων ενημέρωσης για την απασχόληση σε τοπικό επίπεδο και η ίδρυση και λειτουργία κέντρων δημιουργικής απασχόλησης παιδιών, τέλος,

5. η εφαρμογή πολιτικών για την ανάδειξη και προστασία του τοπικού πολιτισμού, η προβολή των πολιτιστικών αγαθών και των σύγχρονων πολιτιστικών έργων που παράγονται σε τοπικό επίπεδο, με την δημιουργία πολιτιστικών και πνευματικών κέντρων, μουσείων, πινακοθηκών, κινηματογράφων και θεάτρων, φιλαρμονικών και σχολών διδασκαλίας μουσικής, σχολών χορού, ζωγραφικής, γλυπτικής κ.λπ., καθώς και η μελέτη και εφαρμογή πολιτιστικών προγραμμάτων.

Οι ΟΤΑ έχουν θεσμικά την δυνατότητα να διαχειρίζονται οργανωτικά-λειτουργικά το ευρύτατο, πλέον, αυτό πλαίσιο κοινωνικών δράσεων, είτε με την σύσταση αυτοτελών νομικών προσώπων (Ν.Π.Δ.Δ. ή Ν.Π.Ι.Δ., δηλαδή δημοτικής επιχείρησης ή αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας κατά τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις του Ν. 2072/92 άρθρο 11) είτε με την συγκρότηση κοινωνικής υπηρεσίας μέσω του Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας, κατά τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις του νόμου 1188/81.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση του 2003-2005 ενέταξε τους ΟΤΑ σε περίοπτη θέση στον συνολικότερο στρατηγικό σχεδιασμό παρατηρώντας ότι «είναι κρίσιμης σημασίας η κοινωνική υποδομή σε τοπικό επίπεδο, η οποία θα έρχεται σε επαφή με τα άτομα σε αποκλεισμό, θα έχει την δυνατότητα να αντιμετωπίσει τα προβλήματά τους με εξατομικευμένο τρόπο, να διαγνώσει την ρίζα του προβλήματος και να κατευθύνει τον ενδιαφερόμενο εκεί όπου θα υπάρξει το μέγιστο αποτέλεσμα»⁴². Η ανάπτυξη της κοινωνικής υποδομής σε τοπικό επίπεδο έπρεπε να υλοποιηθεί, διότι, όπως τονίζει το Σχέδιο, το μείζον πρόβλημα στην υλοποίηση των δράσεων κατά του αποκλεισμού αφορούσε τα σημεία επαφής

⁴² Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση (ΕΣΔΕΝ) 2003-2005

μεταξύ του ατόμου σε κίνδυνο αποκλεισμού και των φορέων που αναλαμβάνουν την χορήγηση των υπηρεσιών.

Παρά όμως την ενίσχυση των αρμοδιοτήτων, αλλά και των πόρων που μεταβιβάστηκαν κυρίως μέσω των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης και των κοινοτικών πρωτοβουλιών, σωρεία αρμοδιοτήτων παραμένουν σε σημαντικό βαθμό αναξιοποίητες, ενώ τα πραγματικά οφέλη για την κοινωνία και τις ομάδες που έχουν την μεγαλύτερη ανάγκη είναι αναντίστοιχα. Μεγαλύτερο πρόβλημα αντιμετωπίζουν οι μικροί δήμοι, γιατί δεν διαθέτουν μηχανισμούς παρακολούθησης και αξιοποίησης ευρύτερων πολιτικών όπως η χωροταξία, το περιβάλλον, η κοινωνική πολιτική, η αναπτυξιακή στρατηγική και οι προτεραιότητες που αναδεικνύονται στα θέματα Κοινοτικών Πλαισίων, η διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού και ανάλογο προσωπικό για να τις υποστηρίξει.

Με τον «Καλλικράτη»⁴³ επιχειρήθηκε διεύρυνση των χωρικών και πληθυσμιακών ορίων προκειμένου να αντιμετωπιστεί η πληθυσμιακή απονίλωση και το έλλειμμα οικονομικών κλίμακας στους μικρούς δήμους. Με την εφαρμογή του οι πρωτοβάθμιοι ΟΤΑ μειώθηκαν κατά 65% -από τους 910 δήμους και τις 127 κοινότητες περάσαμε στους 325 δήμους και στην πλήρη κατάργηση των κοινοτήτων⁴⁴-, καταργήθηκαν επίσης οι νομαρχιακές αυτοδιοικήσεις οι οποίες υπήχθησαν στις 13 περιφέρειες ενώ συγκροτήθηκαν 7 αποκεντρωμένες διοικήσεις. Με την αλλαγή αυτή χάθηκαν τα δυο βασικά θεσμικά επίπεδα τοπικής συγκρότησης που καθόρισαν την ελληνική ιστορική πορεία: οι κοινότητες και οι νομαρχίες.

Ενώ η εφαρμογή των μνημονίων και των δανειακών συμβάσεων οδήγησαν σε περιστολή των μεταβιβάσεων πόρων από το κεντρικό κράτος στην τοπική αυτοδιοίκηση, μεταφέρθηκαν σ' αυτή και επιπλέον αρμοδιότητες:

- Πολεοδομικές εφαρμογές και έκδοση οικοδομικών αδειών
- Κοινωνική πρόνοια
- Νέες επαγγελματικές άδειες
- Τομείς αναδιαρθρώσεων στην γεωργία, κτηνοτροφία και αλιεία
- Εκτέλεση έργων και συγκοινωνιακών υποδομών
- Προστασία δημόσιας υγείας
- Παιδεία (διά βίου μάθηση, υποστήριξη σχολικών υποδομών)

⁴³ Ν 3852/10

⁴⁴https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%AE%CE%BC%CE%BF%CE%B9_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1%CF%82

Στις δε περιφέρειες οι αρμοδιότητες των νομαρχιών:

- Προγραμματισμού και ανάπτυξης
- Υποδομών– μεταφορών και επικοινωνιών
- Περιβάλλοντος και κλιματικής αλλαγής
- Φυσικών πόρων και ενέργειας
- Γεωργίας –κτηνοτροφίας και αλιείας
- Πολιτικής προστασίας

Η αντιμετώπιση των χρεών των ΟΤΑ, με απαίτηση την ισοσκέλισή τους σε συνθήκες δημοσιονομικής πειθαρχίας λόγω μνημονίων, καθώς και η δέσμευση της δημόσιας και δημοτικής περιουσίας στο Υπερταμείο, οδηγούν μεταξύ άλλων στην ιδιωτικοποίηση των τοπικών κοινωνικών υπηρεσιών και στην εμπορευματοποίηση των φυσικών πόρων.

Το Παράλληλο πρόγραμμα⁴⁵ αποτελεί μια πρόσφατη φιλόδοξη προσπάθεια επανίδρυσης του κοινωνικού κράτους. Επιχειρώντας διορθωτικές παρεμβάσεις επί των ανθρωπιστικών επιπτώσεων της κρίσης, το δημοτικό συμβούλιο καθίσταται υπεύθυνο για την έκδοση αποφάσεων μείωσης ή και απαλλαγής από την καταβολή δημοτικών τελών σε απόρους, άτομα με αναπηρίες, πολύτεκνους, τρίτεκνους. Προβλέπει επίσης την ίδρυση 240 «Κέντρων Κοινότητας» σε επίπεδο δήμων (Αρ. 4). Οι δομές αυτές θα λειτουργήσουν ως «ΚΕΠ των φτωχών», παρέχοντας θεματικές υπηρεσίες μιας στάσης («One stop shop»), αφού πρώτα εξεταστούν τα κριτήρια επιλεξιμότητας του δυνάμει ωφελούμενου μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας του ΗΔΙΚΑ. Οι υπηρεσίες αφορούν στην παραπομπή του σε δομές του κοινωνικού κράτους: κοινωνικοί ξενώνες, κοινωνικά φροντιστήρια, δομές ΑμΕΑ ή σε προγράμματα υποστήριξης στο πλαίσιο των ενεργητικών μορφών απασχόλησης: ψυχοκοινωνική στήριξη, συμβουλευτική, επαγγελματικός προσανατολισμός. Θα έχουν τέλος την ευθύνη υποστήριξης των δικαιούχων για την παροχή του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης (ΚΕΑ), το οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει το πρώτο στάδιο για την χορήγηση του «ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος» στο σύνολο της επικράτειας⁴⁶. Το ΚΕΑ αναδείχτηκε στο βασικό εργαλείο καταπολέμησης της φτώχειας, ενισχύοντας άτομα χαμηλού εισοδηματικού προφίλ. Οι εγκεκριμένες αιτήσεις των νοικοκυριών τον Σεπτέμβριο του 2019 ανέρχονταν σε 268.262 που αντιστοιχούσαν σε πληθυσμό 507.391 ατόμων -ήτοι το 4,69% του ελληνικού πληθυσμού. Στην συντριπτική τους πλειοψηφία (54,26%) οι δικαιούχοι

⁴⁵ Ν 4368/16

⁴⁶ Ν 4389/16 Άρθρο 235 & Ν 4445/16 Άρθρο 22

αφορούν σε μονοπρόσωπα νοικοκυριά, το 56% σε γυναίκες, ενώ το 53% δηλώνουν μηδενικό εισόδημα. Το 50% είναι άνεργοι, το 20% εργαζόμενοι, το 21,1% παιδιά ενώ το 49,7% των δικαιούχων έχει αποφοιτήσει από την υποχρεωτική εκπαίδευση⁴⁷.

Με χρηματοδότηση του Ταμείου Επισιτιστικής Βοήθειας Απόρων (ΤΕΒΑ) από την ΕΕ υλοποιείται από το 2014 το «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής». Το Πρόγραμμα απευθύνεται κατά κύριο λόγο σε άτομα που ζουν σε υλική στέρηση, δηλαδή στο 16,7% του πληθυσμού για το 2017. Από το 2017 οι δικαιούχοι του ΤΕΒΑ είναι οι δικαιούχοι του ΚΕΑ (περίπου 500.000 άτομα). Το Επίδομα Παιδιού χορηγείται σε οικογένειες, ανάλογα με την οικογενειακή και εισοδηματική τους κατάσταση. Προυπόθεση είναι η νόμιμη και μόνιμη παραμονή στην Ελλάδα την τελευταία πενταετία και η υποβολή φορολογικής δήλωσης. Με στοιχεία Μαρτίου 2019, οι αιτήσεις που είχαν εγκριθεί ανέρχονται σε 104.597⁴⁸. Το Επίδομα Στέγασης χορηγείται με βάση εισοδηματικά και οικογενειακά κριτήρια, αντιστοιχεί δε σε επιδότηση 70 Ευρώ για μονοπρόσωπο νοικοκυριό, το οποίο αυξάνεται κατά 35 Ευρώ για κάθε μέλος. Ανώτατο όριο είναι τα 210 Ευρώ. Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, ως τα τέλη Σεπτεμβρίου του 2019 είχαν εγκριθεί 232.686 αιτήσεις, που αντιστοιχούν σε 602.141 άτομα.⁴⁹

Τέλος η επιδοματική πολιτική αντιμετώπισης της εντεινόμενης φτώχειας περιλαμβάνει: α) το επίδομα κοινωνικής αλληλεγγύης ανασφάλιστων υπερηλίκων και το ανάλογο στεγαστικό επίδομα β) τις προνοιακές παροχές σε χρήμα σε άτομα με αναπηρία γ) το νέο επίδομα 2.000 ευρώ σε νέες οικογένειες για κάθε νέα γέννηση παιδιού από την 1/1/2020 και δ) λοιπά προγράμματα, δράσεις και ενέργειες που αφορούν προνοιακές πολιτικές του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων.

Με την συγκρότηση δε του Εθνικού Μηχανισμού Συντονισμού Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Συνοχής⁵⁰, το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης θεσμοθετείται με σκοπό την χαρτογράφηση των συνθηκών φτώχειας, ενώ η Κοινωνική Υπηρεσία του δήμου καθίσταται το σημείο αναφοράς των φορέων υλοποίησης δράσεων για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού σε τοπικό επίπεδο. Τα Κέντρα Κοινότητας, κατάλληλα στελεχωμένα, θα ήταν δυνατόν ν' αποτελέσουν τοπικά σημεία αναφοράς για τους πολίτες που διαβιούν κάτω από το όριο της

⁴⁷ Εκθεση παρακολούθησης ΚΕΑ (για τα κριτήρια υπαγωγής ως δικαιούχος του επιδόματος: <https://www.taxheaven.gr/news/33287/ta-krithria-gia-thn-entaxh-sto-kea-oi-oroi-kai-oi-proypoeseis-efarmoghs-toy-programmatos-koinwniko-eisodhma-allhleggyhs>)

⁴⁸ <https://opeka.gr/kseperasan-tis-100-000-oi-egkekrimenes-aitiseis-gia-to-epidoma-paidiou-2019-anoikse-apochthes-pemphi-7-3-i-platforma-aitisis-a21/>

⁴⁹ <https://kekpa.gr/el/ypiresies/98-koinoniko-eisodima-allileggyis-k-e-a/2935-enimerosi-gia-kea-epidoma-stegasis>

⁵⁰ Ν 4445/16

φτώχειας⁵¹ παρέχοντας στοχευμένη συμβουλευτική και υποστήριξη σε άμεση συνέργεια με την Εθνική Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας και τις Δ/σεις Κοινωνικής Ένταξης και Καταπολέμησης της Φτώχειας σε επίπεδο κεντρικού κράτους καθώς και τις Δ/σεις Κοινωνικής Μέριμνας των Περιφερειών. Οι συντονισμένες πολιτικές σε τοπικό επίπεδο για την δημιουργία δικτύων ασφαλείας, συνδυάζοντας την χορήγηση επιδομάτων με την συμβουλευτική, την πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης και τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, θα μπορούσαν να αξιολογηθούν με κριτήριο την ετήσια υπέρβαση του ορίου φτώχειας και την ποσοστιαία μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού. Στοιχείο δυναμικό που θα παρείχε ποιοτικά δεδομένα αξιολόγησης για την αποτελεσματικότητα των κοινωνικών πολιτικών σε τοπική κλίμακα αποτυπωμένα στο Ενιαίο Γεωπληροφοριακό Σύστημα. Η χορήγηση του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης μπορεί να αποτελέσει πηγή εκκίνησης μιας πιο ολοκληρωμένης κοινωνικής πολιτικής σε τοπική κλίμακα, εάν δεν εξαντληθεί σε μια γραφειοκρατική επιδοματική πολιτική κατευνασμού των κοινωνικών εντάσεων.

Μετά την εφαρμογή διαρθρωτικών προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής σε χώρες της Λατινικής Αμερικής εφαρμόστηκαν αντίστοιχα προγράμματα «ελαχίστου εγγυημένου εισοδήματος» όπως αντίστοιχα με διάφορες παραλλαγές σε χώρες της Ε.Ε. Στις χώρες της Λατινικής Αμερικής η εφαρμογή των προγραμμάτων αυτών είχε δικαιούχους ως επί το πλείστον γυναίκες ή οικογένειες με παιδιά σχολικής ηλικίας και έθεταν ως όρο χορήγησης την συνέχεια της παρακολούθησης των μαθημάτων στο σχολείο –προκειμένου να περιοριστεί η παράνομη παιδική εργασία και να μειωθεί η σχολική διαρροή- ή επιπρόσθετα την ολοκλήρωση ενός αριθμού επισκέψεων σε κέντρα υγείας για προληπτικές εξετάσεις από τα μέλη των οικογενειών. Στο σύνολό τους τα προγράμματα περιελάμβαναν την παροχή μηνιαίου χρηματικού ποσού υπό τον όρο της συμμετοχής του δικαιούχου σε δράσεις εκπαιδευτικές, επισιτιστικές, υγειονομικές, στεγαστικές και παραγωγικές. Το πιο διαδεδομένο, το «Bolsa Familia» εφαρμόστηκε από το 2003 στην Βραζιλία από την κυβέρνηση Λούλα σε συνδυασμό με μικροπιστώσεις και μικροασφαλίσεις που συνδυαζόταν με παροχή κουπονιών τροφίμων, σχολική επιχορήγηση, επίδομα θέρμανσης κοκ, καλύπτοντας βασικές ανάγκες για το 85% του πληθυσμού που διαβιούσε σε συνθήκες φτώχειας. Τουλάχιστον 17 προγράμματα «εγγυημένου εισοδήματος υπό όρους»

⁵¹ με συνολικό ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα μικρότερο του 60% του εθνικού διάμεσου ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος. Το ποσό αυτό ανερχόταν ετησίως στα 4.560 € και την ίδια χρονιά (2017) αντιμετώπιζε κίνδυνο φτώχειας το 20,2% του πληθυσμού. (μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις) ενώ χωρίς τις μεταβιβάσεις το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται στο 34,8%. Την ίδια χρονιά το 36% του πληθυσμού ανήκε στην κατηγορία «ατόμων με υλικές στερήσεις».

εφαρμόστηκαν έως το 2010 στην Λ. Αμερική επιτυγχάνοντας την μείωση του ποσοστού φτώχειας από το 20 στο 12% του πληθυσμού κατά μέσο όρο.

3.2.1.5.2 Στενή ή Ευρεία Αντίληψη Κοινωνικής Πολιτικής;

Η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα αποτελεί πεδίο μεταβαλλόμενων ορίων. Με έναν στενό ορισμό περιλαμβάνει το σύνολο των προνοιακών υπηρεσιών και επιδομάτων προσωπικού χαρακτήρα που στοχεύουν στο να θεραπεύσουν προβλήματα τα οποία παρεμποδίζουν τα άτομα:

1. από το να έχουν δικαίωμα σε ένα ελάχιστο επίπεδο ποιότητας διαβίωσης και
2. από το να είναι παραγωγικά, να συμβάλλουν δηλαδή στην παραγωγική διαδικασία με το σύνολο των δυνατοτήτων τους.

Υπό αυτό το πρίσμα συμπεριλαμβάνονται υπηρεσίες όπως η φροντίδα ευγηρίας, η βρεφονηπιακή φροντίδα, η μέριμνα για ΑμεΑ, η ψυχολογική υποστήριξη, η οικογενειακή συμβουλευτική κ.λπ., που επιδιώκουν είτε να απαλλάξουν τα παραγωγικά μέλη της οικογένειας από την μέριμνα των μη παραγωγικών, είτε να διευκολύνουν την ένταξη ή επανένταξη των τελευταίων στην παραγωγή διασφαλίζοντας ψυχοβιολογική ισορροπία και βασικές κοινωνικές δεξιότητες.

Με έναν ευρύτερο ορισμό, η κοινωνική πολιτική περιλαμβάνει το σύνολο των κοινωνικών λειτουργιών προστασίας, αναπαραγωγής και ανάπτυξης των ατομικών και συλλογικών εργασιακών δυνατοτήτων. Συμπεριλαμβάνονται λοιπόν στο πεδίο, πέραν των προσωπικών προνοιακών υπηρεσιών, και οι υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης και κατάρτισης για την ανάπτυξη εργασιακών δεξιοτήτων, σύνδεσης με την αγορά εργασίας και υποστήριξης ανέργων.

Και οι δύο παραπάνω προσεγγίσεις ξεκινούν ωστόσο από μια στενά οικονομική οπτική και προσλαμβάνουν την κοινωνική πολιτική ως παρακολούθημα της οικονομίας και της παραγωγικής διαδικασίας.

Μια διαφορετική προσέγγιση, που θα έθετε στο επίκεντρο τον άνθρωπο όχι ως παραγωγό αλλά ως χρήστη αξιών, θα έδινε στην κοινωνική πολιτική μια πολύ πιο βαρύνουσα θέση στην ιεράρχηση των δημοσίων πολιτικών και ασφαλώς με πολύ ευρύτερα όρια.

Αν ως βασική παραδοχή τεθεί το αξίωμα ότι η παραγωγική διαδικασία –αγοραία ή κεντρικά σχεδιασμένη– δεν διασφαλίζει αυτομάτως την ευζωία, αλλά απαιτείται η ενσωμάτωσή της σε ευρύτερους σχεδιασμούς, ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα, το φάσμα των κοινωνικής φύσεως θεμάτων διευρύνεται σημαντικά. Πέραν του δικτύου ασφαλείας και της

εργασιακής επανένταξης, θέματα όπως η αύξηση και η ορθολογική διαχείριση του ελεύθερου χρόνου, η ισορροπία εργασίας, οικογενειακής και προσωπικής ζωής, η δημιουργικότητα, η προσωπική ανάπτυξη, η συλλογικότητα, η ισόρροπη σχέση με την φύση, κ.λπ. εντάσσονται στις κοινωνικές προτεραιότητες. Έτσι, πέραν των τομέων πρόνοιας, υγείας, ασφάλισης και εργασίας, νέα πεδία τείνουν να αποτελέσουν στοιχεία της κοινωνικής πολιτικής:

- Θέματα πολιτισμού και εκπαίδευσης ενηλίκων στο πλαίσιο της διά βίου μάθησης
- Ζητήματα στοχευμένης επιμόρφωσης στο πλαίσιο της τοπικής παραγωγικής ανασυγκρότησης
- Πολιτικές προστασίας και αντιμετώπισης των επιπτώσεων των ακραίων καιρικών φαινομένων
- Θέματα σχεδιασμού του χώρου, προστασίας του περιβάλλοντος και αποανάπτυξης
- Πολιτικές κοινωνικής ένταξης και απασχόλησης, όχι απλώς ως δράσεις καταπολέμησης της ανεργίας, αλλά και ως ευρύτερα προγράμματα ανασχεδιασμού της εργασίας και προώθησης του συνεργατισμού (π.χ Κοινωνική Οικονομία)
- Θέματα έρευνας και χρήσης νέων τεχνολογιών και εφαρμογή τους στα τοπικά παραγωγικά συστήματα
- Ζητήματα ισότητας.

Με μια τέτοια προσέγγιση, η κοινωνική πολιτική μετατρέπεται σε μια ευρύτατη πολιτική που εκφράζεται τελικά ως το επίκεντρο της ανθρωποκεντρικής λογικής σε όλες τις επιμέρους τομεακές δημόσιες δράσεις, επίκεντρο υποστηριζόμενο ωστόσο από έναν βιώσιμο και αναδιανεμητικό κοινωνικό προϋπολογισμό, εξειδικευμένες συμμετοχικές δομές κεντρικού σχεδιασμού και αποκεντρωμένους συμμετοχικούς μηχανισμούς συστηματικού ελέγχου, όπως για παράδειγμα οι συμμετοχικοί προϋπολογισμοί.

Η μετάβαση από τις υφιστάμενες αντιλήψεις της κοινωνικής πολιτικής σε μια διευρυμένη προσέγγισή της –αν υπάρξει- δεν θα είναι προφανώς στιγμιαία. Η τοπική αυτοδιοίκηση ωστόσο, ως το πολιτικό-διοικητικό κύτταρο, το εγγύτερα ευρισκόμενο στα συλλογικά και ατομικά υποκείμενα της κοινωνικής δράσης, είναι σε θέση να εμπεδώσει ταχύτερα έναν διευρυμένο κοινωνικό ρόλο, επεκτείνοντας σταδιακά το ενδιαφέρον και τη δράση της προς κάποια από τα νέα αυτά πεδία, ασκώντας παράλληλα θετική πίεση επί των μηχανισμών του κράτους προς αυτή την κατεύθυνση.

Σημείο εκκίνησης ωστόσο θα πρέπει να αποτελέσει το υπάρχον πλαίσιο άσκησης πολιτικής και παροχής κοινωνικών υπηρεσιών από την τοπική αυτοδιοίκηση.

3.3 Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την διερεύνηση του πλαισίου του ρόλου των Ο.Τ.Α. στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής και την παρουσίαση τεσσάρων διαφορετικών αντιπροσωπευτικών παραδειγμάτων αποκεντρωμένης κοινωνικής πολιτικής, αφορούν στον δισήμαντο χαρακτήρα της συμμετοχής των Ο.Τ.Α. στα προνοιακά συστήματα.

Αφενός, οι φορείς της αυτοδιοίκησης μπορούν να αναλαμβάνουν κοινωνικές δράσεις ανάλογα με τις εκάστοτε τοπικές ανάγκες και αφετέρου οι εν λόγω δράσεις προκύπτουν από τον σχεδιασμό του κεντρικού συστήματος διοίκησης.

Έτσι, ο σημαντικός ρόλος της αυτοδιοίκησης, για να αποδώσει επιτυχή αποτελέσματα και να αποδειχθεί ουσιαστικά αποτελεσματικός, πρέπει να ενσωματώσει την εξής αμφίδρομη διαδικασία: Να τροφοδοτεί το κεντρικό σύστημα με καλές πρακτικές, σεβόμενη την ευρύτερη κοινωνική συνοχή και να τροφοδοτείται από αυτό με την μορφή κατάλληλου θεσμικού και νομοθετικού πλαισίου, ευέλικτων ανά περίπτωση στρατηγικών κατευθύνσεων, σε ένα πλαίσιο συνεργασίας και αλληλοσυμπλήρωσης,

Στην βάση των ανωτέρω, η πρόκληση που θέτει για την *ελληνική τοπική αυτοδιοίκηση* η ενεργοποίηση του εταιρικού δικτύου καταπολέμησης του αποκλεισμού συνδέεται με την προτεραιότητα επιτελικής αναβάθμισης και αξιοποίησης καινοτομικών εργαλείων διαχείρισης. Ειδικά επισημαίνονται:

- Η μετεξέλιξη των συναρμόδιων κοινωνικών υπηρεσιών επαγγελματικής συμβουλευτικής και κοινωνικής φροντίδας σε «one stop shops», υλοποιώντας την έννοια του δικτύου υπηρεσιών.
- Η μετάβαση από γενικές σε εξατομικευμένες πολιτικές συμβουλευτικής, παρακολούθησης των χρηστών.
- Η αξιοποίηση τεχνικών «διοίκησης μέσω στόχων» για την βελτίωση της σχέσης αποτελεσματικότητας/κόστους.

Για την μακροπρόθεσμη επιβίωση του θεσμού της ελληνικής αυτοδιοίκησης απαιτείται ένα πρόγραμμα κλιμακωτής αποκέντρωσης, που η αποτελεσματικότητά της προϋποθέτει την αντιμετώπιση της αθηναϊκής συγκεντροποίησης γύρω από το κεντρικό κράτος και τα πελατειακά συμφέροντα που αυτό εγκαθίδρυσε από τον 19^ο αιώνα. Μια μεταφορά του διοικητικού κέντρου της Αθήνας, σε συνδυασμό με κίνητρα μετεγκατάστασης στην

περιφέρεια και στην θεσμική τόνωση της ευρείας συμμετοχής των πολιτών στην λήψη και στην εκτέλεση των αποφάσεων στην πρωτοβάθμια βαθμίδα αυτοδιοίκησης, θα αποτελούσαν καίριες παρεμβάσεις στην αναθεμελίωση του κράτους και στην προώθηση ενός πολυκεντρικού μοντέλου ενδογενούς ανάπτυξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:

Μεθοδολογία άσκησης κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο - Η εφαρμογή στα τοπικά σχέδια δράσης για την απασχόληση

4.1 Γιατί η συμβολή του τοπικού επιπέδου στην απασχόληση;

Η κρίση της «μισθωτής εργασίας», όπως αυτή καθορίστηκε στο κευνσιανό μοντέλο ρύθμισης και η επίταση των χαρακτηριστικών των ευέλικτων μορφών εργασίας καθιστούν αναγκαίες τις παρεμβάσεις για παραγωγή πλούτου από τον οποίο θα επωφελούνται άμεσα κοινωνικά στρώματα που συνεχώς επιβαρύνονται από τις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης.

Με την Συνθήκη του Άμστερνταμ επιχειρήθηκε στα 1996 μια νέα προσέγγιση της πολιτικής απασχόλησης στην Ευρώπη. Στα 1997, στις εργασίες της Ευρωπαϊκής Συνόδου στο Λουξεμβούργο, η προσέγγιση αυτή θα προσδιοριστεί με θεματικές προτεραιότητες και θα περιγραφεί με τις «κατευθυντήριες γραμμές» για την απασχόληση. Η 11^η κατευθυντήρια γραμμή το 2001 θα έχει ως σημείο αναφοράς την περιφερειακή και τοπική δράση για την απασχόληση. Σύμφωνα με αυτήν, καλούνται σε κινητοποίηση «όλοι οι τοπικοί φορείς συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών εταίρων, προκειμένου να εντοπίσουν δυνατότητες δημιουργίας θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο και να ενισχύσουν την συνεργασία τους για τον σκοπό αυτό».

Η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί και πρέπει να αποκτήσει καθοριστικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση μέσω της «τοπικοποίησης» οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, που το κεντρικό κράτος δεν μπορεί λόγω οικονομικών δεσμεύσεων (διατήρηση υπερπλεονασμάτων) ή δεν θέλει λόγω πολιτικών δεσμεύσεων σε μεγάλα εγχώρια ή διεθνή οικονομικά συμφέροντα. Η προστασία της τοπικής παραγωγής, του τοπικού εμπορίου, η παραγωγή και χρήση τοπικών πηγών ενέργειας και πρώτων υλών, η ανάδειξη πολιτιστικών

κοιτασμάτων και η υποστήριξη μορφών «κυκλικής οικονομίας» αποτελούν εκφάνσεις μιας τοπικής στρατηγικής για δημιουργία προστιθέμενης αξίας με νέες και βιώσιμες θέσεις απασχόλησης (Κολέμπας, 2009)

Έρευνες σχετικές με την συμβολή του ιδιωτικού τομέα στην δημιουργία απασχόλησης αποδεικνύουν ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) –που αποτελούν την συντριπτική πλειοψηφία στη Ελλάδα– αποτελούν την κύρια πηγή δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης. Το τοπικό επίπεδο θεωρείται ιδανικό για την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, ιδιαίτερα της δημιουργίας νέων, μικρών, καινοτόμων επιχειρήσεων. Η δημιουργία του κατάλληλου θεσμικού και διοικητικού πλαισίου, η ανάπτυξη υποστηρικτικών και συμβουλευτικών δομών αποτελούν τις κυριότερες δράσεις για τον σκοπό αυτό.

Σε πολλές χώρες της Ε.Ε έχουν θεσμοθετηθεί διαδικασίες συνεργασίας για τον σχεδιασμό τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων καθώς και ολοκληρωμένες χωρικές επενδύσεις με επίκεντρο τις ΜΜΕ. Καθοριστικός παράγοντας είναι αυτός της εταιρικής, των τοπικών δηλαδή συμπράξεων για την επιτυχή έκβαση ενός τοπικού σχεδίου δράσης. Οι ιδιαιτερότητες σε πολιτικό και θεσμικό επίπεδο μεταξύ των κρατών-μελών είναι αυτές που προσδιορίζουν τελικώς το επίπεδο συμμετοχής των τοπικών συντελεστών.

Οι συνεργατικές μορφές απασχόλησης (κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία) αναγνωρίζονται όλο και περισσότερο μεταξύ των κρατών ως κύριες μορφές δημιουργίας θέσεων εργασίας στο τοπικό επίπεδο. Ενώ όλα τα κράτη συμπεριλαμβάνουν στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας τους φορείς και οργανισμούς που την απαρτίζουν (συνεταιρισμούς, εθελοντικές οργανώσεις, ιδρύματα, κοινοπραξίες), η αρχή της αντιμετώπισής τους ως ενιαίου τομέα δεν είναι κοινή για όλα τα κράτη.

Με στόχο μια πιο συστηματική παρουσίαση των ισχυρών και αδύνατων σημείων, των ευκαιριών και των απειλών για την αυτοδιοικητική πολιτική απασχόλησης, παρατίθεται μια ανάλυση SWOT, αναφορικά με τα ισχυρά και αδύνατα σημεία, τις ευκαιρίες και τις απειλές στον σχεδιασμό πολιτικών απασχόλησης από τους εγχώριους ΟΤΑ

<p style="text-align: center;">ΙΣΧΥΡΑ ΣΗΜΕΙΑ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Αυξημένες αρμοδιότητες 2. Θεσμικό πλαίσιο άσκησης κοινωνικής πολιτικής με αυξημένες αρμοδιότητες 3. Δραστηριοποίηση φορέων στο πλαίσιο εταιρικών σχέσεων 4. Προγράμματα από το ΕΚΤ και τις κοινοτικές πρωτοβουλίες για χρηματοδότηση της πολιτικής απασχόλησης 5. Εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας 6. Εγγύτητα και άμεση πρόσβαση στους δημότες και κυρίως στους νέους και στους ανέργους 7. Δυνατότητα άμεσης και έγκυρης διάγνωσης των ιδιαίτερων τοπικών αναγκών 8. Θεσμικό πλαίσιο για την ισότητα των δύο φύλων 9. Θεσμικό πλαίσιο ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων 	<p style="text-align: center;">ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ανεπάρκεια ολοκλήρωσης πολιτικών/ μέτρων / δομών σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο 2. Αποσπασματική αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων/ αναγκών σε εθνικό επίπεδο 3. Ανεπαρκείς διαδικασίες συντονισμού πολιτικών και μέτρων / απασχόλησης-κοινωνικής πολιτικής σε εθνικό επίπεδο 4. Ανεπάρκεια χρηματοδότησης 5. Αργοί ρυθμοί κοινωνικών επενδύσεων 6. Ανεπάρκεια κοινωνικών υποδομών λόγω περιστολής των δαπανών του ΠΔΕ 7. Διαρθρωτικά προβλήματα στο εσωτερικό των υπηρεσιών των δήμων 8. Θεσμική πολυμορφία αυτοδιοικητικών δομών 9. Ελλιπής υποδομή καταγραφής και παρακολούθησης των τοπικών κοινωνικών αναγκών 10. Δυσχέρειες συμμετοχής σε ευρωπαϊκά προγράμματα λόγω αδυναμίας σχεδιασμού και υλοποίησης για τους μικρούς ΟΤΑ 11. Προβλήματα επιστημονικής διοίκησης, σχεδιασμού/ προγραμματισμού/ οργάνωσης/ στελέχωσης και συντονισμού των ενεργειών σε εθνικό και τοπικό επίπεδο 12. Δυσκαμψία διαδικασιών 13. Έλλειψη εξειδικευμένων στελεχών/ αδυναμία ειδίκευσης και ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού 14. Μη ευαισθητοποίηση τοπικών πληθυσμών
<p style="text-align: center;">ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης και υλοποίησης μέτρων κοινωνικής πολιτικής σε ορισμένους τομείς και γεωγραφικές περιοχές 2. Ύπαρξη προγραμμάτων/πολιτικών που ενισχύουν την συμμετοχή ευπαθών ομάδων στην αγορά εργασίας 3. Ένταξη επενδυτικής δραστηριότητας μέσω των προγραμμάτων ΕΣΠΑ και επικέντρωση στους ανθρώπινους πόρους 4. Εναλλακτικές κοινωνικοαναπτυξιακές δραστηριότητες σε επίπεδο περιφέρειας και δήμου 5. Ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας 6. Προώθηση της αποασυλοποίησης και προσπάθεια ένταξης στις τοπικές κοινωνίες των ευπαθών κοινωνικών ομάδων 	<p style="text-align: center;">ΑΠΕΙΛΕΣ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Περιορισμός ενωσιακών χρηματοδοτήσεων 2. Οικονομική κρίση και επιπτώσεις αυτής (επιτήρηση, εκποίηση δημόσιας περιουσίας, περιορισμένες δυνατότητες του τραπεζικού συστήματος) 3. Έξαρση της φτώχειας και της κρίσης των μικρο-ιδιοκτησιακών στρωμάτων 4. Επίταση των ανεξέλεγκτων μεταναστευτικών ροών 5. Αυξητική τάση ανεργίας / υποαπασχόλησης 6. Γήρανση και φυγή των νέων –κυρίως επιστημόνων 7. Η γραφειοκρατική κουλτούρα στην ΤΑ σε συνθήκες περιορισμού των πόρων 8. Μη ευαισθητοποίηση τοπικών πληθυσμών 9. Η αδυναμία συντονισμού με την κεντρική διοίκηση/επικάλυψη αρμοδιοτήτων 10. Πολυδιάσπαση υπηρεσιών /πολυπλοκότητα διαδικασιών 11. Αδυναμία στελέχωσης με εξειδικευμένο προσωπικό κυρίως των μικρών δήμων σε ορεινές και νησιωτικές περιοχές.

4.2 Τοπικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση (ΤΣΔΑ): τα ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν

Το Τοπικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση (ΤΣΔΑ) αποτελεί στρατηγικό σχέδιο και επιχειρησιακό πρόγραμμα δράσης ενός δικτύου των τοπικών δομών που δραστηριοποιούνται σε θέματα απασχόλησης και είναι εγκατεστημένες σε μια περιοχή. Διαρθρώνεται σε άξονες, μέτρα και δράσεις που στοχεύουν στην προώθηση της απασχόλησης σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο.

Τα Τοπικά Σχέδια Δράσης για την Απασχόληση αποσκοπούν:

- στη συγκρότηση μιας διευρυμένης αγοράς εργασίας, όπου θα διευκολύνεται η πρόσβαση όλων των ομάδων μιας τοπικής κοινωνίας, και
- στην επιτάχυνση των αναπτυξιακών διαδικασιών, μέσω της ενεργοποίησης όλων των ομάδων του πληθυσμού, αλλά και της προώθησης δικτύων και συνεργασιών σε τοπικό και σε υπερτοπικό επίπεδο.

4.2.1 Προϋποθέσεις υλοποίησης ενός ΤΣΔΑ

▫ Η οριοθέτηση του τοπικού επιπέδου

Το τοπικό επίπεδο δεν συμπίπτει απαραίτητως με τα διοικητικά όρια ενός δήμου ή μιας κοινότητας. Τα κριτήρια που προσδιορίζουν την έννοια «τοπικό» ποικίλουν και πάντως, εκτός από το μέγεθος, τις αρμοδιότητες και τους πόρους της αυτοδιοίκησης, πρέπει να συνυπολογίζονται και κριτήρια οικονομικά (διάρθρωση παραγωγικών κλάδων, κλαδικές συνδέσεις, κ.λπ.), κοινωνικά κ.α. Δεν υπάρχει, επομένως, ένα εδαφικό όριο κατάλληλο για όλους, όπως επίσης είναι πιθανό, ανάλογα με τα μέτρα δράσης που προτείνονται, η εδαφική ζώνη να ποικίλει. Ο συνδυασμός κριτηρίων μπορεί να δώσει το κατάλληλο κάθε φορά εδαφικό όριο, π.χ. το εύρος της ζώνης αγοράς εργασίας, το εδαφικό επίπεδο για το οποίο υπάρχουν ή μπορούν να συλλεχθούν στοιχεία, το εδαφικό όριο στο οποίο λειτουργούν αρμόδιοι φορείς, η λειτουργικότητα από πλευράς παρακολούθησης, τοπικές συνθήκες και

ανάγκες, κοκ. Για την περίπτωση της Ελλάδας προτείνεται το επίπεδο των διοικητικών ορίων των πρώην νομαρχιών, ως το πλέον κατάλληλο διοικητικό επίπεδο για τον σχεδιασμό, δεδομένου ότι σε αυτό διασφαλίζεται η ύπαρξη στατιστικών στοιχείων και πληροφοριών, η λειτουργία συλλογικών φορέων, στην πλειονότητα των περιπτώσεων ολοκληρώνεται το εύρος της αγοράς εργασίας και οικονομίας, μπορεί να επιτευχθεί η συνεργασία μεταξύ των τοπικών αυτοδιοικήσεων και επομένως ο συντονισμός των πολιτικών, των δράσεων και των χρηματοδοτήσεων. Τα προηγούμενα δεν ισχύουν στην περίπτωση όπου εντός του νομού υπάρχουν μεγάλα αστικά κέντρα, για τα οποία πιθανόν να απαιτείται ο καθορισμός μικρότερων ζωνών.

Βασικά κριτήρια οριοθέτησης μιας μικροπεριφέρειας αποτελούν:

- Η γεωγραφία της περιοχής (θέση, υποδομές) και φυσικοί πόροι.
- Η ιστορία της, η ταυτότητα της και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της (σημαντικά ιστορικά γεγονότα, παραδόσεις, μνημεία, κοινωνική οργάνωση, άτυποι κανόνες ήθη & έθιμα, σχέσεις και συνεργασίες).
- Η οικονομία της (οικονομικές δραστηριότητες, κλάδοι, τοπικά παραγωγικά δίκτυα).
- Τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας, οι φορείς που δραστηριοποιούνται σε τοπικό επίπεδο (δομές).

Ένα τελευταίο, αλλά καθοριστικό κριτήριο για το εδαφικό όριο του ΤΣΔΑ, προκύπτει από το είδος των παρεμβάσεων του. Ορισμένες δραστηριότητες ασκούνται πιο αποτελεσματικά σε μικρότερα εδαφικά όρια (π.χ. δράσεις για την ένταξη μειονεκτουσών ομάδων στην αγορά εργασίας εφαρμόζονται καλύτερα στο επίπεδο ενός ΟΤΑ, ενώ δράσεις σχετικές με την ανάπτυξη υποδομών πιθανόν να εκτείνονται στα όρια νομού ή περιφέρειας).

Με την έννοια αυτή, το εδαφικό όριο ενός ΤΣΔΑ μπορεί να μην είναι το ίδιο εφόσον οι δράσεις του προϋποθέτουν διαφορετικά εδαφικά όρια, αλλά στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να γίνονται συνεργασίες με τους αρμόδιους φορείς.

▫ **Η ενεργός συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης**

Αν και οι αρμοδιότητες και οι χρηματοδοτικές δυνατότητες των τοπικών αυτοδιοικήσεων διαφέρουν, ωστόσο είναι γενικώς αποδεκτός ο κεντρικός ρόλος της αυτοδιοίκησης στην προώθηση της απασχόλησης μέσω ενός ΤΣΑ. Ειδικότερα επισημαίνεται, από την πλειοψηφία

των φορέων, ότι ο ρόλος της είναι να δράσει στρατηγικά, δηλαδή να αναλύσει, να αξιολογήσει, να θέσει προτεραιότητες, να χαράξει πολιτικές και να προγραμματίσει δράσεις που θα προωθήσουν την απασχόληση. Εκτός όμως από τον σχεδιασμό για την προώθηση της απασχόλησης, η αυτοδιοίκηση μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στην δημιουργία απασχόλησης, ενσωματώνοντας στο σύνολο των δραστηριοτήτων της (των λειτουργιών δηλαδή που ασκεί στο πλαίσιο των υπολοίπων αρμοδιοτήτων της) στόχους που αφορούν την απασχόληση. Όμως η πράξη έδειξε ότι τόσο οι αιρετοί, όσο και τα στελέχη της αυτοδιοίκησης, πρέπει να ενημερωθούν και να ευαισθητοποιηθούν κατάλληλα προκειμένου να υιοθετήσουν νέες στάσεις και προσεγγίσεις και να εργαστούν συλλογικά.

▫ **Τοπικές συμπράξεις: κατάλληλη επιλογή των εταίρων**

Η εμπειρία από την εφαρμογή των Τοπικών Σχεδίων Απασχόλησης (ΤΟΠΣΑ) τη δεκαετία του 2000 έδωσε θετικά συμπεράσματα σε σχέση με τις τοπικές συνεργασίες με στόχο την προώθηση της απασχόλησης. Έδειξε όμως συγχρόνως ότι δεν υπάρχει ένα μοναδικό μοντέλο για το πώς δημιουργείται και λειτουργεί ένα δίκτυο. Υπάρχει επίσης η ανάγκη να εξεταστεί η σκοπιμότητα της δημιουργίας δικτύου, δεδομένου ότι σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να μην υπάρχει ουσιαστικό περιεχόμενο και η λειτουργία του να είναι αντιπαραγωγική. Η ποικιλία των φορέων πάντως είναι πολύτιμη όταν το εύρος του ΤΣΔΑ είναι μεγάλο. Στο πλαίσιο των εταιρικών δικτύων αναγνωρίζεται ο ρόλος της αυτοδιοίκησης, ως υποκινητή, συντονιστή και υποστηρικτή της ανάπτυξης νέων ιδεών, προσεγγίσεων και πρωτοβουλιών που απαντούν στις ανάγκες της τοπικής κοινότητας και της αγοράς εργασίας. Η συμμετοχή στα δίκτυα των τελικών αποδεκτών των ενεργειών (ανέργων, ειδικών πληθυσμιακών ομάδων) εκτιμάται ότι είναι σημαντική για την αποτελεσματικότητα της λειτουργίας τους. Οι συνεργασίες μπορεί να έχουν τυπική ή άτυπη μορφή, ή στο ίδιο δίκτυο να ενυπάρχουν και οι δύο μορφές. Η συμμετοχή επιχειρήσεων εμφανίζει δυσκολίες που πρέπει να ξεπεραστούν με την παροχή των κατάλληλων κινήτρων. Η διατήρηση των δικτύων και των συνεργασιών είναι, τέλος, ένα στοίχημα που πρέπει να δοθεί μεταξύ των φορέων.

▫ **Οργανωτικές και διοικητικές αλλαγές στην Τ.Α.**

Προκειμένου η τοπική αυτοδιοίκηση να αναλάβει τον ρόλο που της αποδίδεται είναι απαραίτητο να διαθέτει όλες τις γνώσεις και τις πληροφορίες που θα συνδυάσει με τις τοπικές ανάγκες για να συνθέσει τις πολιτικές για την απασχόληση. Η γνώση των πολιτικών για την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Απασχόλησης στο πλαίσιο της «Ευρώπης 2020», η γνώση, αλλά και η εμπλοκή στον σχεδιασμό προγραμμάτων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, είναι κάποιες βασικές προϋποθέσεις. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, είναι απαραίτητη η διοργάνωση σεμιναρίων, συνεδρίων, ομάδων εργασίας με την συμμετοχή εκπροσώπων κεντρικών φορέων. Επίσης, σε πολλές περιπτώσεις, προκειμένου να αποφευχθεί ο κατακερματισμός πόρων και να ενισχυθεί ο συντονισμός μεταξύ των πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται, είναι απαραίτητες αλλαγές τόσο στην «κουλτούρα» όσο και στην οργανωτική δομή και στην διοίκηση των ΟΤΑ.

4.3 Το Τοπικό Σχέδιο Δράσης για την Απασχόληση στο πλαίσιο του Τοπικού Επιχειρησιακού σχεδίου των ΟΤΑ

Ο ρόλος μιας τοπικής αρχής στο ζήτημα της απασχόλησης, όπως δείχνουν τα πορίσματα των «προπαρασκευαστικών μέτρων για την τοπική δέσμευση για την απασχόληση», στην πλειονότητα των περιπτώσεων είναι ρόλος υποστηρικτικός. Η τοπική αρχή είναι κυρίως αρμόδια για την προετοιμασία του πεδίου, δηλαδή την διοργάνωση των επαφών και του διαλόγου μεταξύ των φορέων που λειτουργούν σε τοπικό επίπεδο, την λήψη αποφάσεων για τις γενικές αρχές της συνεργασίας, την διευκόλυνση των συνεργασιών και εν συνεχεία για την δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την συνέχιση των διαδικασιών και την μακροπρόθεσμη προοπτική των συμφωνιών.

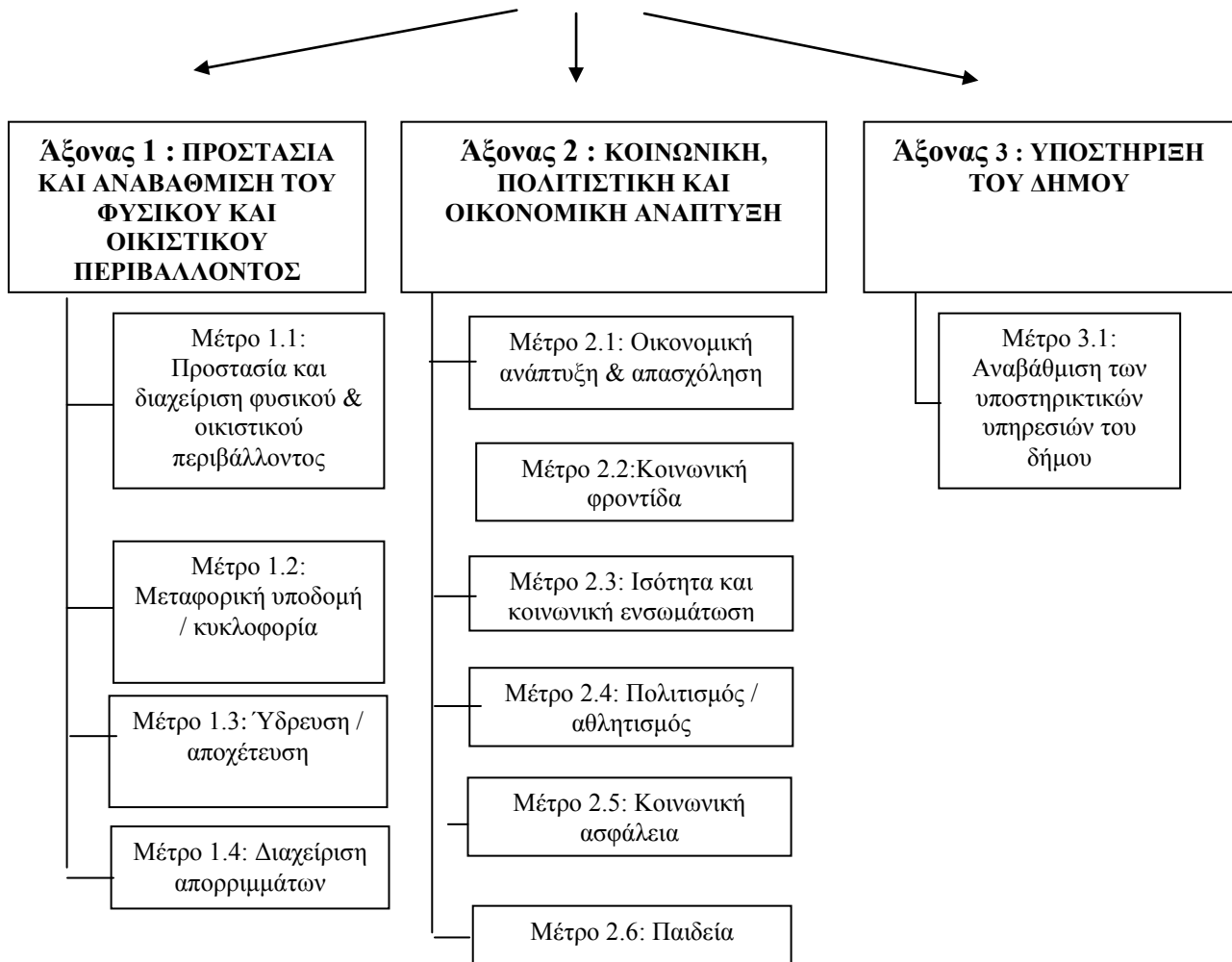
Η άσκηση αυτού του ρόλου από την πλευρά των τοπικών αρχών δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ένα επιπρόσθετο βάρος, αλλά να συνδυάζεται και να εντάσσεται στις διαδικασίες προγραμματισμού μέσω των οποίων επιδιώκονται η συνολικότερη ανάπτυξη της περιοχής και η αντιμετώπιση κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Με την έννοια αυτή, το ΤΣΔΑ δεν αποτελεί μια πρόσθετη αυτόνομη διαδικασία προγραμματισμού για την τοπική αρχή, αλλά μια πτυχή της συνολικής στρατηγικής και

δράσης της, η οποία υλοποιείται μέσω συνεργασιών με τους αρμόδιους φορείς και η οποία συνδέεται με τις υπόλοιπες, τις εξειδικεύει, τις συμπληρώνει και όλες μαζί δίνουν το όραμα της τοπικής αρχής για την περιοχή της και την πορεία που θα ακολουθήσει (πρόγραμμα δράσης) για να το πραγματοποιήσει.

Στο επόμενο σχήμα δίνεται ένα παράδειγμα του πώς η γενική προοπτική ανάπτυξης της περιοχής ενός δήμου εξειδικεύεται σε επιμέρους προτεραιότητες ανάπτυξης που αποτελούν ταυτόχρονα τις προτεραιότητες του επιχειρησιακού προγράμματος του δήμου.

Όπως φαίνεται στο σχήμα, μια από τις προτεραιότητες του επιχειρησιακού προγράμματος ενός ΟΤΑ είναι το Μέτρο 2.1: «Οικονομική Ανάπτυξη & Απασχόληση, που αντιστοιχεί στο περιεχόμενο του ΤΣΔΑ».

**ΓΕΝΙΚΗ
ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ**

Το επιχειρησιακό πρόγραμμα των ΟΤΑ αποτελεί ολοκληρωμένο πρόγραμμα τοπικής και εσωτερικής ανάπτυξης των δήμων. Είναι σύνθετο πρόγραμμα, πολυτομεακού χαρακτήρα, με μεγάλο εύρος θεματικού αντικειμένου αντίστοιχου του φάσματος των θεμάτων που απασχολούν καθημερινά τον δήμαρχο και το δημοτικό συμβούλιο. Καλύπτει όλο το φάσμα των αρμοδιοτήτων ενός ΟΤΑ και εν δυνάμει αντιμετωπίζει το σύνολο των τοπικών προβλημάτων. Στις προτεραιότητες του προγράμματος αντανακλάται η βούληση και το όραμα της δημοτικής διοίκησης, καθώς και οι προτεραιότητες του αναπτυξιακού σχεδιασμού σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο.

Το επιχειρησιακό πρόγραμμα, εκτός από τις υπηρεσίες, τα έργα και τις ρυθμίσεις για τα οποία είναι αρμόδιος ο ΟΤΑ, είναι δυνατό να εντοπίζει δραστηριότητες που ανήκουν στην αρμοδιότητα άλλων δημόσιων φορέων και να προσδιορίζει τις αναγκαίες ενέργειες συνεργασίας και επιρροής των φορέων αυτών από τον ΟΤΑ. Ο συντονισμός της δράσης των λοιπών δημόσιων φορέων με την δράση του ΟΤΑ θα πρέπει να εξασφαλίζεται με την εφαρμογή θεσμοθετημένου συστήματος αναπτυξιακού προγραμματισμού σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Δεδομένης όμως της έλλειψης ενός τέτοιου συστήματος, οι ΟΤΑ είναι υποχρεωμένοι, με λειτουργίες συνεργασίας, άσκησης επιρροής και εξασφάλισης της συναίνεσης, να επηρεάσουν την δράση των άλλων φορέων προς όφελος της ανάπτυξης της περιοχής τους.

Ο επιχειρησιακός προγραμματισμός θεωρείται, εκτός των άλλων, και μια καλή αφετηρία για την αναβάθμιση του επιπέδου συνεργασίας μεταξύ των φορέων του δημοσίου, του ιδιωτικού και του κοινωνικού τομέα, μέσω της προώθησης της δικτύωσης του ΟΤΑ με άλλους τοπικούς φορείς και της αξιοποίησης θεσμών συνεργασίας, όπως π.χ. κοινωνικές συμβάσεις προμηθειών, τοπικά σύμφωνα συνεργασίας, διαδημοτικές συνεργασίες, διεθνή δίκτυα κ.λπ.

4.4 Η διαδικασία κατάρτισης του ΤΣΔΑ

Το ΤΣΔΑ αποτελεί στρατηγικό σχέδιο και επιχειρησιακό πρόγραμμα δράσης του δικτύου των τοπικών δομών που δραστηριοποιούνται σε θέματα απασχόλησης και είναι εγκατεστημένες σε μια περιοχή.

Το δίκτυο των δομών αποτελεί κοινή προσπάθεια συνεργασίας, συντονισμού και υποστήριξης των δομών που παρεμβαίνουν ενεργά στην τοπική αγορά εργασίας. Το υποκείμενο επομένως που θα λάβει τις αποφάσεις είναι το δίκτυο των συνεργαζόμενων φορέων και πιο συγκεκριμένα η συντονιστική επιτροπή του.

Η χρονική διάρκεια ενός ΤΣΔΑ προτείνεται να είναι τριετής ή τετραετής και να συνδυάζεται με τον κύκλο επιχειρησιακού προγραμματισμού της τοπικής αρχής ή των τοπικών αρχών εφόσον συνεργάζονται για τον σκοπό αυτό.

Το εδαφικό όριο (περιοχή) του ΤΣΔΑ προτείνεται να καλύπτει τα διοικητικά όρια ενός νομού, ειδικά στην περίπτωση μη αστικών περιοχών, όπου οι σχέσεις των ΟΤΑ με το αστικό κέντρο, την πρωτεύουσα του νομού, είναι πολύπλευρες. Εκτός αυτού, στο νομαρχιακό επίπεδο συγκροτούνται οι αποκεντρωμένοι θεσμοί του κράτους (διευθύνσεις υπουργείων, ΝΠΔΔ) που έχουν ενισχυθεί λόγω μεταβίβασης αρμοδιοτήτων αλλά και οι θεσμοί εκπροσώπησης της τοπικής αυτοδιοίκησης, των κοινωνικών και επαγγελματικών συμφερόντων του τοπικού επιπέδου.

Η διαδικασία κατάρτισης του ΤΣΔΑ προτείνεται να περιλαμβάνει τις ακόλουθες 7 φάσεις

1. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ
2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ
3. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ
4. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ & ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΡΑΣΕΩΝ
5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ
6. ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ / ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ & ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ Τ.Σ.Δ.Α.
7. ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥ Τ.Σ.Δ.Α.

Αναλυτικότερα τα στάδια ενός ΤΣΔΑ:

ΦΑΣΗ 1η: Προετοιμασία και οργάνωση

Στόχος είναι η ευαισθητοποίηση των φορέων και η δημιουργία του δικτύου.

Το θεωρητικό σχήμα μπορεί να περιλάβει, πλην της τοπικής αυτοδιοίκησης:

- Τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ)
- Τους κοινωνικούς εταίρους
- Τα επαγγελματικά επιμελητήρια
- Μεγάλες και ΜΜΕ ιδιωτικές επιχειρήσεις ή κλαδικές ενώσεις αυτών
- Πανεπιστήμια, δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς κατάρτισης
- Την Εκκλησία
- Τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
- Ενεργούς πολίτες

ΦΑΣΗ 2^η : Ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης

Εδώ προέχει η αυστηρή ταξινόμηση των δραστηριοτήτων, με σκοπό να εντοπισθούν τα μειονεκτήματα, τα πλεονεκτήματα και οι προοπτικές της συγκεκριμένης περιοχής.

- Ταυτότητα περιοχής –ιστορικά δεδομένα
- Ιδιαίτερα προβλήματα και απειλές
- Πληθυσμός: δημογραφικές τάσεις, ηλικιακή διάρθρωση, μετανάστευση
- Τομείς οικονομικής δραστηριότητας: πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής.
- Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας και μέγεθος επιχειρήσεων
- Αγορά εργασίας: σύνθεση της απασχόλησης, εποχικότητα, υποαπασχόληση, ανεργία, ευάλωτες κατηγορίες του πληθυσμού.
- Τοπικό κράτος: δομές και υπηρεσίες κοινωνικής πολιτικής
- Εκπαιδευτικό δυναμικό: εκπαιδευτικές μονάδες κατά βαθμίδα και τύπο

- Κοινωνία των πολιτών: χαρακτηριστικά των φορέων και των δραστηριοτήτων τους

Κύριες Πηγές (Πρωτογενείς) Διαθέσιμων Στατιστικών Στοιχείων

- ΕΣΥΕ (γενική απογραφή πληθυσμού, απογραφή καταστημάτων εμπορίου και βιομηχανίας, έρευνα εργατικού δυναμικού, έρευνα κενών θέσεων εργασίας, κ.λπ.)
 - Περιφέρεια και αποκεντρωμένη διοίκηση
 - Ερευνητικά κέντρα
 - ΟΑΕΔ
 - Επιμελητήρια
 - Φορείς ασφάλισης
 - Επιθεωρήσεις εργασίας
 - Επαγγελματικές οργανώσεις
 - Μελέτες παρελθόντων ετών

Αναφορικά με τις προαναφερθείσες πηγές δεδομένων, θα πρέπει να επισημανθούν μια σειρά περιορισμοί και προβλήματα, τα οποία συνοπτικά είναι τα εξής:

- Η Γενική Απογραφή Πληθυσμού της ΕΣΥΕ, παρά το γεγονός ότι μπορεί να παράσχει στατιστικά στοιχεία για τα χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού, την απασχόληση και την ανεργία, τόσο σε περιφερειακό όσο και σε τοπικό επίπεδο, διεξάγεται ανά δεκαετία. Όμως, η ανά δεκαετία συχνότητα διεξαγωγής της την καθιστά χρήσιμη μόνο για την ανάλυση των μακροπρόθεσμων και όχι των μεσοπρόθεσμων ή βραχυπρόθεσμων τάσεων όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο. Πέραν τούτου, τα αναλυτικά στοιχεία για την απασχόληση δημοσιεύονται μόνο σε επίπεδο περιφερειών και νομών από την ΕΣΥΕ.
- Η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΣΥΕ, η οποία διεξάγεται πλέον κάθε τρίμηνο, είναι η πιο πλήρης πηγή στοιχείων για το εργατικό δυναμικό και επιτρέπει την ανάλυση των βραχυπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων τάσεων σε μεγαλύτερο

βάθος, κυρίως της προσφοράς εργασίας, σε περιφερειακό επίπεδο. Βασικές αδυναμίες της εν λόγω έρευνας είναι: πρώτον, ότι αυτή δεν μπορεί να παράσχει αξιόπιστα στοιχεία σε τοπικό επίπεδο, και δεύτερον, ότι δεν παρέχονται τα απαραίτητα στοιχεία για ανάλυση των χαρακτηριστικών της ζήτησης εργασίας, έστω και σε υπερτοπικό – περιφερειακό επίπεδο. Σχετικά πρόσφατα άρχισε να διεξάγεται από την ΕΣΥΕ σε τριμηνιαία βάση η Έρευνα Κενών Θέσεων Εργασίας, η οποία και πάλι δεν παρέχει τα απαραίτητα στοιχεία για την ανάλυση των χαρακτηριστικών της προσφοράς εργασίας σε τοπικό επίπεδο.

- Τα μηνιαία στοιχεία του ΟΑΕΔ μέσω του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ, για την εγγεγραμμένη ανεργία, τις κενές θέσεις εργασίας και τις προσλήψεις – απολύσεις, αποτελούν διαθέσιμη πηγή, η οποία μπορεί να παράσχει δεδομένα τόσο για την προσφορά όσο και για την ζήτηση εργασίας σε τοπικό επίπεδο. Επισημαίνεται ότι ο ΟΑΕΔ καταγράφει την ανεργία και τις κενές θέσεις εργασίας κατά επαγγελματικές κατηγορίες και τις προσλήψεις –απολύσεις κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας σε τοπικό επίπεδο, το οποίο προσδιορίζεται από τα όρια ευθύνης των τοπικών υπηρεσιών του ΟΑΕΔ.

- Οι ετήσιες εκθέσεις του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού με τη χρήση του μηχανισμού διάγνωσης αναγκών, συγκεντρώνει σειρά δεδομένων από πολλαπλές πηγές για την ανάδειξη των σημαντικών διαστάσεων και τάσεων που αφορούν την απασχόληση, την ανεργία, την επιχειρηματικότητα και τις δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Τα αποτελέσματα των καταγραφών και αναλύσεων παρουσιάζονται με την μορφή διακρατικών πινάκων, με στοιχεία που αναλύονται σε επίπεδο Α βαθμού ΟΤΑ

Σχετικά με τους περιορισμούς που θέτουν τα στοιχεία του ΟΑΕΔ, θα πρέπει να αναφέρουμε κατ' αρχήν ότι τα στοιχεία για την απασχόληση καλύπτουν σχεδόν αποκλειστικά την μισθωτή εργασία και ως εκ τούτου η παρεχόμενη πληροφόρηση είναι χρήσιμη για την ανάδειξη των τάσεων που επικρατούν κυρίως στον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας. Όσον αφορά τα στοιχεία για την ανεργία, επισημαίνεται ότι αυτά περιορίζονται στην εγγεγραμμένη ανεργία που καταγράφεται κατά δήλωση των ιδίων των ανέργων στις τοπικές υπηρεσίες του

ΟΑΕΔ που αντιστοιχούν στον τόπο κατοικίας τους. Αυτό σημαίνει ότι τα εν λόγω στοιχεία υποεκτιμούν την πραγματική ανεργία, δεδομένου ότι δεν εγγράφονται όλοι οι άνεργοι στις καταστάσεις ανέργων του ΟΑΕΔ. Εγγράφονται συνήθως εκείνοι που έχουν κάποιο κίνητρο, όπως: όσοι θεμελιώνουν δικαίωμα επιδότησης ή/και δικαίωμα συμμετοχής σε επιδοτούμενα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και προώθησης της απασχόλησης.

Εντούτοις, παρά τους προαναφερθέντες περιορισμούς, θεωρείται ότι η ανάλυση των διαστάσεων των τοπικών αγορών εργασίας, με βάση τα στοιχεία από τις διαθέσιμες πηγές του ΟΑΕΔ, αποτελεί την καλύτερη δυνατή προσέγγιση για την διερεύνηση των χαρακτηριστικών της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο, ελλείψει διαθέσιμων στοιχείων από κατάλληλα σχεδιασμένες πρωτογενείς έρευνες.

Οι προαναφερθείσες αδυναμίες, όσον αφορά τα διαθέσιμα στοιχεία, οδηγούν στην ανάγκη διενέργειας πρωτογενών επιτόπιων ερευνών (έρευνες πεδίου).

Δεδομένα ποιοτικού χαρακτήρα

Το στατιστικό υλικό που θα συλλεχθεί, τόσο από τις προαναφερόμενες «Πηγές Διαθέσιμων Στατιστικών Στοιχείων», όσο και από τις «Επιτόπιες Έρευνες», παρέχει μία σχετικά πλήρη, πλην όμως στατική εικόνα, που πρέπει να εμπλουτισθεί με τα δεδομένα της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης μιας συγκεκριμένης περιοχής. Κρίνεται επομένως σκόπιμο το στατιστικό υλικό να εμπλουτιστεί και με **δεδομένα ποιοτικού χαρακτήρα**, τα οποία μπορούν να προκύψουν από έναν περιορισμένο αριθμό συνεντεύξεων με παράγοντες της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της περιοχής.

Ερμηνεία του στατιστικού υλικού

Η ανάγνωση και η ερμηνεία του στατιστικού υλικού θα πρέπει να οδηγήσει σε μία επιχειρησιακή προσέγγιση με σκοπό την χάραξη στρατηγικής ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού. Αυτό προϋποθέτει ότι οι επεξεργασίες οδηγούν στα εξής ευρήματα:

- Εντοπίζονται οι συγκεκριμένες κατηγορίες του πληθυσμού που θα αποτελέσουν τον κορμό των επωφελομένων του ΤΣΔΑ.

- Η συσχέτιση μειονεκτημάτων και πλεονεκτημάτων επιτρέπει τον εντοπισμό των δυναμικών δραστηριοτήτων που θα αποτελέσουν αντικείμενο στήριξης στο πλαίσιο του σχεδίου.

Βήμα 1^ο: *Ανάλυση της αγοράς εργασίας και του εξωτερικού περιβάλλοντος*

Συγκέντρωση στοιχείων και πληροφοριών για την αγορά εργασίας και το εξωτερικό περιβάλλον με στόχο τον εντοπισμό των προβλημάτων και δυνατοτήτων. Τα προβλήματα αποτελούν τα κρίσιμα ζητήματα. Το βήμα αυτό καταλήγει στην συμπλήρωση του πίνακα 4.2.1.

Πίνακας 4.2.1.: Εντοπισμός κρίσιμων ζητημάτων

Προβλήματα (Μειονεκτήματα & Κίνδυνοι)	Δυνατότητες (Πλεονεκτήματα & Ευκαιρίες)

Βήμα 2^ο: *Εντοπισμός των αναγκών και των δυνατοτήτων των αποδεκτών.*

Ο εντοπισμός γίνεται για κάθε κρίσιμο ζήτημα, όπως αυτά προέκυψαν προηγουμένως. Συμπληρώνεται ο πίνακας 4. 2.2., για κάθε κρίσιμο ζήτημα

Το τμήμα αυτό ενέχει τις μεγαλύτερες δυσχέρειες. Είναι ίσως το κρίσιμότερο κεφάλαιο ενός ΤΣΔΑ. Σ' αυτή την ενότητα αποτυπώνονται τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του πληθυσμού των ανέργων και των κατηγοριών που πλήττονται από κοινωνικό αποκλεισμό.

Σημεία –κλειδιά

- πλήρης χαρτογράφηση του επωφελούμενου πληθυσμού
- ποσοτικά δεδομένα και ποιοτικά χαρακτηριστικά των ευάλωτων κατηγοριών.

Η Φυσιογνωμία του Πληθυσμού /Στόχου

- κατανομή κατά φύλο, ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης.
- αποτύπωση προσόντων και δεξιοτήτων
- εντοπισμός άτυπων προσόντων
- ανάγκες συνοδευτικών μέτρων: παιδικοί σταθμοί, υγεία, κατοικία, συμβουλευτική και προσανατολισμός.

Πίνακας 4.2.2.:

Εντοπισμός αναγκών και δυνατοτήτων των αποδεκτών

Ομάδες - στόχοι	Υποομάδες	Ανάγκες	Δυνατότητες
Νέοι άνεργοι	<ul style="list-style-type: none">▪ Ειδικευμένοι▪ Ανειδίκευτοι		
Άνεργοι ευπαθών κοινωνικών ομάδων	<ul style="list-style-type: none">▪ Απεξαρτημένοι▪ Παλιννοστούντες▪ Πρόσφυγες		
Άνεργες γυναίκες	<ul style="list-style-type: none">▪ Νέες γυναίκες▪ Γυναίκες άνω των 45 ετών		

Βήμα 3^ο: Αξιολόγηση της κατάστασης των δομών που δραστηριοποιούνται στην περιοχή του ΤΣΔΑ. Η αξιολόγηση γίνεται για κάθε κρίσιμο ζήτημα που προέκυψε από το βήμα 1 και στις τρεις διαστάσεις: δραστηριότητες – πόροι και οργάνωση – οικονομικά. Συμπληρώνεται για κάθε κρίσιμο ζήτημα ο πίνακας 4.2.3.

Πίνακας 4.2.3. :

Εντοπισμός προβλημάτων και δυνατοτήτων των δομών

Δομή ή ομάδα δομών:		
	Προβλήματα Ασθενή σημεία & Κίνδυνοι ή Περιορισμοί	Δυνατότητες Ισχυρά σημεία & Ευκαιρίες
ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ		
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ		
ΠΟΡΟΙ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ		
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ		

Βήμα 4^ο : Σύνοψη των συμπερασμάτων. Τα συμπεράσματα της ανάλυσης παρουσιάζονται για κάθε ένα κρίσιμο ζήτημα, ταξινομημένα στις τέσσερις διαστάσεις, όπως φαίνεται στον πίνακα 4.2.4.

Πίνακας 4.2.4.:

Σύνοψη συμπερασμάτων

Κρίσιμο ζήτημα :		
	Κρίσιμοι παράγοντες επιτυχίας	
	Προβλήματα	Δυνατότητες
ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ		
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ		
ΠΟΡΟΙ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ		
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ		

ΦΑΣΗ 3^η : Στρατηγικές επιλογές

Βήμα 1^ο : Διατύπωση της αποστολής και των αρχών λειτουργίας του δικτύου, της προοπτικής ανάπτυξης, δηλαδή της επιδιωκόμενης κατάστασης της τοπικής αγοράς εργασίας κατά την επόμενη περίοδο.

Στην φάση αυτή, γίνεται επιλογή προτεραιοτήτων, δηλαδή επιλέγονται τα κρίσιμα ζητήματα τα οποία θα αποτελέσουν τις προτεραιότητες του δικτύου.

Οι κατευθυντήριοι άξονες δράσης έχουν διττό στόχο: θα πρέπει πρωτίστως να διατυπώνουν ένα ισχυρό πολιτικό μήνυμα, το οποίο θα εκφράζει την φιλοδοξία της τοπικής κοινωνίας για μια ριζική αντιμετώπιση της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Το δεύτερο στοιχείο αφορά στην ρεαλιστική προσέγγιση. Οι επιδιώξεις θα πρέπει να είναι συγκεκριμένες, έτσι ώστε να αποτελέσουν αντικείμενο συσπείρωσης που θα κινητοποιήσει το σύνολο των ενδιαφερομένων.

Στους άξονες προτεραιοτήτων πραγματοποιούμε μια άσκηση εφαρμοσμένης πολιτικής. Αφετηρία αποτελεί η φύση και το εύρος των προβλημάτων που εντοπίσαμε στην προηγούμενη ενότητα.

Σημεία -κλειδιά

- Αξιοποιούμε τα θετικά και αρνητικά στοιχεία που αποκομίσαμε από προηγούμενες εμπειρίες, είτε πρόκειται για ΤΣΔΑ, είτε για τοπικά προγράμματα αντιμετώπισης της ανεργίας.
- Εντάσσουμε τις προτάσεις στο ευρύτερο περιφερειακό και εθνικό πλαίσιο.
- Ακολουθούμε τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση και την Κοινωνική Ενσωμάτωση. (Ευρώπη 2020)

Τέλος διατυπώνουμε το κεντρικό μήνυμα της τοπικής στρατηγικής που θα συσπειρώσει την κοινωνία. Εδώ εκφράζεται η συγκεκριμένη φιλοδοξία και το όραμα της ηγετικής ομάδας του ΤΣΔΑ

Βήμα 2^ο: *Επιλογή της στρατηγικής για την επίτευξη των προτεραιοτήτων. Προσδιορίζονται οι δυνητικοί στόχοι για κάθε προτεραιότητα, οι οποίοι προκύπτουν από τα προβλήματα και τις δυνατότητες που εντοπίστηκαν κατά την διάγνωση των κρίσιμων ζητημάτων και παρουσιάστηκαν στον πίνακα 4.2.4. Για κάθε προτεραιότητα συμπληρώνεται ο πίνακας 4.3.2.*

Ο στοιχειώδης ρεαλισμός απαιτεί συγκέντρωση των δυνάμεων στα σημαντικότερα προβλήματα. Η κάθε ξεχωριστή προτεραιότητα επικεντρώνεται σε περιορισμένες υποομάδες του πληθυσμού προκειμένου να αναζητηθεί η μέγιστη αποτελεσματικότητα.

Στο στάδιο αυτό, αναζητούμε το στοιχείο της εναρμόνισης των προτεραιοτήτων μας με το ευρύτερο εθνικό και κοινοτικό πλαίσιο. Αυτό σημαίνει:

- Συντονισμό με τα περιφερειακά προγράμματα δράσης.
- Εναρμόνιση με τους προσανατολισμούς που διατυπώνονται στις εθνικές πολιτικές για την Απασχόληση και την Καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού.
- Ενσωμάτωση των ευρωπαϊκών κατευθυντήριων Γραμμών για την Απασχόληση και την Κοινωνική Ένταξη.

Πίνακας 4.3.2.

Δυνητικοί στόχοι της κάθε προτεραιότητας

Προτεραιότητα:			
	Προβλήματα	Δυνατότητες	Δυνητικοί στόχοι
ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ			
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ			
ΠΟΡΟΙ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ			
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ			

Αξιολόγηση και τελική επιλογή των στόχων από το δίκτυο, μέσω του ελέγχου της λογικής συνέπειας αιτίας / αποτελέσματος. Διατύπωση τελικών στόχων για κάθε προτεραιότητα για την οποία καταρτίζεται πίνακας με τους στόχους ταξινομημένους στις 4 διαστάσεις, όπως ο ακόλουθος.

Πίνακας 4.3.3.:

Οι στόχοι για την επίτευξη μιας προτεραιότητας

Προτεραιότητα:	
	Στόχοι
ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ	
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	
ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ	

ΦΑΣΗ 4^η: Προγραμματισμός και προϋπολογισμός δράσεων

Βήμα 1^ο: *Επιλογή δράσεων. Για την επίτευξη των στόχων κάθε προτεραιότητας, επιλέγονται και συμπληρώνεται ο πίνακας 4. 4.1.*

Στην ενότητα αυτή μπορούμε να διακρίνουμε τρεις κατηγορίες δράσεων.

α) Δράσεις που αποσκοπούν στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής της τοπικής κοινωνίας.

Η διάγνωση των αναγκών είναι η αφετηρία για τον σχεδιασμό των δράσεων. Οι ελλείψεις σε προσόντα και εξειδικεύσεις συνιστούν τους μείζονες παράγοντες του φαινομένου της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Κατά συνέπεια, η επιμόρφωση και η επαγγελματική κατάρτιση, κατάλληλα προσαρμοσμένη στο προφίλ των ανέργων, αναδεικνύεται στον βασικό μοχλό της επαγγελματικής και κοινωνικής ένταξης. Παράλληλα η ενίσχυση δομών συμμετοχής των πολιτών και η ανάπτυξη δράσεων εθελοντισμού, αλληλεγγύης, προστασίας περιβάλλοντος, καινοτομίας, αποτελούν κρίσιμο παράγοντα στην κινητοποίηση του τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου.

β) Δράσεις που αποσκοπούν στην ενίσχυση της απασχόλησης.

Η ενίσχυση της απασχόλησης είναι στο επίκεντρο του ΤΣΔΑ. Στο πεδίο αυτό εφαρμόζονται τα εθνικά προγράμματα του ΟΑΕΔ: Πρόγραμμα Κοινωνικού Έργου σε δήμους – θύλακες υψηλής ανεργίας, πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την απασχόληση ανέργων διαφόρων ηλικιακών ομάδων, προγράμματα ενίσχυσης ευπαθών κοινωνικών ομάδων (ΑμΕΑ, απεξαρτημένοι, αποφυλακισμένοι, παραβατικά άτομα κ.λπ.)

Σημεία- Κλειδιά

- Ενισχύεται η επιχειρηματική πρωτοβουλία των ανέργων: μικρές επιχειρήσεις και κοινωνικοί συνεταιρισμοί μπορούν να αναδειχθούν σε παράγοντες που θα τονώσουν την ενδογενή ανάπτυξη της απασχόλησης.

- Πριμοδοτούνται οι δραστηριότητες που αναδεικνύουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα μιας περιοχής, καθώς και οι δραστηριότητες που ενισχύουν την κοινωνική συνοχή.
- Ενθαρρύνονται οι επιχειρήσεις που αναλαμβάνουν ευρύτερες κοινωνικές πρωτοβουλίες στα πλαίσια της ανάδειξης της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.
- Ενισχύονται οι επιχειρήσεις που βελτιώνουν την ποιότητα της προσφερόμενης απασχόλησης. Το καθεστώς των εργασιακών σχέσεων, η ασφάλεια της απασχόλησης και ο σεβασμός των κανόνων υγείας και ασφάλειας στους χώρους της εργασίας είναι παράγοντες που μπορούν να βελτιώσουν την ελκυστικότητα πολυάριθμων κενών θέσεων εργασίας.

γ) Μηχανισμοί σύζευξης προσφοράς και ζήτησης εργασίας.

Υψηλή ανεργία και κενές θέσεις απασχόλησης συνυπάρχουν σε όλες τις τοπικές αγορές εργασίας. Το πρόβλημα είναι σε μεγάλο βαθμό διαρθρωτικό και στην επίλυσή του αποσκοπούν οι δράσεις που επηρεάζουν την προσφορά ή την ζήτηση εργασίας, όπως τις περιγράψαμε παραπάνω στα σημεία α και β.

Οι μηχανισμοί σύζευξης έρχονται να επιλύσουν τα ζητήματα της ενημέρωσης και των πρόσθετων υποστηρικτικών υπηρεσιών. Η αρμοδιότητα αυτή ανήκει στις αποκεντρωμένες υπηρεσίες απασχόλησης του ΟΑΕΔ και, κατά συνέπεια, σε συνεργασία μ' αυτές θα πρέπει να ληφθούν οι πρωτοβουλίες για τις πιθανές ανάγκες συμπληρωματικών δράσεων (π.χ. γραφεία απασχόλησης στην τοπική αυτοδιοίκηση, ΚΠΑ, κέντρα κοινότητας κλπ)

Σημεία –Κλειδιά

- Παρέχεται εξατομικευμένη συμβουλευτική στους ανέργους και στις ομάδες που πλήττονται από κοινωνικό αποκλεισμό.
- Λαμβάνεται μέριμνα για την παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών προς τους εργοδότες: κάλυψη κενών θέσεων εργασίας με κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό, ενημέρωση για τα υπάρχοντα κίνητρα και τις επιδοτήσεις, διευκόλυνση για την συμμετοχή σε προγράμματα.

Πίνακας 4. 4.1:

Οι δράσεις για την επίτευξη των στόχων

Προτεραιότητα:		
	Στόχοι	Δράσεις
ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ		
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ		
ΠΟΡΟΙ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ		
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ		

Βήμα 2^ο : Κατάρτιση δεικτών για την παρακολούθηση των δράσεων και των αποτελεσμάτων. Για κάθε στόχο καταρτίζονται **δείκτες αποτελέσματος**, και για κάθε δράση **δείκτες εκροών**. Συμπληρώνεται ο πίνακας 4.4.2 .

Οι δείκτες μπορεί να αναφέρονται:

- στους στόχους των δράσεων
- στην πορεία της υλοποίησης των έργων.
- στην αποτελεσματικότητα των δράσεων.
- στις έμμεσες επιπτώσεις στο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον.

Επιπλέον δείκτες:

Οι δείκτες υλοποίησης δείχνουν την πρόοδο και την φυσική –υλική κινητοποίηση των παρεμβάσεων: π.χ. αριθμός επιχειρήσεων που δημιουργήθηκαν, νέες θέσεις εργασίας ως αποτέλεσμα της παρέμβασης, νέες δομές υπηρεσιών υποστήριξης της απασχόλησης.

Οι δείκτες αποτελεσμάτων αποτυπώνουν τα άμεσα αποτελέσματα των παρεμβάσεων στο πεδίο παρέμβασης, π.χ. νέα προφίλ θέσεων εργασίας που δημιουργήθηκαν.

Οι δείκτες επιπτώσεων (αντίκτυπου) δείχνουν το συνολικό αποτέλεσμα των παρεμβάσεων π.χ. αριθμός ανέργων που βρήκαν εργασία αντίστοιχη με το περιεχόμενο της κατάρτισής τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4.2.:

Κατάρτιση δεικτών για κάθε στόχο και δράση

Προτεραιότητα:			
	Στόχοι	Δράσεις	Δείκτες
ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ			
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ			
ΠΟΡΟΙ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ			
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ			

Βήμα 3^ο: Ποσοτικοποίηση των στόχων εκροών και αποτελεσμάτων. Αφού καταρτιστούν οι δείκτες παρακολούθησης και καθοριστεί η μονάδα μέτρησής τους, καθορίζονται οι ποσοτικοί στόχοι ως οι επιδιωκόμενες τιμές-στόχοι των δεικτών. Συμπληρώνεται ο πίνακας 4.4.3 .

Πίνακας 4.4.3.:

Ποσοτικοί στόχοι εκροών και αποτελεσμάτων

Προτεραιότητα:				
	Στόχοι	Δράσεις	Δείκτες	Ποσοτικοί στόχοι
ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ				
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ				
ΠΟΡΟΙ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ				
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ				

Βήμα 4^ο : Συμπλήρωση τεχνικού δελτίου προγραμματισμού για κάθε δράση, όπως αυτό που ακολουθεί στον πίνακα 4.4.4

Πίνακας 4.4.4.:
ΤΕΧΝΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΔΡΑΣΗΣ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΔΡΑΣΗΣ		ΤΙΤΛΟΣ ΔΡΑΣΗΣ					
ΣΤΟΧΟΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ							
ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΤΙΜΗ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ	ΤΙΜΗ -ΣΤΟΧΟΣ				
			1 ^ο έτος	2 ^ο έτος	3 ^ο έτος	4 ^ο έτος	
ΣΤΟΧΟΙ ΕΚΡΟΩΝ							
ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΡΟΩΝ	ΜΟΝΑΔΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	ΤΙΜΗ ΕΚΚΙΝΗΣΗΣ	ΤΙΜΗ -ΣΤΟΧΟΣ				
			1 ^ο έτος	2 ^ο έτος	3 ^ο έτος	4 ^ο έτος	
ΔΟΜΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ :							
ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ:							
ΦΑΣΕΙΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ:							
ΤΡΟΠΟΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ							
Τρόπος υλοποίησης							
Αναγκαίες προαπαιτούμενες ή υποστηρικτικές ενέργειες της δομής							
Αναγκαίες ενέργειες άλλων φορέων							
ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ							
Φάσεις & Ενέργειες	Υπηρεσία υλοποίησης	1 ^ο έτος	2 ^ο έτος	3 ^ο έτος	4 ^ο έτος		
ΠΟΡΟΙ							
Προσωπικό							
Εξοπλισμός							
κλπ							
ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΑΠΑΝΩΝ							
	1 ^ο έτος	2 ^ο έτος	3 ^ο έτος	4 ^ο έτος	ΣΥΝΟΛΟ		
Λειτουργικές δαπάνες							
Επενδυτικές δαπάνες							
ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ :							

Βήμα 5^ο : Γενικός έλεγχος των δράσεων. Καταρτίζεται συγκεντρωτικός πίνακας προκειμένου να υπάρχει συνολική εποπτεία.

Πίνακας 4.4.5.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΡΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΤΣΛΑ										
Δράσεις	Δομή υλοποίησης	Ποσοτικοί στόχοι	Έτος υλοποίησης				Πόροι (Εισροές)			
			Στελέχωση				Λειτουργικές δαπάνες	Επενδυτικές δαπάνες	Πηγή χρηματοδότησης	
			1	2	3	4				
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟ ΤΗΤΑ 1 :.....										
Δράση 1.1.										
Δράση 1.2.										
.....										
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟ ΤΗΤΑ2 :.....										
.....										
.....										

ΦΑΣΗ 5^η: Οικονομικός προγραμματισμός

Βήμα 1^ο: Συνολικός προϋπολογισμός των επενδυτικών και λειτουργικών δαπανών των δράσεων. Συμπληρώνονται οι ακόλουθοι δύο πίνακες 4. 5.1 α & 4.5.1 β

Πίνακας 4.5.1α. :
Λειτουργικές δαπάνες των δράσεων

Δράσεις ανά προτεραιότητα	Λειτουργικές δαπάνες				Σύνολο δαπανών δράσης	Πηγή χρηματοδότησης δράσης
	1	2	3	4		
Σύνολο δαπανών έτους						

Πίνακας 4.5.1β.:

Επενδυτικές δαπάνες των δράσεων

Δράσεις ανά προτεραιότητα	Επενδυτικές δαπάνες				Σύνολο δαπανών δράσης	Πηγή χρηματοδότησης δράσης
	1	2	3	4		
Σύνολο δαπανών έτους						

Διαπραγμάτευση και ορθολογική χρήση των οικονομικών πόρων σ' ένα περιβάλλον δημοσιονομικών περιορισμών.

Το πρόβλημα της χρηματοδότησης παραμένει το κομβικό σημείο της τοπικής στρατηγικής για την απασχόληση και την κοινωνική ενσωμάτωση. Οι δημοσιονομικοί περιορισμοί και η ανορθολογική χρήση των διαθέσιμων πόρων συνιστούν την μία πλευρά του ζητήματος. Υπάρχει και μία δεύτερη πλευρά, εξαιρετικά κρίσιμη για την εξασφάλιση της οικονομικής βιωσιμότητας των δράσεων και αφορούν στην αναζήτηση εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης.

Το πλαίσιο της χρηματοδότησης της κοινωνικής πολιτικής είναι δεδομένο. Το ΕΣΠΑ για την Ελλάδα καθορίζει τους κανόνες εφαρμογής τόσο των κοινοτικών, όσο και των εθνικών ενισχύσεων.

Η δυσχέρεια στην εξεύρεση της χρηματοδότησης δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως άλλοθι της αδράνειας των τοπικών δυνάμεων. Ένα καλό ΤΣΔΑ, είναι βέβαιο ότι θα εξασφαλίσει χρηματοδότηση, είτε στην φάση των αρχικών δεσμεύσεων, είτε στην φάση της αναθεώρησης των εθνικών και περιφερειακών προγραμμάτων του ΕΣΠΑ.

Αναγκαία προϋπόθεση αποτελεί η άριστη γνώση και η συστηματική παρακολούθηση της εφαρμογής των κοινοτικών χρηματοδοτήσεων στην Ελλάδα και στην Ε.Ε

Σημεία –Κλειδιά

- Εξασφαλίζουμε την αναγκαία τεχνογνωσία, έτσι ώστε να διατυπώσουμε ένα ρεαλιστικό χρηματοοικονομικό σχέδιο δράσης.
- Παρουσιάζουμε ένα σχέδιο που σέβεται τους κανόνες των κοινοτικών χρηματοδοτήσεων (χρονοδιάγραμμα-επιλογή δαπανών-διαχειριστική επάρκεια).
- Προβλέπουμε εναλλακτικές λύσεις, έτσι ώστε, τυχόν αναθεώρηση, να μην οδηγήσει σε απώλεια πόρων.
- Προβλέπουμε έναν μηχανισμό ελέγχου για την παρακολούθηση των επιμέρους αναθέσεων/διαγωνισμών.⁵²
- Ελαχιστοποιούμε τις δαπάνες διαχείρισης και υποστήριξης, έτσι ώστε οι τελικοί δικαιούχοι να επωφεληθούν από τους διαθέσιμους πόρους.

Αναζήτηση εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης

Η αναζήτηση χρηματοδότησης, πέραν του ΕΣΠΑ, δεν είναι εύκολη υπόθεση. Ευκαιρίες υπάρχουν, αλλά απαιτούν συστηματική εργασία και μεθοδική αναζήτηση εταίρων .

Μπορούμε εδώ να διακρίνουμε δύο διακριτά πεδία:

α) Συμμετοχή στα ανταγωνιστικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδοτεί ποικιλία προγραμμάτων στον κοινωνικό τομέα. Τα προγράμματα αυτά δημοσιοποιούνται υπό την μορφή προσκλήσεων για την υποβολή προτάσεων.

Η συμμετοχή σ' αυτά τα προγράμματα απαιτεί καλή γνώση των κοινοτικών διαδικασιών. Η διακρατική ή διαπεριφερειακή συνεργασία συνιστά επίσης αναγκαία προϋπόθεση για την χρηματοδότηση των δράσεων.

⁵² Ν 4412/16 (όπως ισχύει)

Σημεία-Κλειδιά

- Εξασφαλίζεται η συστηματική παρακολούθηση των ανακοινώσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες για την ενεργό συμμετοχή σε ευρωπαϊκά δίκτυα.
- Εξασφαλίζεται η αναγκαία εμπειρογνωμοσύνη για την υποβολή προτάσεων, είτε άμεσα στο πλαίσιο της ομάδας διοίκησης του ΤΣΔΑ, είτε έμμεσα, μέσω ανεξάρτητων συμβούλων.

β) Πρωτοβουλίες κινητοποίησης πόρων σε τοπικό επίπεδο.

Το κεντρικό κράτος είναι ο συνήθης αποδέκτης των αιτημάτων της τοπικής κοινωνίας για τις κάθε είδους ενισχύσεις. Η εφαρμογή ενός ΤΣΔΑ απαιτεί σημαντικούς πόρους, που δεν μπορούν παρά να αντληθούν από τα μεγάλα εθνικά και περιφερειακά προγράμματα που εποπτεύονται από το κράτος.

Υπάρχουν ωστόσο και άλλες ευκαιρίες για την κινητοποίηση συμπληρωματικών πόρων που θα στηρίξουν τις δράσεις αυτές. Ο ιδιωτικός τομέας, οι επαγγελματικές οργανώσεις καθώς και η κοινωνία των πολιτών, θα μπορούσαν να συμβάλουν σε σημαντικό βαθμό στην οικονομική ενίσχυση των πρωτοβουλιών ενός ΤΣΔΑ.

Υπάρχει ωστόσο ένα κρίσιμο σημείο: θα πρέπει όλοι να έχουν πεισθεί ότι το ΤΣΔΑ συνιστά την συλλογική έκφραση της τοπικής κοινωνίας για μια κοινωνία χωρίς ανεργία και θύλακες φτώχειας.

Σημεία-Κλειδιά

- Οργάνωση εκστρατείας οικονομικής υποστήριξης του ΤΣΔΑ μέσω του συστήματος της χορηγίας. Η εκστρατεία απευθύνεται σε τοπικές επιχειρήσεις ή κοινοπραξίες επιχειρήσεων ή επαγγελματικών οργανώσεων.

- Επικοινωνία με τις οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών και την Εκκλησία. Η συμβολή τους μπορεί να λάβει την μορφή είτε οικονομικής στήριξης, είτε της παροχής εθελοντικής εργασίας, ή ακόμα και παροχή τεχνογνωσίας για εναλλακτικές μορφές χρηματοδοτήσεων (πχ crowdfunding, μικροπιστώσεις από εναλλακτικές-ηθικές τράπεζες κ.ο.κ.)

-

Βήμα 2^ο : Προϋπολογισμός των εσόδων ανά πηγή χρηματοδότησης.

Πίνακας 4.5.2.:

Προϋπολογισμός εσόδων

ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΩΝ ή ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΣΟΔΩΝ				
	1 ^ο έτος	2 ^ο έτος	3 ^ο έτος	4 ^ο έτος	ΣΥΝΟΛΑ
ΣΥΝΟΛΑ					

Βήμα 3^ο: Ιεράρχηση των δράσεων που θα χρηματοδοτηθούν από την ίδια πηγή χρηματοδότησης

Βήμα 4^ο : Σύνταξη χρηματοδοτικών πινάκων του προγράμματος για κάθε προτεραιότητα. Δίνει την εικόνα των εσόδων και των δαπανών για την κάθε προτεραιότητα. Συμπληρώνεται ο πίνακας 4.5.4α. Στην συνέχεια καταρτίζεται πίνακας εσόδων και δαπανών για την κάθε προτεραιότητα, πίνακας 4.5.4β.

Πίνακας 4.5.4α

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ											
ΑΝΑ ΕΤΟΣ (σε ΕΥΡ.)											
ΕΤΟΣ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΑΠΑΝΩΝ	ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΠΗΓΗΣ 1		ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΠΗΓΗΣ 2		ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΠΗΓΗΣ 3		ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΠΗΓΗΣ 4		ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΠΗΓΗΣ 5	
		ΠΟΣΟ	%	ΠΟΣΟ	%	ΠΟΣΟ	%	ΠΟΣΟ	%	ΠΟΣΟ	%
1^ο έτος											
2^ο έτος											
3^ο έτος											
4^ο έτος											
ΣΥΝΟΛΑ											

Πίνακας 5.4β

ΓΕΝΙΚΟΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΟΥ ΤΣΔΑ (σε ΕΥΡ.)											
ΔΡΑΣΕΙΣ	ΔΑΠΑΝΕΣ	ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΠΗΓΗΣ 1		ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΠΗΓΗΣ 2		ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΠΗΓΗΣ 3		ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΠΗΓΗΣ 4		ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΠΗΓΗΣ 5	
		ΠΟΣΟ	%	ΠΟΣΟ	%	ΠΟΣΟ	%	ΠΟΣΟ	%	ΠΟΣΟ	%
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ1 :.....											
Δράση 1.1.											
Δράση 1.2											
ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ2 :.....											
.....											
.....											
.....											
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ											

ΦΑΣΗ 6^η: Υλοποίηση, παρακολούθηση και αξιολόγηση του ΤΣΔΑ

Στην ενότητα αυτή υλοποιούμε τις διοικητικές ρυθμίσεις που διατυπώθηκαν στο Τοπικό σχέδιο για την απασχόληση και την κοινωνική ενσωμάτωση.

Επιτροπή Παρακολούθησης: η επιτροπή παρακολούθησης συνιστά τον ηγετικό πυρήνα του ΤΣΔΑ. Διαθέτει εσωτερικό κανονισμό και συνέρχεται σε τακτά διαστήματα, π.χ. τριών μηνών, υπό την αιγίδα της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Αρμοδιότητες:

- Προγραμματίζει την υλοποίηση του ΤΣΔΑ.
- Ελέγχει την πορεία της υλοποίησης.
- Αποφασίζει για την εφαρμογή των επιχειρησιακών προγραμμάτων.
- Πραγματοποιεί τις επιμέρους προσαρμογές των προτεραιοτήτων
- Παρακολουθεί τα αποτελέσματα της εν εξελίξει αξιολόγησης
- Συνεργάζεται με τις περιφερειακές, εθνικές και κοινοτικές αρχές.

Μονάδα Διοίκησης: η μονάδα διοίκησης έχει επιχειρησιακές αρμοδιότητες. Διαθέτει την διοικητική και τεχνική ευθύνη για την υλοποίηση των επιμέρους δράσεων και προετοιμάζει τις εκθέσεις υλοποίησης και αξιολόγησης των έργων. Ειδικότερα:

- Παρακολουθεί την πορεία υλοποίησης των επιμέρους δράσεων.
- Εισηγείται τεχνικές προσαρμογές στις εκτελούμενες δράσεις.
- Εξειδικεύει και αξιολογεί το σύστημα των δεικτών.
- Παρακολουθεί και εισηγείται την εφαρμογή παραδειγματικών δράσεων που αντλούνται από τις εμπειρίες άλλων ΤΣΔΑ.
 - Ευαισθητοποιεί τον πληθυσμό και εξασφαλίζει τις υπηρεσίες ενημέρωσης και διάχυσης των αποτελεσμάτων.
 - Αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για την τόνωση των συνεργασιών (περιφερειακό, εθνικό και διακρατικό επίπεδο).

Βήμα 1^ο : *Ολοκλήρωση των πινάκων των προγραμματικών ισολογισμών.*

Βήμα 2^ο : *Ορισμός των υπεύθυνων υλοποίησης και παρακολούθησης / Πρόγραμμα δράσης της κάθε δομής.*

Στο βήμα αυτό δημιουργείται συγκεντρωτικός πίνακας με τα βασικά στοιχεία προγραμματισμού των δράσεων που θα υλοποιηθούν από την κάθε δομή του δικτύου.

Πίνακας 4.6.1

Δομή υλοποίησης :										
Δράσεις ή Ενέργειες	Υπηρεσία υλοποίησης	Ποσοτικός στόχος εκροών	Έτος υλοποίησης				Εισροές (Πόροι)			Πηγή χρηματοδότησης
			1	2	3	4	Στελέχωση	Λειτουργικές δαπάνες	Επενδυτικές δαπάνες	

Βήμα 3^ο: Περιγραφή των διαδικασιών και συστημάτων παρακολούθησης

Βήμα 4^ο : Προδιαγραφή των δεικτών παρακολούθησης

ΦΑΣΗ 7η: Έγκριση του ΤΣΔΑ

4.4.1 Μεθοδολογική προσέγγιση

Η επιτροπή παρακολούθησης καθώς και η μονάδα διοίκησης του ΤΣΔΑ χρειάζονται ορισμένα εργαλεία για την αποτελεσματική παρακολούθηση της πορείας υλοποίησης του ΤΣΔΑ.

Η αποτελεσματικότητα είναι συνάρτηση ορισμένων παραγόντων : ορθή διάγνωση των αναγκών και οργάνωση των προτεραιοτήτων και των επιμέρους πολιτικών αποτελούν τα θεμέλια μιας επιτυχημένης στρατηγικής. Απαιτείται επίσης εμμονή στην επιδίωξη των στόχων, καθώς και ευελιξία για τις επιβαλλόμενες προσαρμογές.

Το πρακτικό εργαλείο για να εξασφαλίσουμε την χρηστή διαχείριση είναι το σύστημα δεικτών.

- Απαιτείται μία πρώτη κατηγορία δεικτών για την απεικόνιση των πραγμάτων κατά την εκκίνηση των δράσεων.

- Η δεύτερη κατηγορία αφορά τους δείκτες που σηματοδοτούν την πορεία των δράσεων, επιτρέποντας έτσι τις επιβαλλόμενες προσαρμογές (δείκτες υλοποίησης και δραστηριότητας).
- Τέλος, μια τρίτη κατηγορία δεικτών επιτρέπει την παρακολούθηση των αποτελεσμάτων (δείκτες αποτελέσματος).

Δείκτες Απεικόνισης της Οικονομικής και Κοινωνικής Κατάστασης

A. Η Δυναμική των Τοπικών Αναπτυξιακών Πόρων

1. Απασχόληση κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (ανάλυση κατά φύλο).

Πηγή: ΕΣΥΕ για τα περιφερειακά δεδομένα, ΟΑΕΔ, Επιθεωρήσεις Εργασίας, Φορείς Ασφάλισης, Διαθέσιμες Μελέτες.

2. Επιχειρηματικές μονάδες σε κλάδους που εμφανίζουν τοπικά συγκριτικά πλεονεκτήματα (τουρισμός, πολιτισμική κληρονομιά, πιστοποιημένα παραδοσιακά προϊόντα, νέες τεχνολογίες).

Πηγή: βλ. ανωτέρω και διενέργεια επιτόπιας έρευνας.

3. Κενές θέσεις εργασίας κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας.

Πηγή:Κ.Π.Α ή τοπική υπηρεσία του ΟΑΕΔ

B. Εντοπισμός της Ανεργίας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού

4. Αριθμός ανέργων κατά φύλο και ηλικία και διάρκεια ανεργίας.

Πηγή: ΟΑΕΔ

5. Αριθμός προσώπων σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού, κατά φύλο και κατηγορία (ΑΜΕΑ, μειονότητες, μετανάστες)

Πηγή: βλ. ανωτέρω και διενέργεια Επιτόπιας έρευνας

(Σχετικό ερωτηματολόγιο προς τις τοπικές δομές συμβουλευτικής και προώθησης στην απασχόληση για την διερεύνηση των χαρακτηριστικών της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού και την επιλογή των κρίσιμων δράσεων (προτεραιότητες ΤΣΔΑ), παρατίθεται στο Παράρτημα 2)

Δείκτες Δραστηριότητας και Χρηματοοικονομικών Ροών.

1. Χρονολογική παρακολούθηση των δεικτών που προσδιορίζουν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα
 - Κατάσταση υλοποίησης το έτος N+1
2. Συνεχής αξιολόγηση των λειτουργικών προβλημάτων της τοπικής σύμπραξης.
 - Βαθμός συμμετοχής ή αδράνειας των συμβαλλομένων μερών
3. Χρηματοοικονομικές ροές.
 - Δεσμεύσεις πιστώσεων το έτος N+1
 - Απορρόφηση πιστώσεων το έτος N+1

Δείκτες Αποτελεσμάτων

1. Νέες θέσεις εργασίας κατά φύλο, ηλικία και κατηγορία των ομάδων / στόχων του πληθυσμού.
 - Απόλυτος αριθμός και ποσοστό στο σύνολο της απασχόλησης.
2. Νέες δραστηριότητες (Ελεύθεροι επαγγελματίες, μικρές επιχειρήσεις, συνεταιρισμοί) κατά φύλο, ηλικία και κατηγορία των ομάδων /στόχων του πληθυσμού.
 - Απόλυτος αριθμός και ποσοστό των ελευθέρων επαγγελματιών.
3. Νέες θέσεις επιμόρφωσης κατά φύλο, ηλικία και κατηγορία των ομάδων/ στόχων του πληθυσμού.
 - Απόλυτος αριθμός και ποσοστό των καταρτιζόμενων.
4. Ποσοστό κάλυψης κενών θέσεων εργασίας
5. Εξατομικευμένη Εξυπηρέτηση Ανέργων και Ειδικών Κατηγοριών.
 - Απόλυτος αριθμός και ποσοστό στο σύνολο των ομάδων / στόχων του πληθυσμού.
6. Συμμετοχή σε δίκτυα και δημιουργία τοπικών εταιρικών σχημάτων.

Τέλος το ΤΣΔΑ θα πρέπει να αξιοποιήσει τις εμπειρίες που αποκτήθηκαν τα τελευταία χρόνια στο πεδίο της ενεργού επαγγελματικής και κοινωνικής ένταξης, τα χαρακτηριστικά της ζήτησης της εργασίας και της ανεργίας στο διαμορφούμενο παραγωγικό σύστημα την περίοδο της κρίσης, αλλά και τις δυνητικές στρατηγικές που αναπτύσσονται για την απασχόληση.

Πιο συγκεκριμένα:

Την περίοδο της κρίσης (2011-2016), στα επαγγέλματα οι εξελίξεις ακολούθησαν τις γενικότερες τάσεις της οικονομίας, με μειώσεις στους περισσότερους κλάδους και με ιδιαίτερα αρνητική επίπτωση στον κλάδο των κατασκευών. Είναι γνωστό ότι στην φάση ανόδου της οικονομίας τα επιστημονικά επαγγέλματα και τα επαγγέλματα των υπηρεσιών αυξάνονται σημαντικά, λόγω αυξήσεων στην ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες, τεχνολογικών εξελίξεων, αλλά και λόγω της ανόδου του εκπαιδευτικού επιπέδου του πληθυσμού. Αντίθετα, σε περιόδους της κρίσης το σύνολο σχεδόν των επαγγελμάτων εμφανίζει μειώσεις, με

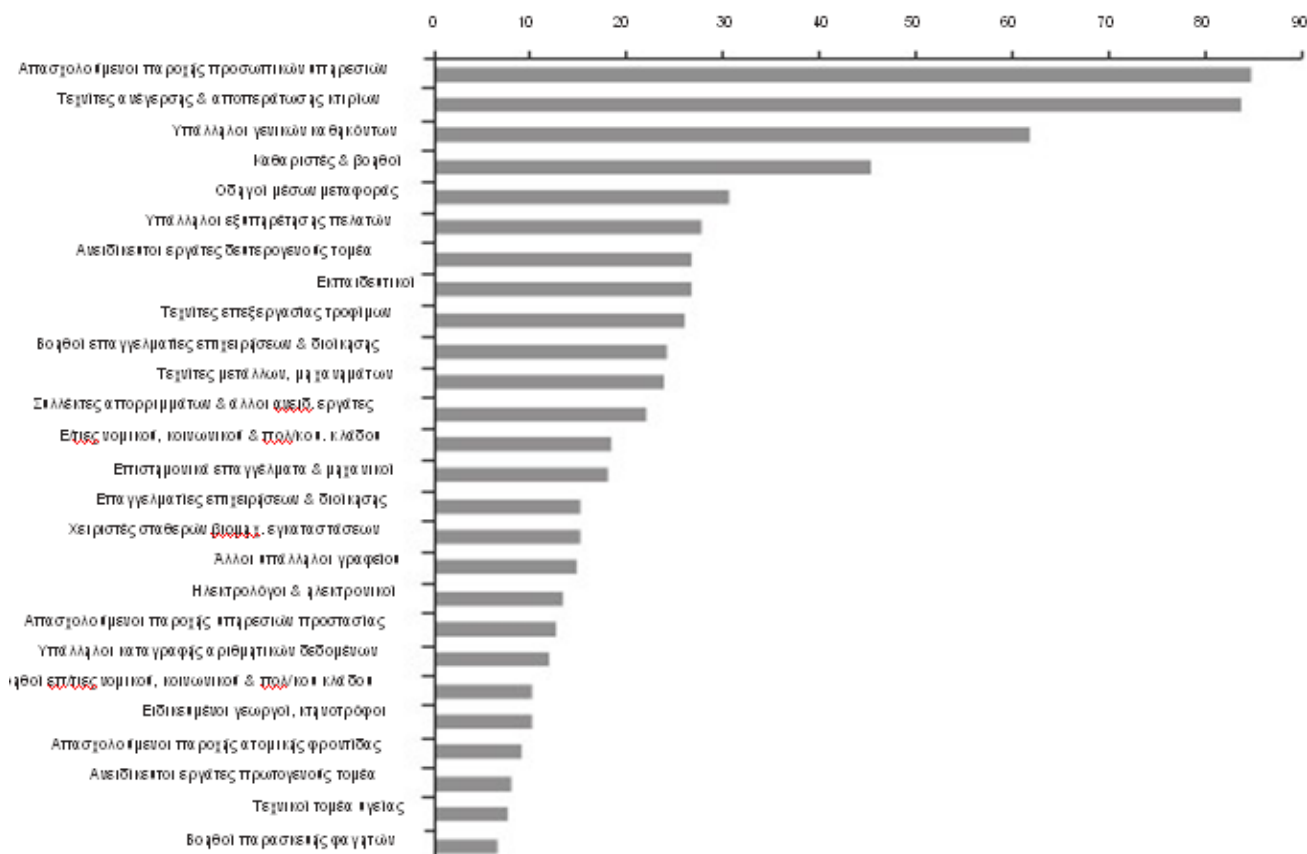
εξαίρεση αυτά που συνδέονται με την αντιμετώπιση των συνεπειών της κρίσης, αλλά και με επαγγέλματα των υπηρεσιών ανειδίκευτης εργασίας και χαμηλών εκπαιδευτικών προσόντων. Η συρρίκνωση της ζήτησης αναμένεται να συνιστά τον κύριο παράγοντα που ερμηνεύει τις μειώσεις της απασχόλησης στα επαγγέλματα, ενώ οι τεχνολογικές εξελίξεις και οι ρυθμίσεις των αγορών τις μεταβολές στην διάρθρωσή τους. (Botsari, 2016)

Η ανεργία αυξήθηκε στο σύνολο σχεδόν των επαγγελμάτων την περίοδο της κρίσης, με εξαιρέσεις σε μερικά, που ωστόσο δεν σηματοδοτούν θετικές εξελίξεις, αλλά περαιτέρω συρρίκνωσης της απασχόλησής τους. Ιδιαίτερα υψηλούς ρυθμούς αύξησης της ανεργίας εμφάνισαν κυρίως επαγγέλματα των υπηρεσιών,⁵³ οι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, αλιείς και δασοκόμοι, των οποίων ωστόσο το ποσοστό ανεργίας τους παραμένει ιδιαίτερα περιορισμένο καθώς και οι τεχνικοί στον τομέα πληροφόρησης και επικοινωνίας. Τα υπόλοιπα επαγγέλματα εμφάνισαν ρυθμούς μεταβολής που κυμάνθηκαν μεταξύ του 2,2% (τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων, ποτών και καπνού) και του 67,5% (χειροτέχνες τυπογράφοι). Στον αντίποδα, μείωση της ανεργίας εμφάνισαν οι συναρμολογητές-μονταδόροι, οι επαγγελματίες του τομέα τεχνολογίας, πληροφοριών και επικοινωνίας, οι τεχνικοί θετικών επιστημών και μηχανικής, οι ανειδίκευτοι εργάτες του δευτερογενούς τομέα και οι χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, χωρίς αυτό να υποδηλώνει αναγκαστικά θετικές εξελίξεις, καθώς η μείωση αυτή δεν οφείλεται σε αύξηση της απασχόλησής τους, αλλά σε μείωση του εργατικού τους δυναμικού, που σηματοδοτεί, σε πολλές περιπτώσεις, τη συρρίκνωση της συμμετοχής του επαγγέλματος στην παραγωγική διαδικασία

⁵³Πωλητές, διευθυντές ξενοδοχείων, εστιατορίων και επιχειρήσεων εμπορίου, επαγγελματίες της υγείας, επαγγελματίες επιχειρήσεων και διοίκησης, απασχολούμενοι στην παροχή ατομικής φροντίδας, συλλέκτες απορριμμάτων και άλλοι ανειδίκευτοι εργάτες, υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών.

Διάγραμμα 4.1:

Ανεργία κατά επάγγελμα 2015 (Ευστράτογλου, 2015)

Οι νέες επιχειρήσεις που άνοιξαν το 2016 ήταν κατά 50% λιγότερες σε σχέση με το 2008, εξακολουθούν δε να δραστηριοποιούνται στην πλειονότητά τους στην μαζική εστίαση και διασκέδαση και όχι σε κλάδους όπως είναι η μεταποίηση ή η τεχνολογία. Εξάιρεση, υπό την έννοια ότι έχει και εξαγωγικό προσανατολισμό, αποτελεί ο τουριστικός κλάδος.

Από την ανάλυση στοιχείων του Γενικού Εμπορικού Μητρώου (ΓΕΜΗ), το 84% των νέων επιχειρήσεων (στοιχεία Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2016) έχουν κατά βάση εγχώριο προσανατολισμό, καθώς δραστηριοποιούνται στην μαζική εστίαση και διασκέδαση, το λιανεμπόριο και σε λογιστικές/ συμβουλευτικές υπηρεσίες.⁵⁴

Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι η ανεργία αυξήθηκε στα τεχνικά επαγγέλματα ολόκληρη την δεκαετία, λόγω κυρίως των αναδιαρθρώσεων των κλάδων των

⁵⁴ Μελέτη «Η Ελληνική Επιχειρηματικότητα σε αριθμούς» Endeavor Greece, 2016

κατασκευών, της διαφοροποίησης της ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες και της τεχνολογίας, ενώ στα επιστημονικά και παροχής υπηρεσιών επαγγέλματα μειώθηκε την περίοδο πριν την κρίση και αυξήθηκε σημαντικά μετά. Την αύξηση της ανεργίας σε πολλά επαγγέλματα δεν κατόρθωσε να περιορίσει ούτε η σημαντική επέκταση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, που σε πολλές περιπτώσεις διαμόρφωσε συνθήκες περαιτέρω αύξησής της. Ειδικότερα στην περίοδο της κρίσης, όπου η αύξηση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης λειτούργησε σαν πολιτική μείωσης του κόστους εργασίας, στον αντίποδα μιας πολιτικής επενδύσεων και αύξησης της παραγωγικότητας, η αύξησή τους συνυπήρξε με την αύξηση της ανεργίας σε μεγάλο αριθμό κλάδων και επαγγελμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:

Προετοιμασία για το τοπικό σχέδιο δράσης για την απασχόληση – τοπική έρευνα απασχόλησης

Από τα προηγούμενα κεφάλαια συνάγεται ότι η απασχόληση έχει αναδειχθεί σε σημαντικό πυλώνα της αναπτυξιακής στρατηγικής, τόσο στο πλαίσιο της εθνικής όσο και της τοπικής ανάπτυξης. Επομένως, αποτελεί ολοένα και μεγαλύτερη ανάγκη η διερεύνηση των συνθηκών και των προοπτικών της μέσα από τις μορφές εξέλιξης των τοπικών παραγωγικών συστημάτων.

Μια εκτεταμένη ανάλυση της τοπικής κατάστασης σε επίπεδο παραγωγικών δυνατοτήτων και διαθέσιμου κοινωνικού κεφαλαίου αποτελεί την βάση μιας αποτελεσματικής στρατηγικής σε τοπική κλίμακα. Η ανάλυση αυτή περιλαμβάνει την συλλογή και αξιολόγηση των διαθέσιμων ποσοτικών δεδομένων σχετικά με την προσφορά και την ζήτηση απασχόλησης, την οικονομική δραστηριότητα ανά κλάδο παραγωγής και τις προοπτικές της επιχειρηματικής δράσης και τις διαθέσιμες κοινωνικές υπηρεσίες. Η φάση αυτή είναι η κρισιμότερη καθότι δεν υπάρχουν πολλά διαθέσιμα στοιχεία σε τοπικό επίπεδο επαρκώς επικαιροποιημένα. Γι' αυτό τον λόγο απαιτούνται στοχευμένες έρευνες, με αναλύσεις των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων των περιοχών παρέμβασης.

Η έρευνα που παρατίθεται πραγματοποιήθηκε από το Δίκτυο Προώθησης της Απασχόλησης – Αναπτυξιακή Σύμπραξη «Εν Δράσει», στο πλαίσιο της ΚΠ EQUALA Φάση 2004-2005, με συνεργαζόμενος φορείς: τον ΟΑΕΔ, τον ΟΕΕΚ, την ΚΕΔΚΕ, την ΕΕΤΑΑ, το ερευνητικό εργαστήριο αγροτικού χώρου του τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παν/ίου Θεσσαλίας και ιδιωτικούς φορείς

κατάρτισης –στην οποία συμμετείχε και ο συντάκτης της παρούσας. Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση της δυναμικής του επιχειρηματικού και παραγωγικού συστήματος ως προς την συνιστώσα της απασχόλησης. Υπό μελέτη περιοχές ήταν: ο Βόλος, οι Κυκλάδες και ο Δήμος Ζωγράφου, καλύπτοντας την μητροπολιτική, αστική και νησιωτική χωρική διάσταση (η έρευνα επικαιροποιήθηκε από τον συντάκτη της παρούσας, με στοιχεία δημογραφίας και απασχόλησης από την Γενική Απογραφή Πληθυσμού του 2011).

Η έρευνα αναζητούσε, μέσα από δομικά συστατικά των τοπικών παραγωγικών και επιχειρηματικών συστημάτων, τα στοιχεία εκείνα που έχουν άμεσες και έμμεσες επιδράσεις στην απασχόληση. Παράλληλα, το ερευνητικό ενδιαφέρον των υπό εξέταση συστημάτων εστιάζεται στις ιδιωτικές επιχειρήσεις του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα, με δεδομένο ότι η πορεία ανάπτυξης ενός τόπου εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από τις επιδόσεις των τοπικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών (επιχειρησιακός στόχος).

5.1 Μεθοδολογία

Βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή του μεθοδολογικού εργαλείου ήταν ο προσδιορισμός του πληθυσμού αναφοράς στον οποίο θα διεξαγόταν η τοπική έρευνα. Ο πληθυσμός αυτός, που ήταν οι επιχειρήσεις του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα για τις εν λόγω περιοχές, έπρεπε να συγκεντρωθεί από την ομάδα μελέτης με την μεγαλύτερη δυνατή αξιοπιστία. Ως η καλύτερη δυνατή πηγή που προέκυψε από την εμπειρία της ερευνητικής ομάδας, αλλά και από την συνεργασία και επαφή με τους κατά τόπους δήμους, θεωρήθηκαν οι βάσεις δεδομένων που έχουν τα Επιμελητήρια για τα μέλη τους. Οι βάσεις αυτές αποτελούν μια αρκετά αξιόπιστη πηγή, δεδομένου ότι όλοι οι επαγγελματίες και οι επιχειρήσεις υποχρεώνονται από τον νόμο να είναι εγγεγραμμένοι στο τοπικό επιμελητήριο.

Η ερευνητική ομάδα, απευθύνθηκε προς όλους τους εταίρους, ζητώντας την συνδρομή τους στην αναζήτηση αυτών των στοιχείων. Στην αναζήτηση αυτή,

⇒ Στον Δήμο Βόλου διατέθηκε από την τοπική αρχή μια πιο ενημερωμένη βάση δεδομένων, χρησιμοποιώντας στοιχεία από τα επιμελητήρια και σχετικές τοπικές έρευνες που επικαιροποιούσαν τα στοιχεία της βάσης σε τακτική βάση⁵⁵.

⇒ Στον Δήμο Σύρου πραγματοποιήθηκε επαφή με το τοπικό επιμελητήριο και στάλθηκαν τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν σε ηλεκτρονική μορφή.

⇒ Στην περίπτωση του Δήμου Ζωγράφου, τα απαραίτητα στοιχεία συλλέχθηκαν από 3 διαφορετικά επιμελητήρια: το Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών (ΕΒΕΑ), το Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών (ΕΕΑ) και το Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Αθηνών (ΒΕΑ).

Προβλήματα που προέκυψαν από την χρήση αφορούσαν σε μεγάλο βαθμό την μη συστηματική ενημέρωση των βάσεων των επιμελητηρίων:

⁵⁵ Ο Δήμος Βόλου κάνει μια αρκετά πρωτοποριακή προσπάθεια κατασκευής αξιόπιστης βάσης δεδομένων των επιχειρήσεων του Ν. Μαγνησίας, την οποία ενημερώνει με συνεχή διαδικασία, βασιζόμενος σε στοιχεία του τοπικού επιμελητηρίου.

- Όλες οι επιχειρήσεις εγγράφονται τουλάχιστον κατά την περίοδο έναρξης λειτουργίας τους, δεδομένου ότι ζητείται η εγγραφή στο επιμελητήριο από την Οικονομική Εφορία για να γίνει η έναρξη της δραστηριότητάς τους. Στην συνέχεια το επιμελητήριο δεν παρακολουθεί την εξέλιξη των επιχειρήσεων, οπότε υπάρχει περίπτωση να παύσει η δραστηριότητα της επιχείρησης χωρίς να γίνεται η διαγραφή της από τα μητρώα του επιμελητηρίου. Έτσι, ορισμένες επιχειρήσεις, παρ' όλο που δεν λειτουργούν, συνεχίζουν να περιλαμβάνονται στους καταλόγους των επιμελητηρίων.

- Το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις εγγράφονται στο επιμελητήριο για να κάνουν έναρξη δραστηριότητας δημιουργεί διπλές εγγραφές, στην περίπτωση που η ίδια επιχείρηση θελήσει να δημιουργήσει νέο τμήμα (εμπορικό, επαγγελματικό κ.λπ.). Οπότε, η ίδια επιχείρηση εμφανίζεται με περισσότερους του ενός κωδικούς στο επιμελητήριο, άρα και καταγραφές. Συχνά, ωστόσο, η νέα καταγραφή δεν γίνεται με την ίδια ακριβώς επωνυμία, κάτι που δυσκολεύει ιδιαίτερα τον εντοπισμό αυτών των (διπλών) καταγραφών.

- Σε περιπτώσεις που οι επιχειρήσεις είχαν μετεγκατασταθεί, η αλλαγή της ταχυδρομικής διεύθυνσης δεν γνωστοποιούνταν στο επιμελητήριο, με αποτέλεσμα να μην είναι εύκολος (και εξασφαλισμένος) ο εντοπισμός των επιχειρήσεων, ενώ παράλληλα δεν είναι αξιόπιστη η οποιαδήποτε, γεωγραφικού χαρακτήρα, ανάλυση.

5.1.1 Ομογενοποίηση - Κωδικοποίηση

Το στοιχείο το οποίο μπορεί να γίνει αντικείμενο επεξεργασίας μεταξύ των βασικών στοιχείων είναι το «αντικείμενο της δραστηριότητας», το οποίο ωστόσο δεν ήταν κωδικοποιημένο με ενιαίο τρόπο. Έτσι, κρίθηκε αναγκαίο να κωδικοποιηθούν τα «αντικείμενα δραστηριότητας» όλων των επιχειρήσεων στο σύνολο των περιοχών εφαρμογής της έρευνας. Η κωδικοποίηση αυτή αφορούσε πάνω από 14.000 επιχειρήσεις και έγινε με βάση τους διψήφιους ή τετραψήφιους κωδικούς που χρησιμοποιεί η ΕΣΥΕ (ΣΤΑΚΩΔ).

Για την εξασφάλιση της καλύτερης επεξεργασίας των δεδομένων, πραγματοποιήθηκε συγχώνευση των 60 διψήφιων κωδικών σε 11 κατηγορίες – κλάδους, από τις οποίες προκύπτει η πρώτη παραγωγική φυσιολογία της κάθε περιοχής και η βάση από την οποία προέκυψε το δείγμα της τοπικής έρευνας. Οι 11 κατηγορίες στις οποίες ομαδοποιήθηκαν οι 60 διψήφιοι κωδικοί είναι οι εξής:

	Διψήφιοι Κωδικοί ΣΤΑΚΩΔ	Κωδικοί Ομάδας Μελέτης
1	01 έως 14	Πρωτογενής - Λατομεία
2	15	Τρόφιμα
3	17-18-19	Ενδύματα
4	20 έως 40	Ξύλο - Μέταλλο
5	45	Κατασκευές
6	50	Αυτοκίνητο
7	51	Χονδρικό Εμπόριο
8	52	Λιανικό Εμπόριο
9	55	Ξενοδοχεία - Εστιατόρια
10	80	Εκπαίδευση
11	60 έως 99 (εκτός από τον 80)	Παροχή Υπηρεσιών

Αναλυτικά οι 11 κατηγορίες περιλαμβάνουν:

Κατηγορίες	Επιχειρήσεις που περιλαμβάνουν ανά κατηγορία
1^η	<ul style="list-style-type: none"> ➤ επιχειρήσεις του πρωτογενούς τομέα, αγροτικές, και ➤ επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κλάδο της εξόρυξης (ορυχεία και λατομεία)
2^η	επιχειρήσεις επεξεργασίας, τυποποίησης και παραγωγής τροφίμων και ποτών.
3^η	βιοτεχνίες και βιομηχανίες : <ul style="list-style-type: none"> ➤ παραγωγής νημάτων και υφασμάτων (κλωστοϋφαντουργίες), ➤ κατασκευής γουναρικών, ενδυμάτων και υποδημάτων,
4^η	<ul style="list-style-type: none"> ➤ βιοτεχνίες και βιομηχανίες ξύλου και επίπλων, ➤ βιοτεχνίες εκτυπώσεων, ➤ βιοτεχνίες επεξεργασίας χημικών ουσιών και προϊόντων, ➤ βιοτεχνίες πλαστικών και γυαλιού, ➤ βιοτεχνίες παραγωγής δομικών υλικών (τσιμέντο, ασβέστης κ.λπ.), ➤ βιοτεχνίες παραγωγής μετάλλων και μεταλλικών προϊόντων και επίπλων,

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ επιχειρήσεις κατασκευής μηχανών, εξοπλισμού, ιατρικών οργάνων, ηλεκτρονικών υπολογιστών,
5^η	<ul style="list-style-type: none"> ➤ επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κατασκευαστικό κλάδο (χωματουργικές, υδραυλικές, ηλεκτρολογικές), ➤ εργολάβοι κατασκευής έργων.
6^η	<ul style="list-style-type: none"> ➤ επιχειρήσεις που σχετίζονται με τον κλάδο του αυτοκινήτου ➤ συνεργεία επισκευής και συντήρησης οχημάτων, ➤ πρατήρια πώλησης καυσίμων, ➤ πλυντήρια, ➤ φανοποιεία, κλπ.
7^η	<ul style="list-style-type: none"> ➤ εμπορικές επιχειρήσεις χονδρικής πώλησης αγαθών.
8^η	<ul style="list-style-type: none"> ➤ εμπορικές επιχειρήσεις λιανικής πώλησης αγαθών.
9^η	<ul style="list-style-type: none"> ➤ επιχειρήσεις εστιατορίων και ξενοδοχείων.
10^η	<ul style="list-style-type: none"> ➤ επιχειρήσεις του τομέα της εκπαίδευσης, όπου περιλαμβάνονται όλες οι σχολές, τα φροντιστήρια, γυμναστήρια κ.λπ.
11^η	<p>επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα παροχής υπηρεσιών (εκτός από την προηγούμενη κατηγορία). Ειδικότερα περιλαμβάνονται:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ υπηρεσίες μεταφορών, ➤ ταξιδιωτικά γραφεία, ➤ ταχυδρομικές υπηρεσίες, ➤ ασφάλειες, ➤ χρηματιστηριακές επιχειρήσεις, ➤ μεσίτες, ➤ επιχειρήσεις εκμίσθωσης μηχανημάτων και εξοπλισμού, ➤ υπηρεσίες παροχής συμβουλών (και πληροφορικής), ➤ υπηρεσίες υγείας, ➤ υπηρεσίες ψυχαγωγίας, ➤ υπηρεσίες φροντίδας ανθρώπου (κομμωτήρια κ.λπ.) και λοιπές υπηρεσίες.

Η ομαδοποίηση των κατηγοριών – κλάδων πραγματοποιήθηκε με δεδομένο την ύπαρξη μεγάλου αριθμού περιοχών και επιχειρήσεων, με συνέπεια να υπάρχει σημαντική γενίκευση των κριτηρίων ομαδοποίησης των κατηγοριών. Αναμφισβήτητα, η διάρθρωση των επιχειρήσεων ανά κλάδο σε κάθε περιοχή θα οδηγούσε σε εννέα διαφορετικές ομαδοποιήσεις,

οι οποίες θα ήταν περισσότερο προσαρμοσμένες στην δομή των κατά τόπους παραγωγικών συστημάτων, γεγονός που δεν ήταν εφικτό στην παρούσα έρευνα.

5.1.2 Πληθυσμός βάσης για την έρευνα πεδίου

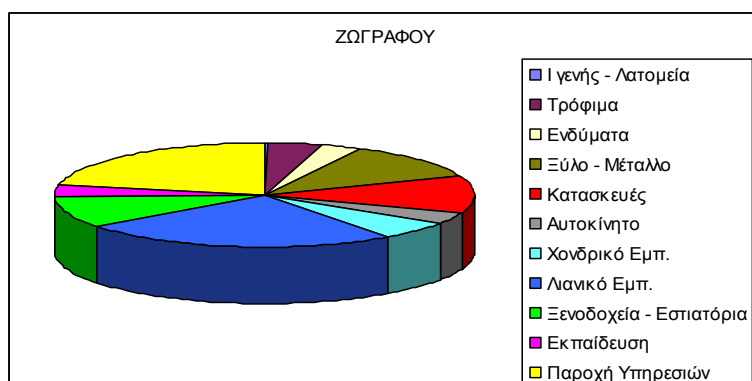
Από την επεξεργασία των στοιχείων που συλλέχθηκαν προκύπτει ότι η επεξεργασία που ακολουθήθηκε διαμορφώνει μια ενδεικτική παραγωγική φυσιογνωμία των περιοχών επιλογής και μόνο ως τέτοια την αναλύουμε.

Επισυνάπτονται πίνακες ομαδοποίησης των επιχειρήσεων σε διψήφιους κωδικούς (ΣΤΑΚΩΔ) ανά περιοχή και ομαδοποίησης αυτών σε 11 κατηγορίες από την ερευνητική ομάδα

Οι κατά περιοχή κατανομές των επιχειρήσεων αναλύονται ως εξής:

► Δήμος Ζωγράφου

Η περιοχή του Ζωγράφου, η οποία βρίσκεται σχεδόν στο κέντρο του πολεοδομικού συγκροτήματος Αθηνών, και έχει πληθυσμό 71.126 κατοίκους (ΕΣΥΕ, 2011) διαμορφώνει ένα παραγωγικό σύστημα που χαρακτηρίζεται από ορισμένες ιδιαιτερότητες. Παρουσιάζει, όπως φαίνεται και στο παρακάτω γράφημα, ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά στον κλάδο των κατασκευών, ο οποίος χαρακτηρίζεται από εξειδικευμένη, αλλά όχι υψηλή απασχόληση.

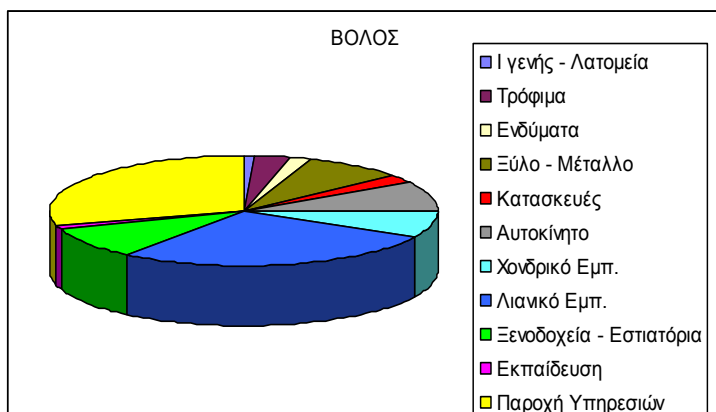

Παράλληλα, και ο κλάδος παροχής υπηρεσιών είναι σημαντικός, παραμένει όμως άγνωστη η συμβολή του στην απασχόληση. Σχετικά υψηλός είναι ο κλάδος των ενδυμάτων, αλλά και ο κλάδος του ξύλου – μετάλλου. Αντίθετα, οι κλάδοι

του εμπορίου (λιανικό, χονδρικό) ακόμη και του αυτοκινήτου διατηρούνται σε χαμηλά επίπεδα, με άγνωστη επίσης την συμβολή τους στην απασχόληση.

► Δ. Βόλου

Ο Δήμος Βόλου, εντασσόμενος στο πολεοδομικό συγκρότημα του Βόλου, αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Το 2011 είχε πραγματικό πληθυσμό 86.046 κατοίκους, ενώ ο μόνιμος ήταν 85.199 κάτοικοι (ΕΣΥΕ, 2011). Το Π.Σ.

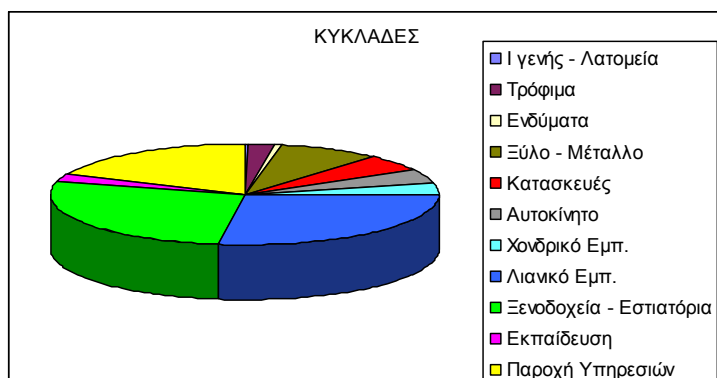

Βόλου το 2001 είχε πληθυσμό 120.733 κατοίκους περίπου. Η παραγωγική διάρθρωση του δήμου με βάση την απασχόληση, προκύπτει από την «Έρευνα για την απασχόληση και την ανεργία στον Δήμο Βόλου» που ο εκπόνησε ο Δημοτικός

Εκπαιδευτικός Οργανισμός Βόλου (ΔΕΟΒ, 2001) σε δείγμα 1027 εργαζομένων. Σύμφωνα με την έρευνα αυτή, η απασχόληση στον δευτερογενή τομέα ήταν περίπου 26%, ενώ στον τριτογενή τομέα ήταν περίπου 71%. Η αντίστοιχη κατανομή των επιχειρήσεων είναι 16% για τον δευτερογενή τομέα και 84% για τον τριτογενή. Στον Δήμο Βόλου περιλαμβάνονται επιχειρήσεις που ανήκουν στην πιο κεντρική ζώνη του πολεοδομικού συγκροτήματος Βόλου (όπου περιλαμβάνεται και ο Δήμος της Νέας Ιωνίας), γεγονός που επηρεάζει την μεγαλύτερη συγκέντρωση επιχειρήσεων στον κλάδο παροχής υπηρεσιών.

► Κυκλάδες

Η περιοχή των Κυκλάδων περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τα νησιά της Σύρου, Τήνου, Μυκόνου, Μήλου, Κύθνου, Σερίφου και Σίκινου. Ο συνολικός πληθυσμός των νησιών κατά την απογραφή του 2011 ήταν 48.403. Από αυτούς, οι μισοί περίπου (21.000) κατοικούν στην Σύρο. Η παραγωγική διάρθρωση του νησιού της Σύρου στηρίζεται στην λειτουργία του τοπικού ναυπηγείου Νεωρίου όπου απασχολούνται 1.000 περίπου εργαζόμενοι, σημαντικό τμήμα του τοπικού παραγωγικού δυναμικού. Όσον αφορά την κατανομή των επιχειρήσεων με

βάση την εγγραφή τους στο επιμελητήριο, προκύπτει ότι το 83% των επιχειρήσεων ανήκαν στον τριτογενή τομέα, εκ των οποίων το 54% αντιστοιχεί στις επιχειρήσεις του λιανικού

εμπορίου και των εστιατορίων – ξενοδοχείων. Αντίθετα, στον δευτερογενή τομέα ανήκαν μόλις το 17% περίπου των επιχειρήσεων.

5.2 Σχεδιασμός επιτόπιας έρευνας

Τα βήματα που ακολουθήθηκαν κατά τον σχεδιασμό περιλαμβάνουν τις εξής ενέργειες:

1^η ενέργεια: Επιλογή κύριου και συμπληρωματικού δείγματος

2^η ενέργεια: Κατάρτιση δοκιμαστικού ερωτηματολογίου

3^η ενέργεια: Επιλογή συνεντευκτών για την συγκέντρωση των πρωτογενών στοιχείων και κατάλληλη κατάρτισή τους.

4^η ενέργεια: Επιτόπια δοκιμή του αρχικού (δοκιμαστικού) ερωτηματολογίου. Όλοι οι ερευνητές – μέλη της ομάδας – πραγματοποίησαν δοκιμαστικές συνεντεύξεις στις περισσότερες περιοχές.

5^η ενεργεία: Οριστικοποίηση του ερωτηματολογίου⁵⁶. Η εργασία αυτή ολοκληρώθηκε με βάση την εμπειρία της προκαταρτικής επιτόπιας έρευνας και μετά από επανειλημμένες συζητήσεις.

6^η ενεργεία: Νέα συμπληρωματική κατάρτιση των συνεντευκτών, βασισμένη στα συμπεράσματα της δοκιμαστικής έρευνας.

7^η ενεργεία: Εφαρμογή της επιτόπιας έρευνας και δημιουργία συστήματος συνεχούς παρακολούθησής της. Στο πλαίσιο αυτό, έγινε συστηματικός έλεγχος των ερωτηματολογίων από τα μέλη της ερευνητικής ομάδας.

5.2.1 Επιλογή δείγματος

Το δείγμα επιλέχθηκε από τον συνολικό πληθυσμό των επιχειρήσεων με στρωματοποιημένη δειγματοληψία μεταξύ των 11 κυριότερων κλάδων στους οποίους κατανέμονται οι επιχειρήσεις. Στην διαδικασία αυτή ελήφθη υπόψη ο απόλυτος αριθμός επιχειρήσεων σε κάθε περιοχή.

Η στρωματοποιημένη δειγματοληψία έγινε με βάση το πληθυσμιακό μέγεθος της κάθε κλαδικής ομάδας. Έτσι, το δείγμα στην ομάδα επιχειρήσεων ενός κλάδου με λίγες

⁵⁶ Βλ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

επιχειρήσεις ήταν μεγαλύτερο ως ποσοστό, από το δείγμα ενός κλάδου με πολλές επιχειρήσεις. Με αυτή την διαδικασία εξασφαλίστηκε η αντιπροσωπευτικότητα των διαφόρων κλάδων με τρόπο που να διαμορφώνεται ένα δείγμα αξιόπιστο και αναλογικό (το μέγεθος του δείγματος είναι αντιστρόφως ανάλογο του αριθμού των επιχειρήσεων κάθε κλάδου). Πιο συγκεκριμένα, ο αριθμός των επιχειρήσεων – δειγμάτων ανάλογα με τον αριθμό των επιχειρήσεων κάθε κλάδου ήταν:

Πληθυσμός επιχειρήσεων ανά κατηγορία		Αριθμός Επιχειρήσεων Δείγματος
από	έως	
1	3	1
4	6	2
7	15	3
16	35	4
36	55	5
56	80	6
81	120	7
121	160	8
161	250	9
251	400	10
401	700	12
701	1000	14
1001	1500	16
1501	2000	18
2001	+	20

Έτσι, για παράδειγμα, ο κλάδος των τροφίμων που στον Βόλο έχει 108 επιχειρήσεις, το δείγμα του περιλαμβάνει 7 επιχειρήσεις (δείγμα 6,5%), ενώ στην κατηγορία της εκπαίδευσης που οι αντίστοιχες επιχειρήσεις είναι 53, το δείγμα περιλαμβάνει 5 επιχειρήσεις (δείγμα 9,5%).

5.2.2 Θεματικές ενότητες

Οι θεματικές ενότητες του ερωτηματολογίου είναι οι εξής:

Ενότητα Α: Βασικά στοιχεία επιχείρησης και επιχειρηματία

Τα βασικά στοιχεία της επιχείρησης (νομική μορφή, εξειδίκευση και ηλικία ιδιοκτήτη, άλλες δραστηριότητες) καταγράφονται έτσι ώστε να είναι εφικτές ορισμένες συσχετίσεις με πιο ειδικές ερωτήσεις επόμενων θεματικών, οι οποίες βοηθούν στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τις επιλογές των επιχειρηματιών.

Ενότητα Β: Βασικά χαρακτηριστικά λειτουργίας της επιχείρησης

Στην ενότητα αυτή περιγράφονται ορισμένα βασικά στοιχεία που αφορούν την ίδια την λειτουργία της επιχείρησης η οποία, ως γνωστό, επηρεάζει είτε άμεσα είτε έμμεσα την στρατηγική της επιχείρησης ως προς την απασχόληση μόνιμου ή εποχικού προσωπικού.

Ενότητα Γ: Απασχόληση

Στην θεματική αυτή ενότητα, συλλέγονται στοιχεία που αφορούν το εργατικό δυναμικό της επιχείρησης. Σύμφωνα με τον τελικό στόχο της μελέτης, πρόκειται για την σημαντικότερη ενότητα του ερωτηματολογίου, διότι σχετίζεται με την αναζήτηση πρωτογενών στοιχείων με βάση τα οποία αναμένεται να διαμορφωθεί όχι μόνο η φυσιογνωμία της απασχόλησης (ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία) σε κάθε περιοχή μελέτης, αλλά και η δυναμική της.

Αρχικά καταγράφεται το δυναμικό των εργαζομένων (μόνιμο και εποχικό) και στην συνέχεια ορισμένα βασικά τους χαρακτηριστικά (ηλικία, τόπος κατοικίας, εκπαιδευτικό επίπεδο). Η καταγραφή του προσωπικού σε κάθε επιχείρηση αφορά την τελευταία πενταετία (2000-2005), έτσι ώστε να υπάρχει πραγματική δυνατότητα ανάλυσης των βασικών τάσεων απασχόλησης από τις εξεταζόμενες επιχειρήσεις και όχι μόνο μια αποτύπωση της σημερινής κατάστασης. Στην συνέχεια, κατανέμεται το δυναμικό αυτό ανάλογα με τις ειδικότητες που διαμορφώνονται στο εσωτερικό κάθε επιχείρησης. Έπειτα, συλλέγονται πληροφορίες για την επάρκεια των εργαζομένων σε επιμόρφωση, ειδικότητες κλπ. Τέλος, ζητείται από τους επιχειρηματίες – εργοδότες η καταγραφή των κριτηρίων πρόσληψης των εργαζομένων. Η ανάλυση των σημαντικότερων και συχνότερων κριτηρίων πρόσληψης θεωρείται εξαιρετικά σημαντική στο πλαίσιο μιας καλύτερης σύζευξης της προσφοράς και ζήτησης εργασίας.

Ενότητα Δ: Ενημέρωση και υποστήριξη της επιχείρησης

Στην ενότητα αυτή συγκεντρώνονται στοιχεία που αφορούν την ενημέρωση και την υποστήριξη που έχει ο επιχειρηματίας από επίσημους κρατικούς ή τοπικούς φορείς. Η ενημέρωση και υποστήριξη αποτελούν για την επιχείρηση δύο σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα την λειτουργία και την αποτελεσματικότητά της. Επιπλέον, είναι συνιστώσες που εντάσσονται στο γενικότερο πλαίσιο της ανταγωνιστικότητας της επιχείρησης η οποία ανταγωνιστικότητα καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την στρατηγική απασχόλησής της.

Ενότητα Ε: Αξιολόγηση της επιχείρησης από τον επιχειρηματία

Στην θεματική αυτή ενότητα ζητείται από τον επιχειρηματία να αξιολογήσει την οργάνωση της επιχείρησής του, την οικονομική της απόδοση, καθώς και τον βαθμό ενημέρωσης που έχει σχετικά με την επιχειρηματικότητα.

Ενότητα ΣΤ: Μελλοντική πορεία⁵⁷

Στην τελευταία αυτή θεματική ενότητα, ο επιχειρηματίας εκτιμά τις μελλοντικές προοπτικές τόσο της επιχείρησής του όσο και του κλάδου στον οποίο ανήκει. Επίσης κατατίθεται η γνώμη του επιχειρηματία για το οικονομικό περιβάλλον της περιοχής του όσον αφορά την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Ειδικότερα, του ζητείται να υποδείξει οποιαδήποτε επιχειρηματική δραστηριότητα η οποία θα μπορούσε να συνεισφέρει στην περιοχή, όσον αφορά είτε την εξυπηρέτηση του πληθυσμού, είτε την διευκόλυνση των υπόλοιπων επιχειρήσεων.

Η ενότητα αυτή, σε συνδυασμό με τις απαντήσεις στις ενότητες Γ (απασχόληση) και Ε (Αξιολόγηση της επιχείρησης), προσφέρει τις απαραίτητες πληροφορίες έτσι ώστε η ομάδα έρευνας να είναι σε θέση να εκτιμήσει την δυναμική ή δυνητική πορεία του επιχειρηματικού και παραγωγικού συστήματος ανά περιοχή.

⁵⁷ Την δεδομένη χρονική περίοδο που πραγματοποιήθηκε η έρευνα δεν μπορούσαν στις εκτιμήσεις των επαγγελματιών να ληφθούν υπόψη παράγοντες που καθόρισαν την βιωσιμότητα των επιχειρήσεων, τις επιλογές εξοικονόμησης πόρων και εν τέλει την βιωσιμότητά τους, την περίοδο της οικονομικής κρίσης (2010-2019)

5.2.3 Τύποι ερωτήσεων

Οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στο ερωτηματολόγιο είναι των εξής τύπων:

1. ανοικτές

-είναι οι ερωτήσεις που ο ερωτώμενος απαντά με τον δικό του τρόπο, αναπτύσσοντας τις απόψεις του.

2. κλειστές

-είναι οι ερωτήσεις που ο ερωτώμενος έχει να επιλέξει ανάμεσα σε έτοιμες απαντήσεις. Συνήθως του ζητείται να ιεραρχήσει τις απαντήσεις του ανάλογα με την σπουδαιότητα που αυτός δίνει, ή απλά να επιλέξει μία ή περισσότερες απαντήσεις.

5.2.4 Προβλήματα κατά την έρευνα πεδίου

► Δήμος Ζωγράφου

Τα σημαντικότερα προβλήματα αφορούσαν την μικρή ανταπόκριση των επαγγελματιών στις συνεντεύξεις και άρα το μικρό σχετικά δείγμα

► Δήμος Βόλου

Η ομάδα επιτόπιας έρευνας συγκροτήθηκε από το Εργαστήριο Αγροτικού Χώρου και αποτελούνταν στο σύνολό της από ερευνητές φοιτητές ή απόφοιτους του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, με την συνεργασία και του συντάκτη της παρούσας. Η ανταπόκριση ήταν σημαντική, γεγονός που αντανάκλα την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων

► Κυκλάδες

Η επιτόπια έρευνα στην περιοχή των Κυκλάδων επικεντρώθηκε στο νησί της Σύρου με την συνέργεια του ΚΕΚ Ν. Κυκλάδων. Η συνεργασία των επιχειρηματιών της Σύρου κατά την διεξαγωγή της επιτόπιας έρευνας ήταν ικανοποιητική

5.2.5 Σχεδιασμός της βάσης δεδομένων

Με την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων στις τρεις περιοχές μελέτης, η ερευνητική ομάδα προχώρησε:

- στον σχεδιασμό της βάσης δεδομένων με την βοήθεια του λογισμικού πακέτου SPSS⁵⁸
- στον έλεγχο της αξιοπιστίας των στοιχείων που περιλαμβάνονται στα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν
- στην εισαγωγή των δεδομένων
- στην κωδικοποίηση των ανοικτών μεταβλητών, όταν αυτό ήταν εφικτό, και, τέλος,
- στην στατιστική επεξεργασία των δεδομένων.

5.3 Αποτελέσματα της έρευνας

Η τοπική έρευνα πραγματοποιήθηκε τελικά σε ένα σύνολο 268⁵⁹ επιχειρήσεων στις περιοχές παρέμβασης. Αναλυτικά ανά περιοχή, τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν φαίνονται στον Πίνακα 5.1.

Πίνακας 5.1:

Ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν ανά περιοχή στην επιτόπια έρευνα

ΠΕΡΙΟΧΕΣ	αρ. ερωτηματολογίων
Βόλος	99

⁵⁸ Το SPSS, εκτός από το γεγονός ότι είναι συμβατό με όλα τα άλλα προγράμματα διαχείρισης και επεξεργασίας δεδομένων (όπως Access, Excel κλπ), δεν παρουσιάζει περιορισμό όσον αφορά τον αριθμό μεταβλητών και δεδομένων που εισάγονται.

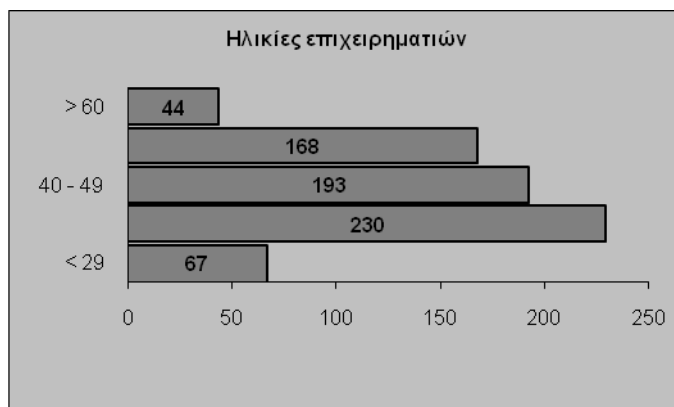
⁵⁹ 268 ήταν το σύνολο των επιχειρήσεων στις 3 περιοχές αναφοράς που ανταποκρίθηκαν εξ ολοκλήρου στο ερωτηματολόγιο του Παραρτήματος 1 από 704 στις οποίες απευθύνθηκε η ερευνητική ομάδα.

Κυκλάδες	79
Δ. Ζωγράφου	90
ΣΥΝΟΛΟ	268

Από τα βασικά στοιχεία της επιχείρησης, εκείνα που είναι χρήσιμα στην στατιστική επεξεργασία αφορούν την ειδικότητα / εξειδίκευση του ιδιοκτήτη (ιδιαίτερα σε σχέση με το αντικείμενο της επιχείρησης), την ηλικία του ιδιοκτήτη, την πιθανή επιπλέον δραστηριότητα που έχει ο ιδιοκτήτης εκτός από την επιχείρηση αυτή, καθώς και την νομική μορφή της επιχείρησης.

5.3.1 Ηλικία ιδιοκτήτη (ερώτηση Α.7)

Πίνακας 5.2

Στο σύνολο της έρευνας, το 82% των ιδιοκτήτων έχουν ηλικία μεταξύ 30 και 59 ετών. Πιο αναλυτικά, κυριαρχούν οι ηλικίες 30-39 ετών (31,8%), ακολουθούν οι ηλικίες 40-49 ετών (26,8%) και οι ηλικίες 50-59 ετών (23,3%). Με βάση την κατανομή αυτή, φαίνεται ότι ανά περιοχή ακολουθείται

σε γενικές γραμμές μια αντίστοιχη κατανομή.

Από τις περιοχές εφαρμογής ξεχωρίζει η περιοχή του Ζωγράφου, όπου παρουσιάζονται οι μεγαλύτερες ηλικίες επιχειρηματιών, σε αντίθεση με την Σύρο όπου οι ηλικίες των επιχειρηματιών είναι από τις μικρότερες. Στον Βόλο διαμορφώνεται μια ηλικιακή δομή των επιχειρηματιών που ακολουθεί σε κάποιο βαθμό την κατανομή του συνόλου της έρευνας.

5.3.2 Άλλες οικονομικές δραστηριότητες από τον ιδιοκτήτη (ερώτηση Α.8)

Στην ερώτηση αυτή, που διαφαίνεται ως ένα βαθμό η ανάπτυξη της πολυδραστηριότητας και της πολυαπασχόλησης⁶⁰, καταγράφεται ένα ποσοστό 19% επιχειρηματιών που έχουν «πολλαπλή» δραστηριότητα. Τα μεγαλύτερα ποσοστά τέτοιων επιχειρηματιών καταγράφονται στην Σύρο με ποσοστό 26% περίπου. Στις υπόλοιπες περιοχές τα ποσοστά είναι αρκετά χαμηλότερα (μικρότερα από 17%). Φαίνεται επομένως ότι στις περιοχές όπου τα

Πίνακας 5.3: Άλλη οικονομική δραστηριότητα του ιδιοκτήτη εκτός αυτής της επιχείρησης

Περιοχές	Ναι	Σύνολο	%
Βόλος	15	99	15.2%
Κυκλάδες	21	79	26.6%
Ζωγράφου	15	90	17.0%
ΣΥΝΟΛΟ	51	268	19,17%

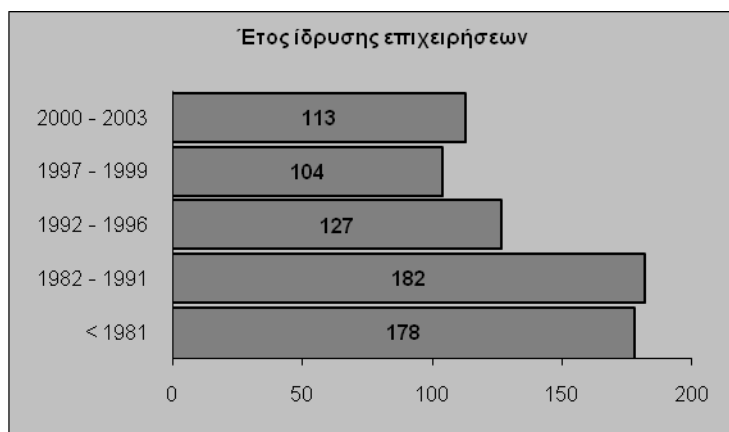
παραγωγικά συστήματα βασίζονται στον τουρισμό (Κυκλάδες) - όπου ο εποχικός χαρακτήρας αυτών των τοπικών δραστηριοτήτων είναι έντονος - δίνεται η ευκαιρία σε κάποιους επιχειρηματίες να αναπτύξουν πολλαπλή δραστηριοποίηση μέσα από συμπληρωματικές επιχειρηματικές

δραστηριότητες.

⁶⁰ Είναι αναγκαίο να επισημανθεί η διαφορά της πολυαπασχόλησης και της πολυδραστηριότητας. Τουλάχιστον στην παρούσα έρευνα- μελέτη με τον όρο πολυδραστηριότητα εννοούμε την μορφή της δραστηριοποίησης ενός ατόμου όπου με βάση το ίδιο αντικείμενο δράσης (π.χ. εμπόριο ή υπηρεσίες) αναπτύσσει περισσότερες από μία δράσεις (π.χ. στο εμπόριο: ένα κατάστημα πώλησης κινητών τηλεφώνων και ένα κατάστημα ηλεκτρικών ειδών), ενώ στην πολυαπασχόληση αναφερόμαστε σε δύο ξεχωριστές μορφές απασχόλησης που μπορεί να έχει ένα άτομο (π.χ είναι δημόσιος υπάλληλος και έχει και μια αγροτική εκμετάλλευση).

5.3.3 Έτος ίδρυσης της επιχείρησης και αντικείμενα δραστηριότητας (ερώτηση Β.1)

Πίνακας 5.4

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων σχετικά με το έτος ίδρυσης των επιχειρήσεων πραγματοποιήθηκε μετά από τον ορισμό βασικών περιόδων που σχετίζονται με την πρόσφατη οικονομική εξέλιξη της χώρας. Με βάση τα αποτελέσματα της επεξεργασίας (Πίνακα 5.4),

προκύπτει ότι το 25% περίπου των επιχειρήσεων έχει δημιουργηθεί πριν από το 1981 (οι περισσότερες είναι μετά το 1975). Ένα άλλο 25% των επιχειρήσεων ιδρύθηκε την περίοδο 1982-91 με μια μεγαλύτερη συγκέντρωση στην περίοδο 1985-1989 (62%). Κατά την επόμενη περίοδο (1992-96) ιδρύθηκε το 17,6% των επιχειρήσεων του δείγματος. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι, ένα σημαντικό ποσοστό (περίπου το 30% του δείγματος), αφορά νέες επιχειρήσεις οι οποίες ιδρύθηκαν κατά τις δύο τελευταίες περιόδους και οι οποίες είναι μοιρασμένες ανάμεσα στις δύο τριετίες.

5.3.4 Συνάφεια μεταξύ της ειδικότητας του ιδιοκτήτη και του αντικειμένου δραστηριότητας

Αναλύοντας την σχέση μεταξύ της ειδικότητας του επιχειρηματία-ιδιοκτήτη και του αντικειμένου δραστηριότητας της επιχείρησης δημιουργήθηκε μια νέα μεταβλητή η οποία προσεγγίζει τον βαθμό συνάφειας μεταξύ της ειδικότητας του επιχειρηματία και του κύριου αντικειμένου της επιχείρησης. Από την επεξεργασία της σχετικής μεταβλητής προκύπτει ότι σε σύνολο 268 επιχειρήσεων η συνάφεια είναι πολύ μεγάλη και ανέρχεται στο 36,8% των επιχειρήσεων. Την μεγαλύτερη συνάφεια παρατηρούμε στις επιχειρήσεις των κλάδων εκπαίδευσης, κατασκευών και παροχής υπηρεσιών. Το ποσοστό μεγάλης συνάφειας στις επιχειρήσεις των κλάδων αυτών ανέρχεται σε 84,6%, 66,0% και 64,9% αντίστοιχα. Αντίθετα η συνάφεια είναι πολύ αρνητική στις επιχειρήσεις των κλάδων των τροφίμων και των

βιοτεχνιών ενδυμάτων με ποσοστό αρνητικής συνάφειας που ανέρχεται σε 45,5% και 52,4% αντίστοιχα.

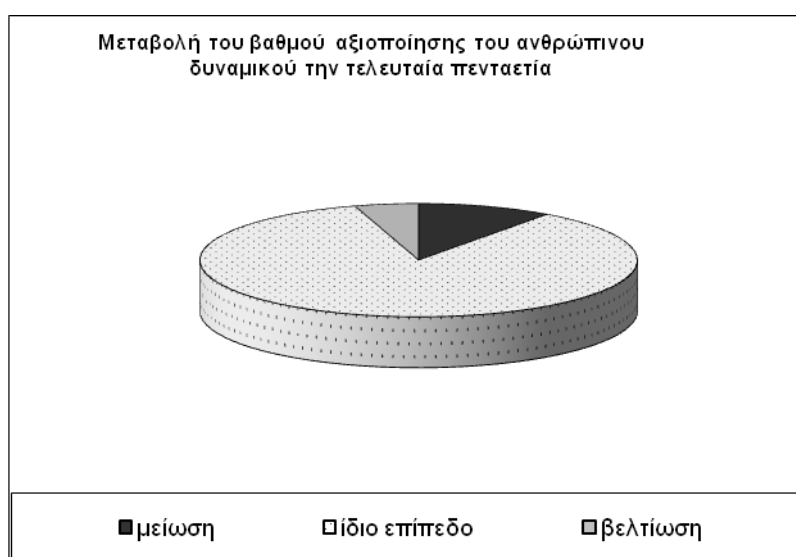
Πίνακας 5.5

Βαθμός συνάφειας με βάση τον κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

	Δεν μπορεί να υπάρξει	Καμία συνάφεια	Σχετική συνάφεια	Πραγματική συνάφεια
Πρωτογενής - Λατομεία	40,0%	30,0%	0,0%	30,0%
Τρόφιμα	11,4%	45,5%	6,8%	36,4%
Βιοτεχνίες ενδυμάτων κλπ	9,5%	52,4%	0,0%	38,1%
Ξύλο - Μέταλλο	20,4%	22,2%	16,7%	40,7%
Κατασκευές	4,3%	17,0%	12,8%	66,0%
Αυτοκίνητα	25,7%	23,0%	10,8%	40,5%
Χονδρικό Εμπόριο	45,7%	34,3%	5,7%	14,3%
Λιανικό Εμπόριο	44,4%	26,1%	8,7%	20,8%
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια	45,8%	34,4%	6,3%	13,5%
Εκπαίδευση	0,0%	7,7%	7,7%	84,6%
Παροχή Υπηρεσιών	10,6%	17,0%	7,4%	64,9%
Σύνολο επιχειρήσεων	28,4%	26,2%	8,6%	36,8%

5.3.5 Βαθμός αξιοποίησης ανθρώπινου δυναμικού (ερώτηση Β.5.α)

Πίνακας 5.6

Η ανάλυση της ερώτησης που αφορά τον βαθμό αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού διαμορφώνει μια πρώτη άποψη ότι το 80% περίπου των επιχειρήσεων αξιοποιεί το ανθρώπινο δυναμικό του στο 100% των δυνατοτήτων του και των απαιτήσεων της επιχείρησης. Το υπόλοιπο 20% που δηλώνει ότι αξιοποιεί σε

μικρότερο βαθμό το ανθρώπινο δυναμικό, δηλώνει, ενδεχομένως έμμεσα, ότι ο κύκλος εργασιών της επιχείρησης είναι τέτοιος που δεν μπορεί να αξιοποιήσει στο 100% τους

εργαζόμενους. Πρόκειται δηλαδή για επιχειρήσεις οι οποίες έχουν ακόμη ορισμένα περιθώρια βελτίωσης της απόδοσής τους. Το ποσοστό των επιχειρήσεων που αξιοποιούν πλήρως το εργατικό τους δυναμικό κατά τα 5 τελευταία χρόνια δεν έχει υποστεί μεταβολές και παραμένει στο 80% περίπου.

Όσον αφορά τις διαφορές που υπάρχουν κατά την τελευταία 5ετία, φαίνεται ότι το 85% διατηρεί τον ίδιο βαθμό αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού, ένα 5% μόλις έχει αυξήσει αυτόν τον βαθμό, ενώ το 10% έχει μειώσει τον βαθμό αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού.

Με βάση την κατανομή σε κλαδικό επίπεδο, προκύπτει ότι ορισμένοι κλάδοι παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού (λιανικό εμπόριο, παροχή υπηρεσιών, κατασκευές), σε αντίθεση με άλλους που εμφανίζονται με ορισμένα προβλήματα, όπως ο κλάδος της εκπαίδευσης, της βιοτεχνίας ενδυμάτων, του ξύλου-μετάλλου.

Όσον αφορά την διαχρονική εξέλιξη της αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού ανά κλάδο, φαίνεται ότι υπάρχουν σε όλους σχεδόν τους κλάδους αυξομειώσεις, γεγονός που δείχνει ότι το ζήτημα του εργατικού δυναμικού δεν είναι μόνο κλαδικό ζήτημα. Άλλοι παράγοντες, όπως ο εξοπλισμός, η επιχειρηματική ικανότητα, κ.α., επηρεάζουν σε μεγαλύτερο βαθμό την ικανότητα αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού από μια επιχείρηση. Ωστόσο, στους κλάδους του ενδύματος και του χονδρικού εμπορίου παρατηρείται σχετική μείωση του βαθμού αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού.

Έτσι, ανά περιοχή διαπιστώθηκαν τα εξής:

Δήμος Βόλου: Σε κλάδους όπως του αυτοκινήτου, χονδρικού εμπορίου, λιανικού εμπορίου παρουσιάζεται μείωση του βαθμού αξιοποίησης του εργατικού δυναμικού.

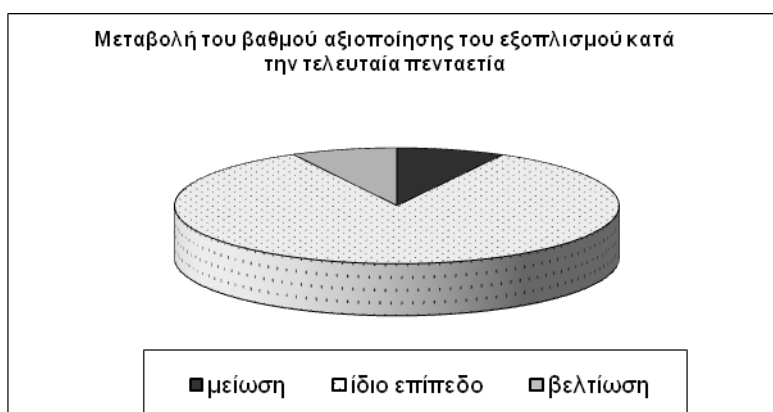
Κυκλάδες: Εμφανίζεται μια σημαντική μείωση της αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού, αφού το 16% των επιχειρήσεων δηλώνει ότι μειώθηκε ο βαθμός αυτός, ενώ μόλις το 8% δηλώνει ότι αυξήθηκε (το υπόλοιπο 76% δηλώνει ότι δεν υπήρξε μεταβολή). Την μεγαλύτερη μείωση εμφανίζει ο κλάδος των ενδυμάτων, αλλά και οι κλάδοι των ξενοδοχείων-εστιατορίων και του λιανικού εμπορίου. Αντίθετα αύξηση παρουσιάζει ο κλάδος των βιοτεχνιών τροφίμων (π.χ. παρασκευής λουκουμιών).

Δήμος Ζωγράφου: Εδώ διαπιστώνεται ένα σημαντικό τμήμα (14%) των επιχειρήσεων που έχει μειώσει την τελευταία 5ετία τον βαθμό αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού, σε αντίθεση με το 8% των επιχειρήσεων που τον έχει αυξήσει. Οι σημαντικότερες μειώσεις εντοπίζονται στους κλάδους της εκπαίδευσης, των ξενοδοχείων - εστιατορίων και των ενδυμάτων.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι κυριότερες αλλαγές εντοπίζονται στους κλάδους της εκπαίδευσης και της παροχής υπηρεσιών όσον αφορά την αύξηση του επιπέδου αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού, ενώ φθίνουσες τάσεις παρατηρούνται στις βιοτεχνίες ενδυμάτων και το χονδρικό εμπόριο.

5.3.6 Βαθμός αξιοποίησης του εξοπλισμού (ερώτηση Β.5.β)

Πίνακας 5.7

Η ανάλυση των απαντήσεων στην ερώτηση που αφορά τον βαθμό αξιοποίησης του εξοπλισμού διαμορφώνει μια πρώτη άποψη ότι το 77% περίπου των επιχειρήσεων αξιοποιεί τον εξοπλισμό του στο 100% των δυνατοτήτων του και των

απαιτήσεων της επιχείρησης. Το υπόλοιπο 23% που δηλώνει ότι αξιοποιεί σε μικρότερο βαθμό τον εξοπλισμό, δηλώνει, ενδεχομένως έμμεσα, ότι ο κύκλος εργασιών της επιχείρησης είναι τέτοιος που δεν μπορεί να αξιοποιήσει στο 100% τον εξοπλισμό. Το ποσοστό των επιχειρήσεων που αξιοποιούν πλήρως τον εξοπλισμό τους δεν έχει υποστεί μεταβολές κατά τα 5 τελευταία χρόνια, παραμένει δηλαδή στο 77% περίπου.

Όσον αφορά τις διαφορές που σημειώνονται κατά την τελευταία 5ετία φαίνεται ότι το 84% διατηρεί τον ίδιο βαθμό αξιοποίησης του εξοπλισμού, ένα 8% έχει αυξήσει αυτόν τον βαθμό, ενώ το υπόλοιπο 8% έχει μειώσει τον βαθμό αξιοποίησης του εξοπλισμού. Με βάση την κατανομή σε κλαδικό επίπεδο, προκύπτει ότι ορισμένοι κλάδοι παρουσιάζουν θετικές τάσεις αξιοποίησης του εξοπλισμού (παροχή υπηρεσιών, εκπαίδευση, χονδρικό εμπόριο, τρόφιμα, ξύλο-μέταλλο), σε αντίθεση με άλλους που εμφανίζονται με ορισμένα προβλήματα, όπως ο

κλάδος των ξενοδοχείων - εστιατορίων, της βιοτεχνίας ενδυμάτων, του αυτοκινήτου, του λιανικού εμπορίου και των κατασκευών.

Έτσι, ανά περιοχή διαπιστώνονται τα εξής:

Βόλος: Σε αρκετούς κλάδους διαπιστώνεται μείωση του βαθμού αξιοποίησης του εξοπλισμού (αυτοκίνητο, λιανικό εμπόριο). Σε γενικές γραμμές ο βαθμός αξιοποίησης του εξοπλισμού παρουσιάζει μια αξιοσημείωτη πτώση.

Κυκλάδες: Διαπιστώνεται μια ισορροπημένη τάση μεταβολής του βαθμού αξιοποίησης του εξοπλισμού, αφού το 12,5% των επιχειρήσεων δηλώνει ότι μειώθηκε ο βαθμός αυτός, όπως επίσης ένα άλλο 12,5% που δηλώνει ότι αυξήθηκε (το υπόλοιπο 75% δηλώνει ότι δεν υπήρξε μεταβολή). Την μεγαλύτερη μείωση έχουν οι κλάδοι των ξενοδοχείων-εστιατορίων και του λιανικού εμπορίου. Αντίθετα, αύξηση παρουσιάζει κυρίως ο κλάδος της παροχής υπηρεσιών.

Ζωγράφου: Διαπιστώνεται ένα σημαντικό τμήμα (12%) των επιχειρήσεων που παρουσιάζει μείωση την τελευταία 5ετία, στον βαθμό αξιοποίησης του εξοπλισμού, σε αντίθεση με το 10% των επιχειρήσεων που παρουσιάζει αύξηση. Η σημαντικότερη μείωση εντοπίζεται στον κλάδο των ενδυμάτων, ενώ μικρή αύξηση παρουσιάζει ο κλάδος της παροχής υπηρεσιών.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι κυριότερες αλλαγές εντοπίζονται στους ίδιους σχεδόν κλάδους με αυτούς που είχαν αλλαγές στον βαθμό αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού (εκπαίδευση και παροχή υπηρεσιών όσον αφορά την αύξηση αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού, ενώ φθίνουσες τάσεις παρατηρούνται στις βιοτεχνίες ενδυμάτων και τον κλάδο αυτοκινήτου).

5.3.7 Διάθεση προϊόντων στις αγορές (ερώτηση Β.6)

Προκειμένου να αξιολογηθούν οι απαντήσεις από το ερώτημα που σχετίζεται με τον προσδιορισμό των αγορών των επιχειρήσεων, δημιουργήθηκε μια νέα μεταβλητή, η οποία περιέγραψε με συνοπτικό τρόπο όλες τις πιθανές κατανομές της αγοράς μιας επιχείρησης ανάμεσα στην τοπική, εθνική και διεθνή αγορά. Έτσι, οι απαντήσεις κατατάχθηκαν με βάση τα εξής κριτήρια:

- Όταν στην τοπική αγορά διοχετεύεται πάνω από το 90% των προϊόντων, τότε η απάντηση είναι ΤΟΠΙΚΗ ΑΓΟΡΑ.
- Όταν στην εθνική (υπερτοπική) αγορά διοχετεύεται πάνω από το 90% των προϊόντων, τότε η απάντηση είναι ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ.
- Όταν στην διεθνή αγορά διοχετεύεται πάνω από το 90% των προϊόντων, τότε η απάντηση είναι ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΓΟΡΑ.
- Όταν διοχετεύεται στην τοπική αγορά ποσοστό 70 – 90% των προϊόντων, τότε η απάντηση είναι ΤΟΠΙΚΗ & ΛΙΓΟ ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ
- Όταν διοχετεύεται στην τοπική αγορά ποσοστό 40 - 70% των προϊόντων, τότε η απάντηση είναι ΤΟΠΙΚΗ & ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ
- Όταν διοχετεύεται στην τοπική αγορά ποσοστό 10 – 40% των προϊόντων τότε η απάντηση είναι ΕΘΝΙΚΗ & ΛΙΓΟ ΤΟΠΙΚΗ ΑΓΟΡΑ
- Όταν σημαντικό τμήμα (>80%) του συνόλου της παραγωγής διοχετεύεται στην εθνική και διεθνή αγορά και το υπόλοιπο (<10%) διοχετεύεται στην τοπική αγορά, τότε η απάντηση είναι ΕΘΝΙΚΗ & ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΓΟΡΑ.

Πίνακας 5.8:

Γεωγραφικός προσδιορισμός διάθεσης των προϊόντων και εξέλιξή τους κατά την τελευταία 5ετία

	Επιχειρήσεις	
	Σύνολο	% επί του συνόλου
Τοπική αγορά	200	74,8
Εθνική και λίγο τοπική	10	3,7
Εθνική και τοπική	22	8,0
Τοπική και λίγο εθνική	25	9,4
Εθνική αγορά	8	3,1
Διεθνής αγορά	2	0,6
Εθνική και διεθνής	1	0,4
Σύνολο	268	100,0

Έτσι, σύμφωνα με τα παραπάνω, αποκλειστικά στην τοπική αγορά απευθύνεται το 74% των επιχειρήσεων του δείγματος, ενώ το 9,4% στρέφεται εν μέρει και στην εθνική (υπερτοπική αγορά). Το 8% των επιχειρήσεων μοιράζει τις αγορές του ανάμεσα στις τοπικές και τις εθνικές, ενώ στο 3,7% των επιχειρήσεων κυριαρχούν οι εθνικές αγορές. Επίσης το 3,1% των επιχειρήσεων στρέφεται αποκλειστικά σχεδόν στις εθνικές αγορές, ενώ μόλις το 1% των επιχειρήσεων του δείγματος είναι αποκλειστικώς ή μερικώς στραμμένο στις διεθνείς αγορές.

Αναφορικά με τις τάσεις που καταγράφονται κατά την τελευταία 5ετία, η επεξεργασία πραγματοποιήθηκε με βάση τις τάσεις που μας δίνουν οι επιχειρήσεις ως προς το μερίδιο της τοπικής αγοράς. Όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα, παρατηρείται μια σταθεροποίηση της διάθεσης των προϊόντων σε συγκεκριμένες αγορές. Οι επιχειρήσεις δεν παρουσιάζουν τάση διεύρυνσης των αγορών τους. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις που στρέφονται στις εθνικές (υπερτοπικές) αγορές εμφανίζουν μια τάση επιστροφής στις τοπικές αγορές.

Όσον αφορά τους κλάδους δραστηριότητας, στην τοπική αγορά στρέφονται κυρίως οι κλάδοι της εκπαίδευσης, του λιανικού εμπορίου και των κατασκευών.

5.3.8 Συνεργασία με επιχειρήσεις ομοίου αντικειμένου (ερώτηση Β.8)

Στην ερώτηση αυτή απάντησε θετικά το 36% των ερωτώμενων. Οι απαντήσεις παρουσιάζουν σημαντική διαφοροποίηση ως προς τους κλάδους δραστηριότητας. Υπάρχει μια ομάδα κλάδων που εμφανίζεται με αρκετά υψηλά ποσοστά που κυμαίνονται από 56% έως

57% (αυτοκίνητο και εκπαίδευση). Μια άλλη ομάδα που το ποσοστό συνεργασίας κυμαίνεται από 34% έως 46% (παροχή υπηρεσιών, ενδύματα, κατασκευές, πρωτογενής, ξύλο – μέταλλο, χονδρικό εμπόριο) και τέλος μια ακόμη ομάδα που παρουσιάζει ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά από 16% έως 29% (λιανικό εμπόριο ξενοδοχεία – εστιατόρια, τρόφιμα). Η παραπάνω ερώτηση περιγράφει όχι μόνο τις δυνατότητες συνεργασίας που έχουν οι επιχειρήσεις με βάση το αντικείμενό τους, αλλά και την διεύδυση του ανταγωνιστικού πνεύματος σε κάθε κλάδο.

Πίνακας 5.9:

Συνεργασία των επιχειρήσεων με επιχειρήσεις όμοιου αντικειμένου ανά κλάδο δραστηριότητας

Κλάδοι δραστηριότητας	Συνεργασία με επιχειρήσεις όμοιου αντικειμένου	
	Όχι	Ναι
Πρωτογενής - Λατομεία	60,00%	40,00%
Τρόφιμα	84,10%	15,90%
Βιοτεχνίες Ενδυμάτων κ.λπ.	57,10%	42,90%
Ξύλο - Μέταλλο	61,10%	38,90%
Κατασκευές	59,60%	40,40%
Αυτοκίνητα	43,20%	56,80%
Χονδρικό Εμπόριο	65,70%	34,30%
Λιανικό Εμπόριο	70,50%	29,50%
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια	78,10%	21,90%
Εκπαίδευση	43,60%	56,40%
Παροχή Υπηρεσιών	54,30%	45,70%
Σύνολο	63,80%	36,20%

Οι αποκλίσεις που αναδείχθηκαν παραπάνω σε κλαδικό επίπεδο, δεν εμφανίζονται σε επίπεδο περιοχών.

Ανά περιοχή και ανά κλάδο αναλυτικά φαίνεται ότι:

- ⇒ Στον Βόλο ξεχωρίζει μόνο ο κλάδος του αυτοκινήτου για τον υψηλότερο βαθμό συνεργασίας,
- ⇒ Στις Κυκλάδες δεν υπάρχει κάποιος κλάδος που να ξεχωρίζει ιδιαίτερα, εκτός από τον κλάδο του ξύλου – μετάλλου,

⇒ Στην περιοχή του Ζωγράφου ξεχωρίζει το γεγονός ότι στον κλάδο των κατασκευών, που είναι ένας από τους σημαντικότερους της περιοχής, δεν υπάρχει καμία συνεργασία.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στον βαθμό συνεργασίας των επιχειρήσεων μεταξύ τους (ομοειδούς αντικειμένου), τόσο ανάλογα με τον κλάδο δραστηριότητας, όσο και ανάλογα με την περιοχή. Οι κλάδοι του αυτοκινήτου και της εκπαίδευσης που κυριαρχούν στα επίπεδα συνεργασίας, διαμορφώνουν κατά μεγάλο βαθμό την δυναμική της συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων.

5.3.9 Συνεργασία με εξωτερικούς συνεργάτες (ερώτηση Β.9)

Στην ερώτηση αυτή απάντησε θετικά το 71% των ερωτώμενων. Ως προς τους κλάδους δραστηριότητας παρουσιάζεται μια σημαντική ομοιογένεια στις απαντήσεις, με μοναδική εξαίρεση τον κλάδο της εκπαίδευσης, που παρουσιάζει σχετικά μικρότερη χρήση εξωτερικών συνεργατών.

Πίνακας 5.10:

Υπαρξη εξωτερικών συνεργατών ανά κλάδο δραστηριότητας

Κλάδοι δραστηριότητας	Εξωτερικοί συνεργάτες	
	Όχι	Ναι
Πρωτογενής - Λατομεία	40,00%	60,00%
Τρόφιμα	27,30%	72,70%
Βιοτεχνίες ενδυμάτων κλπ	38,10%	61,90%
Ξύλο - Μέταλλο	29,60%	70,40%
Κατασκευές	21,30%	78,70%
Αυτοκίνητα	21,60%	78,40%
Χονδρικό Εμπόριο	20,00%	80,00%
Λιανικό Εμπόριο	33,80%	66,20%
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια	22,90%	77,10%
Εκπαίδευση	46,20%	53,80%
Παροχή Υπηρεσιών	26,60%	73,40%
Σύνολο	28,80%	71,20%

Σε επίπεδο περιοχών, χαμηλή χρήση εξωτερικών συνεργατών παρουσιάζει μόνο ο Βόλος (42%).

Πίνακας 5.11:

Υπαρξη εξωτερικών συνεργατών ανά περιοχή

Περιοχή	Εξωτερικοί συνεργάτες	
	Όχι	Ναι
Βόλος	57,60%	42,40%
Κυκλάδες	17,70%	82,30%
Ζωγράφου	17,80%	82,20%
Σύνολο	31,03%	68,9%

Ανά περιοχή και ανά κλάδο αναλυτικά φαίνεται ότι:

⇒ Στον *Βόλο* εντύπωση προκαλεί το χαμηλό ποσοστό εξωτερικών συνεργασιών στο λιανικό εμπόριο και στο ξύλο-μέταλλο,

⇒ Στην *Σύρο* όπου το ποσοστό χρήσης εξωτερικών συνεργατών ξεπερνά το 82% ξεχωρίζουν οι κλάδοι του πρωτογενούς τομέα, του ξύλου-μετάλλου και των κατασκευών,

⇒ Στην περιοχή του *Ζωγράφου*, όπου το ποσοστό χρήσης εξωτερικών συνεργατών είναι περίπου το ίδιο με αυτό της Σύρου, ξεχωρίζουν οι κλάδοι των τροφίμων, των ενδυμάτων, των αυτοκινήτων και του χονδρικού εμπορίου.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η πλειονότητα των εξωτερικών συνεργατών σχετίζονται με την τήρηση των λογιστικών βιβλίων των επιχειρήσεων.

5.3.10 Συνεργασία με επιχειρήσεις διαφορετικού αντικειμένου (ερώτηση Β.10)

Από τα στοιχεία της επιτόπιας έρευνας προκύπτει ότι το 30% των επιχειρήσεων αναπτύσσουν συνεργασίες με επιχειρήσεις διαφορετικού αντικειμένου, στο πλαίσιο ενδεχομένως μιας πιο ολοκληρωμένης παραγωγικής διαδικασίας ή στο πλαίσιο άλλων μορφών συνεισφοράς από επιχειρήσεις διαφορετικού αντικειμένου από αυτό της επιχείρησης που απαντά στο ερωτηματολόγιο.

Η διαφοροποίηση που παρατηρείται σε κλαδικό επίπεδο καταγράφει υψηλότερη συνεργασία στον κλάδο της εκπαίδευσης και των ενδυμάτων, όπως και στα τρόφιμα και το χονδρικό εμπόριο, ενώ περιορισμένες είναι οι συνεργασίες στους κλάδους του λιανικού εμπορίου, του ξύλου-μετάλλου και της παροχής υπηρεσιών.

Πίνακας 5.12:

Συνεργασία των επιχειρήσεων με επιχειρήσεις διαφορετικού αντικειμένου ανά κλάδο δραστηριότητας

Κλάδοι δραστηριότητας	Συνεργασία με επιχειρήσεις διαφορετικού αντικειμένου	
	Όχι	Ναι
Πρωτογενής - Λατομεία	70,00%	30,00%
Τρόφιμα	65,90%	34,10%
Βιοτεχνίες ενδυμάτων κ.λπ.	57,10%	42,90%
Ξύλο - Μέταλλο	72,20%	27,80%
Κατασκευές	69,60%	30,40%
Αυτοκίνητα	68,10%	31,90%
Χονδρικό Εμπόριο	65,70%	34,30%
Λιανικό Εμπόριο	74,90%	25,10%
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια	68,80%	31,30%
Εκπαίδευση	56,80%	43,20%
Παροχή Υπηρεσιών	75,30%	24,70%
Σύνολο	70,30%	29,70%

Σε γεωγραφικό επίπεδο, καταγράφονται τα υψηλότερα ποσοστά συνεργασίας στην περιοχή του Ζωγράφου, ενώ η συνεργασία είναι αρκετά περιορισμένη στις Κυκλάδες.

Πίνακας 5.13:

Συνεργασία των επιχειρήσεων με επιχειρήσεις διαφορετικού αντικειμένου ανά περιοχή

Περιοχή	Συνεργασία με επιχειρήσεις διαφορετικού αντικειμένου	
	Όχι	Ναι
Βόλος	69,70%	30,30%
Κυκλάδες	78,50%	21,50%
Ζωγράφου	65,90%	34,10%
Σύνολο	72,5%	27,43%

Αναλυτικά ανά περιοχή και κλάδο καταγράφονται τα εξής:

- ⇒ Στον Βόλο πιο συνεργάσιμοι είναι οι κλάδοι των κατασκευών, χονδρικού εμπορίου, ξενοδοχείων – εστιατορίων και πρωτογενούς τομέα,
- ⇒ Στην Σύρο πιο συνεργάσιμοι εμφανίζονται οι κλάδοι των κατασκευών και των τροφίμων,
- ⇒ Στην περιοχή του Ζωγράφου, το ποσοστό συνεργασιών με διαφορετικού αντικειμένου επιχειρήσεις είναι ιδιαίτερα υψηλό στους κλάδους των τροφίμων, των ενδυμάτων και του χονδρικού εμπορίου,

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ορισμένοι κλάδοι και ορισμένες περιοχές παρουσιάζουν μεγαλύτερη ευελιξία στο να αναπτύξουν συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις στο πλαίσιο μιας αμοιβαίας συμπληρωματικότητας των παραγωγικών και άλλων διαδικασιών λειτουργίας της επιχείρησης. Έτσι, επιχειρήσεις εκπαίδευσης ή παραγωγής ενδυμάτων πετυχαίνουν τέτοιου είδους συνεργασίες, γεγονός που τις καθιστά ικανές να διατηρούν σε χαμηλά επίπεδα κάποια κόστη, ή να παρέχουν προϊόντα και υπηρεσίες που καλύπτουν πιο διευρυμένα πεδία της αγοράς.

5.3.11 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ- Απασχόληση προσωπικού με οποιαδήποτε σχέση εργασίας (ερώτηση Γ.1)

Στο σύνολο των επιχειρήσεων του δείγματος, το 50% είναι ατομικές και επομένως δεν απασχολούν προσωπικό, ούτε μόνιμο ούτε εποχικό. Όπως προκύπτει από τον πίνακα 5.14, οι περιοχές μελέτης παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς το σχετικό βάρος των ατομικών επιχειρήσεων.

Πίνακας 5.14:

Απασχόληση προσωπικού με οποιαδήποτε σχέση εργασίας ανά περιοχή μελέτης

Περιοχή	Απασχόληση προσωπικού με οποιαδήποτε σχέση εργασίας		
	Όχι	Ναι	Σύνολο
Βόλος	47 47,5%	52 52,5%	99 100,0%
Κυκλάδες	37 46,8%	42 53,2%	79 100,0%
Ζωγράφου	33 36,7%	57 63,3%	90 100,0%
Σύνολο	117 43,65%	151 56,34%	268 100,0%

Σύμφωνα με τους ίδιους τους ιδιοκτήτες επιχειρήσεων, η μη απασχόληση προσωπικού οφείλεται κατά κύριο λόγο:

- στο γεγονός ότι δεν απαιτείται προσωπικό για την κάλυψη των αναγκών, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις υπάρχει η δυνατότητα βοήθειας από μέλη της οικογένειας,
- σε οικονομικούς λόγους όπως το υψηλό κόστος, οι οικονομικές δυσκολίες, ο χαμηλός κύκλος εργασιών κ.λπ.

5.3.12 Μόνιμοι και εποχικοί εργαζόμενοι (ερώτηση Γ.1.2)

Στο συνολικό δείγμα, η πλειονότητα των εργαζομένων (80%) ανήκει στο μόνιμο προσωπικό. Στον Δήμο Ζωγράφου, η εποχική απασχόληση είναι μικρότερη από 20%, ενώ σε όλους τους άλλους δήμους κυμαίνεται γύρω στο 30%.

Όσον αφορά το μέγεθος των επιχειρήσεων του δείγματος (πίνακας 5.15) με βάση την απασχόληση, η πλειονότητά τους (72%) είναι πολύ μικρές, απασχολώντας λιγότερο από 5 άτομα, ενώ οι σχετικά μεγάλες επιχειρήσεις (πάνω από 10 απασχολούμενοι) δεν ξεπερνούν το 11%. Τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώνουν την σημασία των ΜΜΕ τόσο για τον οικονομικό ιστό, όσο και για την αγορά εργασίας της κάθε περιοχής. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι μεγάλοι μεγέθους επιχειρήσεις συγκεντρώνονται στα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της περιοχής μελέτης και ειδικά στον Βόλο και στον Δήμο Ζωγράφου.

Πίνακας 5.15:

Μέγεθος επιχείρησης τα έτη 2003, 2000 και 1997

	2003		2000		1997	
	Αρ.	%	Αρ.	%	Αρ.	%
1 υπάλληλος	84	31,2	75	28,1	69	32,2
2 έως 4	110	41,0	121	45,3	84	39,3
5 έως 9	43	16,0	44	16,5	40	18,7
10 και άνω	31	11,8	27	10,1	21	9,8
Σύνολο	268	100,0	267	100,0	214	100,0

Η διαχρονική ανάλυση (1997, 2000) της κατανομής των επιχειρήσεων με βάση το μέγεθός τους δεν παρουσιάζει διαφορετική εικόνα από το 2003. Για το συνολικό δείγμα, το σχετικό βάρος των επιχειρήσεων που απασχολούν λιγότερο από 5 άτομα παραμένει, σε όλη την περίοδο, σταθερό περίπου 72%. Η εξέλιξη για την κάθε περιοχή δίνεται στον ακόλουθο πίνακα

Πίνακας 5.16:

Ποσοστό επιχειρήσεων με λιγότερο από 5 άτομα στο σύνολο του αριθμού επιχειρήσεων ανά περιοχή

Περιοχή	1997	2000	2003
Βόλος	56,3%	68,9%	59,6%
Κυκλάδες	68,0%	73,5%	73,9%
Ζωγράφου	72,3%	71,5%	71,9%
Σύνολο	65,5%	71,3%	68,4%

Αξίζει να σημειωθεί ότι το σχετικό βάρος των επιχειρήσεων με 10 άτομα και άνω, οι οποίες δημιουργήθηκαν κατά την τελευταία περίοδο (1997-2003), είναι σημαντικά μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό των επιχειρήσεων που δημιουργήθηκαν παλαιότερα (18,4% έναντι 6,2% και 10,1% πριν το 1996 και 1991 αντίστοιχα).

Πίνακας 5.17:

Κατανομή επιχειρήσεων σύμφωνα με το έτος ίδρυσης και το μέγεθός τους

Έτος Ίδρυσης	Μέγεθος επιχείρησης το 2003 %				
	1 υπάλληλος	2 έως 4	5 έως 9	10 και άνω	Σύνολο
Πριν το 1991	30,9	42,0	17,0	10,1	100,0%
1992-1996	36,9	40,0	16,9	6,2	100,0%
Μετά το 1996	28,2	39,8	13,6	18,4	100,0%
Σύνολο	31,2	41,0	16,0	11,8	100,0

Όσον αφορά την επικρατούσα τάση την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας, παρατηρείται ότι μεγάλες επιχειρήσεις δημιουργούνται κυρίως στον Βόλο και την περιοχή του Ζωγράφου. Στον Δήμο Βόλου, υπήρξε σημαντική ανάκαμψη στο ειδικό βάρος των μεγαλύτερων μονάδων αναφορικά με τις επιχειρήσεις που δημιουργήθηκαν κατά την περίοδο 1992-1996. Η περίοδος αυτή για τον Βόλο συμπίπτει με την σημαντική κρίση του παραγωγικού ιστού. Μετά το 1997, το ποσοστό επιστρέφει στα επίπεδα της περιόδου πριν το 1992. Τέλος, για

τους άλλους δήμους, ο αριθμός των μεγαλύτερων επιχειρήσεων είναι τόσο μικρός, που η ανάλυση δεν είναι σημαντική από στατιστική άποψη.

Δήμος Βόλου Πίνακας 5.18

Έτος Ίδρυσης	Μέγεθος επιχείρησης το 2003				
	1 υπάλληλος	2 έως 4	5 έως 9	10 και άνω	Σύνολο
Πριν το 1991	20,0%	36,7%	23,3%	20,0%	100,0%
1992-1996	16,7%	66,7%	16,7%	0,0%	100,0%
Μετά το 1996	18,8%	37,5%	18,8%	25,0%	100,0%
Σύνολο	19,2%	40,4%	21,2%	19,2%	100,0%

Δήμος Ζωγράφου Πίνακας 5.19

Έτος Ίδρυσης	Μέγεθος επιχείρησης το 2003				
	1 υπάλληλος	2 έως 4	5 έως 9	10 και άνω	Σύνολο
Πριν το 1991	28,6%	57,1%	10,7%	3,6%	100,0%
1992-1996	12,5%	37,5%	25,0%	25,0%	100,0%
Μετά το 1996	28,6%	33,3%	14,3%	23,8%	100,0%
Σύνολο	26,3%	45,6%	14,0%	14,0%	100,0%

Σήμερα, η μέση απασχόληση ανά επιχείρηση για τις μη ατομικές επιχειρήσεις ανέρχεται σε 2,5 εργαζόμενους με μικρή τάση αύξησης σε σχέση με τον αντίστοιχο μέσο όρο του 1997 (2,1 εργαζόμενοι ανά επιχείρηση). Όμως αξίζει να σημειωθεί ότι σχεδόν το 80% των επιχειρήσεων δεν παρουσιάζουν καμία μεταβολή στον αριθμό απασχολουμένων κατά την τελευταία 5ετία. Εν τέλει, σύμφωνα με το δείγμα μας, η σημαντική αύξηση της συνολικής απασχόλησης (+72%) που παρατηρείται κατά τα τελευταία πέντε χρόνια, οφείλεται κυρίως στην δημιουργία νέων επιχειρήσεων και επομένως νέων θέσεων εργασίας, ενώ οφείλεται σε

μικρότερο βαθμό στην πρόσληψη νέων εργαζόμενων στις υπάρχουσες επιχειρήσεις. Το αποτέλεσμα αυτό ισχύει και για τις εννέα περιοχές μελέτης.

5.3.13 Δομή της απασχόλησης σύμφωνα με το φύλο και την ηλικία (ερώτηση Γ.2)

Όσον αφορά το φύλο των απασχολουμένων, το 55% είναι άνδρες με σημαντικές διαφορές ανά περιοχή. Το ποσοστό κυμαίνεται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα (51-52%) στον Δήμο Βόλου καθώς και στις Κυκλάδες, εξαίρεση αποτελεί ο Δήμος Ζωγράφου όπου η απασχόληση των γυναικών ξεπερνά το 55%.

Η απασχόληση ατόμων νεαρής ηλικίας (μικρότερη των 25 ετών) αποτελεί το 25% της συνολικής απασχόλησης (20% για τους άνδρες και 32 % για τις γυναίκες). Σχετικά υψηλότερο ποσοστό εμφανίζεται στον Δ. Βόλου, περιοχή όπου φαίνεται ότι οι νέοι αποτελούν σημαντικότερο μερίδιο του εργατικού δυναμικού σε σχέση με όλους τους υπόλοιπους δήμους

5.3.14 Δομή της απασχόλησης με βάση την θέση και το επίπεδο εκπαίδευσης (ερώτηση Γ.4)

Στην ερώτηση αυτή ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να προσδιορίσουν τον αριθμό των μόνιμων απασχολούμενων ανά θέση και ανά εκπαιδευτικό επίπεδο.

Πίνακας 5.20:

Κατανομή της απασχόλησης με βάση την θέση και το ανώτατο εκπαιδευτικό επίπεδο (*)

	Απασχολούμενοι ανά επίπεδο εκπαίδευσης		Απασχολούμενοι με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης		% υψηλής εκπαίδευσης
	Απόλυτος αριθμός	Ποσοστό (%)	Απόλυτος αριθμός	Ποσοστό (%)	
	(α)	(β)	(γ)	(δ)	
Άθροισμα στελεχών	235	15,3	159	35,5	67,7
Άθροισμα διοικητικού προσωπικού	401	26,2	169	37,7	42,1
Άθροισμα τεχνικού προσωπικού	896	58,5	120	26,8	13,4
Σύνολο προσωπικού ανά εκπαιδευτικό επίπεδο	1532	100,0	448	100,0	29,2

(*) Ως ανώτατο εκπαιδευτικό επίπεδο λαμβάνεται η τριτοβάθμια εκπαίδευση

Όσον αφορά τη θέση, στο σύνολο των επιχειρήσεων στις 3 περιοχές της έρευνας, το μεγαλύτερο ποσοστό των μόνιμων απασχολούμενων κατέχει το τεχνικό προσωπικό (εργάτες) με ποσοστό 58,5%, ακολουθεί το διοικητικό προσωπικό (μεσαία στελέχη) με ποσοστό 26,2% ενώ τέλος τα στελέχη που απασχολούνται μόνιμα στις επιχειρήσεις που ερωτήθηκαν καταλαμβάνουν ποσοστό 15,3% των μόνιμως απασχολούμενων. Η ίδια εικόνα παρατηρείται και ανά περιοχή έρευνας, δηλαδή το μεγαλύτερο ποσοστό των μόνιμως απασχολούμενων κατέχει το τεχνικό προσωπικό. Μια πιο ισόρροπη εικόνα παρατηρείται στον Δήμο Ζωγράφου όπου τα ποσοστά ανά θέση δεν παρουσιάζουν μεγάλη διαφορά μεταξύ τους.

Όσον αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο, στο σύνολο των μόνιμων απασχολούμενων το μεγαλύτερο ποσοστό προσωπικού με υψηλή εκπαίδευση (δηλαδή εκείνοι που έχουν τελειώσει ΑΕΙ/ΤΕΙ ή είναι και κάτοχοι μεταπτυχιακού /διδασκτορικού) παρατηρείται τόσο στα στελέχη όσο και στο διοικητικό προσωπικό (Πίνακας 5.20).

Είναι φανερό ότι το ποσοστό υψηλής εκπαίδευσης του προσωπικού των επιχειρήσεων συσχετίζεται άμεσα με την θέση στην απασχόληση: όσο πιο υψηλή είναι η θέση τόσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό υψηλής εκπαίδευσης (στελέχη 68%, τεχνικό προσωπικό 13%). Επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι οι απαιτήσεις όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης καθορίζονται σε σημαντικό βαθμό από την θέση στην επιχείρηση.

Γεωγραφικά, το μεγαλύτερο ποσοστό προσωπικού με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης σε σχέση με τον συνολικό αριθμό απασχολούμενων παρατηρείται στον Δήμο Ζωγράφου, ενώ το μικρότερο ποσοστό παρατηρείται στις Κυκλάδες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι επιχειρήσεις που ανήκουν στον κλάδο της εκπαίδευσης και που αποτελούν το 5,4% των επιχειρήσεων του συνολικού δείγματος, συγκεντρώνουν το 56% των στελεχών που απασχολούνται μόνιμα στις επιχειρήσεις του δείγματος καθώς και το 74% των στελεχών με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Αν στις επιχειρήσεις αυτές υπολογιστούν και εκείνες που ανήκουν στον κλάδο παροχής υπηρεσιών, τα ποσοστά των στελεχών και των στελεχών με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης ανέρχονται σε 70% και 85% αντίστοιχα του συνόλου του δείγματος. Οι επιχειρήσεις που ανήκουν στον κλάδο του εμπορίου και που αποτελούν το 33,5% των επιχειρήσεων του δείγματος, συγκεντρώνουν μόλις το 13,2% των στελεχών που απασχολούνται μόνιμα στις επιχειρήσεις του δείγματος, καθώς και το 3,8% των στελεχών με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Από τα παραπάνω γίνεται προφανής η αναγκαιότητα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης των απασχολούμενων στις επιχειρήσεις των κλάδων εκπαίδευσης και παροχής υπηρεσιών.

Εξετάζοντας γεωγραφικά την συγκέντρωση των στελεχών που απασχολούνται μόνιμα στις επιχειρήσεις του δείγματος, παρατηρείται ότι στις επιχειρήσεις του Ζωγράφου, οι οποίες συγκεντρώνουν το 22% περίπου των επιχειρήσεων του δείγματος, τα στελέχη που απασχολούνται σε αυτές αποτελούν το 43% των στελεχών στο σύνολο των επιχειρήσεων. Λαμβάνοντας υπόψη τα στελέχη με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης που απασχολούνται στις επιχειρήσεις του Ζωγράφου, το ποσοστό τους σε σχέση με το σύνολο των στελεχών υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης στο σύνολο των επιχειρήσεων του δείγματος ανέρχεται σε 57%. Γίνεται σαφές ότι στα μεγάλα αστικά κέντρα η ανάγκη στελεχών, αλλά και στελεχών με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, είναι ιδιαίτερα έντονη. Το 95% των στελεχών στον Δήμο Ζωγράφου είναι κάτοχοι πτυχίου ΑΕΙ/ΤΕΙ ή και μεταπτυχιακού/ διδακτορικού.

Η γεωγραφική συγκέντρωση του τεχνικού προσωπικού που απασχολείται μόνιμα στις επιχειρήσεις του δείγματος παρατηρείται έντονη στις επιχειρήσεις του Βόλου. Όσον αφορά την κλαδική κατανομή, η συγκέντρωση τεχνικού προσωπικού παρατηρείται κυρίως στις επιχειρήσεις που ανήκουν στους κλάδους της βιοτεχνίας ενδυμάτων καθώς και στις κατασκευές, που αποτελούν δύο παραδοσιακούς παραγωγικούς κλάδους του οικονομικού ιστού της περιοχής.

5.3.15 Κάλυψη αναγκών της επιχείρησης και έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού (ερώτηση Γ8)

Όσον αφορά την ερώτηση για το πώς αντιμετωπίζονται οι ανάγκες της επιχείρησης όταν δεν καλύπτονται από το κατάλληλο εξειδικευμένο προσωπικό, η πλειονότητα των επιχειρηματιών που έχουν ανάγκες σε εξειδικευμένο προσωπικό τις καλύπτουν τελικά με περισσότερη εργασία είτε του υπάρχοντος προσωπικού ή του ίδιου του επιχειρηματία (30,5%). Ένα ποσοστό 12,3% των επιχειρηματιών δηλώνει ότι δεν έχει ανάγκη από εξειδικευμένο προσωπικό. Έχει σημασία να τονιστεί ότι αρκετοί επιχειρηματίες απάντησαν ότι αντιμετωπίζουν το πρόβλημα μέσω της εκπαίδευσης του προσωπικού, την οποία αναλαμβάνουν οι ίδιοι οι επιχειρηματίες. Το γεγονός ότι ένας στους τρεις δεν απαντά, υποδηλώνει ότι το θέμα της εξειδίκευσης στις ατομικές ή πολύ μικρές επιχειρήσεις δεν υφίσταται.

Πίνακας 5.21:

Τρόπος κάλυψης αναγκών σε εξειδικευμένο προσωπικό

Περισσότερη εργασία	30,5%
Πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού	14,0%
Υποστήριξη από οικογενειακό περιβάλλον	1,6%
Άλλος τρόπος	5,4%
Δεν απαιτείται εξειδικευμένο προσωπικό	12,3%
Δεν απαντά	36,2%

5.3.16 Συμμετοχή μελών της οικογένειας (ερώτηση Γ9)

Όσον αφορά την ερώτηση για το εάν άτομα της οικογένειας βοηθούν τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα στην επιχείρηση, το 63% των ερωτηθέντων στο σύνολο των περιοχών έρευνας απάντησαν θετικά. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει τον σημαντικό ρόλο των συμβοηθούντων μελών, για την λειτουργία των επιχειρήσεων και ειδικότερα των πολύ μικρών. Το φαινόμενο αυτό, το οποίο αποτελεί μια μορφή άτυπης απασχόλησης, δύσκολα μπορεί να υπολογιστεί, αλλά και να αντιμετωπιστεί.

Πίνακας 5.22:

Υπαρξη βοήθειας στην επιχείρηση από άτομα της οικογενείας

	Απόλυτος αριθμός	Ποσοστό (%)
Όχι	99	36,8
Ναι	169	63,2
Σύνολο	268	100,0

Ανά περιοχή, την μεγαλύτερη βοήθεια από άτομα της οικογένειας εξασφαλίζουν οι επιχειρήσεις του Δήμου Βόλου.

Κλαδικά, οι επιχειρήσεις που αξιοποιούν βοήθεια από τα μέλη της οικογένειάς τους είναι εκείνες που ανήκουν στους κλάδους των τροφίμων, της βιοτεχνίας ενδυμάτων, των ξενοδοχείων-εστιατορίων και του λιανικού εμπορίου.

5.3.17 Κάλυψη αναγκών σε περιόδους αιχμής (ερώτηση Γ10)

Από την ανάλυση των απαντήσεων στην ερώτηση του πώς καλύπτουν την αναγκαιότητα για περισσότερη εργασία σε περιόδους αιχμής προκύπτει ότι το 30% των επιχειρηματιών αντιμετωπίζουν την κατάσταση με προσωπική εργασία, ενώ το 21,2% με προσωπική εργασία και με την βοήθεια συγγενών και φίλων. Μόλις 3% απαντούν πως καλύπτουν την ανάγκη αυτή με εποχικό προσωπικό.

5.3.18 Διάθεση για πρόσληψη προσωπικού με καθεστώς μερικής απασχόλησης (ερώτηση Γ11)

Σε ερώτηση προς στους επιχειρηματίες για το εάν είναι διατεθειμένοι να προσλάβουν άτομα τα οποία θα τα απασχολούσαν ορισμένες ώρες της ημέρας σε μόνιμη βάση (δηλαδή

μερική απασχόληση), ποσοστό 56,6% απάντησε πως δεν πρόκειται να το κάνουν, ενώ ποσοστό 22,6% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών απάντησαν πως θα το κάνουν γιατί η επιχείρηση το έχει ανάγκη. Ως δικαιολόγηση της αρνητικής τους θέσης να προσλάβουν άτομα με μερική απασχόληση ανέφεραν λόγους οικονομικούς, ή ότι δεν χρειάζεται ή ότι δεν υπάρχει δουλειά.

5.3.19 Διαδικασίες αναζήτησης προσωπικού (ερώτηση Γ12)

Στην ερώτηση με ποιο τρόπο αναζητούν συνήθως προσωπικό, την μεγαλύτερη συχνότητα απάντησης έχει η αναζήτηση μέσω γνωστών και φίλων και ακολουθούν οι αναζητήσεις μέσω των υπηρεσιών του ΟΑΕΔ και αγγελιών. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αναζήτηση προσωπικού μέσω γνωστών και φίλων είναι επιπλέον σχεδόν πάντα στην πρώτη θέση ιεράρχησης των εναλλακτικών τρόπων αναζήτησης προσωπικού.

Πίνακας 5.23

Τρόπος αναζήτησης προσωπικού

Αγγελίες	34%
ΟΑΕΔ	34%
Γνωστοί	58%
Γραφεία (Δήμου ή Διασύνδεσης ΑΕΙ/ΤΕΙ)	10%
Άλλο	6%

(*) Δεδομένου ότι κάθε επιχείρηση μπορεί να επιλέγει παραπάνω από μία κατηγορία, τα ποσοστά υπολογίζονται ξεχωριστά για κάθε επιλογή με βάση το σύνολο των επιχειρήσεων.

5.3.20 Κριτήρια πρόσληψης (ερώτηση Γ.13)

Στην ερώτηση αυτή ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να προσδιορίσουν και να ιεραρχήσουν τα κριτήρια που λαμβάνουν υπόψη προκειμένου να προσλάβουν έναν εργαζόμενο.

Το σημαντικότερο κριτήριο πρόσληψης για τους περισσότερους ερωτώμενους αποτελεί η επαγγελματική εμπειρία, καθώς το ποσοστό των απαντήσεων ανέρχεται σε 68%. Αξίζει να αναφερθεί πως, από αυτούς, το 36% το χαρακτήρισε ως το πρώτο κριτήριο πρόσληψης. Αν και το επόμενο σε ιεράρχηση κριτήριο πρόσληψης είναι η υπευθυνότητα (66%), ωστόσο ως πρώτο επιλέγεται από το 17,5% των ερωτώμενων. Ακολουθεί το κριτήριο της ικανότητας επικοινωνίας και συνεργασίας (58,5%), το οποίο επιλέγεται ως πρώτο κριτήριο από το 14% των ερωτώμενων. Τα τρία επόμενα κριτήρια συγκεντρώνουν περίπου το 38% το καθένα των επιλογών των ερωτώμενων και είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο (38,8%), η επιδότηση της πρόσληψης (38,3%) και η αυτοπεποίθηση του εργαζόμενου (38%). Ωστόσο, η διαφορά τους έγκειται στο ότι το πρώτο κριτήριο επιλέγεται στις τρεις πρώτες θέσεις των επιλογών σε ποσοστό 21%, το δεύτερο σε ποσοστό 15% και το τρίτο σε ποσοστό 14%. Η εξωτερική εμφάνιση λαμβάνεται υπόψη στην πρόσληψη εργαζομένων σε ποσοστό 35%, ωστόσο δεν συγκεντρώνει υψηλά ποσοστά στις πρώτες θέσεις επιλογής. Η γνώση χειρισμού ηλεκτρονικού υπολογιστή συγκεντρώνει μόλις το 29,8%, έχοντας στις τρεις πρώτες θέσεις επιλογής ποσοστό 7% των ερωτώμενων, ενώ η γνώση ξένης γλώσσας με 28,3% των απαντήσεων συγκεντρώνει επίσης το 7% των ερωτώμενων στις τρεις πρώτες θέσεις.

Αρα αν η επαγγελματική εμπειρία αποτελεί το κυριότερο κριτήριο επιλογής εργαζομένων, οι βασικές δεξιότητες, όπως η υπευθυνότητα και η ικανότητα επικοινωνίας και συνεργασίας, αποτελούν επίσης σημαντικά συμπληρωματικά κριτήρια.

5.3.21 Χαρακτηριστικά επιλογής προσωπικού (ερώτηση Γ.14)

Τα χαρακτηριστικά επιλογής προσωπικού που επέλεξαν οι ερωτώμενοι αξιολογούνται όπως και στην προηγούμενη ερώτηση. Το κριτήριο που επιλέχθηκε περισσότερο – ανεξαρτήτως ιεράρχησης – είναι το κριτήριο της ηλικίας με ποσοστό 62,3% των ερωτώμενων. Ωστόσο, δεν επιλέχθηκε με τον ίδιο έντονο τρόπο και ως πρώτη επιλογή, αφού μόλις το 25% το έθεσε πρώτο κριτήριο. Αντιθέτως, το κριτήριο του φύλου, αν και επιλέχθηκε από το 55,2% των ερωτώμενων, τέθηκε ως πρώτο κριτήριο από το 32%, γεγονός που προκαλεί ως ένα βαθμό κάποιο προβληματισμό. Δηλαδή, αν και οι περισσότεροι κρίνουν σε γενικές γραμμές και με

βάση την ηλικία τον υποψήφιο εργαζόμενο, πιο σημαντικό θεωρούν το φύλο. Στην συνείδησή τους ουσιαστικά κυριαρχούν και είναι καθοριστικοί οι διαχωρισμοί του τύπου «ανδρικές και γυναικείες δουλειές», παρά οι επιλογές που χρειάζονται «νέους» ή πιο «έμπειρους» εργαζόμενους.

Με τον ίδιο βαθμό επιλεκτικότητας εμφανίζονται το ιατρικό ιστορικό (46,6%) και η εθνικότητα (46,5%). Η διαφορά τους έγκειται στο ότι το ιατρικό ιστορικό έχει μεγαλύτερη συγκέντρωση στην πρώτη θέση επιλογής με 14% έναντι της εθνικότητας με 10%.

Τέλος, η οικογενειακή κατάσταση είναι ο λιγότερο σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την επιλογή του προσωπικού. Με 38,8%, τίθεται ως πρώτο κριτήριο επιλογής στο μόλις 5% των απαντήσεων. Αποτελεί δηλαδή χαρακτηριστικό επιλογής για μερικούς εργοδότες, αλλά είναι δευτερεύουσας σημασίας.

5.3.22 Εκτίμηση της επάρκειας του μέτρου επιδότησης των επιχειρήσεων για προσλήψεις προσωπικού (ερώτηση Γ.15)

Η ερώτηση αυτή τέθηκε με «ανοιχτό» τρόπο στους ερωτώμενους και απαντήθηκε από το 96% αυτών. Αν και στο σύνολο του δείγματος το 51,7% απάντησε ότι θεωρεί σε λιγότερο ή περισσότερο βαθμό επαρκές αυτό το μέτρο, πολλοί όμως θέτουν ορισμένες προϋποθέσεις που αφορούν συνήθως την μείωση της γραφειοκρατίας και το ύψος των επιδοτήσεων το οποίο θεωρούν χαμηλό και μη ελκυστικό.

Αντιθέτως το 34,7% δεν το θεωρεί επαρκές κίνητρο, ενώ αρκετοί επιχειρηματίες τονίζουν ότι δεν είναι αποδοτικό να προσλαμβάνεις έναν εργαζόμενο τον οποίο αργότερα, λόγω της λήξης του προγράμματος, θα αναγκαστείς να μην τον κρατήσεις. Επισημαίνεται επίσης ότι το προσωπικό που διατίθεται σε τέτοια προγράμματα δεν είναι πάντα κατάλληλο και εξειδικευμένο.

Υπάρχει επίσης ένα 9,3% που δεν έχει άποψη πάνω στο ζήτημα αυτό, είτε λόγω έλλειψης εμπειρίας, είτε λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος για τα συγκεκριμένα προγράμματα (ατομικές επιχειρήσεις κ.λπ.).

5.3.23 Ενημέρωση και υποστήριξη επιχειρήσεων (θεματική Δ) - Εκπαίδευση επιχειρηματιών (ερώτηση Δ.1)

Στην ερώτηση αυτή απαντά θετικά μόλις το 27,6%, δείχνοντας έτσι ότι μόλις 1 στους 4 επιχειρηματίες έχει παρακολουθήσει έστω και μία φορά κάποιο σεμινάριο εκπαίδευσης επιχειρηματιών. Η γεωγραφική εξειδίκευση των απαντήσεων φέρνει σε πλεονεκτική θέση κυρίως τους επιχειρηματίες από την επαρχία (Βόλος, Σύρος), ενώ πολύ χαμηλά ποσοστά καταγράφονται στην πρωτεύουσα (Δ. Ζωγράφου).

Πίνακας 5.24:

Παρακολούθηση προγράμματος εκπαίδευσης επιχειρηματιών ανά περιοχή

Περιοχή	Ποσοστό %
Βόλος	42
Κυκλάδες	34
Ζωγράφου	26

Όσον αφορά την κλαδική εξειδίκευση, την επιχειρηματική ενημέρωση αναζητούν περισσότερο οι επιχειρηματίες στους κλάδους των αυτοκινήτων και της παροχής υπηρεσιών.

Πίνακας 5.25:

Παρακολούθηση προγράμματος εκπαίδευσης επιχειρηματιών ανά κλάδο δραστηριότητας

Κλάδοι δραστηριότητας	Ποσοστό
Πρωτογενής - Λατομεία	20,0%
Τρόφιμα	20,5%
Βιοτεχνίες ενδυμάτων κλπ	14,3%
Ξύλο - Μέταλλο	18,9%
Κατασκευές	17,0%
Αυτοκίνητα	43,2%
Χονδρικό Εμπόριο	31,4%
Λιανικό Εμπόριο	26,0%
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια	22,9%
Εκπαίδευση	30,8%
Παροχή Υπηρεσιών	39,4%

Ως αιτίες για την μη συμμετοχή των επιχειρηματιών σε σεμινάρια προβάλλονται: η έλλειψη χρόνου, η ανεπαρκής ενημέρωση, η άποψη της μη χρησιμότητας αυτών των σεμιναρίων, ενώ κάποιοι αναφέρουν ότι δεν έχουν γίνει ανάλογα σεμινάρια στην περιοχή του.

5.3.24 Ενημέρωση σχετικά με τις διαδικασίες πρόσληψης προσωπικού (ερώτηση Δ.2)

Στην ερώτηση αυτή το 51% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών απαντά ότι ενημερώνεται σχετικά με την νομοθεσία των προσλήψεων, αλλά και για τις ευνοϊκές ρυθμίσεις όσον αφορά την πρόσληψη προσωπικού. Ωστόσο, ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό (49%) απαντά αρνητικά. Ανά περιοχή προκύπτει ότι οι πιο ενήμεροι επιχειρηματίες είναι αυτοί στην περιοχή του Ζωγράφου και του Βόλου.

Πίνακας 5.26:

Ενημέρωση για την νομοθεσία σχετικά με τις προσλήψεις ανά περιοχή

Περιοχή	Ποσοστό %
Βόλος	56
Κυκλάδες	44
Ζωγράφου	62

Αναφορικά με τους κλάδους φαίνεται ότι οι επιχειρηματίες στον κλάδο της εκπαίδευσης είναι οι πιο ενήμεροι και ακολουθούν οι επιχειρηματίες στους κλάδους των αυτοκινήτων, των τροφίμων και της παροχής υπηρεσιών.

Πίνακας 5.27:

Ενημέρωση για την νομοθεσία σχετικά με τις προσλήψεις ανά κλάδο δραστηριότητας

Κλάδοι / δραστηριότητα	Ποσοστό
Πρωτογενής - Λατομεία	20,0%
Τρόφιμα	54,5%
Βιοτεχνίες ενδυμάτων κ.λπ.	52,4%
Ξύλο - Μέταλλο	43,4%
Κατασκευές	46,8%
Αυτοκίνητα	56,8%
Χονδρικό Εμπόριο	54,3%
Λιανικό Εμπόριο	44,1%
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια	55,2%
Εκπαίδευση	71,8%
Παροχή Υπηρεσιών	54,8%

Η κυριότερη πηγή ενημέρωσης είναι ο λογιστής της επιχείρησης (ως εξωτερικός συνεργάτης συνήθως), ενώ αρκετοί ενημερώνονται και από τον ΟΑΕΔ. Ως άλλες πηγές αναφέρονται διάφορα έντυπα (εξειδικευμένα και μη), εφημερίδες, ενώ ένας πολύ μικρός αριθμός επιχειρηματιών χρησιμοποιεί το διαδίκτυο (16 περιπτώσεις).

Οι αιτίες που αντισταθμίζουν τις δυνατότητες ενημέρωσης είναι, σύμφωνα με κάποιους επιχειρηματίες, η έλλειψη χρόνου, η μη αξιόλογη ενημέρωση, ή ακόμη και η έλλειψη ενδιαφέροντος δεδομένου ότι δεν κάνουν προσλήψεις.

5.3.25 Ενημέρωση για προγράμματα υποστήριξης επιχειρήσεων (ερώτηση Δ.3)

Στην βασική ερώτηση αν οι επιχειρηματίες ενημερώνονται για προγράμματα υποστήριξης επιχειρήσεων μόνο 42% απαντά θετικά, ενώ υψηλό είναι το ποσοστό που απαντά αρνητικά (58%). Γεωγραφικά, καλύτερα ποσοστά ενημέρωσης έχουν οι επιχειρηματίες του Βόλου και του Ζωγράφου ενώ κλαδικά κυριαρχεί ο κλάδος των τροφίμων, του πρωτογενούς τομέα και της παροχής υπηρεσιών.

5.3.26 Συμμετοχή σε προγράμματα υποστήριξης επιχειρήσεων (ερώτηση Δ.4)

Η συμμετοχή επιχειρήσεων σε προγράμματα υποστήριξης είναι ιδιαίτερα χαμηλή. Μόλις το 11,7% των επιχειρήσεων έχει συμμετάσχει σε κάποιο πρόγραμμα. Οι περιοχές των οποίων οι επιχειρηματίες έχουν συμμετάσχει περισσότερο είναι οι επιχειρήσεις του πρωτογενούς τομέα και οι επιχειρήσεις που ανήκουν στο χονδρικό εμπόριο καθώς και στις κατασκευές.

Τα κυριότερα προγράμματα στα οποία έχουν συμμετάσχει επιχειρήσεις των περιοχών της έρευνας είναι τα προγράμματα νέων επιχειρηματιών, οι αναπτυξιακοί νόμοι, προγράμματα του ΟΑΕΔ και του ΕΟΜΜΕΧ.

5.3.27 Εκτιμήσεις από την εμπειρία τέτοιων προγραμμάτων (ερώτηση Δ.5)

Τα προβλήματα που καταγράφονται για τα πρόγραμμα υποστήριξης επιχειρήσεων από όσους είχαν έστω και μια τέτοια εμπειρία ομαδοποιούνται ως ακολούθως:

- μεγάλη γραφειοκρατία
- κρούσματα διαφθοράς
- ανεπαρκής οργάνωση
- χαμηλή εξειδίκευση των προγραμμάτων
- οι θεματικές των προγραμμάτων δεν ακολουθούν τις εξελίξεις
- καθυστέρηση στις πληρωμές
- χαμηλό ύψος των επιδοτήσεων

Όσον αφορά τις προτάσεις που κάνουν οι ίδιοι οι επιχειρηματίες απαντώντας στο σχετικό ερώτημα, στην μεγάλη τους πλειοψηφία δεν απαντούν επί της ουσίας, αλλά αναφέρουν μόνο ότι τα παραπάνω προβλήματα πρέπει να διορθωθούν.

5.3.28 Λειτουργία υποστηρικτικών υπηρεσιών-εξωτερικοί συνεργάτες- (ερώτηση Δ.6)

Η επεξεργασία των απαντήσεων στην ερώτηση αυτή δεν έχει ενδιαφέρον ως προς το αποτέλεσμα στο σύνολο του δείγματος, αφού σε ορισμένες περιοχές (π.χ. Κυκλάδες) παρόμοιες υπηρεσίες είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Ωστόσο, είναι σημαντικό να υπογραμμισθεί ότι το 9% των ερωτώμενων δεν γνώριζαν την ύπαρξη παρόμοιων υπηρεσιών ενώ 9% δεν απάντησαν.

5.3.29 Χρήση υπηρεσιών υποστήριξης –εταιρείες- (ερώτηση Δ.7)

Στην ερώτηση αυτή απαντά θετικά μόλις το 15% του συνόλου των ερωτηθέντων, που αντιστοιχεί όμως στο 23% των πραγματικών απαντήσεων. Υπάρχει για μια ακόμη φορά ένα σημαντικό μερίδιο των επιχειρηματιών που δεν απαντούν. Οι λόγοι που αναφέρονται στην μη χρήση υπηρεσιών υποστήριξης είναι κυρίως η άγνοια, αλλά και η «εκτίμηση» ότι δεν έχει υπάρξει λόγος να γίνει κάτι τέτοιο.

Εκείνοι που έκαναν χρήση αυτών των υπηρεσιών, στην πλειονότητά τους (42%) τις βαθμολογούν από 0 έως 5, ενώ στις υπόλοιπες δύο βαθμολογικές κλίμακες οι απαντήσεις σχεδόν ισοκατανέμονται.

5.3.30 Τομείς επιχειρηματικότητας για υποστήριξη (ερώτηση Δ.8)

Με βάση τις απαντήσεις που περιλαμβάνονταν στο ερωτηματολόγιο οι ερωτώμενοι απάντησαν ότι μεγαλύτερες ανάγκες έχουν σχετικά με την διεύρυνση του πελατολογίου (51,1%), ακολουθούν οι ανάγκες διαφήμισης (40,4%), η γενικότερη ενημέρωση και πληροφόρηση (30,6%), η οικονομική διαχείριση (24,8%) και η τεχνική υποστήριξη (23%).

Όσον αφορά τις ελεύθερες απαντήσεις (Άλλο), υπήρξε μεγάλη ποικιλία απαντήσεων οι κυριότερες των οποίων είναι: οι ανάγκες για βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων, για βελτίωση των δημόσιων σχέσεων, οι εξαγωγές, η ηλεκτρονική υποδομή, η προστασία από τον αθέμιτο ανταγωνισμό, η συνεργασία με άλλες επιχειρήσεις κ.λπ.

5.3.31 Αξιολόγηση της επιχείρησης (θεματική Ε)

Η ερευνητική ομάδα, προβλέποντας ότι σε αυτού του είδους τις ερωτήσεις η ευρύτητα των απαντήσεων θα είναι μεγάλη και η κωδικοποίηση ιδιαίτερα δύσκολη, πρόσθεσε μια επιπλέον διευκρινιστική ερώτηση που αφορά την βαθμολόγηση από το 0 έως το 10 που δίνει ο κάθε ερωτώμενος στην επιχείρησή του.

Έτσι, στην πρώτη ερώτηση (Ε.1) που αφορά την οργάνωση της επιχείρησης, οι επιχειρηματίες βαθμολόγησαν με βαθμό μικρότερο ή ίσο του 4 (κάτω από την βάση) σε ποσοστό 4,5%, ενώ από 5 έως 7 απάντησε το 35,3%. Με 8 απάντησε ένα σημαντικό ποσοστό που έφτασε το 33% περίπου, ενώ το 27,3% απάντησε ότι βαθμολογεί την οργάνωση της επιχείρησής του με 9 ή 10. Βλέπουμε δηλαδή ότι οργανωτικά η μεγάλη πλειοψηφία πιστεύει ότι βρίσκεται σε μια ενδιάμεση κατάσταση, ούτε ιδιαίτερα άσχημη, αλλά ούτε και πολύ ικανοποιητική.

Το 10% των ερωτηθέντων θεωρούν ότι η οικονομική απόδοση των επιχειρήσεών τους (Ε.2) είναι πολύ χαμηλή (βαθμολογία ≤ 4), το 80,5% θεωρούν ικανοποιητική την οικονομική

απόδοσή τους και γι' αυτό την βαθμολογούν με 5-8, ενώ το μόλις 9% την θεωρούν πολύ ικανοποιητική (βαθμολογούν με 9 ή 10).

Τέλος, η αξιολόγηση της ενημέρωσης (Ε.3) που έχουν οι επιχειρηματίες είναι ακόμη πιο προβληματική. Το 42% πιστεύει ότι η ενημέρωσή του είναι σημαντικά μικρή (≤ 4). Το 48,9% των επιχειρήσεων αξιολογούν με 5-8 την ενημέρωσή τους και μόλις το 8,7% θεωρούν ότι ενημερώνονται πολύ ικανοποιητικά (απαντά 9 ή 10).

Οι επιχειρήσεις πιστεύουν ότι η επιχείρησή τους είναι ικανοποιητικά οργανωμένη (μ.ο. 7,6), ενώ η οικονομική τους απόδοση βαθμολογείται από τους ίδιους με χαμηλό βαθμό (μ.ο. 6,4) και ακόμη χαμηλότερο η ενημέρωση που έχουν (μ.ο. 4,7).

5.3.32 Επέκταση επιχείρησης-επενδύσεις (ερώτηση ΣΤ.1)

Στην ερώτηση αυτή απάντησε θετικά, ότι δηλαδή σχεδιάζει κάποιας μορφής επέκταση της επιχείρησης, το 45% των επιχειρήσεων. Το μεγαλύτερο ποσοστό σχεδιάζει αναβάθμιση του εξοπλισμού (21%), ενώ 20% σχεδιάζει επέκταση των βασικών υποδομών της επιχείρησης. Αξιόλογο είναι ότι το 17,5% των επιχειρήσεων σχεδιάζει διεύρυνση του αντικειμένου με νέες δραστηριότητες, ενώ μόλις το 12% περίπου σχεδιάζει και νέες προσλήψεις. Όσοι δεν επέλεξαν κάποια από τις έτοιμες απαντήσεις του ερωτηματολογίου, αναφέρθηκαν κυρίως σε μετεγκατάσταση της επιχείρησης και σε βελτίωση των εισαγωγών (εισροές).

5.3.33 Οικονομικό περιβάλλον περιοχής (ερώτηση ΣΤ.2)

Όσον αφορά την εκτίμηση για το οικονομικό περιβάλλον της περιοχής σε σχέση με τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, μόλις το 18% των ερωτηθέντων περίπου έχει θετική άποψη, γεγονός που είναι ενδεικτικό του κλίματος που υπάρχει σήμερα και σε τοπικό επίπεδο για το μέλλον των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

5.3.34 Προοπτικές του κλάδου (ερώτηση ΣΤ.3)

Οι προοπτικές οι οποίες καταγράφηκαν με ελεύθερο τρόπο κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων, κωδικοποιήθηκαν σε αρνητικές, ουδέτερες και θετικές. Η κατανομή των απαντήσεων σε αυτές τις τρεις ομάδες είναι σχεδόν ισομερής, ωστόσο κυριαρχούν με 36%

περίπου οι θετικές προοπτικές, ακολουθούν οι ουδέτερες με 33% ενώ οι αρνητικές συγκεντρώνουν το 31% των απαντήσεων⁶¹.

5.3.35 Προοπτικές επιχείρησης (ερώτηση ΣΤ.4)

Όσον αφορά την εκτίμηση των προοπτικών των ίδιων των επιχειρήσεών τους οι επιχειρηματίες πιστεύουν σε ποσοστό 47% ότι η επιχείρησή τους έχει θετικές προοπτικές, σε ποσοστό 38% ότι έχει ουδέτερες προοπτικές ενώ ένα 15% πιστεύει ότι οι προοπτικές είναι αρνητικές.

Σε σχέση με τις απαντήσεις τους στην προηγούμενη ερώτηση (προοπτικές κλάδου), το 58% τοποθετεί τις προοπτικές της επιχείρησής του σε συμφωνία με τις προοπτικές του κλάδου στον οποίο ανήκει (είτε είναι θετικές, είτε είναι ουδέτερες, είτε είναι αρνητικές). Το 31% των επιχειρηματιών πιστεύει ότι οι προοπτικές της επιχείρησής του είναι καλύτερες από αυτές του κλάδου, ενώ το 11% πιστεύει ότι οι προοπτικές της επιχείρησής του είναι χειρότερες από αυτές του κλάδου. Αν από το 58% των απόψεων που είναι σε συμφωνία αφαιρέσουμε αυτές που έτσι κι αλλιώς έχουν θετικές προοπτικές (σε κλάδο και επιχείρηση) και το προσθέσουμε σε αυτές που έχουν θετικές προοπτικές καλύτερες για την επιχείρηση απ' ό,τι στον κλάδο, τότε προκύπτει ότι 60% περίπου των ερωτηθέντων πιστεύει ότι οι προοπτικές είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές για την επιχείρησή του, χωρίς αναγκαστικά ο κλάδος τους να βρίσκεται σε ιδιαίτερα ευνοϊκή συγκυρία.

5.3.36. Μικρομεσαίες επιχειρήσεις και νέες θέσεις εργασίας (ερώτηση ΣΤ.5)

Στην ερώτηση αυτή απάντησε θετικά το 53,4% των ερωτώμενων. Ωστόσο, το ποσοστό διαφοροποιείται ανα περιοχή. Τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφονται στην περιοχή του Ζωγράφου και στον Βόλο (περίπου 65%). Χαμηλά ποσοστά εμφανίζουν στην Σύρο (41%).

Οι διακυμάνσεις αυτές δείχνουν ότι σε περιοχές όπου ο δευτερογενής και τριτογενής τομέας έχουν μια σχετική δυναμική, οι επιχειρηματίες πιστεύουν ότι οι ΜΜΕ μπορούν να δημιουργήσουν ένα πιο ευνοϊκό περιβάλλον για την απασχόληση στην περιοχή.

⁶¹ Τα στοιχεία αφορούν την προ κρίση περίοδο.

5.3.37 Επιχειρηματικές ιδέες – Ενίσχυση από φορείς (ερωτήσεις ΣΤ.6 – ΣΤ.7)

Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις αυτές (που ήταν ανοιχτές), έχουν μια ιδιαίτερα μεγάλη ποικιλία, η οποία μπορεί να αξιοποιηθεί ουσιαστικά από τοπικούς αναλυτές οι οποίοι γνωρίζουν λεπτομέρειες από τις περιοχές και μπορούν να αξιολογήσουν με ικανοποιητικό τρόπο τις απαντήσεις αυτές.

5.4 Μεθοδολογία διαμόρφωσης μορφών επιχειρηματικής φυσιγνωμίας βάσει της απασχόλησης

Η μεθοδολογία αποβλέπει, με την χρήση της βάσης δεδομένων που προέκυψε μετά την βασική κωδικοποίηση των απαντήσεων, σε μια στατιστική επεξεργασία με στόχο τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών των επιχειρήσεων που διαμορφώνονται με βάση τις προοπτικές τους για αύξηση της απασχόλησης με την χρήση κλασικών και προχωρημένων στατιστικών μεθόδων.

Βασικός στόχος αυτής της επεξεργασίας είναι ο προσδιορισμός της φυσιγνωμίας των επιχειρήσεων με βάση συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τους που προέρχονται από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου και τα οποία προσδιορίζουν εμμέσως την δυναμική της απασχόλησης στην επιχείρηση (προοπτικές επιχείρησης, κάλυψη των ειδικοτήτων, συνάφεια μεταξύ γνώσεων του ιδιοκτήτη και του αντικειμένου της επιχείρησης κ.λπ.).

α) Ερμηνεία των παραγοντικών αξόνων

Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η παραγοντική ανάλυση, έπρεπε να επιλεγθούν οι μεταβλητές εκείνες που εξηγούν όσο γίνεται σε μεγαλύτερο βαθμό την «συμπεριφορά» των επιχειρήσεων και την ενδεχόμενη ομαδοποίησή τους. Οι μεταβλητές αυτές έπρεπε να βασίζονται τόσο σε στοιχεία που αποδίδουν είτε άμεσα, είτε έμμεσα, ορισμένες τάσεις και επιχειρηματικές συμπεριφορές από την πλευρά των επιχειρήσεων.

Η επιλογή των αρχικών μεταβλητών αποτελεί το πρώτο βασικό στάδιο της ανάλυσης. Η επιλογή αυτή βασίζεται στα 2 ακόλουθα κριτήρια:

- Οι μεταβλητές που χρησιμοποιούμε είναι ποσοτικές, αλλά μπορούν να είναι ανόμοιες μεταξύ τους.
- Οι μεταβλητές πρέπει να αντανακλούν όλες τις κυρίαρχες διαστάσεις του φαινομένου που εξετάζουμε.

Οι παράγοντες / μεταβλητές που επιλέχθηκαν είναι οι εξής:

1. Ο **βαθμός συνάφειας (ΣΥΝ)** μεταξύ των γνώσεων ή εξειδικεύσεων του ιδιοκτήτη και του αντικειμένου της επιχείρησης. Η μεταβλητή αυτή περιγράφει εμμέσως τις δυνατότητες του ιδιοκτήτη να διαχειριστεί την επιχείρησή του με βάση τις ειδικές γνώσεις που έχει, αλλά και την ικανότητά του να αντιληφθεί και να υιοθετήσει νέες μεθόδους και τεχνικές παραγωγής. Η ύπαρξη μεγάλου βαθμού συνάφειας δημιουργεί προϋποθέσεις για καλύτερες προοπτικές στο απασχολούμενο δυναμικό της επιχείρησης.

2. Ο **βαθμός αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού (ΑΞΙΟΠ)**, όπου καταγράφεται η αξιολόγηση που κάνει ο ίδιος ο επιχειρηματίας, ποσοστιαία (%). Η μεγάλη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού σημαίνει ενδεχομένως ότι η επιχείρηση έχει έναν κύκλο εργασιών που συμβαδίζει με το μέγεθος και τις ικανότητες του εργατικού δυναμικού, ενώ η μικρή μπορεί να οφείλεται και στην φύση του αντικειμένου ή της παραγωγικής διαδικασίας της επιχείρησης (βαθμός χρήσης εξοπλισμού κ.λπ).

3. Η **διάκριση των επιχειρήσεων ανάλογα με το εάν έχουν ή όχι εργαζόμενους (ΑΠΑΣ)**, όπου φαίνεται μόνο αν μια επιχείρηση έχει εργατικό δυναμικό (εκτός από τον ιδιοκτήτη) ή απασχολεί μόνο τον ιδιοκτήτη, είναι δηλαδή ατομική επιχείρηση.

4. Ο **αριθμός των μόνιμων απασχολούμενων (ΑΡ.ΑΠΑΣ)**. Ο αριθμός των εργαζομένων της επιχείρησης αποτελεί μια βασική ένδειξη της δυναμικής της επιχείρησης ως προς την απασχόληση. Όσο ο αριθμός των εργαζομένων αυξάνεται, τόσο οι προοπτικές μιας επιχείρησης εκτιμώνται ως πιο θετικές.

5. Ο **βαθμός κάλυψης των ειδικοτήτων (ΕΙΔΙΚ)** που απαιτεί η καλή λειτουργία της επιχείρησης, από τους εργαζόμενους που διαθέτει (σε κλίμακα από το 0 έως το 10). Η μεταβλητή αυτή αποδίδει την ενδεχόμενη δυσκολία μιας επιχείρησης να βρει στην αγορά εργασίας το προσωπικό που πραγματικά είναι κατάλληλο με βάση τις ανάγκες της.

6. Η **τυχόν βοήθεια από μέλη της οικογένειας (ΟΙΚ)**, όπου φαίνεται αν η επιχείρηση αντλεί μέρος ή το σύνολο του εργατικού της δυναμικού (μόνιμα ή περιστασιακά) από μέλη της οικογένειας. Μια τέτοια δυνατότητα βελτιώνει την ευελιξία της επιχείρησης, αλλά συγχρόνως δείχνει ότι δεν υπάρχουν σημαντικές απαιτήσεις για εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, εκτός κι αν ο δείκτης συνάφειας (ΣΥΝ) είναι υψηλός.

7. Η αξιολόγηση της οικονομικής απόδοσης της επιχείρησης (ΑΠΟΔ) από τον ίδιο τον επιχειρηματία, όπου σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10 ο επιχειρηματίας βαθμολογεί την επιχείρησή του.

8. Η αξιολόγηση που έκανε ο ίδιος ο επιχειρηματίας για τις προοπτικές του κλάδου (ΠΡΟ.ΚΛ) του, στον οποίο ανήκει η επιχείρηση. Η μεταβλητή αυτή αποτελεί μια υποκειμενική εκτίμηση του επιχειρηματία για τις προοπτικές της επιχείρησής του, οι οποίες κωδικοποιήθηκαν και ποσοτικοποιήθηκαν από την ερευνητική ομάδα.

9. Η αξιολόγηση που έκανε ο ίδιος ο επιχειρηματίας για τις προοπτικές της επιχείρησής (ΠΡΟ.ΕΠ) του (η ποσοτικοποίηση έγινε από την ομάδα έρευνας). Ακολουθήθηκε αντίστοιχη διαδικασία με την προηγούμενη μεταβλητή. Όσο καλύτερες είναι οι προοπτικές της επιχείρησης, τόσο πιθανότερο είναι το ενδεχόμενο να αυξηθεί ο αριθμός των απασχολούμενων στο μέλλον.

10. Το ποσοστό των μόνιμων εργαζομένων της επιχείρησης με ηλικία από 18 έως 40 ετών (ΕΝΕΡ), παρουσιάζει ως ένα βαθμό την δυνατότητα για απασχόληση νέων.

11. Το ποσοστό των μόνιμων εργαζομένων της επιχείρησης που εργάζονται ως τεχνίτες ή και εργάτες στην επιχείρηση (δηλ. δεν περιλαμβάνονται τα διοικητικά στελέχη) (ΤΕΧΝ).

(β) Ομαδοποίηση μεταβλητών σε άξονες

Η εκτέλεση της παραγοντικής ανάλυσης κατένειμε τις αρχικές μεταβλητές σε πέντε κύριους άξονες, οι οποίοι, με βάση τον ακόλουθο πίνακα, ερμηνεύονται ως εξής:

◆ Ο πρώτος άξονας αντανακλά τα βασικά χαρακτηριστικά της απασχόλησης με την κυρίαρχη συμμετοχή των ακόλουθων μεταβλητών: αριθμός μόνιμων εργαζομένων (0,881), ποσοστό απασχολούμενων ηλικίας 18 – 40 ετών (0,845) καθώς και το ποσοστό του τεχνικού προσωπικού (0,716).

◆ Ο δεύτερος άξονας αντανακλά την υποκειμενική αξιολόγηση της θέσης της επιχείρησης τόσο με βάση την μέχρι τώρα οικονομική απόδοση όσο και με βάση τις μελλοντικές προοπτικές του κλάδου και της επιχείρησης.

◆ Ο τρίτος άξονας αντανακλά τις κλασικές ατομικές επιχειρήσεις χαμηλού επιπέδου εξειδίκευσης που βασίζονται στον οικογενειακό χαρακτήρα τους.

◊ Ο τέταρτος άξονας συσχετίζεται με το επίπεδο εξειδικεύσεων και αξιοποίησης του προσωπικού της επιχείρησης και του ίδιου του επιχειρηματία, ο οποίος δεν εμφανίζεται να έχει σημαντική σχέση με το αντικείμενο της επιχείρησης.

◊ Τέλος, ο πέμπτος άξονας αποδίδει την σχέση μεταξύ του μέγεθος του ανθρωπίνου δυναμικού και του βαθμού συνάφειας του επιχειρηματία.

Οι πέντε παραπάνω άξονες αντιστοιχούν στις νέες πέντε συνθετικές μεταβλητές με βάση τις οποίες είναι πλέον δυνατό να κατανέμονται οι επιχειρήσεις σε όσο το δυνατόν ομοιογενείς ομάδες.

(γ) Η ομαδοποίηση των επιχειρήσεων του δείγματος

Η δημιουργία ομάδων στο εσωτερικό του συνολικού δείγματος μάς δίνει την δυνατότητα να προσδιορίσουμε την συσχέτιση μεταξύ μεταβλητών, παραγόντων και χαρακτηριστικών των επιχειρήσεων τα οποία συνθέτουν σε κάθε ομάδα την φυσιογνωμία της.

Ο αρχικός προσδιορισμός των 5 αξόνων έτσι όπως αυτοί προσδιορίζονται από το βάρος της κάθε μεταβλητής στο εσωτερικό τους, ήταν ιδιαίτερα χρήσιμος στο να μπορέσουμε να πραγματοποιήσουμε την ταξινομική ανάλυση (cluster analysis) με βάση τις πέντε συνθετικές μεταβλητές. Η χρήση αυτής της μεθόδου ανάλυσης προσδιόρισε τελικά 8 ομάδες επιχειρήσεων οι οποίες κατανέμουν τις 268 επιχειρήσεις, όπως φαίνεται στον διπλανό πίνακα και αναλυτικότερα στον Πίνακα 5.28

Clusters	Αρ. επιχειρ.
Ομάδα Α	12
Ομάδα Β	48
Ομάδα Γ	68
Ομάδα Δ	37
Ομάδα Ε	27
Ομάδα ΣΤ	8
Ομάδα Ζ	14
Ομάδα Η	54
ΣΥΝΟΛΟ	268

◊ Ομάδα Α

Η ομάδα αυτή, που αποτελείται από 12 επιχειρήσεις (4,6% του δείγματος), χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη σημαντικού αριθμού μόνιμου προσωπικού. Οι επιχειρηματίες εκτιμούν ότι οι προοπτικές τόσο οι δικές τους όσο και του κλάδου στον οποίο ανήκουν είναι ιδιαίτερα θετικές, ενώ θεωρούν ότι η οικονομική απόδοση της επιχείρησής τους είναι ικανοποιητική. Ο

βαθμός συνάφειας είναι υψηλός, όπως και η κάλυψη των ειδικοτήτων της επιχείρησης από το υπάρχον προσωπικό, το οποίο είναι σχετικά νεαρής ηλικίας.

Ένας σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων είναι είτε ΑΕ είτε ΟΕ, ως προς την νομική τους μορφή και σύμφωνα με την έρευνα δεν χρησιμοποιούν οικογενειακή εργασία. Ως προς την διάρκεια λειτουργίας τους (με βάση το έτος ίδρυσης) κυριαρχούν τόσο αυτές που ιδρύθηκαν μετά το 2000, όσο και αυτές που ιδρύθηκαν πριν το 1981. Αντίστοιχη κατανομή εμφανίζεται και στις ηλικίες των ιδιοκτητών, όπου κυριαρχούν από τη μια όσοι έχουν ηλικία μεταξύ 30 και 39 ετών και από την άλλη όσοι έχουν ηλικία μεγαλύτερη των 50 ετών.

Η ομάδα αυτή έχει σημαντική εκπροσώπηση από τους κλάδους της **εκπαίδευσης** και της **παροχής υπηρεσιών** και συναντάται κυρίως στις περιοχές του **Ζωγράφου και του Βόλου**. Επισημαίνεται ότι οι περισσότερες επιχειρήσεις της ομάδας αυτής (6 στις 10) σχεδιάζουν την επέκταση της επιχείρησής τους.

◆ Ομάδα Β

Η ομάδα Β αποτελείται από 48 επιχειρήσεις (17,9% του δείγματος) και χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη επιχειρήσεων που έχουν μόνιμο προσωπικό, αλλά σε μικρότερο βαθμό από την προηγούμενη ομάδα. Πρόκειται για εργάτες και τεχνικό προσωπικό, αρκετά νεαρό, του οποίου η αξιοποίηση είναι ιδιαίτερα υψηλή, ενώ η κάλυψη των απαραίτητων ειδικοτήτων είναι επίσης υψηλή. Αντίθετα, οι επιχειρήσεις της ομάδας αυτής παρουσιάζουν χαμηλό βαθμό συνάφειας. Όσον αφορά τις ηλικίες των επιχειρηματιών, διαπιστώνεται μια μεγαλύτερη συγκέντρωση στις πιο μικρές ηλικίες (<49 ετών), ενώ όσον αφορά την διάρκεια λειτουργίας των επιχειρήσεων, δεν διαφοροποιείται από τον μέσο όρο του συνολικού δείγματος.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των επιχειρηματιών, τόσο η οικονομική απόδοση των επιχειρήσεων όσο και οι προοπτικές τους είναι αρκετά θετικές, οι δε προοπτικές του κλάδου στον οποίο ανήκουν δεν είναι το ίδιο θετικές.

Στην ομάδα αυτή δεν υστερεί σημαντικά κάποιος κλάδος, ως προς την κατανομή των κλάδων στο συνολικό δείγμα, ενώ κατά ελάχιστο κυριαρχεί ο κλάδος των **ξενοδοχείων – εστιατορίων**. Αντίστοιχη είναι και η κατανομή σε επίπεδο περιοχών, **με ελάχιστη υπεροχή της περιοχής του Ζωγράφου**.

Αρκετά υψηλό ποσοστό των επιχειρήσεων της παρούσας ομάδας αναπτύσσουν συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις διαφορετικού αντικειμένου.

◆ Ομάδα Γ

Η ομάδα αυτή που αποτελείται από 68 επιχειρήσεις (25,3% του δείγματος) χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη κυρίως ατομικών επιχειρήσεων, οι οποίες αξιοποιούν την βοήθεια-εργασία μελών της οικογένειας, παρουσιάζοντας έτσι ελάχιστο προσωπικό. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ιδιοκτητών, έχουν αρκετά υψηλή οικονομική απόδοση, ενώ παράλληλα οι προοπτικές (κλάδου και επιχείρησης) είναι σχετικά αισιόδοξες.

Όσον αφορά τις ηλικίες των επιχειρηματιών, σε γενικές γραμμές διαπιστώνονται μικρές διαφοροποιήσεις προς όφελος κυρίως των δύο ακραίων ηλικιακά ομάδων (<29 ετών και >= 60 ετών). Κυριαρχούν δε οι επιχειρήσεις που ιδρύθηκαν κατά την περίοδο 1992-99.

Οι επιχειρήσεις αυτής της ομάδας παρουσιάζουν ενδιάμεσο βαθμό συνάφειας. Στην ομάδα αυτή κυριαρχεί ο κλάδος του **λιανικού εμπορίου**, ενώ ως προς τις περιοχές παρουσιάζει **μικρή υπεροχή ο Βόλος**. Όσον αφορά τον γεωγραφικό προσανατολισμό των αγορών, παρατηρείται ότι οι επιχειρήσεις αυτής της ομάδας απευθύνονται στην τοπική αγορά.

◆ Ομάδα Δ

Η ομάδα Δ αποτελείται από 37 επιχειρήσεις (13,8% του δείγματος) οι οποίες χαρακτηρίζονται από σημαντικό βαθμό συνάφειας, γεγονός που ενισχύει την άποψη του ιδιοκτήτη ότι τόσο η επιχείρησή του, όσο και ο κλάδος στον οποίο αυτή ανήκει έχουν θετικές προοπτικές. Θετικές είναι επίσης και οι εκτιμήσεις τους όσον αφορά την οικονομική απόδοση της επιχείρησής τους.

Το επιχειρηματικό δυναμικό της ομάδας αυτής είναι σχετικά νεαρό (κυριαρχία της ηλικιακής ομάδας 30-39 ετών), ενώ ένας σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων ιδρύθηκε την περίοδο 1982-1991.

Πρόκειται για επιχειρήσεις που στο μεγαλύτερο ποσοστό τους διαθέτουν προσωπικό (ολιγάριθμο) το οποίο αξιοποιείται σημαντικά και καλύπτει ικανοποιητικά τις ειδικότητες που απαιτούνται, οι οποίες δεν σχετίζονται με θέσεις εργατών ή τεχνιτών.

Οι κλάδοι που εδώ κυριαρχούν είναι της **παροχής υπηρεσιών, της εκπαίδευσης και των κατασκευών, ενώ ως προς τις περιοχές δεν υπάρχει σημαντική εξειδίκευση.**

Αρκετά υψηλό ποσοστό των επιχειρήσεων της παρούσας ομάδας αναπτύσσουν συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις ομοίου αντικειμένου. Επισημαίνεται τέλος, ότι οι περισσότεροι επιχειρηματίες της ομάδας αυτής (6 στις 10) σχεδιάζουν την επέκταση της επιχείρησής τους.

◆ **Ομάδα Ε**

Η ομάδα αυτή συνίσταται από 27 επιχειρήσεις (10% του δείγματος). Οι επιχειρήσεις αυτές διαθέτουν προσωπικό, αλλά όχι πολυάριθμο (μ.ο. 1,7), το οποίο είναι αρκετά νεαρό και απασχολείται σε θέσεις εργατών ή τεχνιτών. Συγχρόνως εκτιμάται ότι το διαθέσιμο προσωπικό αξιοποιείται σημαντικά και καλύπτει τις ειδικότητες που απαιτούνται. Ως προς την νομική μορφή των επιχειρήσεων κυριαρχούν οι ΟΕ.

Όσον αφορά την ηλικία των επιχειρηματιών διαπιστώνεται μια συγκέντρωση στην ηλικιακή κατηγορία των 50-59 ετών, ενώ η διάρκεια λειτουργίας των επιχειρήσεων δεν παρουσιάζει κάποια διαφοροποίηση μεταξύ των κατηγοριοποιήσεων.

Ο βαθμός συνάφειας είναι σημαντικός, αλλά τόσο η οικονομική απόδοση, όσο και οι προοπτικές (κλάδων και επιχειρήσεων) σύμφωνα με την άποψη των ερωτώμενων δεν είναι καθόλου αισιόδοξες.

Στην ομάδα αυτή δεν υστερεί σημαντικά κάποιος κλάδος, ενώ ελάχιστα κυριαρχεί ο κλάδος **του αυτοκινήτου.**

◆ **Ομάδα ΣΤ**

Η ομάδα αυτή που αποτελείται από 8 επιχειρήσεις (3,1% του δείγματος) οι οποίες χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη προσωπικού αρκετά όμως περιορισμένου (μ.ο. 1,4), αλλά και την συνδρομή άλλων μελών των οικογενειών τους.

Το προσωπικό είναι νεαρής ηλικίας, απασχολείται κυρίως με την μορφή εργατών ή τεχνιτών, αλλά δεν καλύπτει ουσιαστικά τις απαιτούμενες ειδικότητες της επιχείρησης.

Οι επιχειρήσεις της ομάδας αυτής παρουσιάζουν σημαντικό βαθμό συνάφειας. Αν και η οικονομική απόδοση δεν είναι μεγάλη, οι προοπτικές της επιχείρησης είναι αρκετά αισιόδοξες. Στην ομάδα αυτή κυριαρχούν οι ατομικές επιχειρήσεις ως προς την νομική μορφή τους. Σημαντικός αριθμός αυτών των επιχειρήσεων αναπτύσσουν συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις τόσο ομοίου όσο και διαφορετικού αντικειμένου.

Όσον αφορά την ηλικία των επιχειρηματιών διαπιστώνεται ότι στην συγκεκριμένη ομάδα οι επιχειρηματίες είναι μικρότεροι των 49 ετών ενώ οι επιχειρήσεις στην συντριπτική τους πλειοψηφία ιδρύθηκαν μετά το 1992.

Κυριαρχεί ο κλάδος του ξύλου – μετάλλου και ακολουθεί ο κλάδος του αυτοκινήτου και ο κλάδος των τροφίμων. Ως προς τις περιοχές κυριαρχεί ο Βόλος. Όσον αφορά τον γεωγραφικό προσανατολισμό των αγορών, παρατηρείται ότι σημαντικό τμήμα των επιχειρήσεων αυτής της ομάδας απευθύνεται, εκτός από την τοπική, και στην εθνική αγορά.

Επισημαίνεται ότι στην παρούσα ομάδα επιχειρήσεων καταγράφεται μεγάλο ποσοστό επιχειρήσεων που σχεδιάζει κάποιας μορφής επέκταση.

◆ Ομάδα Z

Η ομάδα αυτή αποτελείται από 14 επιχειρήσεις (5,2% του δείγματος), οι οποίες δεν χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη σημαντικού προσωπικού, αλλά κυρίως από την συνεισφορά των μελών της οικογένειας. Ένας σημαντικός αριθμός μεταβλητών όπως ο βαθμός αξιοποίησης του προσωπικού, οι προοπτικές (κλάδου και επιχείρησης), η αξιολόγηση της οικονομικής απόδοσης, η ηλικιακή φυσιογνωμία του προσωπικού, ακόμη και η συνάφεια είναι αρκετά αρνητικές.

Αρκετά σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων της παρούσας ομάδας αναπτύσσουν συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις τόσο ομοίου όσο και διαφορετικού αντικειμένου.

Οι επιχειρηματίες της ομάδας αυτής κυριαρχούν στην ηλικιακή ομάδα 30-39 ετών ενώ δεν συναντούμε επιχειρηματίες άνω των 60 ετών. Σημαντικό τμήμα των επιχειρήσεων ιδρύθηκαν πριν το 1981.

Ως προς τους κλάδους κυριαρχεί ο κλάδος των **ξενοδοχείων – εστιατορίων**, ενώ ως προς τις περιοχές κυριαρχεί ο **Βόλος**. Τέλος, παρατηρείται ότι σημαντικό τμήμα των επιχειρήσεων αυτής της ομάδας απευθύνεται εκτός από την τοπική και στην εθνική αγορά.

◇ Ομάδα Η

Η ομάδα αυτή που αποτελείται από 54 επιχειρήσεις (20,1% του δείγματος) χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη ατομικών και μόνο επιχειρήσεων (ως προς το προσωπικό), οι οποίες δεν βλέπουν με αισιοδοξία το μέλλον τόσο το δικό τους όσο και του κλάδου τους. Αξίζει να επισημανθεί ότι αναλογικά ο βαθμός στήριξης από μέλη της οικογένειας είναι πολύ χαμηλός. Ο βαθμός συνάφειας των επιχειρήσεων είναι πολύ μικρός, όπως και η οικονομική απόδοσή τους.

Μεγάλο ποσοστό των επιχειρηματιών είναι ηλικίας άνω των 40 ετών. Ως προς το έτος ίδρυσης οι περισσότερες επιχειρήσεις ιδρύθηκαν πριν το 1991 και ιδιαίτερα πριν το 1981.

Όσον αφορά τον γεωγραφικό προσανατολισμό των αγορών, παρατηρείται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων αυτής της ομάδας απευθύνεται κυρίως στην τοπική αγορά. Ως προς τους κλάδους, οι επιχειρήσεις παρουσιάζουν σχετική εξειδίκευση **στο λιανικό εμπόριο**, ενώ ως προς τις περιοχές κυριαρχεί η περιοχή του **Ζωγράφου**.

Επισημαίνεται ότι στην ομάδα αυτή καταγράφεται η απροθυμία της πλειοψηφίας των επιχειρηματιών να πραγματοποιήσουν κάποιας μορφής επέκταση.

Πίνακας 5.28:

Ομαδοποίηση επιχειρήσεων δείγματος σε σχέση με τις μεταβλητές του ερωτηματολογίου

Μεταβλητές	Ομάδες επιχειρήσεων							
	12	48	68	37	27	8	14	54
	A	B	Γ	Δ	E	ΣΤ	Z	H
<i>Συνάφεια</i>	+	--	-	++	+	+	--	-
<i>Αξιοποίηση Ανθρώπινου Δυναμικού</i>	-	+	+	+	+	~	-	-
<i>Απασχόληση Προσωπικού</i>	+	+	-	~	+	+	~	-
<i>Αριθμός Μόνιμων Εργαζομένων</i>	++	+	--	+	+	+	-	--
<i>Ειδικότητες</i>	+	+	~	+	+	-	~	~
<i>Οικογενειακή Εργασία</i>	-	+	+	-	-	+	+	~
<i>Οικονομική Απόδοση</i>	+	+	+	+	-	-	-	-
<i>Προοπτικές Κλάδου</i>	++	+	+	++	--	+	--	--
<i>Προοπτικές Επιχείρησης</i>	++	++	+	++	-	+	-	--
<i>Ενεργοί Απασχολούμενοι</i>	+	++	--	~	++	+	-	--
<i>Τεχνίτες-Εργάτες</i>	-	++	--	-	++	++	-	--
<i>Κλάδοι Δραστηριότητας</i>	Εκπαίδευση / Παροχή Υπηρεσιών	Ξενοδοχεία-Εστιατόρια / Εμπόριο	Εμπόριο	Κατασκευές / Εκπαίδευση / Παροχή υπηρεσιών		Ξύλο-Μέταλλο / Τροφίμων	Ξενοδοχείων/ Εστιατόρια	Λιανικό Εμπόριο
<i>Ηλικία Επιχειρηματία</i>	-	-	-	~	-	++	+	-
<i>Διάρκεια λειτουργίας επιχείρησης</i>	Νέες (+)	Παλαιές (~)	1990-96 (~)	Παλαιές (~)	Σχετικά Παλαιές	Νέες (++)	Παλαιές (-)	Παλαιές (-)
<i>Νομική Μορφή Επιχείρησης</i>	ΑΕ		Ατομικές		ΟΕ	Ατομικές		Ατομικές
<i>Αγορά</i>						Εθνική	Τοπική - μικρή Εθνική	Τοπική

(δ) Συσχέτιση αξόνων με τις ομάδες επιχειρήσεων

Η σχέση των 8 ομάδων με τους 5 άξονες που τελικά χρησιμοποιήθηκαν για τον προσδιορισμό τους, εμφανίζεται στον επόμενο Πίνακα 5.29 , ο οποίος αποτυπώνει το ειδικό βάρος και την μορφή της επίδρασης (θετική ή αρνητική) που είχε η κάθε συνθετική μεταβλητή στην κάθε ομάδα.

Πίνακας 5.29:

Βαθμολόγηση Ομάδων επιχειρήσεων ανά άξονα κριτηρίων

	ΟΜ Α	ΟΜ Β	ΟΜ Γ	ΟΜ Δ	ΟΜ Ε	ΟΜ ΣΤ	ΟΜ Ζ	ΟΜ Η
ΑΞ 1	0,698	1,095	-0,653	0,519	0,756	0,614	-0,524	-1,108
ΑΞ 2	0,056	0,055	0,916	0,757	-1,059	0,553	-1,459	-0,527
ΑΞ 3	-0,352	0,508	0,435	-1,013	-0,615	2,256	0,778	-0,418
ΑΞ 4	-1,516	0,807	0,137	-0,583	0,345	-1,721	-1,449	0,409
ΑΞ 5	-1,143	-0,090	-0,225	0,474	0,922	1,677	-0,896	0,125

Διαπιστώνεται ότι ο πρώτος άξονας (ο οποίος επηρεάζεται θετικά από μεταβλητές που σχετίζονται με την υψηλή απασχόληση) συμμετέχει με θετικό τρόπο στην διαμόρφωση της Β΄ ομάδας και με αρνητικό τρόπο στη διαμόρφωση της Η΄ ομάδας. Ο δεύτερος άξονας (ο οποίος επηρεάζεται θετικά από μεταβλητές που σχετίζονται με τις αισιόδοξες εκτιμήσεις των επιχειρηματιών για το μέλλον) επηρεάζει αρνητικά τις ομάδες Ε΄ και Ζ΄. Ο τρίτος άξονας (ο οποίος επηρεάζεται θετικά από την στήριξη των μελών της οικογένειας, αλλά αρνητικά από τον βαθμό συνάφειας και την κάλυψη των ειδικοτήτων της επιχείρησης) επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ομάδα ΣΤ΄, αλλά αρνητικά την ομάδα Δ΄. Ο τέταρτος άξονας (που επηρεάζεται θετικά από την συνεισφορά του εργατικού δυναμικού της επιχείρησης, αλλά αρνητικά από τον βαθμό συνάφειας) επηρεάζει αρνητικά τις ομάδες Α΄, ΣΤ΄ και Ζ΄. Τέλος, ο πέμπτος άξονας (που επηρεάζεται θετικά από το μέγεθος του εργατικού δυναμικού και τον βαθμό συνάφειας) επηρεάζει θετικά την ομάδα ΣΤ΄ και αρνητικά την ομάδα Α΄.

Προκύπτει, τελικά, ότι η σχέση των 8 ομάδων με τους 5 άξονες μεταβλητών είναι πολλαπλή. Μια ομάδα μπορεί να επηρεάζεται από έναν ή περισσότερους άξονες, όπως αντίστοιχα ένας άξονας επηρεάζει μία ή περισσότερες ομάδες επιχειρήσεων και μάλιστα άλλες φορές θετικά και άλλες αρνητικά.

(ε) αξιολόγηση συσχετισμού αξόνων με ομάδες επιχειρήσεων

Η ανάλυση της φυσιογνωμίας των ομάδων σε συνδυασμό με την σημασία των αξόνων που επηρέασαν την διαμόρφωσή τους επιτρέπει την αξιολόγηση των ομάδων αυτών. Η αξιολόγηση βασίζεται στους δύο σημαντικότερους άξονες (πρώτος και δεύτερος), οι οποίοι

εκφράζουν ο μιν πρώτος τα *επίπεδα απασχόλησης*, ο δε δεύτερος τις *προοπτικές των επιχειρήσεων*.

Παρατηρείται ότι ο διαχωρισμός του δείγματος σε ομάδες ανέδειξε μια πολυεπίπεδη πραγματικότητα που διαφοροποιεί τις επιχειρήσεις, διαμορφώνοντας ιδιαίτερα σύνθετες επιχειρηματικές φυσιγνωμίες. Άλλες φορές είναι σημαντικός παράγοντας το μέγεθος της απασχόλησης, άλλες ο βαθμός συνάφειας, άλλες οι προοπτικές και άλλες η φυσιγνωμία του εργατικού δυναμικού. Ωστόσο, όταν οι παραπάνω παράγοντες συγκριθούν με τους κλάδους οι οποίοι χαρακτηρίζουν την κάθε ομάδα (παραδοσιακοί, σύγχρονοι, ουδέτεροι), τότε διαφαίνεται ότι υπάρχει διαφορετικό «επίπεδο διαφοροποίησης» για κάθε ομάδα.

Η τοποθέτηση των ομάδων που ανέδειξε η ανάλυση ομαδοποίησης (cluster analysis) στους άξονες, *επίπεδα απασχόλησης* και *προοπτικές των επιχειρήσεων*, απεικονίζεται στο παρακάτω διάγραμμα. Φαίνεται ότι υπάρχει συγκέντρωση ορισμένων ομάδων, δημιουργώντας έτσι τέσσερις επιμέρους περιοχές.

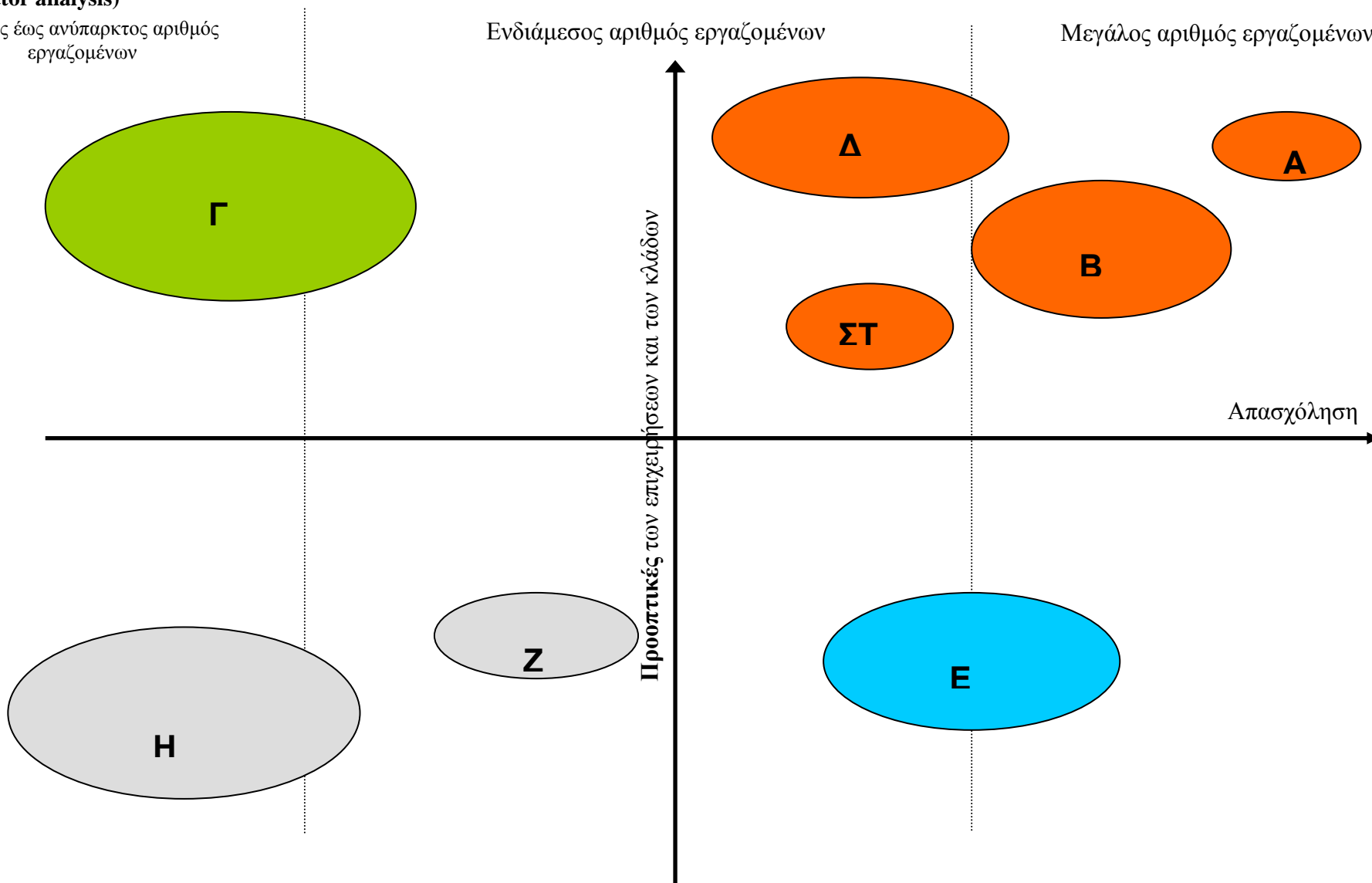
Διάγραμμα 5.4: Απεικόνιση των επιχειρηματικών ομάδων (cluster) στο σύστημα των δύο κυρίαρχων αξόνων της παραγοντικής ανάλυσης

(factor analysis)

Μικρός έως ανύπαρκτος αριθμός εργαζομένων

Ενδιάμεσος αριθμός εργαζομένων

Μεγάλος αριθμός εργαζομένων

Από το παραπάνω διάγραμμα προκύπτουν τα εξής:

- στην πρώτη περιοχή συγκεντρώνονται οι ομάδες Α, Β, Δ και ΣΤ, οι οποίες χαρακτηρίζονται από υψηλή σχετικά απασχόληση και πολύ καλές προοπτικές, αθροίζοντας το 39,4% του συνολικού δείγματος. Σε όλες τις ομάδες διαπιστώνεται η πρόθεση για πραγματοποίηση επενδύσεων. Οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομάδων έγκεινται στο ότι:
 - ο η ομάδα Β έχει μικρή συνάφεια σε αντίθεση με την Δ που παρουσιάζει πολύ μεγάλη συνάφεια,
 - ο η ομάδα ΣΤ παρουσιάζει μικρή κάλυψη των ειδικοτήτων και μέτρια οικονομική απόδοση, ενδεχομένως επειδή ανήκει σε μικρές επιχειρήσεις παραδοσιακών βιοτεχνικών κλάδων (ξύλο – έπιπλο, τρόφιμα). Ωστόσο, παρουσιάζει υψηλό βαθμό πραγματοποίησης συνεργασιών, ενώ πρόκειται για ένα ιδιαίτερα νεαρό επιχειρηματικό δυναμικό.
- στην δεύτερη περιοχή εμφανίζεται μόνο η ομάδα Ε, η οποία, αν και διατηρεί υψηλά σχετικά επίπεδα απασχόλησης, δεν εμφανίζει ιδιαίτερα ενθαρρυντικές προοπτικές για το μέλλον. Το γεγονός αυτό διακυβεύει το μέλλον του προσωπικού που σήμερα απασχολείται στις επιχειρήσεις αυτές, οι οποίες ανήκουν σε όλους σχεδόν τους κλάδους και σε όλες τις περιοχές. Πρόκειται για παλιές επιχειρήσεις που διαχειρίζονται από σχετικά ηλικιωμένους επιχειρηματίες, οι οποίοι δεν αναπτύσσουν σε μεγάλο βαθμό συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις. Επομένως, το επίπεδο επιχειρηματικότητας είναι σχετικά προβληματικό.
- στην τρίτη περιοχή εμφανίζεται μόνο η ομάδα Γ, η οποία περιλαμβάνει ατομικές κατά βάση επιχειρήσεις, αλλά με πολύ καλές προοπτικές. Το ενδιαφέρον της ομάδας αυτής εστιάζεται στις δυνατότητες που έχουν οι επιχειρήσεις αυτές για περαιτέρω ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους (και ενδεχομένως και αύξηση της απασχόλησης). Παράλληλα όμως, αναδεικνύεται ένα πεδίο ανάπτυξης νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών από ένα μέρος του εργατικού δυναμικού που σήμερα αντιμετωπίζει κοινωνικό και επαγγελματικό αποκλεισμό.
- στην τέταρτη περιοχή συγκεντρώνονται οι ομάδες Ζ και Η, όπου περιλαμβάνονται επιχειρήσεις με σχετικά μικρή απασχόληση (και αρκετές ατομικές), με αρνητικές μελλοντικές προοπτικές. Οι ομάδες αυτές συγκεντρώνουν το 25,3% του δείγματος, ποσοστό αρκετά σημαντικό. Οι όποιες διαφοροποιήσεις σχετίζονται:
 - ο με τους διαφορετικούς κλάδους που περιλαμβάνονται σε κάθε ομάδα (Εστιατόρια στην Ζ, λιανικό εμπόριο στην Η),

- με το γεγονός ότι στην ομάδα Η συναντούμε μεγαλύτερες ηλικίες,
- με το ότι στην ομάδα Ζ υπάρχει η πρόθεση για πραγματοποίηση επενδύσεων.

5.4.1 Συμπεράσματα

Όπως προέκυψε από την ανάλυση, οι εξελίξεις των επαγγελμάτων εμφανίζονται σε δύο βασικά επίπεδα. Από τη μια έχουμε τα επαγγέλματα που προϋπήρχαν, αλλά εμφανίζουν διάφορους μετασχηματισμούς στα απαραίτητα προσόντα που τα συνθέτουν (τυπικά προσόντα και δεξιότητες) και από την άλλη έχουμε τα νέα επαγγέλματα, που δημιουργούνται είτε λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων, είτε λόγω διαφόρων κοινωνικών ζητημάτων (οικονομικά προβλήματα, κοινωνικές πιέσεις κ.λπ.) που τα τελευταία χρόνια συνεχώς εντείνονται. Παράλληλα, κάποια επαγγέλματα είτε φθίνουν και οδεύουν προς εξαφάνιση, είτε αντιμετωπίζουν τον κορεσμό, περιορίζοντας έτσι την ελκυστικότητα για τους νέους.

Ωστόσο, οι περιγραφές αυτές αφορούν την εξέλιξη των επαγγελμάτων κυρίως σε εθνική κλίμακα. Η ανάλυση σε κλίμακες κατώτερες της εθνικής και ιδιαίτερα στην τοπική κλίμακα, δείχνει ότι οι προοπτικές δεν είναι ανάλογες, εξαιτίας κυρίως των γεωγραφικών ανισοτήτων. Ένα επάγγελμα που σε εθνική κλίμακα μπορεί να εμφανίζεται ως κορεσμένο και με χαμηλές προοπτικές, είναι πολύ πιθανό σε μια συγκεκριμένη περιοχή να παρουσιάζει σημαντική έλλειψη και επομένως υψηλή ζήτηση. Έτσι, όπως ένα επάγγελμα που ενώ υπάρχει στο εξωτερικό, όταν έρχεται στην Ελλάδα το θεωρούμε νέο, αντίστοιχα και ένα επάγγελμα που υπάρχει στην Ελλάδα, όταν πρωτοεμφανίζεται σε ένα τοπικό παραγωγικό σύστημα είναι στην πραγματικότητα ένα νέο επάγγελμα. Επομένως, με βάση τους στόχους της παρούσας ανάλυσης οφείλουμε να επισημάνουμε ότι ο χαρακτηρισμός «νέο» αναφέρεται στην ιδιότητα αυτή των επαγγελμάτων σε επίπεδο τοπικών παραγωγικών συστημάτων.

Επιμέρους συμπεράσματα

Οργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων: Από την διαδικασία εφαρμογής του μεθοδολογικού εργαλείου προέκυψε ότι ένα από τα «αιτήματα» των τοπικών δρώντων, αφορούν τις διαδικασίες που ακολουθούνται για την επιλογή και την οργάνωση των επιμορφωτικών σεμιναρίων. Έτσι, οι επιχειρηματίες ζητούν να υπάρχει:

1. συμμετοχή τους στην επιλογή των θεμάτων, όπου να υπάρχει στενότερη σχέση με τις πραγματικές ανάγκες,
2. δυνατότητα διεξαγωγής των σεμιναρίων χωρίς χρονικές καθυστερήσεις,
3. ευελιξία στην διάρκεια των σεμιναρίων.

Σαν συνέπεια των παραπάνω, είναι οι τοπικοί επαγγελματίες που έχουν, σε κάποιο βαθμό, μια αρνητική γνώμη για τα επιμορφωτικά σεμινάρια, αλλά και γενικότερα για τα προγράμματα υποστήριξης των επιχειρήσεων όπως διεξάγονται, παρότι τα θεωρούν χρήσιμα για την επιχειρηματική εξέλιξη.

Βασικές Δεξιότητες

Ένα από τα συμπεράσματα στα οποία συμφωνούν όλες οι διαδικασίες που εφαρμόστηκαν στο πλαίσιο του μεθοδολογικού εργαλείου που διαμόρφωσε η ερευνητική ομάδα, είναι ότι η γνώση χειρισμού ηλεκτρονικών υπολογιστών και η γνώση μιας τουλάχιστον ξένης γλώσσας (κυρίως αγγλικά) αποτελούν βασικά εφόδια σήμερα για την εξεύρεση εργασίας. Με βάση τις επεξεργασίες των πρωτογενών ερευνών (επιτόπιες έρευνες και μικρές αγγελίες) προκύπτει ότι τα δύο αυτά προσόντα δεν ζητούνται απαραίτητα στο πεδίο των τυπικών προσόντων (αποδεδειγμένη γνώση, πιστοποίηση κ.λπ.), αλλά τείνουν να αποκτούν μια σημασία σε επίπεδο εξειδικευμένων δεξιοτήτων, όπως στο παρελθόν θεωρούνταν η γνώση τυφλού συστήματος (γραφομηχανή) κ.λπ.

Εξέλιξη επαγγελματών μέσα από την εξέλιξη των δεξιοτήτων

Ένα από τα στοιχεία που ανέδειξε η τοπική έρευνα σχετίζεται με την εξέλιξη ορισμένων δεξιοτήτων, οι οποίες προκαλούν μεταβολές στο επίπεδο των προσόντων που χρειάζονται πλέον ορισμένα επαγγέλματα. Έτσι, για παράδειγμα, διαπιστώθηκε από την έρευνα ότι το επάγγελμα του καθηγητή ξένων γλωσσών, αντιμετωπίζοντας υψηλό ανταγωνισμό, βρίσκεται εδώ και μερικά χρόνια σε μια φάση ενίσχυσης των προσόντων του.

➤ Όσον αφορά τα τυπικά προσόντα, είναι όλο και πιο δύσκολο να βρει κάποιος δουλειά έχοντας μόνο το πτυχίο επιπέδου Proficiency (με την επάρκεια), αλλά απαιτείται σχεδόν πτυχίο από πανεπιστήμιο,

➤ Όσον αφορά τα άτυπα προσόντα (δεξιότητες), στοιχεία όπως η εμφάνιση, η ικανότητα καλής επικοινωνίας, η καλή συμπεριφορά, καθορίζουν σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι στο παρελθόν τις επαγγελματικές προοπτικές ενός εργαζόμενου.

Επιχειρώντας μια σύγκριση των αποτελεσμάτων της έρευνας πεδίου ως προς την δυναμική κλάδων επιχειρήσεων και ως προς την ζήτηση της απασχόλησης με τα στοιχεία για την περίοδο 2014-2017⁶² προκύπτουν τα εξής ευρήματα:

A. Στην Περιφέρεια Θεσσαλίας:

Την πλέον αυξητική τάση μεταξύ 2014 -2017 στην απασχόληση παρουσιάζουν οι **υπηρεσίες εστίασης** με συνεχώς αυξανόμενο ισοζύγιο προσλήψεων –απολύσεων. Το

⁶²Ετήσια Έκθεση του 2018 του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού

λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών είναι ο αμέσως επόμενος κλάδος. Ο τρίτος σημαντικός κλάδος βάσει των νέων θέσεων είναι η **βιομηχανία τροφίμων**, ο οποίος καταλαμβάνει την τρίτη θέση για τα έτη 2014-2016, ενώ το 2017 βρίσκεται στην τέταρτη θέση. Τέλος, το **χονδρικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών**, καταλαμβάνει την τρίτη θέση το 2017 ενώ μέχρι τότε εμφανίζει σταδιακή ανοδική πορεία.

Ο Δήμος Βόλου κατατάσσεται πρώτος το 2015 και γενικά παρουσιάζει ανοδική πορεία νέων θέσεων εκτός του 2016, όπου σημειώνει μείωση.

Β. Στην Περιφέρεια Αττικής:

Εξετάζοντας τις νέες θέσεις εργασίας ανά κλάδο για την Περιφέρεια Αττικής, παρατηρείται ότι οι **δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης** διαθέτουν τις περισσότερες από το 2014 έως το 2017. Ο κλάδος **λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών** είναι ο αμέσως επόμενος κλάδος βάσει των νέων θέσεων από το 2014-2017. Ο τρίτος κατά σειρά κλάδος βάσει των νέων θέσεων είναι το **χονδρικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών**.

Αρνητική είναι η επίδοση του Δήμου Ζωγράφου στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Γ. Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

Εξετάζοντας την εκροή των νέων θέσεων εργασίας ανά κλάδο, για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου παρατηρείται ότι ο κλάδος **δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης** διαθέτει τις περισσότερες νέες θέσεις εργασίας από το 2014 έως και το 2017. Ακολουθεί ο κλάδος **λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών** για το σύνολο των ετών. Στην τρίτη θέση το 2014 και 2017 βρίσκεται ο κλάδος **Εκπαίδευση**, το 2015 ο κλάδος **καταλύματα** και το 2016 ο κλάδος **χονδρικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών**.

Εστιάζοντας στην ροή απασχόλησης 2014-2017 παρατηρείται ότι την θετικότερη μεταβολή των νέων θέσεων εργασίας καταγράφει ο Δήμος **Θήρας**, ενώ ακολουθείται από τους Δήμους **Νάξου και Μικρών Κυκλάδων και Μήλου**. Η αρνητικότερη ροή απασχόλησης την ίδια περίοδο εμφανίζεται στους Δήμους **Κω και Πάρου**.

Προκύπτει άρα σωστή εκτίμηση για την δυναμική της Ομάδας Β : Ξενοδοχεία και Εστιατόρια και για την Ομάδα Δ, στον κλάδο της εκπαίδευσης για την περιοχή του Ν Αιγαίου.

Τοπικό σχέδιο δράσης για την απασχόληση – Εφαρμογή και προοπτικές

6.1 Τα χαρακτηριστικά της περιοχής παρέμβασης

Η εφαρμογή του ΤΣΔ για την απασχόληση του Δήμου Βόλου βασίστηκε στα συμπεράσματα έρευνας πεδίου όπως αυτή παρουσιάστηκε στο Κεφάλαιο 5. Η επιλογή της εφαρμογής του ΤΣΔΑ στον Βόλο ήταν αποτέλεσμα της πληρέστερης εικόνας που προέκυψε από την επεξεργασία των ερωτημάτων στις ομάδες επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έρευνας πεδίου, ο Βόλος περιλαμβάνει το σύνολο των κλάδων των επιχειρήσεων που παρουσίασαν προοπτικές επέκτασης και δυναμικής αύξησης της ζήτησης απασχόλησης (Διάγραμμα 5.4 Κεφ. 5).

Ο Βόλος αποτελεί πόλη δημιουργία του εμπορικού κεφαλαίου και συγκροτήθηκε ως ένα κοσμοπολίτικο κέντρο της ελληνικής περιφέρειας στενά συνδεδεμένος με τον παροικιακό ελληνισμό της Μέσης Ανατολής και ιδιαίτερα με την διασπορά της Αιγύπτου. Το λιμάνι του Βόλου, που η κατασκευή του ξεκίνησε το 1892, έφτασε στα 1919 να είναι το πρώτο σε εξαγωγές καπνού, καλύπτοντας το 30% των συνολικών εξαγωγών της χώρας. Ο εξωστρεφής χαρακτήρας δημιούργησε τις κατάλληλες υποδομές για τον μετασχηματισμό της σε βιομηχανική πόλη ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με κυριότερους κλάδους τα τρόφιμα, το μέταλλο, τον καπνό, την υφαντουργία και την βυρσοδεψία, γεγονός που μαρτυρείται από την ίδρυση εκεί του πρώτου Εργατικού Κέντρου της χώρας ήδη από τα 1908. Η σιδηροβιομηχανίες του Σταματόπουλου (1883) και των Γκλαβάνη & Καζάζη (1895), που μετεξελίσσονται στα 1924 σε βιομηχανία αγροτικών μηχανημάτων, η καπνοβιομηχανία Ματσάγκου με την πρώτη σιγαροποιητική μηχανή (1890), οι αλευρόμυλοι του Ηπειρώτη Λούλη (1914), το πρώτο εργοστάσιο μάλλινων υφασμάτων του Γεώργιου Παπαγεωργίου (1905) και το υφαντουργείο «Λεβιάθαν» των Ζαχαρία Μαρτζούκου και Ζαχαρία Λεβύ (1908), η τσιμεντοβιομηχανία ΟΛΥΜΠΟΣ (1924), το μεταξουργείο του Μικρασιάτη Ετμεκτζόγλου (1924), το οποίο καθίσταται το πρώτο ατμοκίνητο εργοστάσιο με πρώτη ύλη

το κουκούλι, το πλινθοκεραμοποιείο «Τσαλαπάτα» (1924) κ.ά αποτελούν μερικά μόνο παραδείγματα της μεγάλης βιομηχανικής ανάπτυξης της περιοχής ήδη από το τέλος του 19^{ου} αιώνα.⁶³

Την ίδια περίοδο ο Βόλος αποτελεί ένα σημαντικό εκπαιδευτικό και πολιτιστικό κέντρο με δημοτικό θέατρο ήδη από τα 1896, ανώτερο δημοτικό παρθεναγωγείο υπό τον παιδαγωγό πρωτοπόρο Αλέξανδρο Δελμούζο και με έντονη παρουσία της εβραϊκής κοινότητας και της καθολικής εκκλησίας. Η αντιπαράθεση του ντόπιου πληθυσμού με τους Μικρασιάτες πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή μετά το '22 πήρε εμφανείς διαστάσεις το 1947 όταν ο προσφυγικός συνοικισμός της Νέας Ιωνίας αναβαθμίζεται σε δήμο, αποτελώντας αναγωνιστικό παράγοντα στην ανάπτυξη της πόλης του Βόλου μετά τις οδυνηρές συνέπειες της κρίσης του 1929 και την σκληρή δοκιμασία της ιταλικής και γερμανικής κατοχής. Η άρχουσα τάξη, εμπορική και βιομηχανική, ασκεί την επιρροή της μέσα από τον θεσμό της τοπικής αυτοδιοίκησης στα μεταπολεμικά χρόνια, ευρισκόμενη πολλές φορές σε σύγκρουση με το αθηναϊκό Κράτος.

Η λειτουργία της βιομηχανικής ζώνης από το 1969 δίνει μια νέα ώθηση στην βιομηχανική παραγωγή της πόλης, η οποία διαγράφει την καθοδική της πορεία από την δεκαετία του '80, περίοδος που σηματοδοτεί την σταδιακή «παρασιτοποίηση» της χώρας έναντι της Δύσης, που ολοκληρώθηκε με την οικονομική κρίση, τα μνημόνια και την επιτήρηση της τελευταίας δεκαετίας. Οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ως ποσοστό επί της ακαθάριστης εθνικής δαπάνης έπεσαν στο 16,3% την περίοδο 1981-85, από 22,1% την περίοδο 1964-1974. Η παράλληλη μείωση του βαθμού καθετοποίησης των βιομηχανικών και κλαδικών συστημάτων οδήγησε στην αύξηση της εισαγωγής ενδιάμεσων εισροών και άρα στην διεύρυνση του δανεισμού. Η αδυναμία της ελληνικής οικονομίας εκείνη την περίοδο να παρακολουθήσει τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό των χωρών της Δύσης οδήγησε στην αποβιομηχάνιση, η οποία επιτάχθηκε με την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και με τον εντεινόμενο ανταγωνισμό (Σακελλαρόπουλος, 2005).

Εξαίρεση αποτέλεσε η διατήρηση μερικών σημαντικών βιομηχανικών μονάδων, όπως το εργοστάσιο «Όλυμπος» της ΑΓΕΤ Ηρακλής, της ΜΕΤΚΑ, της Χαλυβουργίας Ελλάδας (πρώην Χαλυβουργία Θεσσαλίας), το εργοστάσιο ρητίνης ΡΕΤ της VPI, η Coca-Cola 3E, το εμφιαλωτήριο της ΕΨΑ, τα απορρυπαντικά ΕΥΡΗΚΑ, το εργοστάσιο επισκευών και συντήρησης του ΟΣΕ, ο Όμιλος Θεοχαράκη (ΤΕΟΚΑΡ), τα μπισκότα ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, ο χαλβάς Παπαγιανόπουλου κ.λπ.

Ο Βόλος αποτελεί μια πόλη με κεντροβαρή θέση στον εθνικό χώρο, συνδυάζοντας σήμερα έναν αγροτικό τομέα με δυνατότητες ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή, υποδομές του

⁶³ «Η βιομηχανία του Βόλου, το χτες και το σήμερα», Ειδική έκδοση εφ. ΜΑΓΝΗΣΙΑ, 2015

βιομηχανικού-κατασκευαστικού τομέα, έναν αναπτυσσόμενο ναυτιλιακό τομέα με επίκεντρο το λιμάνι της πόλης, έναν ανερχόμενο τομέα υπηρεσιών και τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή του Πηλίου ενώ τέλος διαθέτει μια σημαντική εκπαιδευτική και πολιτιστική παράδοση δυνητικά εκφραζόμενη σήμερα από το Παν/μία Θεσσαλίας -που ιδρύθηκε στα 1984- και άλλους εκπαιδευτικούς και πολιτιστικούς φορείς της πόλης. Επίσης βρίσκεται πιο κοντά σ' ένα μοντέλο ενδογενούς ανάπτυξης δεδομένων των σχετικών πλεονασμάτων του εμπορικού ισοζυγίου του.⁶⁴

Τα δεδομένα αυτά καθιστούν τον Βόλο το ιδανικότερο πεδίο εφαρμογής του ΤΣΔΑ και εξαγωγής των πλέον αντιπροσωπευτικών συμπερασμάτων με αναγωγή στο εθνικό επίπεδο.

Η περιοχή εφαρμογής του ΤΣΔΑ περιλαμβάνει τον Δήμο Βόλου

1. Πληθυσμιακά στοιχεία:

Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, ο πληθυσμός του Δήμου ανερχόταν στις 82.439 άτομα σημειώνοντας αύξηση 6,36% από τα αντίστοιχα πληθυσμιακά μεγέθη του 2000. Να σημειωθεί ότι ο πληθυσμός αυτός το 2007 ανήλθε στα 87.302 άτομα και υπολογίζεται ότι το 2021 θα ανέλθει στα 101.980 άτομα⁶⁵

ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Πίνακας 6.1 Απογραφές πληθυσμού 1991, 2001

Περιοχή	Πραγματικός Πληθυσμός 1991	Πραγματικός Πληθυσμός 2001	Ποσοστό μεταβολής 1991-2001
Δήμος Βόλου	77.192	82.439	+ 6,36%

Πηγή: ΕΣΥΕ 2011

Η ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού στον Δήμο Βόλου είχε την εξής διακύμανση την δεκαετία 2001-2011:

⁶⁴ Το εμπορικό ισοζύγιο του Βόλου πέρασε από μια έντονη ελλειμματική φάση μέχρι το 2008 σε σχετικά πλεονάσματα που βαίνουν αυξητικά από το 2010 και μετά, λόγω της πτώσης των εισαγωγών. Το εμπορικό πλεόνασμα το 2013 έφτανε στα 300 εκατ. € με αύξηση των εξαγωγών ιδιαίτερα προς την περιοχή της Μέσης Ανατολής (Πηγή: Η Βιομηχανία του Βόλου το χτες και το σήμερα, Εφ. Μαγνησία)

⁶⁵ Μελέτη αναθεώρησης επέκτασης του πολεοδομικού συγκροτήματος Βόλου, Δήμος Βόλου

Πίνακας 6.2: Απογραφές πληθυσμού 2001-2011

Ηλικιακές Ομάδες	2001		2011	
	Άρρενες	Θήλειες	Άρρενες	Θήλειες
0-4 ετών	2.010	1.883	2.223	2.118
5-9 ετών	2.106	1.987	1.996	1.966
10-14 ετών	2.533	2.289	2.084	1.986
15-19 ετών	3.043	2.973	2.470	2.507
20-24 ετών	2.794	2.801	2.788	2.942
25-29 ετών	2.753	2.885	2.841	2.795
30-34 ετών	3.154	3.305	3.119	3.153
35-39 ετών	2.859	3.197	2.998	3.021
40-44 ετών	3.043	3.388	3.247	3.379
45-49 ετών	2.828	2.801	2.774	3.123
50-54 ετών	2.645	2.801	2.851	3.278
55-59 ετών	2.111	2.249	2.593	2.722
60-64 ετών	2.014	2.573	2.360	2.592
65-69 ετών	1.936	2.427	1.866	2.128
70-74 ετών	1.726	2.305	1.793	2.370
75-79 ετών	1.002	1.446	1.451	2.005
80-84 ετών	586	896	1.057	1.670
85 ετών και άνω	391	699	650	1.130
ΣΥΝΟΛΟ	39.534	42.905	41.161	44.885

Πηγή: ΕΣΥΕ 2011

Από τα παραπάνω προκύπτει αύξηση του πληθυσμού την δεκαετία 2001-2011 με μείωση του πληθυσμού των ηλικιών 0-19 και αντίστοιχη αύξηση των άνω των 75. Η τάση αυτή επιδεινώθηκε την περίοδο 2011 -2019 τόσο από την μείωση των γεννήσεων όσο και από την φυγή των νέων επιστημόνων στο εξωτερικό λόγω των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης. Ο δείκτης νεανικότητας και γήρανσης του Νομού Μαγνησίας βρίσκεται σε ανάλογα επίπεδα με τον γενικότερο δείκτη της χώρας.

2. Εκπαίδευση

Η κατανομή του πραγματικού πληθυσμού ηλικίας 10 ετών και άνω, ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης και το φύλο τους, παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα 6.3 για τον Δήμο Βόλου. Εξετάζοντας τον πληθυσμό στο σύνολό του παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (29,7%) είναι απόφοιτοι λυκείου ενώ το 27,8% απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης.

Μελετώντας την κάθε κατηγορία της μεταβλητής εκπαίδευσης παρατηρούμε ότι στις περισσότερες κατηγορίες εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά οι άνδρες εκτός από τις τρεις τελευταίες (απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης, δεν τελείωσαν το δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση, αγράμματοι), στις οποίες ο γυναικείος πληθυσμός υπερέρχει έναντι του ανδρικού.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΗΛΙΚΙΑΣ 10 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΩ ΚΑΤΑ ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

Πίνακας 6.3: Απογραφή πληθυσμού 2001

Δήμος Βόλου						
Επίπεδο εκπαίδευσης	Άρρενες	%	Θήλεις	%	Σύνολο	%
Κάτοχοι Μεταπτυχιακού-Διδακτορικού Τίτλου	298	64,5%	164	35,5%	462	0,6%
Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	4.311	51%	4.155	49%	8.466	11,5%
Πτυχιούχοι ΤΕΙ (ΚΑΤΕ, ΚΑΤΕΕ)	1.466	55,4%	1.180	44,6%	2.646	3,5%
Πτυχιούχοι Ανωτέρων Σχολών	2.206	56%	1.729	44%	3.935	5,4%
Απόφοιτοι Μέσης Εκπαίδευσης (Λυκείου)	11.143	50,4%	10.968	49,6%	22.111	29,7%
Τελείωσαν την Γ' τάξη Γυμνασίου	4.622	53,3%	4.049	46,7%	8.671	11,6%
Απόφοιτοι Στοιχειώδους Εκπαίδευσης	8.962	43,3%	11.757	56,7%	20.719	27,8%
Δεν τελείωσαν το Δημοτικό αλλά Γνωρίζουν Γραφή και Ανάγνωση	2.033	36,2%	3.594	63,8%	5.627	7,5%
Αγράμματοι	377	20,8%	1.439	79,2%	1.816	2,4%
ΣΥΝΟΛΟ	35.418	47,6%	39.035	52,4%	74.453	100%

Πηγή: ΕΣΥΕ 2011

3. Οικονομικά στοιχεία- Επενδυτική δραστηριότητα

Σύμφωνα με τα στοιχεία επεξεργασίας της ICAP για την περίοδο 2001-2004 για τον Νομό Μαγνησίας και για τον Δ. Βόλου, παρατηρούνται τα εξής δεδομένα:

α) Η Μαγνησία και κατά κύριο λόγο η πόλη του Βόλου χαρακτηρίζεται από μια τάση των επενδύσεων προς όλους τους παραγωγικούς τομείς, με εστίαση στις υπηρεσίες και στον τουρισμό, αλλά και από μια προσπάθεια ανασύστασης της βιομηχανικής δυναμικής της περιοχής.

β) Η περίοδος 2001-2004 για τον νομό σημαδεύτηκε από μια οριακή αύξηση των επενδύσεων στον βιομηχανικό⁶⁶ τομέα. Η αύξηση αυτή συνοδεύτηκε από μια αντίστοιχη αύξηση των επενδύσεων και στο σύνολο της περιφέρειας. Δύναται λοιπόν να υποστηριχθεί ότι ο Ν. Μαγνησίας και ο Βόλος τείνουν στην ανασύσταση της βιομηχανικής τους ταυτότητας, η οποία επλήγη έντονα κατά την περίοδο της αποβιομηχάνισης της δεκαετίας του '80 και των αρχών του '90.

γ) Ο εμπορικός τομέας κυμάνθηκε στα ίδια περίπου επίπεδα με τον βιομηχανικό, αλλά παρουσίασε μεγαλύτερη σταθερότητα, ειδικότερα μετά το 1997. Το γεγονός αυτό προκύπτει και από το ότι τα ποσοστά του επενδυμένου κεφαλαίου στην Μαγνησία, σε σχέση με την χώρα παρουσιάζουν μικρότερη διακύμανση (2,1% έως 5,3%) σε αντίθεση με τον βιομηχανικό, όπου η διακύμανση είναι μεγαλύτερη (3,0% έως 9,8%). Το επενδυμένο κεφάλαιο στο Ν. Μαγνησίας και στην Περιφέρεια Θεσσαλίας σε σχέση με το σύνολο της χώρας, στον εμπορικό τομέα μειώνεται σταδιακά, ενώ αυξάνονται οι επενδύσεις στον Νομό σε σχέση με την περιφέρεια, ειδικότερα την περίοδο 2000-2004. Αυτό σημαίνει ότι ο νομός προσπαθεί να κερδίσει μερίδιο αγοράς στον εμπορικό τομέα από τον ισχυρό εμπορικό πόλο της Λάρισας, την στιγμή που το μερίδιο αυτό στο σύνολο της περιφέρειας μειώνεται.

δ) Ο Ν. Μαγνησίας αναγνωρίζεται ως τουριστικός προορισμός, από την στιγμή που το Πήλιο και το σύμπλεγμα των Βορείων Σποράδων είναι από τους κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς στην Ελλάδα και όχι μόνο. Ζητούμενο αποτελεί το κατά πόσο η πόλη του Βόλου δύναται να αποτελέσει έναν εξίσου σημαντικό τουριστικό προορισμό. Στο σημείο αυτό, ιδιαίτερη σημασία έχει να εξεταστούν οι επενδύσεις οι οποίες είχαν ως τόπο εγκατάστασης την πόλη του Βόλου, ή ποιες επιχειρήσεις με έδρα τον Βόλο έχουν υπαχθεί σε αναπτυξιακούς νόμους.

Στον Πίνακα 6.4 που ακολουθεί παρουσιάζεται μια συγκεντρωτική αξιολόγηση με στόχο τον προσδιορισμό των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων του συνολικού επιχειρηματικού και επενδυτικού προφίλ της περιοχής του Βόλου, αλλά και του καθορισμού δυνητικών ευκαιριών που παρουσιάζονται στο εξωτερικό περιβάλλον της πόλης, καθώς και των κινδύνων προς αποφυγή.

⁶⁶ Μέχρι το 2008 ο δευτερογενής τομέας εμφανίζει πτωτική τάση στις εξαγωγές, η οποία ανακάμπτει στις αρχές της κρίσης με κύριο προορισμό των βιομηχανικών εξαγωγών την Μ. Ανατολή. Μετά το 2014 η κατάσταση επιδεινώνεται με αύξηση των χρεών των βιομηχανικών επιχειρήσεων που οδηγούν σε ερήμωση την βιομηχανική ζώνη του Βόλου, ενώ πολλές μονάδες συνεχίζουν να λειτουργούν με δραματική μείωση της παραγωγής του (Πηγή: Επιμελητήριο Μαγνησίας)

Πιο συγκεκριμένα, στις δυνατότητες της πόλης καταγράφεται η προσπάθειά της για ανασύσταση της βιομηχανικής ταυτότητας. Η εισαγωγή και η ανάπτυξη καινοτομικών μεθόδων στις παραγωγικές διαδικασίες με επίκεντρο τις βιομηχανικές και μεταποιητικές επιχειρήσεις είναι ένα από τα ενδεικτικά στοιχεία αυτής της προσπάθειας. Παράλληλα τα στοιχεία της τελευταίας δεκαετίας καταδεικνύουν μια έντονη τάση στην ανάπτυξη και τις επενδύσεις στον τομέα των υπηρεσιών, γεγονός που χαρακτηρίζει άλλωστε και το αυξημένο ποσοστό συμμετοχής του τριτογενή τομέα τις τελευταίες δεκαετίες στο ΑΕΠ, σε σχέση με την μείωση που παρατηρείται τόσο στον δευτερογενή όσο και στον πρωτογενή τομέα. Ειδικότερα η ανάπτυξη εστιάζεται στον τουριστικό κλάδο, όπου η Μαγνησία κυριαρχεί στις τουριστικές επενδύσεις σε όλη την περιφέρεια, γεγονός που ενισχύει και την ανταγωνιστική της θέση έναντι άλλων τουριστικών περιοχών στην ελληνική επικράτεια.

Πίνακας 6.4: SWOT Ανάλυση του επενδυτικού και επιχειρησιακού προφίλ

ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ	ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ
<ul style="list-style-type: none"> • Ανασύσταση της βιομηχανικής ταυτότητας της περιοχής • Ανάπτυξη καινοτομικών μεθόδων παραγωγής ειδικότερα από τις βιομηχανικές-μεταποιητικές επιχειρήσεις • Δυναμικό αναπτυξιακό και επενδυτικό προφίλ στον τομέα των υπηρεσιών • Η Μαγνησία αναγνωρίζεται ως ένας από τους κορυφαίους και ανταγωνιστικούς τουριστικούς προορισμούς • Η γεωγραφική θέση της πόλης και το μέγεθος της τοπικής αγοράς, σημαντικά κίνητρα για προσέλκυση επενδύσεων 	<ul style="list-style-type: none"> • Μειωμένη επενδυτική δραστηριότητα στο εμπόριο σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους. Μειωμένες δυνατότητες χρηματοδοτήσεων από τον τραπεζικό τομέα • Η επενδυτική δραστηριότητα στον τουρισμό πραγματοποιείται κυρίως εκτός Βόλου (Πήλιο) • Έλλειψη σημαντικών επενδύσεων στον πρωτογενή τομέα • Μειωμένη υπαγωγή επιχειρήσεων του πρωτογενούς τομέα σε εθνικά και ευρωπαϊκά αναπτυξιακά προγράμματα

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> • Έντονος αναπτυξιακός ρόλος της πόλης του Βόλου και της Μαγνησίας στην ανάπτυξη της περιφέρειας • Η από κοινού ανάπτυξη του δίπολου Βόλος-Λάρισα με συμπληρωματικές δραστηριότητες μεταξύ τους • Σιδηροδρομική σύνδεση του λιμανιού του Βόλου με αυτό της Ηγουμενίτσας –Ανάδειξη πολιτιστικών δράσεων σε σχέση με τον σιδηρόδρομο • Οι αναδυόμενες αγορές στα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη και οι παραδοσιακές εμπορικές σχέσεις με την Μ. Ανατολή • Η μετατροπή του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας σε διεθνή εκπαιδευτικό πόλο • Οι πόροι των διαρθρωτικών ταμείων της Ε.Ε, χορηγίες, εναλλακτικά χρηματοδοτικά εργαλεία 	<ul style="list-style-type: none"> • Η αύξηση του ανταγωνισμού στην ΕΕ, αλλά και διεθνώς • Ο ανταγωνισμός πόλεων και έλλειψη σαφούς πολιτικής placemarketing • Η ενίσχυση του συγκεντρωτισμού στην οικονομία και η αύξηση των περιφερειακών ανισοτήτων

Οι αδυναμίες κυρίως επικεντρώνονται στην μείωση του ενδιαφέροντος για μεγάλες επενδύσεις εμπορικού χαρακτήρα στην περιοχή, ενώ παράλληλα παρατηρείται μια σαφής αποστροφή σε επενδύσεις που αφορούν τον πρωτογενή τομέα. Το χαρακτηριστικό αυτό δεν αφορά μόνο την περιοχή του Βόλου και της Μαγνησίας, αλλά και την πλειονότητα των περιοχών της Θεσσαλίας. Η τάση αυτή καταγράφεται έντονα στην έλλειψη υπαγωγής επιχειρήσεων του τριτογενούς τομέα σε αναπτυξιακούς νόμους και σε προγράμματα χρηματοδότησης της ΕΕ. Τέλος, μια πολύ σημαντική αδυναμία είναι ότι η επενδυτική δραστηριότητα στον τουρισμό λαμβάνει χώρα κυρίως εκτός της πόλης του Βόλου. Και αυτό ως ένα σημείο είναι λογικό, από την στιγμή που η περιοχή του βόρειου Πηλίου και το σύμπλεγμα των Σποράδων αποτελούν δύο από τους πλέον ανταγωνιστικούς και ελκυστικούς τουριστικούς προορισμούς όχι μόνο σε εθνικό, αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Οι ευκαιρίες ανάπτυξης παρ' όλα αυτά είναι ποικίλες για την πόλη. Ο ρόλος τόσο της πόλης του Βόλου όσο και του νομού στην ανταγωνιστικότητα της περιφέρειας είναι καθοριστικός. Η ανασύσταση και ο εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων του βιομηχανικού τομέα, η έντονη τουριστική ανάπτυξη στην ευρύτερη περιοχή του Βόλου καθώς και η ύπαρξη του λιμένα μπορούν να αποτελέσουν άξονες ενίσχυσης του επενδυτικού κλίματος στην περιοχή προσελκύοντας ξένες επιχειρήσεις. Παράλληλα, όπως έδειξε και η ανάλυση των στοιχείων, οι επιχειρήσεις επικροτούν την συνεργασία της πόλης του Βόλου με την πόλη της Λάρισας, υποστηρίζοντας ότι μέσα από αυτή οι δυο πόλεις θα ενισχυθούν αναπτύσσοντας συμπληρωματικές δραστηριότητες, ενώ ταυτόχρονα θα τονώσουν σημαντικά τον ρόλο και την θέση συνολικά της Περιφέρειας Θεσσαλίας έναντι των άλλων περιφερειών της χώρας και

κυρίως τον ρόλο των δύο πόλεων, έναντι των δυο μεγάλων αστικών κέντρων της Αθήνας και Θεσσαλονίκης. Παράλληλα οι καλύτερες χρηματοδοτήσεις (υψηλότερα ποσοστά σε σχέση με το 2601/98) που προέρχονται από τον Νέο Αναπτυξιακό Νόμο (Ν. 3299/04), οι πόροι από το Γ΄ ΚΠΣ, αλλά και η διείσδυση στις αγορές των Βαλκανίων αποτελούν ευκαιρίες προκειμένου να τονωθεί το επενδυτικό κλίμα στην περιοχή, αλλά και να υποστηριχτούν οι επενδύσεις σε νέες αναδυόμενες αγορές. Το άνοιγμα και η ανάπτυξη των αγορών στις χώρες της Νοτιοανατολικής, Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης προσφέρουν στις ελληνικές επιχειρήσεις νέες δυνατότητες αύξησης των εξαγωγών τους, αλλά και της εύρεσης νέων πηγών προμήθειας και επενδυτικών τόπων. Η προοπτική σιδηροδρομικής σύνδεσης του λιμανιού του Βόλου με εκείνο της Ηγουμενίτσας μέσω Καλαμπάκας θα έκανε πραγματικότητα την «σιδηροδρομική Εγνατία» και θα ενεργοποιούσε τον διάδρομο συνδυασμένων μεταφορών (πλοίο, τρένο και πλοίο) μεταξύ Ιταλίας, Ηγουμενίτσας, Βόλου και Μέσης Ανατολής, με πολλές αναπτυξιακές προοπτικές για τις Περιφέρειες Θεσσαλίας και Ηπείρου.

Η αύξηση των ελληνικών εξαγωγών στα Βαλκάνια σε μια σειρά από προϊόντα τα οποία δύσκολα εξάγονται στις αγορές της Δυτικής Ευρώπης θα αναμενόταν, μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας του οικονομικού και πολιτικού μετασχηματισμού, αλλά και εφόσον η περιοχή οδηγηθεί σε γεωπολιτική σταθερότητα. Αυτές οι νέες αγορές αποτελούν μια θετική πρόκληση για τις επιχειρήσεις της περιοχής, η οποία μέχρι τώρα δεν έχει αξιοποιηθεί, γεγονός που αφορά στο σύνολο της Β. Ελλάδας. Επίσης η διεθνοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση διαμορφώνουν ένα νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον στο οποίο οι ευρωπαϊκές πόλεις και κατ' επέκταση και οι ελληνικές καλούνται να αναζητήσουν ευκαιρίες ανάπτυξης προκειμένου να ισχυροποιήσουν την θέση τους τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Παράλληλα μπορούν να ωφεληθούν μέσα από συνεργασίες ανάπτυξης μεταξύ τους σε διάφορα επίπεδα, όπως η ανταλλαγή εμπειρίας και γνώσης, τεχνογνωσίας, ανάπτυξης δικτύων κ.α. Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας αποτελεί βασικό πλεονέκτημα της πόλης συμβάλλοντας στην απασχόληση, στην αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού της περιοχής, στην επίλυση προβλημάτων, στην μεταφορά και διάχυση γνώσεων, διαδικασιών και τεχνολογιών, στην υποστήριξη της διοίκησης και των επιχειρήσεων, στην τοπική ζήτηση, αλλά και δυνητικά στον εκσυγχρονισμό της μεγάλης εκπαιδευτικής και πολιτιστικής παράδοσης του τόπου.

Αναφορικά με τις απειλές που διαμορφώνονται στο εξωτερικό περιβάλλον της πόλης μπορούμε να επισημάνουμε τα εξής: Τον αυξανόμενο ανταγωνισμό στο περιβάλλον της Ευρώπης, ο οποίος χαρακτηρίζεται από την άρση των εμποδίων στην κίνηση εμπορευμάτων, υπηρεσιών, κεφαλαίων και εργασίας και συνεπώς από την αντίστοιχη αύξηση του ανταγωνισμού που δημιουργεί το πλαίσιο της «παγκοσμιοποίησης». Ο διεθνής ανταγωνισμός

εντείνεται τόσο μεταξύ των επιχειρήσεων όσο και μεταξύ των τόπων (π.χ. περιφερειών, πόλεων) για τη διατήρηση και προσέλκυση νέων δραστηριοτήτων, οδηγώντας εν τέλει και στον εθνικό ανταγωνισμό. Η τοπική ανάπτυξη προϋποθέτει την επίγνωση των δυνατοτήτων και των απειλών της διεθνούς ανταγωνιστικότητας για τις τοπικές επιχειρήσεις προκειμένου να καταρτιστούν πολιτικές διαμόρφωσης του τοπικού περιβάλλοντος. Πέρα από την προστασία των τοπικών κλάδων και την διαμόρφωση ευνοϊκών συνθηκών για την εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων, απαιτείται ο σχεδιασμός και η εφαρμογή μιας σαφούς πολιτικής μάρκετινγκ της πόλης (city marketing) που θα εστιάζει στην βελτίωση της περιοχής και της εξωτερικής της εικόνας αξιοποιώντας τα φυσικά, κοινωνικά και πολιτιστικά κοιτάσματά της. Η ενίσχυση του συγκεντρωτισμού στην οικονομία και η αύξηση των περιφερειακών ανισοτήτων αποτελούν δυνητικούς κινδύνους για την περιοχή. Ως σημαντικότεροι εξωγενείς παράγοντες με πιθανή δυσμενή επίδραση στις χωρικές ισορροπίες στην Ελλάδα θα πρέπει θεωρηθούν η αυξανόμενη τριτογενοποίηση των οικονομιών στη Δυτική Ευρώπη και ο οικονομικός μετασχηματισμός που θα προκύψει από το άνοιγμα των βαλκανικών χωρών και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης της τουρκικής οικονομίας.

Ο πρώτος παράγοντας που συνδέεται με την ανάδειξη μιας σειράς νέων κλάδων του τριτογενή τομέα, όπως των τραπεζικών και χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, των πάσης φύσεως παραγωγικών υπηρεσιών συμβούλων, αλλά και των υπηρεσιών πολιτισμού και αναψυχής σε σημαντικούς και δυναμικούς κλάδους της οικονομίας, θα ενισχύσει το ειδικό βάρος της Αθήνας, αφού ο «νέος» τριτογενής τομέας χαρακτηρίζεται από σημαντικές οικονομίες αστικής κλίμακας και συγκέντρωσης και απαιτεί την ύπαρξη μεγάλων πόλεων για την ανάπτυξή του. Έτσι, τουλάχιστον στο πεδίο των προβλέψεων, φαίνεται ότι ο εκσυγχρονισμός του τριτογενή τομέα της οικονομίας ενισχύει το Π.Σ. της Αθήνας. Οι σημαντικότερες δραστηριότητες στον νέο τριτογενή τομέα κατευθύνονται στην Αθήνα και το ίδιο ισχύει για τον κύριο όγκο των ξένων επενδύσεων με κεντρικό άξονα τα Ολυμπιακά έργα.

Ο δεύτερος παράγοντας συνδέεται με τον νέο ρόλο της Θεσσαλονίκης ως βιομηχανικό, εμπορικό, διαμετακομιστικό (και ενδεχομένως χρηματιστηριακό) κέντρο των Βαλκανίων, ο οποίος αυξάνει τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα και την θελκτικότητά της τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρύτερο επίπεδο. Η Θεσσαλονίκη, λόγω της θέσης της στις νέες αγορές των Βαλκανίων και του ρόλου της ως περιφερειακής μητρόπολης μπορεί να συμβάλει προς αυτή την κατεύθυνση έχοντας κύριο ανταγωνιστή της την τουρκική οικονομική διεύδυση στην περιοχή, που χρησιμοποιεί την ισχυρή μουσουλμανική ταυτότητα στα Βαλκάνια.

Οι δύο αυτοί παράγοντες, η τριτογενοποίηση της οικονομίας και το άνοιγμα των βαλκανικών αγορών σε συνθήκες γεωπολιτικών ανταγωνισμών, φαίνεται να ενισχύουν τους δύο ισχυρούς πόλους συγκέντρωσης της Ελλάδας (Αθήνα και Θεσσαλονίκη) αυτόνομα ή

μέσω εξαρτήσεων από υπερεθνικά κέντρα, αφήνοντας τον ενδιάμεσο χώρο χωρίς ταυτότητα και σε αναζήτηση αναπτυξιακής στρατηγικής.

4. Απασχόληση –Ανεργία

Ο Πίνακας 6.5 παρουσιάζει την εξέλιξη του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, των απασχολούμενων και των ανέργων για το Π.Σ. Βόλου, της Μαγνησίας, της Θεσσαλίας και της χώρας, όπως καταγράφονται ανά δεκαετία από τις απογραφές, ενώ η γραφική απεικόνιση των μεγεθών αυτών δίνεται στο Διάγραμμα 6.1. Όπως φαίνεται, από το 1971 και μετά, υπάρχει αύξηση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού σε κάθε χωρική ενότητα. Αύξηση υπάρχει επίσης στην απασχόληση (αν και ο ρυθμός μεταβολής της είναι μικρότερος από αυτόν του ενεργού πληθυσμού), με εξαίρεση την Θεσσαλία, όπου στην δεκαετία 1981-91 παρατηρείται πτώση. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέλιξη του αριθμού των ανέργων. Αν και σε γενικό πλαίσιο μπορούμε να πούμε ότι η ανεργία αυξάνεται με τον χρόνο σε κάθε χωρική ενότητα από το 1971 και μετά, στην δεκαετία 1971-81 για την περιοχή της Μαγνησίας και Θεσσαλίας σημειώνεται μείωση (σε αντίθεση με την πορεία της χώρας), κάτι που ενδεχομένως σχετίζεται με την εκβιομηχάνιση της περιοχής κατά την περίοδο αυτή και την επακόλουθη αύξηση των θέσεων εργασίας, τάση η οποία αντιστρέφεται πλήρως από το '80 και μετά.

Πίνακας 6.5: Εξέλιξη εργατικού δυναμικού, απασχόλησης και ανεργίας

	1961	1971	1981	1991	2001	Μεταβολή 1991-2001
Ελλάδας						
Αριθμός μόνιμων κατοίκων	8.388.553	8.768.641	9.740.417	10.223.392	10.934.097	6,95%
Εργατικό δυναμικό	3.554.027	3.243.394	3.543.269	3.885.623	4.615.470	18,78%
Απασχολούμενοι	3.340.623	3.141.684	3.387.990	3.571.426	4.102.091	14,86%
Άνεργοι	213.404	101.710	155.279	314.197	513.379	63,39%
<i>Ποσοστό απασχόλησης στον οικον. ενεργό πληθ.</i>	94,00%	96,86%	95,62%	91,91%	88,88%	-3,04%
<i>Ποσοστό απασχόλησης στον συνολικό πληθ.</i>	39,82%	35,83%	34,78%	34,93%	37,52%	2,58%
<i>Ποσοστό εργατικού δυναμικού στον συνολικό πληθ.</i>	42,37%	36,99%	36,38%	38,01%	42,21%	4,20%
<i>Ποσοστό ανεργίας στον οικον. ενεργό πληθ.</i>	6,00%	3,14%	4,38%	8,09%	11,12%	3,04%
Θεσσαλίας						
Αριθμός μόνιμων κατοίκων	695.385	659.913	695.654	729.268	740.115	1,49%
Εργατικό δυναμικό	299.298	247.604	262.302	265.934	298.860	12,38%
Απασχολούμενοι	278.771	236.448	252.212	245.474	266.460	8,55%
Άνεργοι	20.527	11.156	10.090	20.460	32.400	58,36%
<i>Ποσοστό απασχόλησης στον οικον. ενεργό πληθ.</i>	93,14%	95,49%	96,15%	92,31%	89,16%	-3,15%
<i>Ποσοστό απασχόλησης στον συνολικό πληθ.</i>	40,09%	35,83%	36,26%	33,66%	36,00%	2,34%
<i>Ποσοστό εργατικού δυναμικού στον συνολικό πληθ.</i>	43,04%	37,52%	37,71%	36,47%	40,38%	3,91%
<i>Ποσοστό ανεργίας στον οικον. ενεργό πληθ.</i>	6,86%	4,51%	3,85%	7,69%	10,84%	3,15%
Μαγνησίας						
Αριθμός μόνιμων κατοίκων	162.285	161.392	182.222	196.252	205.005	4,46%
Εργατικό δυναμικό	62.002	53.372	63.187	69.322	81.072	16,95%
Απασχολούμενοι	54.312	50.704	60.661	63.212	71.495	13,10%
Άνεργοι	7.690	2.668	2.526	6.110	9.577	56,74%
<i>Ποσοστό απασχόλησης στον οικον. ενεργό πληθ.</i>	87,60%	95,00%	96,00%	91,19%	88,19%	-3,00%
<i>Ποσοστό απασχόλησης στον συνολικό πληθ.</i>	33,47%	31,42%	33,29%	32,21%	34,87%	2,67%
<i>Ποσοστό εργατικού δυναμικού στον συνολικό πληθ.</i>	38,21%	33,07%	34,68%	35,32%	39,55%	4,22%
<i>Ποσοστό ανεργίας στον οικον. ενεργό πληθ.</i>	12,40%	5,00%	4,00%	8,81%	11,81%	3,00%
Π.Σ. Βόλου						
Αριθμός μόνιμων κατοίκων	81.383	88.295	107.407	116.031	128.855	11,05%
Εργατικό δυναμικό				40.882	50.849	24,38%
Απασχολούμενοι				36.864	44.406	20,46%
Άνεργοι				4.018	6.443	60,35%
<i>Ποσοστό απασχόλησης στον οικον. ενεργό πληθ.</i>				90,17%	87,33%	-2,84%
<i>Ποσοστό απασχόλησης στο συνολικό πληθ.</i>				31,77%	34,46%	2,69%
<i>Ποσοστό εργατικού δυναμικού στο συνολικό πληθ.</i>				35,23%	39,46%	4,23%
<i>Ποσοστό ανεργίας στον οικον. ενεργό πληθ.</i>				9,83%	12,67%	2,84%

Πηγή: AllMedia (2006), ΕΣΥΕ (1991, 2001) - ίδια επεξεργασία

Απασχόληση

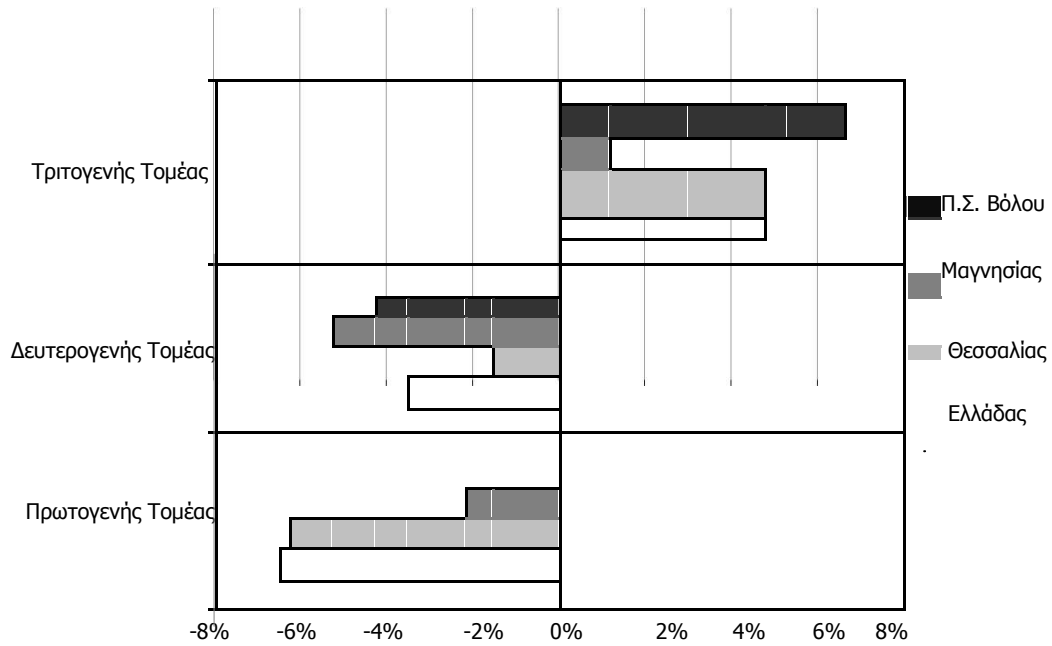
Το μεγαλύτερο ποσοστό εργαζόμενων στο Π.Σ. Βόλου απασχολείται στον τριτογενή τομέα παραγωγής (Πίνακας 6.6), κάτι που επιβεβαιώνεται και από την ανάλυση της τομεακής κατανομής του εργατικού δυναμικού που έγινε πιο πάνω. Σημαντικό να αναφερθεί είναι το γεγονός ότι το ποσοστό συμμετοχής του Βόλου τον τριτογενή τομέα είναι όχι μόνο σταθερά μεγαλύτερο από το αντίστοιχο της χώρας, της περιφέρειας και του νομού, αλλά παρουσιάζει και αυξητικές τάσεις (Διάγραμμα 6.1), ενώ το ποσοστό συμμετοχής στον πρωτογενή τομέα παραμένει σταθερά πολύ μικρό. Σημαντικό είναι επίσης το ποσοστό απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα, περίπου το ένα τέταρτο του ενεργού πληθυσμού του Π.Σ. Βόλου, αλλά και το αντίστοιχο της Μαγνησίας, το οποίο όμως φαίνεται να μειώνεται ταχύτερα από τα αντίστοιχα της περιφέρειας και της χώρας ολόκληρης (Διάγραμμα 6.1).

Πίνακας 6.6 : Απασχόληση ανά τομέα παραγωγής και μεταβολές

ποσοστό συμμετοχής			
1991	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας
Ελλάδας	20,97%	25,27%	53,76%
Θεσσαλίας	34,23%	20,96%	44,81%
Μαγνησίας	18,59%	27,94%	53,46%
Π.Σ. Βόλου	3,93%	29,32%	57,58%
ποσοστό συμμετοχής			
2001	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας
Ελλάδας	14,42%	21,74%	58,56%
Θεσσαλίας	27,93%	19,42%	49,56%
Μαγνησίας	16,47%	22,68%	54,61%
Π.Σ. Βόλου	3,92%	25,03%	64,24%
ποσοστό μεταβολής			
2001-1991	Πρωτογενής Τομέας	Δευτερογενής Τομέας	Τριτογενής Τομέας
Ελλάδας	-6,55%	-3,53%	4,80%
Θεσσαλίας	-6,30%	-1,54%	4,75%
Μαγνησίας	-2,12%	-5,26%	1,15%
Π.Σ. Βόλου	-0,01%	-4,29%	6,66%

Πηγή: ΕΣΥΕ (1991, 2001)

Διάγραμμα 6.1: Μεταβολή απασχόλησης ανά τομέα παραγωγής (2001-1991)

Πηγή: ΕΣΥΕ (1991, 2001) - ίδια επεξεργασία

Στον Πίνακα 6.7 αποτυπώνεται η κατανομή της απασχόλησης ανά φύλο και ομάδα ηλικιών για την Μαγνησία, Θεσσαλία και Ελλάδα. Προκύπτει ότι οι απασχολούμενοι άνδρες είναι σχεδόν διπλάσιοι των αντίστοιχων γυναικών, εύρημα το οποίο συνάδει με την θέση του γυναικείου φύλου στην αγορά εργασίας και στα υψηλά ποσοστά ανεργίας που το διακρίνουν. Όσον αφορά στην κατανομή της απασχόλησης ανά ομάδα ηλικιών γίνεται εμφανές ότι οι νεαρές ηλικίες (ως 25 ετών) παρουσιάζουν μικρότερη συμμετοχή στην απασχόληση, πρόβλημα που είναι εντονότερο στο σύνολο της περιφέρειας, παρά στην Μαγνησία, η οποία ακολουθεί τον μέσο όρο της χώρας. Συγκρίνοντας τα ποσοστά απασχόλησης ανδρών και γυναικών ανά ηλικιακή ομάδα προκύπτει ότι οι άνδρες παραμένουν στην αγορά εργασίας για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα έναντι των γυναικών.

Πίνακας 6.7 : Απασχόληση κατά φύλο και ομάδα ηλικιών (2001)

Φύλο Ομάδες ηλικιών	Ελλάδα		Θεσσαλία		Μαγνησία	
	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό	Αριθμός	Ποσοστό
<i>ΣΥΝΟΛΟ</i>	<i>4.102.091</i>	<i>100,00%</i>	<i>266.460</i>	<i>100,00%</i>	<i>71.495</i>	<i>100,00%</i>
15-19	63.002	1,54%	3.905	1,47%	1.221	1,71%
20-24	370.500	9,03%	21.564	8,09%	6.365	8,90%
25-29	572.401	13,95%	33.612	12,61%	9.378	13,12%
30-34	629.104	15,34%	37.861	14,21%	10.825	15,14%
35-39	569.853	13,89%	35.622	13,37%	9.889	13,83%
40-44	556.517	13,57%	37.069	13,91%	10.189	14,25%
45-49	479.487	11,69%	32.617	12,24%	8.635	12,08%
50-54	394.051	9,61%	27.865	10,46%	6.985	9,77%
55-59	240.259	5,86%	18.978	7,12%	4.289	6,00%
60-64	145.760	3,55%	12.647	4,75%	2.360	3,30%
65-69	52.654	1,28%	3.302	1,24%	864	1,21%
70-74	25.090	0,61%	1.230	0,46%	464	0,65%
75+	3.271	0,08%	181	0,07%	26	0,04%
<i>Άρρενες</i>	<i>2.597.021</i>	<i>63,31%</i>	<i>173.735</i>	<i>65,20%</i>	<i>47.684</i>	<i>66,70%</i>
15-19	42.157	1,62%	2.919	2%	916	1,92%
20-24	218.950	8,43%	13.559	8%	4.139	8,68%
25-29	341.260	13,14%	20.860	12%	5.990	12,56%
30-34	384.942	14,82%	23.683	14%	7.000	14,68%
35-39	348.530	13,42%	22.115	13%	6.239	13,08%
40-44	344.359	13,26%	23.513	14%	6.566	13,77%
45-49	309.108	11,90%	21.467	12%	5.917	12,41%
50-54	266.800	10,27%	18.989	11%	4.981	10,45%
55-59	172.067	6,63%	13.328	8%	3.163	6,63%
60-64	108.025	4,16%	9.514	5%	1.745	3,66%
65-69	39.570	1,52%	2.645	2%	661	1,39%
70-74	18.442	0,71%	980	1%	340	0,71%
75+	2.674	0,10%	157	0%	22	0,05%
<i>Θήλειες</i>	<i>1.505.070</i>	<i>36,69%</i>	<i>92.725</i>	<i>34,80%</i>	<i>23.811</i>	<i>33,30%</i>
15-19	20.845	1,38%	986	1,06%	305	1,28%
20-24	151.550	10,07%	8.005	8,63%	2.226	9,35%
25-29	231.141	15,36%	12.752	13,75%	3.388	14,23%
30-34	244.162	16,22%	14.178	15,29%	3.825	16,06%
35-39	221.323	14,71%	13.507	14,57%	3.650	15,33%
40-44	212.158	14,10%	13.556	14,62%	3.623	15,22%
45-49	170.379	11,32%	11.150	12,02%	2.718	11,41%
50-54	127.251	8,45%	8.876	9,57%	2.004	8,42%
55-59	68.192	4,53%	5.650	6,09%	1.126	4,73%
60-64	37.735	2,51%	3.133	3,38%	615	2,58%
65-69	13.084	0,87%	657	0,71%	203	0,85%
70-74	6.648	0,44%	250	0,27%	124	0,52%
75+	597	0,04%	24	0,03%	4	0,02%

Πηγή: ΕΣΥΕ (2001) - ίδια επεξεργασία

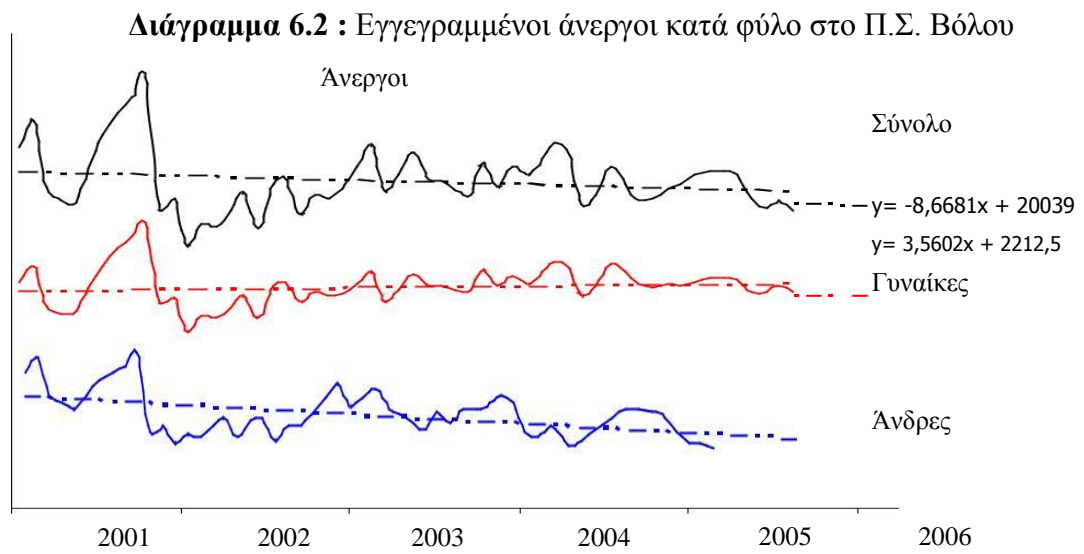
Ανεργία⁶⁷

Η αποτύπωση των χαρακτηριστικών της ανεργίας για το Π.Σ. Βόλου που ακολουθεί βασίζεται σε ανεπίσημα στοιχεία του ΟΑΕΔ Βόλου (2006) για το Π.Σ. Βόλου και στοιχεία του Παρατηρητηρίου Απασχόλησης Ερευνητική-Πληροφορική (ΠΑΕΠ) του 2006 για το νομό.

Η άνιση κατανομή της ανεργίας κατά φύλο είναι ένα σημαντικό εύρημα που προέκυψε από την προηγούμενη ενότητα. Αυτό αποτυπώνεται και στο Διάγραμμα 6.2, όπου ο αριθμός των εγγεγραμμένων ανέργων γυναικών στο Π.Σ. Βόλου φαίνεται να είναι περίπου δύομισι φορές μεγαλύτερος των αντίστοιχων ανδρών. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από το παρακάτω διάγραμμα είναι οι τάσεις ανεργίας ανά φύλο για το Π.Σ. Βόλου. Παρατηρούμε την ανεργία των γυναικών να παρουσιάζει μια μικρή αυξητική τάση σε αντίθεση με τους άνδρες, των οποίων η ανεργία φαίνεται να μειώνεται με μεγαλύτερο ρυθμό (με αποτέλεσμα και η συνολική ανεργία να διαγράφει καθοδική πορεία). Αντίστοιχη τάση εμφανίζει ο αριθμός των ανέργων γυναικών στην Μαγνησία, όπου είναι μεγαλύτερος του αντίστοιχου της Θεσσαλίας και της Ελλάδας αγγίζοντας κατά μέσο όρο το 73% του συνόλου των ανέργων. Όσον αφορά στο επίπεδο εκπαίδευσης (Πίνακας 6.7) το μεγαλύτερο ποσοστό των ανέργων είναι απόφοιτοι λυκείου και ακολουθούν αυτοί που έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση, ενώ ένα σημαντικό ποσοστό (της τάξης του 15%) έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σταθερά πάνω από 75% των ανέργων είναι οι απόφοιτοι λυκείου. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ένα σχετικά μεγάλο ποσοστό των ανέργων στην Μαγνησία, περίπου το ένα τέταρτο (σε αντίθεση με αυτά της χώρας και της περιφέρειας που είναι λίγο μικρότερα), είναι μακροχρόνιοι άνεργοι, δηλ. άνεργοι για διάστημα μεγαλύτερο των 2 ετών. Στο σύνολο των ανέργων, τόσο στην Μαγνησία όσο και στην Θεσσαλία και στην Ελλάδα, υψηλό είναι και το ποσοστό χωρίς εργασία ως και 6 μήνες (που κυμαίνεται πάνω από 40% κατά μέσο όρο). Εξετάζοντας την κατανομή των ανέργων ανά ηλικιακές ομάδες, παρατηρείται ότι σε κάθε χωρική ενότητα την μεγαλύτερη συμμετοχή στην ανεργία έχει η ομάδα 26-35 ετών, ακολουθούμενη από την 36-45. Τέλος, αναφορικά με το επάγγελμα των ανέργων, μεγαλύτερη (κατά μέσο όρο) ανεργία παρουσιάζουν οι ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες, ακολουθούμενοι από αυτούς στην παροχή υπηρεσιών

⁶⁷ Το 2013 το μέσο ετήσιο ποσοστό ανεργίας στον Ν. Μαγνησίας φτάνει στο 40%, όταν ο μέσος εθνικός όρος είναι κοντά στο 28%. Το υψηλό ποσοστό είναι κυρίως αποτέλεσμα του πλήγματος που δέχεται ο κλάδος του εμπορίου και των κατασκευών ενώ η απώλεια θέσεων εργασίας στην βιομηχανία είναι περιορισμένη. Η κρίση στον βιομηχανικό τομέα της περιοχής αντιμετωπίστηκε με μείωση στις βάρδιες εργασίας ή και με μετατροπή συμβάσεων σε ατομικές, αλλά σε λίγες περιπτώσεις με απολύσεις.

και τους πωλητές σε καταστήματα και υπαίθριες αγορές, ενώ σχετικά υψηλό ποσοστό ανέργων είναι υπάλληλοι γραφείου και ασκούντες συναφή επαγγέλματα.

Πίνακας 6.7 : Απασχόληση ανά εκπαιδευτικό επίπεδο και μεταβολές

Επίπεδο εκπαίδευσης	Απρ 04	Αυγ 04	Δεκ 04	Απρ 05	Αυγ 05	Νοεμ 05
μεταπτυχιακά-διδασκτορικό	0,37%	0,46%	0,42%	0,43%	0,56%	0,46%
ΑΕΙ-ΤΕΙ	12,66%	18,03%	13,50%	12,92%	19,13%	14,80%
λύκειο-ΙΕΚ	45,13%	44,08%	44,68%	45,11%	43,17%	44,18%
βασική εκπαίδευση (δημοτικό-γύμνασιο)	38,87%	34,25%	38,03%	37,82%	31,43%	35,63%
δεν έχει τελειώσει το δημοτικό	1,23%	1,17%	1,16%	1,24%	1,22%	1,33%
μεταπτυχιακά-διδασκτορικό	0,15%	0,18%	0,21%	0,19%	0,24%	0,19%
ΑΕΙ-ΤΕΙ	11,79%	18,06%	13,62%	13,08%	19,85%	16,00%
λύκειο-ΙΕΚ	45,79%	44,80%	46,61%	46,90%	43,64%	45,67%
βασική εκπαίδευση (δημοτικό-γύμνασιο)	40,34%	34,46%	37,42%	38,34%	30,58%	33,58%
δεν έχει τελειώσει το δημοτικό	1,70%	1,48%	1,41%	1,17%	1,28%	1,42%
μεταπτυχιακά-διδασκτορικό	0,30%	0,33%	0,43%	0,34%	0,41%	0,36%
ΑΕΙ-ΤΕΙ	12,46%	18,62%	13,93%	13,77%	19,74%	15,92%
λύκειο-ΙΕΚ	45,87%	44,11%	45,22%	46,15%	43,94%	44,61%
βασική εκπαίδευση (δημοτικό-γυμνάσιο)	39,08%	34,97%	37,38%	36,22%	30,25%	34,16%
δεν έχει τελειώσει το δημοτικό	1,94%	1,57%	1,48%	1,11%	1,05%	1,35%
Επάγγελμα ανέργων						
Ελλάδα	Απρ 04	Αυγ 04	Δεκ 04	Απρ 05	Αυγ 05	Νοεμ 05
Ανώτερα διοικητικά και διευθυντικά στελέχη	0,60%	0,55%	0,64%	0,65%	0,61%	0,63%
Επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή	8,05%	13,08%	8,44%	7,94%	14,10%	9,41%
Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί και συναφή	8,93%	10,45%	8,93%	9,18%	11,32%	9,89%
Υπάλληλοι γραφείου και συναφή	20,94%	20,77%	20,70%	21,10%	20,96%	20,85%
Παροχή υπηρεσιών και πωλητές	19,11%	16,18%	20,20%	18,75%	15,24%	19,12%
Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς	0,36%	0,25%	0,33%	0,27%	0,20%	0,29%
Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή	11,51%	10,16%	11,08%	12,14%	9,88%	10,22%
Χείριστες μηχανημάτων και εξοπλισμού	4,18%	3,69%	4,22%	4,16%	3,61%	4,00%
Ανειδίκευτοι εργάτες και μικροεπαγγελματίες	26,30%	24,87%	25,47%	25,79%	24,09%	25,57%
Θεσσαλία						
Ανώτερα διοικητικά και διευθυντικά στελέχη	0,27%	0,26%	0,34%	0,33%	0,33%	0,35%
Επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή	8,37%	13,44%	9,46%	9,01%	14,42%	10,71%
Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί και συναφή	9,74%	11,89%	10,36%	10,05%	13,03%	11,82%
Υπάλληλοι γραφείου και συναφή	20,31%	20,57%	20,96%	20,60%	21,00%	20,67%
Παροχή υπηρεσιών και πωλητές	16,44%	15,26%	17,17%	16,64%	15,16%	18,09%
Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς	0,26%	0,21%	0,22%	0,21%	0,15%	0,17%
Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή	13,28%	9,85%	11,47%	13,78%	9,20%	9,63%
Χείριστες μηχανημάτων και εξοπλισμού	3,81%	3,08%	3,78%	3,81%	2,97%	3,39%
Ανειδίκευτοι εργάτες και μικροεπαγγελματίες	27,50%	25,43%	26,23%	25,57%	23,75%	25,18%
Μαγνησία						
Ανώτερα διοικητικά και διευθυντικά στελέχη	0,40%	0,29%	0,40%	0,39%	0,35%	0,30%
Επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή	8,39%	14,39%	8,90%	8,83%	15,06%	10,22%
Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί και συναφή	10,46%	11,99%	10,57%	11,03%	13,47%	12,31%
Υπάλληλοι γραφείου και συναφή	16,85%	16,48%	17,88%	17,58%	17,06%	16,69%
Παροχή υπηρεσιών και πωλητές	24,38%	20,51%	23,08%	23,76%	20,23%	23,56%
Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς	0,42%	0,33%	0,40%	0,39%	0,23%	0,25%
Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή	9,35%	8,84%	9,40%	9,68%	8,15%	8,55%
Χείριστες μηχανημάτων και εξοπλισμού	3,41%	3,06%	3,68%	3,67%	3,08%	3,61%
Ανειδίκευτοι εργάτες και μικροεπαγγελματίες	26,34%	24,12%	25,68%	24,67%	22,36%	24,51%

5. Ειδικές ομάδες

Στις ειδικές πληθυσμιακές ομάδες περιλαμβάνονται :

➤ **Τσιγγάνοι**

Σύμφωνα με απογραφή του ΚΕΚ ΝΕΛΕ Μαγνησίας, ο αριθμός όσων ζουν αποκλειστικά στο πολεοδομικό συγκρότημα Βόλου και Ν. Ιωνίας είναι περίπου 3.150 και 1.500 εποχικοί.

Πιο συγκεκριμένα η πληθυσμιακή κατανομή είναι:

Στο Δήμο Νέα Ιωνίας

- Αλιβέρι: 1.370 άτομα
- Προσφυγικά: 930 άτομα (εργάζονται κυρίως σε λαϊκές)

Στο Δήμο Βόλου

- Αγία Παρασκευή: 600 άτομα

(απασχολούνται κυρίως με το λιανεμπόριο ή είναι ιδιοκτήτες καταστημάτων και καφενείων. Αποτελούν ίσως την πιο ενταγμένη κοινωνικά ομάδα κάνοντας χρήση τόσο των υπηρεσιών εκπαίδευσης όσο και των ιατροκοινωνικών υπηρεσιών)

- Νεάπολη: 250 άτομα

(δεν έχουν πρόσβαση σε νερό και ηλεκτρικό, δεν χρησιμοποιούν ιατροκοινωνικές υπηρεσίες και τα παιδιά τους δεν είναι ενταγμένα στο σύστημα εκπαίδευσης).

Η κατανομή του εκπαιδευτικού επιπέδου αποτυπώνεται στον Πίνακα 6.8

Πίνακας 6.8

Επίπεδο εκπαίδευσης	
Α' βάρθμα εκπαίδευση	9,8%
Διάφορα σεμινάρια	7,8%
Στοιχειώδεις γνώσεις	21,6%
Αναλφάβητοι	60,8%.

Σύμφωνα με την κατανομή απασχόλησης εργάζονται ως: αυτοαπασχολούμενοι (λιανοπωλητές) 51%, ανεπάγγελτοι 43%. Από όσους δηλώνουν αυτοαπασχόληση, το 88% είναι άντρες ενώ οι γυναίκες κατά (73%) δηλώνουν ανεπάγγελτες. Ως κύρια πηγή εισοδήματος δηλώνονται τα κέρδη από το μικρεμπόριο 24,9%, η δουλειά του συζύγου 21,6%, η βοήθεια από συγγενείς 11,8%, οι ευκαιριακές δουλειές. Το εισόδημα θεωρείται αυστηρά οικογενειακό και σε καμία περίπτωση ατομικό.

➤ **Αποφυλακισμένοι – φυλακισμένοι**

Στον Νομό Μαγνησίας υπάρχουν 2 φυλακές. Οι Δικαστικές Φυλακές Βόλου, όπου κρατούνται περί τα 100 άτομα, κυρίως αλλοδαποί, και οι ΑΣΚ Κασσαβετίας, στις οποίες κρατούνται 160 άτομα εκ των οποίων οι 60 είναι ανήλικοι κυρίως Έλληνες και οι 100 ενήλικες κυρίως αλλοδαποί.

Στον ΟΑΕΔ Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων τον Οκτώβριο του 2002 ήταν εγγεγραμμένα 5 άτομα.

➤ **Ανήλικοι παραβάτες**

Σύμφωνα με στοιχεία του 2001, οι ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα ανέρχονταν στους 50.000 για τις ηλικίες 17~21 και 20.000 για τις ηλικίες 17 και κάτω. Στην Μαγνησία για το 2002 ο αριθμός ανερχόταν στα 282 άτομα. Συγκεκριμένα:

- Ίδρυμα αγωγής ανηλίκων: 25 αγόρια (→ 19, 7 ως 14 ετών
→ 6, 14 ως 17 ετών)
- Παιδόπολη Αγριάς: 17 ανήλικοι σε κίνδυνο
- Ίδρυμα αγωγής Ν. Ιωνίας: 25 ανήλικοι παραβάτες
- Δικαστική φυλακή Βόλου: 120 νέοι αλλοδαποί
- ΑΣΚΑ Κασσαβετίας: 120 ανήλικοι Έλληνες - αλλοδαποί

➤ **Απεξαρτημένοι**

Στο τμήμα Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων του ΟΑΕΔ τον Οκτώβριο του 2002 δεν ήταν κανένα άτομο εγγεγραμμένο, παρά το γεγονός ότι στο Θεραπευτικό πρόγραμμα «ΕΞΟΔΟΣ» το 2001 έλαβαν μέρος 82 άτομα. Από τα άτομα αυτά 66 ήταν άνδρες και 13 γυναίκες, ηλικίας 15-39 ετών. Επίσης το πρόγραμμα παρακολούθησαν 3 άνδρες ηλικίας 40-54 ετών. Στο σύνολο των 82 ατόμων το εκπαιδευτικό τους επίπεδο κυμαίνεται ως εξής:

Πίνακας 6.9

Επίπεδο εκπαίδευσης	
Αναλφάβητοι	2,4%
Δημοτικό	14,6%
Γυμνάσιο	31,7%
Λύκειο	47,6%
ΑΕΙ – ΤΕΙ	3,7%

➤ **Μονογονεϊκές οικογένειες**

Στα μητρώα ανέργων του ΟΑΕΔ είναι εγγεγραμμένες 130 οικογένειες. Στον Βόλο λειτουργεί Σύλλογος Μονογονεϊκών Οικογενειών, ο οποίος αριθμεί 750 μέλη.

Από έρευνα του Δημοτικού Οργανισμού Υγείας και Κοινωνικών Θεμάτων (ΔΟΚΠΥ) σε 79 μονογονεϊκές οικογένειες, η κατανομή ανά εκπαιδευτικό επίπεδο αποτυπώνεται στον Πίνακα 6.10:

Πίνακας 6.10

Επίπεδο εκπαίδευσης	
Αναλφάβητοι	6,3%
Δημοτικό	30,4%
Γυμνάσιο	21,6%
Λύκειο	26,6%
ΙΕΚ	6,3%
ΑΕΙ – ΤΕΙ	3,8%

Το μεγαλύτερο ποσοστό των μονογονέων ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 35-44 ετών και είναι κυρίως γυναίκες (75,52%). Το 55,11% των μονογονέων δηλώνει πως δεν έχει υποστήριξη σε σχέση με τα παιδιά, γεγονός που δημιουργεί πρόβλημα στην εργασία τους ή στην αναζήτηση εργασίας.

➤ ***Παλινοστούντες – ομογενείς***

Από το αρχείο υπηρεσιών (Δ.Ο.Κ.Π.Υ. και Κέντρο Παλινοστούντων) έχουν καταμετρηθεί για την περίοδο 1998-2001, 350 οικογένειες (περίπου 1.400 άτομα). Συγκεκριμένα καταγράφηκαν :

- Πολιτικοί πρόσφυγες: 2%
- Μετανάστες: 19%
- Αλλοδαποί σύζυγοι: 20%
- Ομογενείς: 59%

➤ ***Μετανάστες***

Οι οικονομικοί μετανάστες, σε έρευνα που διεξήχθη τον Σεπτέμβριο του 2002 για λογαριασμό της Αναπτυξιακής Επιχείρησης Μαγνησίας (Α.Ν.Ε.Μ.), ανέρχονται στους 6.500 στον Νομό Μαγνησίας. Ο αριθμός αυτός αφορά σε εκείνους που εμφανίζουν κάποια νομιμοποιητικά έγγραφα, διαφορετικά ο αριθμός των νόμιμων και μη αγγίζει σε επίπεδο νομού τα 10.000 άτομα. Αναφορικά με την εκπαίδευσή τους και το είδος της απασχόλησής τους, τα στοιχεία τα οποία συλλέχθηκαν αποτυπώνονται στους Πίνακες 6.11 & 6.12 :

Πίνακας 6.11

Εκπαίδευση	
Αναλφάβητος	3,3%
Πρωτοβάθμια	21,1%
Δευτεροβάθμια	52,2%
Τεχνική	4,4%
Ανώτερη	18,9%

Πίνακας 6.12

Θέση στην Εργασία	
Αυτοαπασχολούμενοι	6,7%
Ιδιωτικοί υπάλληλοι	12,2%
Ειδικευμένοι εργάτες	14,4%
Ανειδίκευτοι εργάτες	26,7%
Ανειδίκευτοι αγρότες	6,7%
Ανεπάγγελτοι	33,3%

➤ **Άτομα με ειδικές ανάγκες**

Το σύνολο πληθυσμού των ΑΜΕΑ ανά την Ελλάδα είναι περίπου 959.400 άτομα. Αποτελούν το 9,3 % του συνολικού πληθυσμού⁶⁸. Για το σύνολο αυτό η ανεργία φτάνει το 64% στους άντρες και το 88 % στις γυναίκες.

Στον Βόλο ο πληθυσμός των ΑΜΕΑ με βάση τα στοιχεία της Πρόνοιας από τις επιδοτήσεις ανέρχονται στα 1.812 δηλαδή το 0,19% του συνολικού πληθυσμού των ΑΜΕΑ στη Ελλάδα. Τα στοιχεία της Πρόνοιας αφορούν μόνο σε άτομα που επιδοτούνται, έχουν δηλαδή ποσοστό αναπηρίας πάνω από 67%.

Οι παθήσεις κατανέμονται σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 6.13 :

Πίνακας 6.13

Παθήσεις	Σύνολο Ατόμων
Κωφοί	78
Τυφλοί	249
Τετρα/παραπληγικοί	89
Νοητική υστέρηση	349
Μεσογειακή αναιμία	136
Εγκεφαλική παράλυση	6
Βαριά αναπηρία	905
ΣΥΝΟΛΟ	1.812

⁶⁸Eurostat 1997

Στον ΟΑΕΔ Κοινωνικών Ομάδων τον Οκτώβριο του 2002 ήταν εγγεγραμμένα 276 άτομα. Η ανεργία στα ΑμΕΑ αγγίζει το 64% στους άνδρες και το 88% στις γυναίκες

Όσον αφορά τέλος την απασχόληση των ειδικών ομάδων του πληθυσμού⁶⁹ προκύπτουν τα ποσοτικά δεδομένα του Πίνακα 6.14:

Πίνακας 6.14

Ειδική Ομάδα	Ποσοστό επιχειρήσεων που προσέλαβαν άτομο από ειδική ομάδα στο σύνολο των επιχειρήσεων
ΑΜΕΑ	7,4%
Αρχηγός Μονογονεϊκής	3,4%
Απεξαρτημένους	2%
Αποφυλακισμένους	0
Ανήλικος Παραβάτης	0
Ανεργοί 45-64	2,8%
Παλινοστούντες	2,5%

6. Δομές εκπαίδευσης-κατάρτισης και προώθησης στην απασχόληση

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ιδρύθηκε (μαζί με το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και το Ιόνιο Πανεπιστήμιο) το 1984 με το Π.Δ. 83/1984, που τροποποιήθηκε το 1985 με το Π.Δ. 302/1985. Έδρα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας ορίστηκε ο Βόλος. Στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας λειτουργούν 16 τμήματα οργανωμένα σε 3 σχολές και 1 μελλοντικό, 2 ανεξάρτητα τμήματα και 3 προγράμματα σπουδών επιλογής. Οι διαθέσιμες υποδομές του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας βρίσκονται σε φάση εξέλιξης, λόγω του μικρού χρόνου ζωής του, και απέχουν σημαντικά από το να χαρακτηριστούν ικανοποιητικές.

⁶⁹ ΟΑΕΔ, 2002

Σχολές και Τμήματα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Πολυτεχνική Σχολή	Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης (Βόλος) Αρχιτεκτόνων Μηχανικών (Βόλος) Μηχανολόγων Μηχανικών Βιομηχανίας (Βόλος) Μηχανικών Ηλεκτρονικών Υπολογιστών Τηλεπικοινωνιών και Δικτύων (Βόλος) Πολιτικών Μηχανικών (Βόλος)
Σχολή Επιστημών του Ανθρώπου	Ιστορίας Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας (Βόλος) Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης (Βόλος) Παιδαγωγικό Προσχολικής Εκπαίδευσης (Βόλος) Παιδαγωγικό Ειδικής Αγωγής (Βόλος)
Σχολή Γεωπονικών Επιστημών	Γεωπονίας Φυτικής Παραγωγής και Αγροτικού Περιβάλλοντος (Βόλος) Γεωπονίας Ζωικής Παραγωγής και Υδάτινου Περιβάλλοντος (Βόλος)
Σχολή Επιστημών Υγείας (μελλοντική)	Ιατρικής (Λάρισα) Κτηνιατρικής (Καρδίτσα) Βιοχημείας και Βιοτεχνολογίας (Λάρισα)
Ανεξάρτητα Τμήματα	Οικονομικών Επιστημών (Βόλος) Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Τρίκαλα)
Προγράμματα Σπουδών Επιλογής (ΠΣΕ)	ΠΣΕ Μουσείο Παιδαγωγικής Εκπαίδευσης (Βόλος) ΠΣΕ Διαχείρισης Αγροτικού Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων (Βόλος) ΠΣΕ Ιατρικής Βιοχημείας (Λάρισα)

Κέντρο Έρευνας, Τεχνολογίας και Ανάπτυξης Θεσσαλίας (ΚΕΤΕΑΘ)

Ιδρύθηκε με το Προεδρικό Διάταγμα 9, ΦΕΚ Α' αρ. 7 από 23-1-2006: «Σύσταση νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία: Κέντρο Έρευνας, Τεχνολογίας και Ανάπτυξης Θεσσαλίας» (Κ.Ε.ΤΕ.Α.Θ.)

Στο πλαίσιο του Κέντρου λειτουργούν τα παρακάτω ινστιτούτα:

Ινστιτούτο Μηχανοτρονικής (Βόλος)

Ινστιτούτο Τεχνολογίας και Διαχείρισης Αγροοικοσυστημάτων (Καρδίτσα)

Ινστιτούτο Βιοϊατρικής Έρευνας και Τεχνολογίας (Λάρισα)

Ινστιτούτο Σωματικής Απόδοσης και Αποκατάστασης (Τρίκαλα)

Στο ΚΕΤΕΑΘ απασχολούνται πολλοί ερευνητές–επιστήμονες και άλλου είδους προσωπικό, με σκοπό την έρευνα στους τομείς των ινστιτούτων και την σύνδεση της έρευνας με την παραγωγή στο πλαίσιο όχι μόνο της ερευνητικής, αλλά και της επιχειρηματικής αντίληψης.

Επαγγελματική και συνεχιζόμενη κατάρτιση

Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης

Την κύρια ευθύνη για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού της πόλης έχουν τα πιστοποιημένα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης (ΚΕΚ). Αυτά είναι:

- Δημοτικός Εκπαιδευτικός Οργανισμός Βόλου (Δ.Ε.Ο.Β)
- Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης (Κ.Ε.Κ.) «Ωρίων» Βόλου
- Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης Δήμου Νέας Ιωνίας (Κ.Ε.Κ. .Ν.Ι.) Μαγνησίας

- Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης και Έρευνας της Ν.Α.Μ. (Κ.Ε.Κ.Α.Ν.Α.Μ. Α.Ε.)
- Κέντρο Έρευνας, Πληροφόρησης και Επιμόρφωσης Θεσσαλίας (Κ.Ε.Κ. Κ.Ε.Π.Ε.Θ.) – τμήμα Βόλου
- Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης (Κ.Ε.Κ. Ν.Ε.Λ.Ε.) Βόλου
- EUROTRAINING ΚΕΝΤΡΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ
- ΔΙΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ (ΙΒΕΠΕ)

Σε επίπεδο αξιολόγησης (από τον φορέα πιστοποίησής τους), αλλά και γενικότερα της προστιθέμενης αξίας που δημιουργούν για την περιοχή, ξεχωρίζουν δύο δομές, ο Δημοτικός Εκπαιδευτικός Οργανισμός Βόλου και η ΚΕΚΑΝΑΜ ΑΕ. Οι δύο αυτές δομές δραστηριοποιούνται σε ένα μεγάλο φάσμα πολιτικών ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού της πόλης, που δεν περιορίζεται στενά στο πεδίο της παροχής συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης αλλά επιπλέον περιλαμβάνει δράσεις παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών, στήριξης της επιχειρηματικότητας (ιδιαίτερα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων) και σύνταξης μελετών για την καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης σε σχέση με την απασχόληση. Οι δομές αυτές επίσης μαζί με τα ιδιωτικά ΚΕΚ (κυρίως το ΚΕΚ ΚΕΠΕΘ και λιγότερο την Eurotraining) υλοποιούν το μεγαλύτερο μέρος των προγραμμάτων απασχόλησης που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΚΤ, στην πόλη του Βόλου

ΙΕΚ

Η λειτουργία των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης συμπληρώνεται από εξειδικευμένα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) τα οποία προσφέρουν μια μεγάλη γκάμα προγραμμάτων και στηρίζουν την απασχόληση και την κατάρτιση σε παραδοσιακούς αλλά και σύγχρονους τομείς της τοπικής οικονομίας.

- 1ο ΙΕΚ ΒΟΛΟΥ (Δημόσιο)
- 2ο ΙΕΚ ΒΟΛΟΥ (Δημόσιο)
- ΘΕΣΣΑΛΙΚΟ Ι.Ε.Κ. (ΒΟΛΟΣ)

- ΙΕΚ ΔΗΜΟΥ ΒΟΛΟΥ

Στον τομέα παροχής υπηρεσιών μεταλκειακής εκπαίδευσης, οι φορείς αυτοί επιτελούν πολύ σημαντικό έργο.

Άλλοι φορείς που δραστηριοποιούνται ως ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ, σύλλογοι και σωματεία στον τομέα της απασχόλησης και της κοινωνικής προστασίας είναι οι εξής:

- ΟΑΕΔ
- Κέντρο Εργαζόμενης Νεότητας (Κ.Ε.ΝΕ) του Οργανισμού Εργατικής Εστίας Βόλου
- Νομαρχιακό Νοσοκομείο Βόλου, Κοινωνική Υπηρεσία
- Εθνικός Οργανισμός Κοινωνικής Φροντίδας (Ε.Ο.Π.), συγχώνευση ΕΟΠ, ΠΙΚΠΑ, ΜΗΤΕΡΑ '98
- Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός (Τμήμα Βόλου)
- Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος
- Ιππικός Όμιλος Βόλου
- Κέντρο Εργαζόμενης Νεότητας Οργανισμού Εργατικής Εστίας
- ΠΙΚΠΑ ΕΟΚΦ
- Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας (Σ.Κ.Λ.Ε.), Νομαρχιακό Τμήμα Μαγνησίας
- Χριστιανική Ένωση Νεανίδων (Χ.Ε.Ν.)

Κοινωνική Προστασία

Στο πεδίο της κοινωνικής προστασίας στην περιοχή λειτουργεί ένας μεγάλος αριθμός νομικών προσώπων δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου, αλλά και ένας σημαντικός αριθμός συλλόγων που δημιουργήθηκαν με πρωτοβουλία των πολιτών, εθελοντών και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Η «κοινωνία των πολιτών» στην περιοχή είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη.

Από τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου αναφέρονται χαρακτηριστικά:

- Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) Γραφείο Ειδικών Κοινωνικών Ομάδων
- Κέντρο Ψυχικής Υγείας Βόλου
- Κέντρο Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) Δήμου Βόλου (2 παραρτήματα)
- Κέντρο Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) Δήμου Νέας Ιωνίας
- Ίδρυμα Γηροκομείο Βόλου
- Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (Κ.Ε.Θ.Ε.Α.) Θεραπευτικό Πρόγραμμα ΕΞΟΔΟΣ, Κέντρο Ενημέρωσης Βόλου
- Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής Βόλου
- Ορφανοτροφείο Βόλου
- Ελληνική Μέριμνα Βόλου
- Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) Βόλου
- Άσπρες Πεταλούδες
- Ελληνική Εταιρεία Προστασίας & Αποκατάστασης Αναπήρων Παίδων (ΕΛΕΠΑΠ)

Από τους συλλόγους και άλλες τοπικές πρωτοβουλίες αναφέρονται επίσης ενδεικτικά:

- Σύλλογος Γονέων Κηδεμόνων & Φίλων ΑΜΕΑ
- Ένωση Γονέων Διαβητικών Παιδιών & Εφήβων Νομού Μαγνησίας
- Ελληνική Εταιρεία Νόσου Alzheimer & Συγγενών Διαταραχών (ΕΕΝΑΣΔ) Βόλου
- Πανελλήνιος Σύλλογος Μονογονεϊκών Οικογενειών
- Ένωση Πολυτέκνων Ν. Μαγνησίας
- Σύλλογος Εθελοντών Αιμοδοτών «Η Αλληλεγγύη»
- Συμβούλιο Κακοποίησης Παραμέλησης της ΕΚΠΟΛ
- Άρσις – Εταιρεία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων
- Κέντρο Πρόληψης Κατά των Ναρκωτικών Ν. Μαγνησίας - Πρόταση Ζωής
- Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (Κ.Ε.Θ.Ε.Α.) Θεραπευτικό Πρόγραμμα ΕΞΟΔΟΣ, Κέντρο Ενημέρωσης Βόλου
- Δίκτυο Εθελοντικών Οργανισμών Μαγνησίας (ΔΙΚ.Ε.Ο.ΜΑ.)
- Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) Βόλου, κ.α.

7. Προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων

Την περίοδο 2001 – 2005 υλοποιήθηκαν 156 προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης συνολικού προϋπολογισμού 8.488.360,00 € που αφορούσαν 2790 ωφελούμενους ανέργους. Ο αριθμός αυτός των ανέργων καταρτιζόμενων ουσιαστικά αποτελεί το 35% του συνολικού αριθμού των ανέργων που ήταν καταγεγραμμένοι στο ΚΠΑ του ΟΑΕΔ Βόλου τον Νοέμβριο του 2005. Από τα ποσοτικά στοιχεία προκύπτει ότι καλύφθηκε ένας αριθμός ανέργων, αν και χρειάζονται περισσότερα προγράμματα ώστε να καλυφθούν με μεγαλύτερη επάρκεια οι πραγματικές ανάγκες της πόλης.

Την περίοδο 2006 – 2008 υλοποιήθηκαν στην Μαγνησία 45 προγράμματα κατάρτισης συνολικού προϋπολογισμού 3.134.744,02 €, που αφορούσαν 946 ωφελούμενους άνεργους διάφορων εκπαιδευτικών επιπέδων. Η κατεύθυνση του μεγαλύτερου μέρους των προγραμμάτων προσανατολίστηκε στο θεματικό πεδίο «επαγγέλματα πληροφορικής». Ποιοτικό χαρακτηριστικό των προγραμμάτων πληροφορικής αποτέλεσε η πιστοποίηση των προσόντων των καταρτιζομένων ως τμήμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Την περίοδο πραγματοποίησης της έρευνας υλοποιήθηκαν επίσης σημαντικά **ολοκληρωμένα προγράμματα** με προοπτική την απασχόληση στον Δήμο Βόλου τα οποία χρηματοδοτήθηκαν από το ΠΕΠ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ και από το υπουργείο Εργασίας:

A. Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Αστικής Ανάπτυξης σε Τοπικές Ζώνες Μικρής Κλίμακας

Το σχέδιο αφορά την αναβάθμιση των δυτικών συνοικιών του Δήμου Βόλου, Νεάπολης και Παλαιών, με στόχο την οικονομική αναζωογόνηση, την κοινωνική στήριξη και την βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος. Αποτελεί μια ολοκληρωμένη πρόταση αστικών παρεμβάσεων για την περιοχή των Παλαιών και της Νεάπολης.

B. Σχέδιο Ολοκληρωμένης Παρέμβασης στα πλαίσια του μέτρου «Τοπικές Πρωτοβουλίες Απασχόλησης»

Οι βασικοί τομείς παρέμβασης είναι ο τριτογενής τομέας της οικονομίας – τουρισμός & εμπόριο (20 & 18 θέσεις εργασίας αντίστοιχα) καθώς και ο δευτερογενής τομέας – περίπου 33 θέσεις σύνολο, εκ των οποίων 29 θέσεις στο μέταλλο που αποτελεί έναν από τους παραδοσιακούς κλάδους στον νομό, ο οποίος αντιμετωπίζει πρόβλημα επιβίωσης ενώ θα μπορούσε να δημιουργήσει πολλές νέες θέσεις εργασίας στην περιοχή-.

Γ. Κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL

Η κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL είναι ένα σημαντικό εργαλείο κοινωνικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με δύο κύκλους υλοποίησης. Από τα έργα που χρηματοδοτήθηκαν στον Α΄ κύκλο και εμπλέκουν σε μεγάλο βαθμό φορείς της πόλης, σημαντικότερη επίδραση είχε το έργο «Ολοκληρωμένο σχέδιο–ανοιχτοί δρόμοι στην Ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας». Η συνεισφορά του σχεδίου ήταν μεγάλη, ενώ η ωρίμανση της εταιρικής σχέσης οδήγησε στην υποβολή και έγκριση στο πλαίσιο του Β΄

κύκλου του σχεδίου με τον τίτλο «Κοινωνική Αμφικτιονία». Άλλο σημαντικό σχέδιο στο ίδιο πλαίσιο με σημαντική τοπική διάσταση ήταν και το έργο «ΔΙΚΤΥΟ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ».

Στον τομέα της κοινωνικής συνοχής, έχει υπάρξει μια σαφής προσπάθεια αφενός της στήριξης της απασχόλησης των ευπαθών ομάδων και αφετέρου της ενίσχυσης τόσο του εισοδήματος των ευπαθών ομάδων όσο και των παροχών υπηρεσιών προς αυτές. Για αυτό τον λόγο ενισχύθηκε η δημιουργία του Δικτύου Κοινωνικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών που υλοποιείται από τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς και των δομών κοινωνικής φροντίδας, με σκοπό κυρίως την πρόληψη εμφάνισης φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού.

Επιπλέον, υλοποιούνται δράσεις εξατομικευμένης προσέγγισης, επιδοματικών πολιτικών και παροχής εξατομικευμένων υπηρεσιών για συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων, όπως, μεταξύ άλλων, τα άτομα με αναπηρία, οι παλιννοστούντες, οι πρόσφυγες, οι αιτούντες άσυλο, οι Έλληνες Τσιγγάνοι, οι εξαρτημένοι, οι φυλακισμένοι, τα θύματα του τράφικινγκ κ.λπ.

Από την ανάλυση προέκυψε ότι από τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η επαγγελματική κατάρτιση είναι η ουσιαστική σύνδεση με τις πραγματικές συνθήκες της αγοράς εργασίας. Έχει παρατηρηθεί ότι οι άνεργοι που είναι εγγεγραμμένοι στα μητρώα ανέργων του ΟΑΕΔ έχουν συγκεκριμένο επαγγελματικό προφίλ αρκετά διαφορετικό από αυτό που προτείνουν τα προγράμματα. Ωστόσο, αυτό δεν αποτελεί πάντοτε πρόβλημα, αφού ρόλος της επαγγελματικής κατάρτισης αποτελεί και η επανα-κατάρτιση των ανέργων σε νέα δυναμικά επαγγέλματα.

Συμπερασματικά

Ο Πίνακας 6.15 αποτυπώνει συνοπτικά τα κυριότερα συμπεράσματα (με την μορφή ισχυρών σημείων, αδυναμιών, ευκαιριών και απειλών) για το ανθρώπινο δυναμικό, την απασχόληση και την ανεργία στον Βόλο, όπως αυτά έχουν προκύψει από την ανάλυση που προηγήθηκε. Απώτερος στόχος του είναι ο καθορισμός στρατηγικών κατευθύνσεων οι οποίες σχετίζονται με τα εν λόγω ζητήματα και η χάραξη των απαραίτητων μέτρων πολιτικής στο πλαίσιο του ΤΣΔΑ.

Όσον αφορά στο εσωτερικό περιβάλλον του Π.Σ. Βόλου, θετικά σημεία είναι η ποσοστιαία αύξηση της απασχόλησης (και του εργατικού δυναμικού) και η τάση μείωσης της ανεργίας, όπως επίσης το σχετικά υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και η τόνωση της επιχειρηματικότητας. Θετικές χαρακτηρίζονται ακόμα οι τάσεις τριτογενοποίησης της οικονομίας με χαρακτηριστικά επέκτασης της ευελιξίας στην αγορά εργασίας (μερική, εποχική απασχόληση κ.λπ.) παρά την έλλειψη θεσμικού πλαισίου εγγύησης της ευελξίας με την ασφάλεια στην αγορά εργασίας. Τέλος, η ύπαρξη κέντρων υποστήριξης της απασχόλησης και η υλοποίηση πλήθους προγραμμάτων και κοινοτικών πρωτοβουλιών (π.χ. URBAN, EQUAL, NOW), συμβάλλουν θετικά στην καταπολέμηση της ανεργίας και στην περαιτέρω βελτίωση της ποιότητας του εργατικού δυναμικού. Παρά τα ισχυρά σημεία, το Π.Σ. Βόλου παρουσιάζει μια σειρά από αδυναμίες που έχουν να κάνουν με το χαμηλό ποσοστό απασχόλησης και το υψηλό ποσοστό ανεργίας. Σημαντικά είναι τα υψηλά ποσοστά των μακροχρόνια ανέργων, των ανέργων με χαμηλό επίπεδο κατάρτισης, καθώς και της ανεργίας των γυναικών και των νέων και των ευπαθώς κοινωνικών ομάδων, υποδηλώνοντας τις κατευθύνσεις των διαρθρωτικών παρεμβάσεων που απαιτούνται στο ΤΣΔΑ. Η αποβιομηχάνιση της περιοχής αποτελεί μια άλλη σημαντική αδυναμία, γεγονός που απαιτεί σχέδιο ενδογενούς παραγωγικής ανασυγκρότησης για την περιοχή.

Πίνακας 6.15: SWOT ανάλυση για το εργατικό δυναμικό, την απασχόληση και την ανεργία

ΙΣΧΥΡΑ ΣΗΜΕΙΑ	ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ
<ul style="list-style-type: none"> • Μεγάλες ποσοστιαίες αυξήσεις στην απασχόληση και στο εργατικό δυναμικό κατά την τελευταία δεκαετία (μεγαλύτερες από αυτές του νομού, της περιφέρειας και της χώρας) • Τάσεις μείωσης της (εγγεγραμμένης) ανεργίας από τα τέλη του 2001 και μετά • Υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης του εργατικού δυναμικού (σε σύγκριση με τον νομό, την περιφέρεια και την χώρα) • Υψηλό ποσοστό του τριτογενή τομέα στην απασχόληση (σε σύγκριση με το νομό, την περιφέρεια και τη χώρα) και με αυξητικές τάσεις -τριτογενοποίηση της οικονομίας • Σημαντικό ποσοστό του δευτερογενή τομέα στην απασχόληση (βιομηχανική παράδοση της περιοχής). Υψηλό ποσοστό εργοδοτών (ένδειξη επιχειρηματικότητας;) • Στοιχεία ευελιξίας στην αγορά εργασίας • Ύπαρξη δομών υποστήριξης της απασχόλησης και υλοποίηση πλήθους προγραμμάτων για την καταπολέμηση της ανεργίας, την κατάρτιση του εργατικού δυναμικού και την κοινωνική συνοχή 	<ul style="list-style-type: none"> • Χαμηλό ποσοστό απασχόλησης (σε σύγκριση με τον νομό, την περιφέρεια και την χώρα) • Μεγαλύτερη αύξηση του ενεργού δυναμικού σε σχέση με αυτήν της απασχόλησης • Υψηλό ποσοστό ανεργίας (μεγαλύτερο του εθνικού μέσου όρου) • Μικρή συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό (σχεδόν το ήμισυ των ανδρών) • Μικρή συμμετοχή των νέων στην απασχόληση • Μεγάλο ποσοστό ανεργίας των γυναικών (σχεδόν διπλάσια των ανδρών) και με αυξητικές τάσεις • Υψηλό ποσοστό ανεργίας των νέων • Υψηλά ποσοστά ανεργίας ειδικών κοινωνικών ομάδων • Μεγάλο ποσοστό μακροχρόνιων ανέργων • Υψηλή ανεργία σε άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης – κατάρτισης • Ελλειψη θεσμικού πλαισίου εγγύησης της ευελιξίας με την ασφάλεια στην αγορά εργασίας
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> • Επιχειρησιακά προγράμματα ανάπτυξης και αναπτυξιακός νόμος • Προγράμματα απασχόλησης, καταπολέμησης της ανεργίας και επαγγελματικής κατάρτισης • Πόροι της ΕΕ • Αναδυόμενες περιφερειακές αγορές • Περιφερειοποίηση\Τοπικοποίηση • Τουριστική ανάπτυξη της περιοχής • Σχέδιο Ενδογενούς παραγωγικής Ανασυγκρότησης 	<ul style="list-style-type: none"> • Διαρθρωτικές αλλαγές και κινητικότητα επιχειρήσεων και εργατικού δυναμικού • Αύξηση ανταγωνισμού και χαμηλό επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας και απασχόλησης στην χώρα • Ανεπαρκές θεσμικό (κοινωνικό) πλαίσιο για την ανάπτυξη ευέλικτων μορφών εργασίας • Αναντιστοιχία της κατάρτισης με τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας • Αντιφάσεις στον σύγχρονο τρόπο ζωής, δυσκολίες εναρμόνισης απαιτήσεων οικογενειακής ζωής και εργασίας (ελλείψεις υποδομών) • Ανταγωνισμός με τα ισχυρά αστικά κέντρα Αθήνας και Θεσσαλονίκης και την αναδυόμενη τουρκική οικονομία

Παράλληλα με τις εσωτερικές αδυναμίες και δυνατότητες, ευκαιρίες και απειλές από το εξωτερικό περιβάλλον επηρεάζουν το ανθρώπινο δυναμικό και τις δυνατότητες απασχόλησης στο Π.Σ. Βόλου. Ευκαιρίες αποτελούν τα επιχειρησιακά προγράμματα του υπουργείου Ανάπτυξης, που βοηθούν σημαντικά στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και την αύξηση της αυτοαπασχόλησης, ο αναπτυξιακός νόμος, που δημιουργεί κίνητρα για εγκατάσταση επιχειρήσεων στην περιοχή, αλλά και τα διάφορα προγράμματα απασχόλησης (απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας) και επαγγελματικής κατάρτισης, που συμβάλλουν στην καταπολέμηση της ανεργίας. Οι πόροι του Γ΄ ΚΠΣ, αλλά και του ΕΣΠΑ αποτελούν δυνατότητα για μια σειρά δράσεων που στόχο θα έχουν την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης και της καταπολέμησης της ανεργίας.

Οι αναδυόμενες αγορές στα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη, αλλά και η δυναμική της τουρκικής οικονομίας δημιουργούν (μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα) τόσο επιχειρηματικές ευκαιρίες όσο και απειλές εξάρτησης. Απαιτούν δε δεξαμενές ζήτησης καταρτισμένου και επιστημονικού στελεχιακού δυναμικού (π.χ. τεχνικές και αναπτυξιακές εταιρείες), το οποίο μπορεί να αντληθεί με την βοήθεια των εκπαιδευτικών δομών της περιοχής.

Η τουριστική ανάπτυξη (Πήλιο, Σποράδες) αποτελεί ευκαιρία για την δημιουργία θέσεων εργασίας εφόσον αυτή προσανατολιστεί σε εναλλακτικές μορφές μέσω της ανάδειξης των φυσικών, πολιτιστικών και εκπαιδευτικών κοιτασμάτων της περιοχής.

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και η διεθνοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων αποτελεί μια πρόκληση, λόγω του αυξημένου ανταγωνισμού και του χαμηλού επιπέδου οικονομικής δραστηριότητας της χώρας, απαραίτητο στοιχείο της οποίας είναι όμως το κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό σε συνδυασμό με την παραγωγική ανάταξη και προβολή της ταυτότητας της πόλης. Από την άλλη πλευρά, οι διαρθρωτικές αλλαγές είναι σημαντική απειλή για την περιοχή, καθώς τόσο η βιομηχανία τείνει να οροθετείται σε περιοχές χαμηλού εργατικού κόστους και το εγχώριο εργατικό δυναμικό τείνει να υποκαθίσταται από χαμηλά αμοιβόμενους ανειδίκευτους εργάτες (πχ μετανάστες) που συνήθως δεν καλύπτονται από θεσμικά εργασιακά δικαιώματα (συλλογικές συμβάσεις εργασίας κ.λπ.).

Ενώ η σημασία της κατάρτισης είναι σημαντική, δυστυχώς οι υπάρχουσες δομές κατάρτισης (συνεχιζόμενη και αρχική) κρίνονται με βάση τις αξιολογήσεις ανεπαρκείς ή αδύναμες να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις της αγοράς. Η εναρμόνιση της οικογενειακής ζωής και της εργασίας αποτελούν πρόβλημα για πολλές εργαζόμενες γυναίκες. Η ανάπτυξη ευέλικτων μορφών εργασίας βοηθά στην κοινωνική ένταξη των γυναικών και των ειδικών κοινωνικών ομάδων συντελώντας σε έναν βαθμό στην μείωση της ανεργίας εφόσον συνδυαστεί με ένα σύνολο βιώσιμων υποστηρικτικών δομών γι' αυτούς και τις οικογένειές τους. Για παράδειγμα οι εργασιακοί χώροι δεν είναι κατάλληλα διαμορφωμένοι ή δεν έχουν υποδομές, όπως για φύλαξη

παιδιών. Το κόστος των ιδιωτικών κέντρα φύλαξης παιδιών είναι απαγορευτικό ενώ ο αριθμός των δημόσιων-δημοτικών υπολείπεται σε σχέση με την ζήτηση.

Μια στοχευμένη διεύρυνση των ευέλικτων μορφών εργασίας με το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο που θα διασφάλιζε την ευελιξία με την εργασιακή ασφάλεια και επαρκή αμοιβή θα μπορούσε να συμβάλει στην τόνωση της γυναικείας απασχόλησης.

6.2 Υλοποίηση ΤΣΔΑ

ΦΑΣΗ 1: ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ

Όπως αναφέρθηκε ήδη στον Βόλο υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός φορέων οι οποίοι δραστηριοποιούνται στην κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, την προώθησή του στην απασχόληση και την κοινωνική ένταξη. Οι περισσότεροι από αυτούς ανήκουν στον ευρύτερο δημόσιο τομέα και έχουν ήδη αποκτήσει μια σοβαρή εμπειρία στην άσκηση πολιτικών κατάρτισης και απασχόλησης. Για να είναι όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματική η παρέμβαση αυτών των φορέων προτείνεται η δημιουργία ενός «Τοπικού Συμβουλίου Ανάπτυξης Ανθρώπινων Πόρων», στο οποίο θα συμμετέχουν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς πολιτικής, οι κοινωνικοί εταίροι και το πανεπιστήμιο.

Για την εφαρμογή του ΤΣΔΑ είναι συνήθως κατάλληλη μια δομή συνεργασιών δύο ή τριών βαθμίδων :

- Στον πυρήνα της εφαρμογής βρίσκεται ένα συμβούλιο διαχείρισης υπό την ηγεσία ενός πολιτικού προσώπου π.χ. δήμαρχος, ή εκπροσώπου ενός τεχνικού φορέα π.χ. προϊστάμενος τοπικής υπηρεσίας οικονομικής ανάπτυξης.
- Σε ένα δεύτερο επίπεδο λειτουργεί ένα σώμα που δρα ως οργανωτική επιτροπή και
- Ένα τρίτο επίπεδο, που αποτελεί ένα ευρύτερο συμβουλευτικό φόρουμ.

Η δομή των δύο βαθμίδων είναι πιο κατάλληλη εκεί που το έργο της εφαρμογής μοιράζονται οι φορείς που συμμετέχουν στο τοπικό συμβούλιο, ενώ η δομή τριών βαθμίδων εκεί που ένα θεσμικό σώμα π.χ. Τοπική Υπηρεσία Οικονομικής Ανάπτυξης επιφορτίζεται με την εφαρμογή.

Ενδεικτικοί φορείς συμμετοχής στο Τοπικό Συμβούλιο είναι:

- Οι τοπικές και περιφερειακές αρχές,
- Οι δημόσιοι φορείς εκπαίδευσης και απασχόλησης (ΟΑΕΔ),
- Οι φορείς εκπαίδευσης, κατάρτισης & διά βίου μάθησης,
- Συνδικαλιστικοί φορείς εργαζομένων (Εργατικό Κέντρο),
- Επιμελητήρια,
- Ερευνητικά και τεχνολογικά κέντρα,
- Η Εκκλησία, κοινωνικοί φορείς και συλλογικότητες ανέργων και ειδικών ομάδων.

Σημαντική βοήθεια σε αυτή την προσπάθεια θα μπορούσε να προσφέρει το Πανεπιστήμιο με την συμμετοχή του στην καταγραφή των τάσεων της αγοράς εργασίας και των εκπαιδευτικών αναγκών και με την δημιουργία μόνιμων δομών κατάρτισης, όπως πχ ένα ινστιτούτο διά βίου μάθησης και επαγγελματικής κατάρτισης.

Το συμβούλιο θα πρέπει:

(α) να είναι επιφορτισμένο με την διαμόρφωση του πλαισίου τοπικής πολιτικής κατάρτισης, ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης, διά βίου μάθησης και συμβουλευτικής για την πρόσβαση στην αγορά εργασίας,

(β) να προσδιορίζει μέσα από περιοδικές έρευνες, βάσεις δεδομένων, πληροφοριακά συστήματα (GIS): τομείς κατάρτισης και ειδικότητες για τις οποίες υπάρχει ή αναμένεται να υπάρξει σημαντική ζήτηση από τις επιχειρήσεις και,

(γ) να συντονίζει το έργο των φορέων έτσι ώστε να υπάρχει ικανοποιητική αντιστοίχιση με τις πραγματικές ανάγκες της παραγωγής ώστε να αποφεύγονται οι επικαλύψεις.

Προτεραιότητα του τοπικού συμβουλίου είναι η σύνταξη του ΤΣΔΑ κατά την οποία τα μέλη του συμβουλίου:

- υποστηρίζουν την ομάδα σύνταξης του ΤΣΔΑ του Δ. Βόλου με την παροχή πληροφόρησης για την περιοχή παρέμβασης στο αντικείμενο που κάθε φορέας, μέλος του δικτύου, ενεργοποιείται/μετέχουν σε συναντήσεις εργασίας (διμερείς ή / και ολομέλειες του δικτύου) με στόχο την ενημέρωση της πορείας, την συμμετοχή στον προγραμματισμό, την επικύρωση των βασικών επιλογών του ΤΣΔΑ, την δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων, την συμμετοχή στην δημιουργία του τελικού σχεδίου.συμμετέχουν στην προετοιμασία της ομάδας υλοποίησης του σχεδίου.

ΦΑΣΗ 2: ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Αξιολογούνται τα κρίσιμότερα ζητήματα της τοπικής αγοράς εργασίας όπως προέκυψαν από:

α. Τα δεδομένα της συγκριτικής έρευνας μεταξύ των τριών περιοχών παρέμβασης: δυναμική τοπικών κλάδων (Κεφ. 5) (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1).

β. Την ανάλυση δεδομένων προερχόμενων από σχετικές μελέτες, έρευνες πεδίου και στατιστικά στοιχεία (Κεφ. 6 παρ. 1).

γ. Των απαντήσεων στο ερωτηματολόγιο που απευθύνθηκε σε δομές συμβουλευτικής και προώθησης στην απασχόληση προκειμένου να εξαχθούν ποιοτικά στοιχεία και να επιλεγθούν τα κρίσιμα σημεία παρέμβασης του ΤΣΔΑ (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2).

Για τα συγκεκριμένα ζητήματα προτεραιότητας καταρτίζεται πίνακας (Ανάλυση SWOT): μειονεκτημάτων και πλεονεκτημάτων, κινδύνων και ευκαιριών για τις δυνατότητες αντιμετώπισής τους.

Κωδικοποιώντας τα προαναφερθέντα ευρήματα προκύπτουν τα προβλήματα και οι δυνατότητες του Πίνακα 6.16

Πίνακας 6.16 ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ (Μειονεκτήματα & Κίνδυνοι)	ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ (Πλεονεκτήματα & Ευκαιρίες)
<ul style="list-style-type: none"> • Ο δείκτης νεανικότητας και ο δείκτης γήρανσης συμβαδίζουν με τον εθνικό, γεγονός που προδιαγράφει δημογραφική κάμψη για τον ντόπιο πληθυσμό στο άμεσο μέλλον 	<ul style="list-style-type: none"> • Ο πληθυσμός παρουσιάζει αυξητικές τάσεις
<ul style="list-style-type: none"> • Ανταγωνισμός από το αστικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης • Δεν υφίσταται σχέδιο ενδογενούς παραγωγικής ανασυγκρότησης ώστε να επιτευχθεί δυναμική ανάκαμψη μετά την απώλεια χιλιάδων θέσεων εργασίας στις δεκαετίες '80 & '90 	<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλή συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στην απασχόληση • Καινοτομικές μέθοδοι παραγωγής ιδιαίτερα στον τομέα του μετάλλου και του ξύλου • Δυνατότητες ανασύστασης της βιομηχανικής ταυτότητας της περιοχής (πχ αμυντική βιομηχανία)
<ul style="list-style-type: none"> • Ανταγωνισμός από το αστικό συγκρότημα της Αθήνας • Μειωμένη επενδυτική δραστηριότητα στο εμπόριο 	<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλή συμμετοχή του τριτογενούς τομέα στην απασχόληση • Δυναμικό επενδυτικό προφίλ στον τομέα
<ul style="list-style-type: none"> • Οι τουριστικές επενδύσεις πραγματοποιούνται εκτός αστικής περιοχής. • Διατηρείται το μοντέλο του μαζικού τουρισμού • Χαμηλή σύζευξη με τον πρωτογενή τομέα • Δεν έχει αναδειχθεί η ταυτότητα της πόλης (placemaking) 	<ul style="list-style-type: none"> • Δυναμικός τουριστικός πόλος με δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού
<ul style="list-style-type: none"> • Δεν υπάρχουν κατάλληλες υποδομές • Αύξηση του διεθνούς ανταγωνισμού (Μεσόγειος-Τουρκία) • Μεγαλύτερη απορρύθμιση εργασιακών σχέσεων - κινεζοποίηση 	<ul style="list-style-type: none"> • Το λιμάνι του Βόλου αποτελεί σημαντικό προορισμό για κρουαζιερόπλοια εντός της Μεσογείου. Υπάρχουν δε δυνατότητες ανάπτυξης ναυπηγοεπισκευαστικής ζώνης εκμεταλλεόμενη της υπάρχουσας βιομηχανικής υποδομής • Τόνωση της εμπορικής κίνησης λόγω κινεζικής διείσδυσης στην Ευρώπη- Στρατηγική «Δρόμος του Μεταξιού» • Αύξηση εμπορικής κίνησης με Μέση Ανατολή μετά το τέλος του πολέμου στην Συρία
<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη επενδύσεων στον πρωτογενή τομέα • Περιορισμένη υπαγωγή σε ευρωπαϊκά αναπτυξιακά προγράμματα 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενδιαφέρον τοπικών επιχειρηματιών για επενδύσεις στον κλάδο των τροφίμων • Σύνδεση του πρωτογενούς τομέα και του κλάδου διατροφής με τον τουρισμό
<ul style="list-style-type: none"> • Αύξηση περιφερειακών ανισοτήτων και επίταση του αθηναϊκού υδροκεφαλισμού 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεργασία Βόλου Λάρισας με συμπληρωματικές δραστηριότητες για την επίτευξη οικονομικών κλίμακας
<ul style="list-style-type: none"> • Αύξηση του κόστους λειτουργίας των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων 	<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλός αριθμός μικρομεσαίων επιχειρήσεων που αποτελούν την βάση της τοπικής οικονομίας • Επιχειρησιακά προγράμματα και αναπτυξιακός νόμος
<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη θεσμικού πλαισίου, χρηματοδοτικών εργαλείων και κουλτούρας συνεργατισμού 	<ul style="list-style-type: none"> • Ίδρυση κοινωνικών συνεταιρισμών

Πίνακας 6.17 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - ΑΝΕΡΓΙΑ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ (Μειονεκτήματα & Κίνδυνοι)	ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ (Πλεονεκτήματα & Ευκαιρίες)
<ul style="list-style-type: none"> Υψηλό ποσοστό ανεργίας 	<ul style="list-style-type: none"> Τάσεις μείωσης της ανεργίας
<ul style="list-style-type: none"> Μειωμένα ποσοστά απασχόλησης σε σύγκριση με τον νομό, την περιφέρεια και την χώρα Μεγαλύτερη αύξηση του ενεργητικού δυναμικού σε σχέση με την τοπική απασχόληση 	<ul style="list-style-type: none"> Μεγάλες αυξήσεις στην απασχόληση και στο εργατικό δυναμικό σε απόλυτα μεγέθη κατά την τελευταία δεκαετία
<ul style="list-style-type: none"> Υψηλή ανεργία σε άτομα με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο 	<ul style="list-style-type: none"> Υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης εργατικού δυναμικού⁷⁰ Συνεχής ανανέωση γνώσεων και δεξιοτήτων
<ul style="list-style-type: none"> Η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό κυμαίνεται στο ήμισυ αυτού των ανδρών Διπλάσιο ποσοστό ανεργίας των γυναικών έναντι αυτού των ανδρών Ανεπαρκές θεσμικό πλαίσιο ευέλικτων μορφών εργασίας σε συνδυασμό με δίκτυο ασφάλειας Ανυπαρξία πολιτικών για την δημογραφική ανάκαμψη 	<ul style="list-style-type: none"> Προγράμματα ενίσχυσης της γυναικείας απασχόλησης Πολιτικές εναρμόνησης επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής & δημογραφίας Κοινωνικοί συνεταιρισμοί –ΚΑΛΟ Κοινωνικές δομές στήριξης των οικογενειών μεσαίων και χαμηλότερων στρωμάτων Δημιουργία στέγης κατοικημένων γυναικών
<ul style="list-style-type: none"> Υψηλό ποσοστό ανεργίας των νέων, ιδιαίτερα αυτών με χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα 	<ul style="list-style-type: none"> Εκπαιδευτικές δομές στήριξης Προγράμματα ενίσχυσης της νεανικής επιχειρηματικότητας (ΕΣΠΑ)
<ul style="list-style-type: none"> Υψηλά ποσοστά ανεργίας στις ειδικές ομάδες του πληθυσμού Σtereότυπα εργοδοτών στον τρόπο αντιμετώπισης ατόμων από ειδικές ομάδες 	<ul style="list-style-type: none"> Κοινωνικές δομές στήριξης Ολοκληρωμένα προγράμματα ενίσχυσης ειδικών ομάδων (π.χ. Ρομά)

⁷⁰ Ένα σημαντικό μέρος του έφυγε εκτός χώρας την περίοδο της οικονομικής κρίσης (Κεφ. 2)

Πίνακας 6.18 ΔΟΜΕΣ ΥΠΟΣΤΗΡΗΞΗΣ

<p style="text-align: center;"><u>Προβλήματα</u></p> <p style="text-align: center;">Ασθενή σημεία & Κίνδυνοι ή Περιορισμοί</p>	<p style="text-align: center;"><u>Δυνατότητες</u></p> <p style="text-align: center;">Ισχυρά σημεία & Ευκαιρίες</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένη σύνδεση του ερευνητικού έργου με τις παραγωγικές ανάγκες της πόλης • Αναντιστοιχία προγραμμάτων κατάρτισης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας • Πιστοποίηση ιδιωτικών φορέων σε μεμονωμένα πεδία • Έλλειμμα εμπειρίας διαχείρισης προβλημάτων και ιδιαιτεροτήτων ειδικών κοινωνικών ομάδων • Έλλειμμα σύνδεσης φορέων κατάρτισης με την αγορά εργασίας • Ισχυρός ανταγωνισμός στους ιδιωτικούς φορείς εκπαίδευσης με συνέπειες στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης • Μη μόνιμο προσωπικό δομών 	<ul style="list-style-type: none"> • Παν/μιο Θεσσαλίας / Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογίας • Δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης • Σημαντική παρουσία κοινωνικών φορέων και πρωτοβουλιών πολιτών • Υλοποίηση πλήθους ευρωπαϊκών προγραμμάτων και πρωτοβουλιών με στόχο την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή • Συμπράξεις με διεθνή δίκτυα • Έμπειρο στελεχιακό δυναμικό
<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειμμα δικτύωσης των φορέων εκπαίδευσης και στήριξης με τον ΟΑΕΔ • Περιορισμένη γνώση της προστιθέμενης αξίας των προγραμμάτων εκπαίδευσης-Έλλειψη διαδικασιών πιστοποίησης των παρεχόμενων γνώσεων-δεξιοτήτων • Έλλειψη μακροπρόθεσμης τοπικής στρατηγικής για την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή • Περιορισμένοι εθνικοί πόροι-ασυνέχεια των προγραμμάτων 	<ul style="list-style-type: none"> • Προγράμματα εξατομικευμένης υποστήριξης από τον ΟΑΕΔ • Ανάδειξη καλών πρακτικών και μέτρηση προστιθέμενης αξίας των προγραμμάτων (δείκτες αποτελέσματος) • Συμβουλευτικές υπηρεσίες ανέργων σε δομές στήριξης της απασχόλησης • Προγράμματα στήριξης της απασχόλησης (Γ΄ ΚΠΣ, ΕΣΠΑ, κοινοτικές πρωτοβουλίες, εθνικοί πόροι και εναλλακτικά χρηματοδοτικά εργαλεία)
<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη υποστηρικτικών υπηρεσιών όπως μάρκετινγκ κ.λπ. • Έλλειψη συντονισμού-κατακερματισμός προσπαθειών • Στιγματισμός σε μια ενδεχόμενη επιχειρηματική «αποτυχία» 	

Κρίσιμα Ζητήματα

Από την παραπάνω ανάλυση προέκυψαν ως κρίσιμότερα ζητήματα στον τομέα της απασχόλησης στην περιοχή παρέμβασης:

- 1) Αυξημένη ανεργία, των γυναικών και των νέων ηλικίας 20-24 ετών.
- 2) Τόνωση της επιχειρηματικότητας στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις ιδιαιτέρως στους κλάδους που έχει προκύψει αυξημένο επενδυτικό ενδιαφέρον (Κεφ. 5).
- 3) Αυξημένη ανεργία στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες

1^ο Κρίσιμο Ζήτημα:		
Αυξημένη ανεργία, κυρίως των γυναικών και των νέων ηλικίας 20-24 ετών.		
	Προβλήματα	Δυνατότητες
Ωφελούμενοι	<ul style="list-style-type: none">• Ελλιπής ενημέρωση για νέες θέσεις εργασίας, προγράμματα κατάρτισης κ.λπ.	<ul style="list-style-type: none">• Συνεχής εμπύχωση και εξατομικευμένη συμβουλευτική υποστήριξη κατά την διαδικασία αναζήτησης εργασίας.• Έξυπνες ηλεκτρονικές εφαρμογές για ευκαιρίες απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο
	<ul style="list-style-type: none">• Έλλειψη προσόντων αντίστοιχων με τις απαιτήσεις της τοπικής αγοράς εργασίας.	<ul style="list-style-type: none">• Κατάρτιση σε θεματικά αντικείμενα που σχετίζονται με τις ανάγκες της τοπικής αγοράς και συνάδουν με τις γνώσεις και τις δεξιότητες των ωφελούμενων• Στοχευμένη εκπαίδευση και κατάρτιση στον τομέα της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, συνδεδεμένη με την συνεταιριστική παράδοση της ευρύτερης περιοχής (πχ Αμπελάκια)
	<ul style="list-style-type: none">• Ενδιαφέρον των συμμετεχόντων σε προγράμματα κατάρτισης αποκλειστικά για την επιδότηση	<ul style="list-style-type: none">• Αυστηρό σύστημα αξιολόγησης και επιλογής. Συσχέτιση προγραμμάτων κατάρτισης με πιστοποίηση που θα αντιστοιχεί στο εθνικό πλαίσιο προσόντων• Τοπικό μητρώο ανέργων πιστοποιημένων – σε γνώσεις και δεξιότητες- σε επαγγελματικά πεδία. Συσχέτιση με την κάρτα ανεργίας
	<ul style="list-style-type: none">• Έλλειψη επαγγελματικού προσανατολισμού.	<ul style="list-style-type: none">• Συμβουλευτική και στοχευμένος επαγγελματικός προσανατολισμός

	<ul style="list-style-type: none"> Υψηλές πάγιες λειτουργικές δαπάνες κατοικίας 	<ul style="list-style-type: none"> Πρόγραμμα Κοινωνικής Κατοικίας
	<ul style="list-style-type: none"> Έλλειψη κοινωνικοποίησης 	<ul style="list-style-type: none"> Ίδρυση Τράπεζας Χρόνου / Ανάπτυξη εθελοντικών δραστηριοτήτων/ Δράσεις ευαισθητοποίησης για θέματα ισότητας Μητρώο εθελοντικών οργανώσεων σε επίπεδο δήμου
Δομές	<ul style="list-style-type: none"> Υπερβολικές απαιτήσεις των εργοδοτών με αποτέλεσμα να υπάρχει αδυναμία ανταπόκρισης των δομών που ασχολούνται με την προώθηση στην απασχόληση. 	<ul style="list-style-type: none"> Οργανωμένη και μόνιμη υπηρεσία στήριξης της απασχόλησης. Έμπειρο και εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό (σύμβουλοι υποστήριξης ανέργων που να προέρχονται από την τοπική αγορά εργασίας). Παρατηρητήριο τοπικής απασχόλησης με δυναμική παρακολούθηση
	<ul style="list-style-type: none"> Έλλιπής συνεργασία με τον ΟΑΕΔ. 	<ul style="list-style-type: none"> Εμπλοκή στελεχών του ΟΑΕΔ στο τοπικό δίκτυο για την απασχόληση με κίνητρα
	<ul style="list-style-type: none"> Έλλειψη συμβουλευτικής υποστήριξης (ενδυνάμωση, επαγγελματικά προσόντα). 	<ul style="list-style-type: none"> Συμβουλευτική Ανέργων Κέντρα Υποστήριξης της Απασχόλησης
	<ul style="list-style-type: none"> Πιστοποίηση των ιδιωτικών φορέων εκπαίδευσης και κατάρτισης σε περιορισμένο αριθμό θεματικών πεδίων. 	<ul style="list-style-type: none"> Διεύρυνση θεματικών πεδίων με έμφαση α) στην παροχή υπηρεσιών β) στον τουρισμό γ) στην εστίαση δ) στις τεχνικές επεξεργασίας ξύλου και μετάλλου) ε) στις κατασκευές και στ) στο αυτοκίνητο Πιστοποίηση με ISO ισότητας

2^ο Κρίσιμο Ζήτημα:

Τόνωση της επιχειρηματικότητας στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις

	Προβλήματα	Δυνατότητες
Ωφελούμενοι	<ul style="list-style-type: none"> Έλλειμμα επιμορφωτικών σεμιναρίων επαγγελματιών – εργαζομένων επιχειρήσεων 	<ul style="list-style-type: none"> Κλαδικές ή επιχειρησιακές επιμορφώσεις Επιμορφώσεις για το πλαίσιο της εταιρικής ευθύνης, της βιώσιμης ανάπτυξης και της κυκλικής οικονομίας
Δομές	<ul style="list-style-type: none"> Μειωμένη σχέση των επιχειρήσεων με το επιχειρηματικό περιβάλλον, τις τοπικές ανάγκες, τους κινδύνους και τις προκλήσεις Περιορισμένα κεφάλαια για νέες επιχειρήσεις Έλλειμμα χρηματοδοτικών εργαλείων για τον εκσυγχρονισμό των εν λειτουργία επιχειρήσεων και για την ίδρυση νέων 	<ul style="list-style-type: none"> Ερευνητικές εφαρμογές\Πανεπιστήμιο Επιχειρησιακό σχέδιο σε συνεργασία τοπικού δικτύου- δήμου-περιφέρειας για τις υποδομές και τις ανάγκες των υφιστάμενων επιχειρήσεων Συνεργασία τοπικού δικτύου απασχόλησης-δήμου και περιφέρειας για δημιουργία νέων χρηματοδοτικών εργαλείων Ωριμάνσεις μελετών για την ένταξή τους σε χρηματοδοτήσεις των Κοινοτικών Διαρθρωτικών Ταμείων Διεθνείς συμπράξεις MME / Απευθείας ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις Κινητοποίηση ομογένειας
	<ul style="list-style-type: none"> Ελλείψεις ενδοκλαδικής δικτύωσης 	<ul style="list-style-type: none"> Συμπράξεις επιχειρήσεων για δημιουργία οικονομιών κλίμακας Διερεύνηση δυνατοτήτων περιφερειακών συνεργασιών μέσω της δικτύωσης των πόλεων π.χ. Βαλκανικό δίκτυο
	<ul style="list-style-type: none"> Έλλειμμα υποστηρικτικών υπηρεσιών διαφήμισης-προβολής 	<ul style="list-style-type: none"> Υποστήριξη από την δημοτική αρχή (οδηγός τοπικών επιχειρήσεων) Καμπάνια για την κατανάλωση προϊόντων παραγωγής σε τοπικό επίπεδο
	<ul style="list-style-type: none"> Έλλειμμα δυνατότητας πιστοποίησης υπηρεσιών και προϊόντων. 	<ul style="list-style-type: none"> Σύστημα πιστοποίησης υπηρεσιών και προϊόντων. Σύμπραξη δήμου επιμελητηρίων

3^ο Κρίσιμο Ζήτημα:

Αυξημένη ανεργία στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (Ε.Κ.Ο.).

	Προβλήματα	Δυνατότητες
Ωφελούμενοι	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειμμα κουλτούρας αποστιγματισμού των ατόμων που ανήκουν στις Ε.Κ.Ο • Αυτοπεριορισμός • Στερεοτυπική αντιμετώπιση • Λόγω αποκλεισμού από την αγορά εργασίας τα άτομα των Ε.Κ.Ο. καταφεύγουν σε παράτυπες μορφές εργασίας/ μαύρη εργασία 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποστήριξη και ενδυνάμωση των ατόμων των ευπαθών κοινωνικών ομάδων. • Δημιουργία στέγης κατοικημένων γυναικών. • Ενίσχυση της απασχολησιμότητας των γυναικών. • Καθιέρωση βραβείου ηθικής επιβράβευσης σε επιχειρηματίες
	<ul style="list-style-type: none"> • Οι ανταγωνιστικές συνθήκες εργασίας δημιουργούν έντονες πιέσεις στα άτομα των κατηγοριών ΕΚΟ 	<ul style="list-style-type: none"> • Ψυχολογική υποστήριξη και στον χώρο εργασίας
	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη εμπειρίας και επαγγελματικού προσανατολισμού • Έλλειψη πληροφόρησης για τον χώρο εργασίας • Ελλιπής εκπαίδευση • Δυσκολίες στις προσπάθειες επανένταξης • Θεσμικές ελλείψεις 	<ul style="list-style-type: none"> • Κατάρτιση, επαγγελματικός προσανατολισμός, προγράμματα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας • Επανακατάρτιση • Συμβουλευτική υποστήριξη και ενδυνάμωση • Νομική υποστήριξη για τα δικαιώματα ατόμων των Ε.Κ.Ο.
	<ul style="list-style-type: none"> • Οικογενειακές υποχρεώσεις (κυρίως των μονογονέων) που καθιστούν δύσκολη την αναζήτηση και την διατήρηση εργασίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη υποστηρικτικών δομών για την οικογένεια. Κίνητρα για ΚΟΙΝΣΕΠ
Δομές	<ul style="list-style-type: none"> • Μειωμένη εμπειρία των ιδιωτικών φορέων κατάρτισης σε ειδικές κοινωνικές ομάδες 	<ul style="list-style-type: none"> • Διακρατικές συμπράξεις με χώρες που αναπτύσσουν καλές πρακτικές • Πιστοποίηση με ISO άρσης διακρίσεων
	<ul style="list-style-type: none"> • Μειωμένες προσδοκίες για την απασχόληση ατόμων Ε.Κ.Ο 	<ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργία συνεταιρισμών παραγωγής και διάθεσης προϊόντων
	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη συμβουλευτικής υποστήριξης (ενδυνάμωση κ.λπ.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Δυνατότητα ψυχοκοινωνικής και νομικής στήριξης, προώθησης στην απασχόληση όπως επίσης και η λειτουργία εργαστηρίων ενδυνάμωσης • Δυνατότητα επιχορηγήσεων των Ε.Κ.Ο. για την δημιουργία επιχειρήσεων

ΦΑΣΗ 3 : ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα κρίσιμα ζητήματα που προέκυψαν από το στάδιο της ανάλυσης, απαιτείται να ληφθούν αποφάσεις από τους εκπροσώπους των φορέων του δικτύου.

Η **στρατηγική** είναι η μέθοδος που επιλέγεται για να πετύχει το δίκτυο τα «κρίσιμα ζητήματα» που τέθηκαν σε προτεραιότητα στη Φάση 2.

Προκειμένου το δίκτυο να χαράξει την στρατηγική του για ένα ζήτημα προτεραιότητας πρέπει να δώσει απαντήσεις στα επόμενα τέσσερα ερωτήματα:

- Πώς θα ικανοποιηθούν καλύτερα οι προσδοκίες/ανάγκες των ωφελούμενων;
- Ποιες νέες δραστηριότητες θα πρέπει να υλοποιηθούν και ποιες υφιστάμενες δραστηριότητες θα πρέπει να βελτιωθούν;
- Ποιες βελτιώσεις απαιτούνται στους ανθρώπινους και στους υλικούς πόρους και στα συστήματα λειτουργίας και διοίκησης;
- Ποιες βελτιώσεις απαιτούνται στην οικονομική κατάσταση των δομών; Από ποια/ες πηγή/ες χρηματοδότησης θα καλυφθεί το κόστος των δραστηριοτήτων;

Οι στόχοι αποτελούν τα συστατικά στοιχεία της στρατηγικής. Με τον προσδιορισμό στόχων στις τέσσερις διαστάσεις, συγκεκριμενοποιείται περισσότερο η στρατηγική και γίνεται επιχειρησιακή.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται οι στόχοι που προκύπτουν λαμβάνοντας υπόψη τις διαπιστώσεις (προβλήματα και δυνατότητες) της διάγνωσης του κάθε κρίσιμου ζητήματος:

Δυνητικοί στόχοι της κάθε προτεραιότητας

1^η Προτεραιότητα: Αντιμετώπιση της ανεργίας των γυναικών και των νέων.

	Προβλήματα	Δυνατότητες	Δυνητικοί Στόχοι
Ωφελούμενοι	<ul style="list-style-type: none"> • Ελλιπής ενημέρωση για νέες θέσεις εργασίας, προγράμματα κατάρτισης κ.λπ. 	<ul style="list-style-type: none"> • Συνεχής εμπύχωση και εξατομικευμένη συμβουλευτική υποστήριξη κατά την διαδικασία αναζήτησης εργασίας. • Έξυπνες ηλεκτρονικές εφαρμογές για ευκαιρίες απασχόλησης. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενημέρωση στους τελικούς αποδέκτες για την αγορά εργασίας.
	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη προσόντων αντίστοιχων με τις απαιτήσεις της τοπικής αγοράς εργασίας. 	<ul style="list-style-type: none"> • Κατάρτιση σε θεματικά αντικείμενα που σχετίζονται με τις ανάγκες της τοπικής αγοράς και συνάδουν με τις γνώσεις και τις δεξιότητες των ωφελούμενων. • Στοχευμένη εκπαίδευση και κατάρτιση στον τομέα της κοινωνικής και σλληλέγγυας οικονομίας συνδεδεμένη με την συνεταιριστική παράδοση της ευρύτερης περιοχής (πχ Αμπελάκια). 	<ul style="list-style-type: none"> • Κατάρτιση των νέων ανέργων από φορείς εκπαίδευσης της περιοχής σε θεματικά αντικείμενα προσαρμοσμένα στις απαιτήσεις της τοπικής αγοράς εργασίας και στα ιδιαίτερα προσόντα τους κατόπιν εξατομικευμένης διάγνωσης (έμφαση στους τομείς της πληροφορικής και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού). • Βελτίωση των γνώσεων και δεξιοτήτων των νέων ανέργων.
	<ul style="list-style-type: none"> • Ενδιαφέρον των συμμετεχόντων σε προγράμματα κατάρτισης αποκλειστικά για την επιδότηση. 	<ul style="list-style-type: none"> • Αυστηρό σύστημα αξιολόγησης και επιλογής. Συσχέτιση προγραμμάτων κατάρτισης με πιστοποίηση που θα αντιστοιχεί στο Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων. • Τοπικό μητρώο ανέργων πιστοποιημένων –σε γνώσεις και δεξιότητες– σε επαγγελματικά πεδία. Συσχέτιση με την κάρτα ανεργίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Διεκδίκηση προς την πολιτεία ώστε να τεθεί σε λειτουργία το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων.

	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη επαγγελματικού προσανατολισμού. 	<ul style="list-style-type: none"> • Συμβουλευτική και στοχευμένος επαγγελματικός προσανατολισμός 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη υπηρεσιών διά βίου συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού. • Ενίσχυση της απασχόλησης των γυναικών στον Τρίτο Τομέα
	<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλές πάγιες λειτουργικές δαπάνες κατοικίας. 	<ul style="list-style-type: none"> • Πρόγραμμα Κοινωνικής Κατοικίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Καταγραφή άδειων σπιτιών.
	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη κοινωνικοποίησης. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ίδρυση Τράπεζας Χρόνου / Ανάπτυξη εθελοντικών δραστηριοτήτων/ Δράσεις ευαισθητοποίησης για θέματα ισότητας • Μητρώο εθελοντικών οργανώσεων σε επίπεδο Δήμου 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάδειξη του εθελοντισμού. Κίνητρα συμμετοχής.
Δομές	<ul style="list-style-type: none"> • Υπερβολικές απαιτήσεις των εργοδοτών με αποτέλεσμα να υπάρχει αδυναμία ανταπόκρισης των δομών που ασχολούνται με την προώθηση στην απασχόληση. 	<ul style="list-style-type: none"> • Οργανωμένη και μόνιμη υπηρεσία στήριξης της απασχόλησης • Έμπειρο και εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό (σύμβουλοι υποστήριξης ανέργων που να προέρχονται από την τοπική αγορά εργασίας) • Παρατηρητήριο Τοπικής Απασχόλησης με δυναμικά στοιχεία 	<ul style="list-style-type: none"> • Βελτίωση των γνώσεων και των δεξιοτήτων των νέων ανέργων καθώς και δυνατότητες υποστήριξης και ενδυνάμωσης κατά την διαδικασία αναζήτησης εργασίας από έμπειρα στελέχη.
	<ul style="list-style-type: none"> • Ελλιπής συνεργασία με τον ΟΑΕΔ. 	<ul style="list-style-type: none"> • Εμπλοκή στελεχών του ΟΑΕΔ στο τοπικό δίκτυο για την απασχόληση με κίνητρα. 	<ul style="list-style-type: none"> • Άσκηση πίεσης στον τοπικό ΟΑΕΔ από πρωτοβουλίες ανέργων.
	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη συμβουλευτικής υποστήριξης (ενδυνάμωση, επαγγελματικά προσόντα). 	<ul style="list-style-type: none"> • Συμβουλευτική ανέργων • Κέντρα υποστήριξης της απασχόλησης 	<ul style="list-style-type: none"> • Συμβουλευτική ανέργων. • Αναβάθμιση των υπηρεσιών στήριξης της απασχόλησης με έμπειρο προσωπικό σταθερής απασχόλησης.
	<ul style="list-style-type: none"> • Πιστοποίηση των ιδιωτικών φορέων εκπαίδευσης και κατάρτισης σε περιορισμένο αριθμό θεματικών πεδίων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Διεύρυνση θεματικών πεδίων με έμφαση α) στην παροχή υπηρεσιών β) στον τουρισμό γ) στην εστίαση δ) στις τεχνικές επεξεργασίας ξύλου και μετάλλου στις κατασκευές και ε) στο αυτοκίνητο • Πιστοποίηση με ISO ισότητας 	<ul style="list-style-type: none"> • Σχετικά αιτήματα στον ΕΟΠΕΠ (πρώην ΕΚΕΠΙΣ).

2^η Προτεραιότητα:**Τόνωση της επιχειρηματικότητας στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις**

	Προβλήματα	Δυνατότητες	Δυναμικοί Στόχοι
Ωφελούμενοι	<ul style="list-style-type: none">• Έλλειψη στοχευμένων επιμορφωτικών σεμιναρίων επαγγελματιών – εργαζομένων επιχειρήσεων.	<ul style="list-style-type: none">• Κλαδικές ή επιχειρησιακές επιμορφώσεις.	<ul style="list-style-type: none">• Πλαίσιο εκπαιδευτικών αναγκών σε επίπεδο επιχειρήσεων και κλάδου (συνεργασία δήμου –επιμελητηρίων)• Επιμορφώσεις για το πλαίσιο εταιρικής ευθύνης, της βιώσιμης ανάπτυξης και της «κυκλικής οικονομίας»• Κατάρτιση αυτοαπασχολούμενων και εργαζομένων στην βασική χρήση ξενόγλωσσης ορολογίας, στην επικοινωνιακή πολιτική και στην πολιτιστική ιστορία της πόλης• Δημιουργία κέντρων και δικτύων τηλεεκπαίδευσης και τηλεκατάρτισης για εργαζόμενους, άνεργους και στελέχη της αυτοδιοίκησης.
Δομές	<ul style="list-style-type: none">• Μειωμένη σχέση των επιχειρήσεων με το επιχειρηματικό περιβάλλον, τις τοπικές ανάγκες, τους κινδύνους και τις προκλήσεις.	<ul style="list-style-type: none">• Ερευνητικές εφαρμογές.	<ul style="list-style-type: none">• Σύνδεση παν/μιου - κέντρου έρευνας και τεχνολογίας με τις ανάγκες των τοπικών ΜΜΕ.• Προσαρμογή θεσμικού πλαισίου προμηθειών - δημόσιων διαγωνισμών στην στήριξη της τοπικής παραγωγής• Συνεργασία τοπικού δικτύου με διεθνείς & εθνικούς οργανισμούς.

<ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένα κεφάλαια για νέες επιχειρήσεις. • Έλλειμμα χρηματοδοτικών εργαλείων για τον εκσυγχρονισμό των εν λειτουργία επιχειρήσεων και για την ίδρυση νέων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Επιχειρησιακό σχέδιο σε συνεργασία τοπικού δικτύου-δήμου-περιφέρειας για τις υποδομές και τις ανάγκες των υφιστάμενων επιχειρήσεων. • Συνεργασία τοπικού δικτύου απασχόλησης-δήμου και περιφέρειας για δημιουργία νέων χρηματοδοτικών εργαλείων. • Ωριμάνσεις μελετών για την ένταξή τους σε χρηματοδοτήσεις των Κοινοτικών Διαρθρωτικών Ταμείων. • Διεθνείς συμπράξεις MME / απευθείας ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις. • Κινητοποίηση ομογένειας. 	<ul style="list-style-type: none"> • DGGrowth της E.E • Πλαίσιο στήριξης start ups. • Εναλλακτικές εφαρμογές χρηματοδοτικών εργαλείων (πχ crowd-funding). • Διεθνείς επαφές με εναλλακτικά πιστωτικά ιδρύματα (ηθικές- συνεταιριστικές τράπεζες κ.λπ.).
<ul style="list-style-type: none"> • Ελλείψεις ενδοκλαδικής-τοπικής δικτύωσης. 	<ul style="list-style-type: none"> • Συμπράξεις επιχειρήσεων για δημιουργία οικονομιών κλίμακας. • Διερεύνηση δυνατοτήτων περιφερειακών συνεργασιών μέσω της δικτύωσης των πόλεων π.χ. βαλκανικό δίκτυο. 	<ul style="list-style-type: none"> • Επιχειρηματικά clusters. • Σύνδεση τουρισμού με την τοπική –περιφερειακή παραγωγή με προτεραιότητα τον πρωτογενή τομέα
<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειμμα υποστηρικτικών υπηρεσιών διαφήμισης & προβολής. 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποστήριξη από την δημοτική αρχή (οδηγός τοπικών επιχειρήσεων). • Καμπάνια για την κατανάλωση προϊόντων παραγωγής σε τοπικό επίπεδο. 	<ul style="list-style-type: none"> • Μέσα κοινωνικής δικτύωσης / τοπικοί σταθμοί. • Διεθνή εκπαιδευτικά –πολιτιστικά προγράμματα ως μέσο για την στήριξη των τοπικών προϊόντων.
<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειμμα δυνατότητας πιστοποίησης υπηρεσιών και προϊόντων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Σύστημα πιστοποίησης υπηρεσιών και προϊόντων. Σύμπραξη δήμου – επιμελητηρίων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάδειξη της ποιότητας και της ιστορίας στα εμπορικά σήματα (brandname).

3^η Προτεραιότητα: Αντιμετώπιση της ανεργίας των ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (Ε.Κ.Ο.)

	Προβλήματα	Δυνατότητες	Δυναμικοί Στόχοι
Ωφελούμενοι	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειμμα κουλτούρας αποστιγματισμού των ατόμων που ανήκουν στις Ε.Κ.Ο. • Αυτοπεριορισμός. • Στερεοτυπική αντιμετώπιση. • Λόγω αποκλεισμού από την αγορά εργασίας τα άτομα των Ε.Κ.Ο. καταφεύγουν σε παράτυπες μορφές εργασίας/ μαύρη εργασία. 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποστήριξη και ενδυνάμωση των ατόμων των ευπαθών κοινωνικών ομάδων. • Δημιουργία στέγης κατοικημένων γυναικών. • Ενίσχυση της απασχολησιμότητας των γυναικών. • Καθιέρωση βραβείου ηθικής επιβράβευσης σε επιχειρηματία. 	<ul style="list-style-type: none"> • Εξατομικευμένη προσέγγιση των ατόμων των ειδικών ομάδων. • Κάλεσμα συμμετοχής τους σε τοπικές εκδηλώσεις. • Εξαγγελία κινήτρων από την τοπική αρχή.
	<ul style="list-style-type: none"> • Οι ανταγωνιστικές συνθήκες εργασίας δημιουργούν έντονες πιέσεις στα άτομα των κατηγοριών ΕΚΟ. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ψυχολογική υποστήριξη και στον χώρο εργασίας. 	<ul style="list-style-type: none"> • Καμπάνια ενημέρωσης επιχειρήσεων και επαγγελματιών για την εταιρική κοινωνική ευθύνη
	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη εμπειρίας και επαγγελματικού προσανατολισμού. • Έλλειψη πληροφόρησης για τον χώρο εργασίας. • Ελλιπής εκπαίδευση. • Δυσκολίες στις προσπάθειες επανένταξης. • Θεσμικές ελλείψεις. 	<ul style="list-style-type: none"> • Κατάρτιση, επαγγελματικός προσανατολισμός, προγράμματα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας. • Επανακατάρτιση. • Συμβουλευτική υποστήριξη και ενδυνάμωση. • Νομική υποστήριξη για τα δικαιώματα ατόμων των Ε.Κ.Ο. 	<ul style="list-style-type: none"> • Βελτίωση των γνώσεων και των ικανοτήτων των Ε.Κ.Ο. • Κατάρτιση και συμβουλευτική υποστήριξη, παροχή νομικής υποστήριξης
	<ul style="list-style-type: none"> • Οικογενειακές υποχρεώσεις (κυρίως των μονογονέων) που καθιστούν δύσκολη την εξεύρεση εργασίας. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη υποστηρικτικών δομών για την οικογένεια. Κίνητρα για ΚΟΙΝΣΕΠ. 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποστήριξη εθελοντικών πρωτοβουλιών.
	<ul style="list-style-type: none"> • Μειωμένη εμπειρία των ιδιωτικών φορέων κατάρτισης σε ειδικές κοινωνικές ομάδες. 	<ul style="list-style-type: none"> • Διακρατικές συμπράξεις με χώρες που αναπτύσσουν καλές πρακτικές. • Πιστοποίηση με ISO άρσης διακρίσεων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Μεταφορά καλών πρακτικών ολοκληρωμένης υποστήριξης

ΔΟΜΕΣ	<ul style="list-style-type: none"> • Μειωμένες προσδοκίες για την απασχόληση ατόμων Ε.Κ.Ο. 	<ul style="list-style-type: none"> • Δημιουργία συνεταιρισμών παραγωγής και διάθεσης προϊόντων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Χαρτογράφηση συγκεκριμένων πεδίων και αντικειμένων για την προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας/ Ειδικά κίνητρα.
	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη συμβουλευτικής υποστήριξης (ενδυνάμωση κ.λπ.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Δυνατότητα ψυχοκοινωνικής και νομικής στήριξης, προώθησης στην απασχόληση όπως επίσης και λειτουργία εργαστηρίων ενδυνάμωσης. • Δυνατότητα επιχορηγήσεων των Ε.Κ.Ο. για την δημιουργία επιχειρήσεων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Λειτουργία εργαστηρίων ενδυνάμωσης καθώς και δημιουργία υπηρεσιών στήριξης της απασχόλησης για τις Ε.Κ.Ο. • Δημιουργία στέγης κατοικημένων γυναικών. • Ενίσχυση κέντρου υποστήριξης τοξικοεξαρτημένων στο πλαίσιο των θεραπευτικών κοινοτήτων • Δυνατότητες επιχορηγήσεων για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας των ατόμων που ανήκουν στις Ε.Κ.Ο. • Καμπάνιες ευαισθητοποίησης.

ΦΑΣΗ 4: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ & ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΔΡΑΣΕΩΝ

Για την επίτευξη των στόχων που αποτελούν την στρατηγική μιας προτεραιότητας σχεδιάζεται ένα υποπρόγραμμα δράσεων.

Η επιλογή των δράσεων δίνει απαντήσεις στο εξής ερώτημα: *Ποιες συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, έργα ή νέες δραστηριότητες πρέπει να υλοποιήσουμε για να πετύχουμε τους στόχους;*

Στους πίνακες παρακάτω αναφέρονται οι δράσεις που επιλέχθηκαν ανά προτεραιότητα για την επίτευξη των στόχων:

Δράσεις για την επίτευξη των στόχων

1^η Προτεραιότητα: Αντιμετώπιση της ανεργίας των γυναικών και των νέων.		
	Στόχοι	Δράσεις
Ωφελούμενοι	<ul style="list-style-type: none"> Ενημέρωση στους τελικούς αποδέκτες για την αγορά εργασίας. 	<ul style="list-style-type: none"> Διοργάνωση συσκέψεων των φορέων κατάρτισης, του ΟΑΕΔ και των δομών που ασχολούνται με την προώθηση στην απασχόληση Επικαιροποίηση έρευνας για τις ανάγκες της τοπικής αγοράς εργασίας Χρήση των αποτελεσμάτων της έρευνας για επιμόρφωση των συμβούλων στα κέντρα υποστήριξης της απασχόλησης Εκδοτική δραστηριότητα των κέντρων υποστήριξης της απασχόλησης και διοργάνωση «Ημέρας Καριέρας»
	<ul style="list-style-type: none"> Ανάπτυξη υπηρεσιών διά βίου συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού. Ενίσχυση της απασχόλησης των γυναικών στον Τρίτο Τομέα 	<ul style="list-style-type: none"> Διοργάνωση εκδηλώσεων και ομιλιών ευαισθητοποίησης
	<ul style="list-style-type: none"> Καταγραφή άδειων σπιτιών 	<ul style="list-style-type: none"> Μεταφορά παραδειγμάτων και καλών πρακτικών κοινωνικής κατοικίας μέσω οικοδομικών ή αστικών συνεταιρισμών.
	<ul style="list-style-type: none"> Ανάδειξη του εθελοντισμού. Κίνητρα συμμετοχής. 	<ul style="list-style-type: none"> Ευαισθητοποίηση και προβολή νέων προτύπων
	<ul style="list-style-type: none"> Κατάρτιση των νέων ανέργων από φορείς εκπαίδευσης της περιοχής σε θεματικά αντικείμενα προσαρμοσμένα στις απαιτήσεις της τοπικής αγοράς εργασίας και στα ιδιαίτερα προσόντα τους κατόπιν εξατομικευμένης διάγνωσης (έμφαση στους τομείς της πληροφορικής και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού). Βελτίωση των γνώσεων και δεξιοτήτων των νέων ανέργων. 	<ul style="list-style-type: none"> Διοργάνωση προγραμμάτων κατάρτισης. On going παρακολούθηση της πορείας των καταρτιζομένων και μετά το τέλος των προγραμμάτων στα οποία συμμετείχαν.

	<ul style="list-style-type: none"> • Δραστηριότητες ενημέρωσης για την παροχή επαγγελματικού προσανατολισμού και συμβουλευτικής σταδιοδρομίας. 	<ul style="list-style-type: none"> • Επικαιροποίηση πληροφοριακού υλικού επαγγελματικού προσανατολισμού (Τασιόπουλος, 2015). • Αναδιοργάνωση των χώρων λειτουργίας και υποδοχής των κέντρων υποστήριξης της απασχόλησης
Δομές	<ul style="list-style-type: none"> • Βελτίωση των γνώσεων και των δεξιοτήτων των νέων ανέργων καθώς και δυνατότητα υποστήριξης και ενδυνάμωσης κατά την διαδικασία αναζήτησης εργασίας από έμπειρα στελέχη 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση των επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας και γυναικείας επιχειρηματικότητας. • Συστηματική συνεργασία των φορέων εκπαίδευσης και κατάρτισης της περιοχής με τις τοπικές επιχειρήσεις για την υλοποίηση της πρακτικής άσκησης των προγραμμάτων κατάρτισης.
	<ul style="list-style-type: none"> • Συμβουλευτική ανέργων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Υποστήριξη δημιουργίας ολοκληρωμένων δομών τύπου κέντρων υποστήριξης της απασχόλησης (ΚΥΑ) σε συνοικιακό επίπεδο με εποπτεία του τοπικού συμβουλίου.
	<ul style="list-style-type: none"> • Αναβάθμιση των υπηρεσιών στήριξης της απασχόλησης με έμπειρο προσωπικό σταθερής απασχόλησης. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών. • Επικαιροποίηση πληροφοριακού υλικού.

2^η Προτεραιότητα:

Τόνωση της επιχειρηματικότητας στις Μικρές και Μεσαίες επιχειρήσεις

	Στόχοι	Δράσεις
Ωφελούμενοι	<ul style="list-style-type: none">Πλαίσιο εκπαιδευτικών αναγκών σε επίπεδο επιχειρήσεων και κλάδου (Συνεργασία δήμου - επιμελητηρίων).Επιμορφώσεις για το πλαίσιο εταιρικής ευθύνης, της βιώσιμης ανάπτυξης και της κυκλικής οικονομίας.	<ul style="list-style-type: none">Κλαδικά προγράμματα ενδόεπιχειρησιακής κατάρτισης
	<ul style="list-style-type: none">Κατάρτιση αυτοαπασχολούμενων και εργαζομένων στην βασική χρήση ξενόγλωσσης ορολογίας, στην επικοινωνιακή πολιτική και στην πολιτιστική ιστορία της πόλης.	
Δομές	<ul style="list-style-type: none">Σύνδεση παν/μιου - κέντρου έρευνας και τεχνολογίας με τις ανάγκες των τοπικών ΜΜΕ.Προσαρμογή θεσμικού πλαισίου προμηθειών –δημόσιων διαγωνισμών στην στήριξη της τοπικής παραγωγής.Συνεργασία τοπικού δικτύου με διεθνείς –εθνικούς οργανισμούς.	<ul style="list-style-type: none">Σύνταξη τοπικού Σχεδίου ενδογενούς παραγωγικής ανασυγκρότησης με την ενεργό συμμετοχή όλων των δυνητικών φορέων.
	<ul style="list-style-type: none">DGGrowth της Ε.Ε.Πλαίσιο στήριξης start ups.Εναλλακτικές εφαρμογές χρηματοδοτικών εργαλείων (crowdfunding)⁷¹.Διεθνής επαφές με εναλλακτικά πιστωτικά ιδρύματα (Ηθικές-Συνεταιριστικές Τράπεζες⁷² κ.λπ.).	
	<ul style="list-style-type: none">Επιχειρηματικά clusters.Σύνδεση τουρισμού με την τοπική –περιφερειακή παραγωγή και κυρίως με τον πρωτογενή τομέα	
	<ul style="list-style-type: none">Μέσα κοινωνικής δικτύωσης / τοπικοί σταθμοί.Διεθνή εκπαιδευτικά –πολιτιστικά προγράμματα ως μέσο για την στήριξη των τοπικών προϊόντων.	
	<ul style="list-style-type: none">Ανάδειξη της ποιότητας και της ιστορίας στα εμπορικά σήματα (brandname).	

⁷¹ Οι βασικές κατηγορίες χρηματοδοτικών εργαλείων είναι τα **μικροδάνεια**, οι **εγγυήσεις** (Guarantees), τα **δάνεια επιμερισμού ρίσκου** (Risksharingloans -όλες οι μορφές δανείου συμπεριλαμβανομένων των μικροδανείων) και τα **εργαλεία συνεπένδυσης** (Equity financing-συμμετοχικά σχήματα επενδύσεων). ΣΕΣΜΑ «Χρηματοδότηση μέσω καινοτόμων χρηματοδοτικών εργαλείων στην προγραμματική περίοδο 2014-2020», 2014

⁷²Π.χ. Banca Etica, European Micro Finance Network

3^η Προτεραιότητα:

Αντιμετώπιση της ανεργίας των ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (Ε.Κ.Ο.)

	Στόχοι	Δράσεις
Ωφελούμενοι	<ul style="list-style-type: none">Εξατομικευμένη προσέγγιση των ατόμων των ειδικών ομάδων.	<ul style="list-style-type: none">Δημιουργία υποδομών ενίσχυσης κινητικότητας των ΑμΕΑΣτελέχωση των υπάρχουσών δομών υποστήριξης της απασχόλησης (ΚΥΑ) με ειδικευμένο στην προώθηση Ε.Κ.Ο. ανθρώπινο δυναμικό.Ευαισθητοποίηση με αποδέκτες τους κατοίκους και τους επαγγελματίες για την απασχόληση ατόμων ευπαθών κοινωνικών ομάδων – Εταιρική κοινωνική ευθύνη.
	<ul style="list-style-type: none">Βελτίωση των γνώσεων και των ικανοτήτων των Ε.Κ.Ο.Κατάρτιση και συμβουλευτική υποστήριξη, παροχή νομικής υποστήριξης.	<ul style="list-style-type: none">Σχεδιασμός και εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων για άτομα ΕΚΟ με στόχο την αξιοπρεπή στέγαση και διαβίωση, την κάλυψη διατροφικών και ενεργειακών αναγκών, την κοινωνική ένταξη και την πρόσβαση στην αγορά εργασίας.Κατάρτιση ΑμΕΑ σε επαγγέλματα που σχετίζονται με τον τοπικό πολιτισμό και την ιστορίαΚατάρτιση Ρομά σε προγράμματα ανακύκλωσης-κομποστοποίησης και επαναχρησιμοποίησης υλικών.
Δομές	<ul style="list-style-type: none">Χαρτογράφηση συγκεκριμένων πεδίων και αντικειμένων για την προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας/ Ειδικά κίνητρα.	<ul style="list-style-type: none">Υποβολή τεκμηριωμένων προτάσεων χρηματοδότησης για την δημιουργία εργαστηρίων ενδυνάμωσης, καθώς και υπηρεσιών υποστήριξης κακοποιημένων γυναικών (στέγη κακοποιημένων

	<ul style="list-style-type: none"> • Λειτουργία εργαστηρίων ενδυνάμωσης καθώς και δημιουργία υπηρεσιών στήριξης της απασχόλησης για τις Ε.Κ.Ο • Δημιουργία στέγης κακοποιημένων γυναικών • Ενίσχυση κέντρου υποστήριξης τοξικοεξαρτημένων στο πλαίσιο των θεραπευτικών κοινοτήτων • Δυνατότητες επιχορηγήσεων για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας των ατόμων που ανήκουν στις Ε.Κ.Ο • Καμπάνιες ευαισθητοποίησης 	<p>γυναικών).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ευαισθητοποίηση της τοπικής κοινωνίας για την άρση στερεοτύπων κατά των Ε.Κ.Ο • Δημιουργία πρωτοβάθμιας κοινωνικής φροντίδας για παροχή προσωπικών υπηρεσιών σε παιδιά, γυναίκες, ΑμΕΑ και ηλικιωμένους (ΚΟΙΝΕΣΠ)
--	--	--

6.3 Εφαρμογή ΤΣΔΑ

Η εφαρμογή των δράσεων της 2^{ης} Προτεραιότητας: «Τόνωση της επιχειρηματικότητας στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις» θα ξεκινήσει να εφαρμόζεται από την ομάδα του «Τοπικού Συμβουλίου Ανάπτυξης Ανθρώπινων Πόρων» στους κλάδους των επιχειρήσεων που, σύμφωνα με την έρευνα πεδίου του Κεφ. 5, έδειξαν δυναμικές προοπτικές και άρα δυνατότητες αύξησης της ζήτησης της απασχόλησης. Οι ομάδες επιχειρήσεων αφορούν:

1. Στον πρωτογενή τομέα:
 - 1.1 Η παραγωγή τροφίμων
2. Στον δευτερογενή τομέα:
 - 2.1 Κατεργασία μετάλλου
 - 2.2 Κατεργασία ξύλου
 - 2.3 Κατασκευές
 - 2.4 Αυτοκίνητο
3. Στον τριτογενή τομέα:
 - 3.1 Ξενοδοχεία- Τουρισμός
 - 3.2 Εστίαση
 - 3.3 Εκπαιδευτικές Υπηρεσίες

Παράλληλα, οι σύμβουλοι απασχόλησης υπό την αιγίδα του τοπικού συμβουλίου αφού α) επεξεργαστούν τα προφίλ των ανέργων και β) προχωρήσουν σε εξατομικευμένη συμβουλευτική, θα προσδιορίσουν την ομάδα παρακολούθησης των σχετικών δράσεων κατάρτισης που αναλύονται στην 1^η: «Αντιμετώπιση της ανεργίας των γυναικών και των νέων» και 3^η Προτεραιότητα: «Αντιμετώπιση της ανεργίας των ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (Ε.Κ.Ο.)».

Ως προς την γενικότερη εικόνα της ζήτησης της απασχόλησης, σύμφωνα με σχετική έρευνα του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού σχετικά με τις προβλέψεις της ζήτησης των επαγγελματιών την περίοδο 2018-2022 για τους παραπάνω κλάδους, η κατάσταση αναμένεται να διαμορφωθεί ως εξής (Μηχανισμός διάγνωσης αναγκών της αγοράς εργασίας, ετήσια έκθεση 2018):

Α. Στον τομέα της γεωργίας, θήρας, δασοκομίας και αλιείας, θα συνεχίσει να κατέχει προτεραιότητα η κατηγορία των γεωργών, κτηνοτρόφων, δασοκόμων και αλιέων.

Β. Στον τομέα της μεταποίησης και των κατασκευών, αναμένεται μείωση της ζήτησης για το επάγγελμα «Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή αποτελέσματα», αλλά προβλέπεται αύξηση για τους «χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων και μηχανημάτων».

Γ. Αύξηση της ζήτησης για απασχολούμενους στην «παροχή υπηρεσιών και πωλητές» προβλέπεται για τον κλάδο των ξενοδοχείων και εστιατορίων.

Ενώ, τέλος,

Δ. Δεν αναμένονται σημαντικές μεταβολές σε ό,τι αφορά τη διάρθρωση των επαγγελματιών στον κλάδο της εκπαίδευσης (Πίνακας 6.16).

Στην συνέχεια καταρτίζονται οι δείκτες για την παρακολούθηση των δράσεων και των αποτελεσμάτων και οι επιδιωκόμενες τιμές στόχου. (Βήμα 2 & 3της Φάσης 4 του Κεφ. 4) και συμπληρώνεται το τεχνικό δελτίο προγραμματισμού για κάθε δράση (Βήμα 4). Η ολοκλήρωση των βημάτων αυτής της φάσης ωριμάζει τις συνθήκες για τον οικονομικό προγραμματισμό και την δυνατότητα χρηματοδότησης ενός ΤΣΔΑ από πόρους του ΕΚΤ (π.χ. ολοκληρωμένες χωρικές παρεμβάσεις), ή εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης (Φάση 5). Με την απόφαση ένταξης του ΤΣΔΑ (Φάση 6) συστήνεται μηχανισμός παρακολούθησης και αξιολόγησης από ομάδα έργου του τοπικού συμβουλίου, με σκοπό την εκπλήρωση των δεικτών ως προς τις τιμές στόχου και το συναφές οικονομικό αντικείμενο των δράσεων σύμφωνα με τον χρονοπρογραμματισμό.

6.3.1 Τοπική Αναπτυξιακή Στρατηγική

Όπως ήδη αναφέρθηκε στην παρ. 4.3, το ΤΣΔΑ αποτελεί μέρος του στρατηγικού αναπτυξιακού σχεδίου του δήμου, ενώ και οι προαπαιτούμενες δράσεις στην 2^η προτεραιότητα για την τόνωση της επιχειρηματικότητας των ΜΜΕ οδηγούν στην δημιουργία ενός σχεδίου ενδογενούς παραγωγικής ανασυγκρότησης⁷³. Κάθε περιοχή της χώρας είναι διαφορετική, η δε αναπτυξιακή στρατηγική συναρτάται με την επιβίωση των νοικοκυριών και το πώς αυτή επιδρά στην παραγωγική δομή, στην απασχόληση και στην κοινωνική συνοχή κάθε τόπου (Κίζος, 2018).

Παρά τις υπαρκτές διαφοροποιήσεις –οι οποίες αποτελούν συστατικά κάθε αστικού συστήματος– η πόλη έχει διαμορφώσει ενιαία ταυτότητα και ως τέτοια θα πρέπει να την αντιμετωπίσουμε στους αναπτυξιακούς στόχους. Η ταυτότητα αυτή ενσωματώνει τόσο στοιχεία οικονομικής και κοινωνικής ολοκλήρωσης, όσο και στοιχεία αποδιάρθρωσης⁷⁴. Ο αναπτυξιακός σχεδιασμός οφείλει καταρχήν να επιλέγει

⁷³ Για την στρατηγική της ενδογενούς παραγωγικής ανασυγκρότησης βλ σχετικά κείμενα της πρωτοβουλίας στο: <http://endogenis.blogspot.com/>

⁷⁴ Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης των τελευταίων 10 χρόνων θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη: η αποδιάρθρωση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, η υπέρμετρη επιβάρυνση της μικροϊδιοκτησίας, οι μειώσεις μισθών και συντάξεων, η φυγή των νέων επιστημόνων, η δημογραφική κατάρρευση, ο συνεχής περιορισμός του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων με επιπτώσεις στις δημόσιες υποδομές, οι περικοπές των κοινωνικών δαπανών, η υπαγωγή του δημόσιου πλούτου στο Υπερταμείο και, εσχάτως, οι ανεξέλεγκτες μεταναστευτικές ροές, αποτελούν μια εθνική «δυστοπία» που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν με ένα Εθνικό σχέδιο ανασυγκρότησης.

την σωστή κλίμακα παρέμβασης και την κρίσιμη κοινωνική μάζα (το «κοινωνικό κεφάλαιο» – Κεφ. 1) που θ' αποτελέσει καταλύτη στην διαμόρφωση της τοπικής στρατηγικής για την ενδογενή παραγωγική ανασυγκρότηση.

Μια τοπική στρατηγική μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη μιας πόλης όταν συνδυάζει δημιουργικά την διάγνωση και αξιολόγηση των χαρακτηριστικών της με ιδέες και προτάσεις οι οποίες απορρέουν από την υφιστάμενη κάθε φορά εθνική και διεθνή εμπειρία και ο συνδυασμός αυτός των πραγματικών δυνατοτήτων και των ιδεών βρίσκει γόνιμο έδαφος στην τοπική κοινωνία και στην διοίκηση ενώ μετατρέπεται σε όραμα και συλλογικό στόχο.

Έχοντας διαγνώσει την κρίση της φάσης της παγκοσμιοποίησης του κεφαλαίου (Κεφ. 1), τους κλυδωνισμούς της Κοινωνικής Ευρώπης ως συνέπεια της κρίσης των χρηματιστηρίων το 2018 (Κεφ. 2), προτείνεται μια τοπική στρατηγική που θα αποτελέσει την προϋπόθεση για την χωρική αναθεμελίωση των κοινωνικών πολιτικών⁷⁵. Η στρατηγική αυτή θα εκκινεί τοπικά, προσπαθώντας να αξιοποιήσει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής ή να δημιουργήσει καινούργια, αλλά ταυτόχρονα θα αντιλαμβάνεται τις παγκόσμιες προκλήσεις, έχοντας πλήρη κατανόηση της λειτουργίας των παγκοσμιοποιημένων αγορών και πλήρη συνείδηση των περιορισμών της τοπικής κλίμακας.⁷⁶

Τα περισσότερα κράτη έχουν επιλέξει ένα σύστημα δεικτών για να εξειδικεύσουν περιοχές και ζώνες προτεραιότητας που συνδυάζουν παράγοντες διαβίωσης και το κοινωνικό προφίλ. Οι σχετικές παρεμβάσεις καλύπτουν συνήθως την γεωγραφική έκταση μιας πόλης ή μικροπεριφέρειας στο επίπεδο των παλαιότερων νομαρχιών. Αντίθετα, η επιλογή μιας πολύ μικρής περιοχής οδηγεί συχνά σε αποδυνάμωση του προγράμματος και σε απαξίωσή του από τους κατοίκους και τους συμπράττοντες φορείς⁷⁷.

Υπό αυτή την οπτική, ο Βόλος θα πρέπει να επιλέξει και να στηριχθεί σε μια σύγχρονη εκδοχή της ενδογενούς ανάπτυξης, η οποία θα αξιοποιεί τις δυνατότητες περιφερειακής ολοκλήρωσης και θα επιδιώκει την δημιουργία ενός τρίτου πόλου ανάπτυξης στην Κεντρική Ελλάδα –μετά από την Αθήνα και την Θεσσαλονίκη-, ο

⁷⁵ Για τις σχέσεις οικονομίας και κοινωνικού κράτους βλ. Σακελλαρόπουλος Θ. «Ένα μεθοδολογικό σχεδιάγραμμα για την έρευνα της Κοινωνικής Πολιτικής και του Κοινωνικού Κράτους της Κρίσης».

⁷⁶ Οι πρόσφατες προσφυγικές-μεταναστευτικές ροές αποτελούν το πιο ενδεικτικό παράδειγμα επίδρασης μιας διεθνούς - περιφερειακής κρίσης στις τοπικές κοινωνίες της χώρας. Παράδειγμα που θα σηματοδοτήσει νέες προτεραιότητες στην άσκηση κοινωνικής πολιτικής, αλλά και συλλογικής κινητοποίησης.

⁷⁷ Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας, «Κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα- Διερεύνηση του πεδίου για την αποτελεσματική εφαρμογή πολιτικών με χωρική βάση».

οποίος θα στηρίζεται στα δύο εν δυνάμει δίπολα της Θεσσαλίας και τις πολλαπλασιαστικές σχέσεις που είναι δυνατόν να αναπτυχθούν με αυτά. Η αποτελεσματικότητα ενός τέτοιου σχεδίου, αλλά και κάθε εκδοχής ανάταξης της ελληνικής περιφέρειας και της προοπτικής μιας νέας «αγροτικότητας» συνδέεται με την προοπτική ενός σχεδίου μεταφοράς του διοικητικού κέντρου της Αθήνας στην ενδοχώρα και υπό αυτή την έννοια ο Βόλος θα μπορούσε να συγκεντρώσει ένα μεγάλο μέρος αυτής της αποκεντρωτικής διαδικασίας (Μάρτος, 2015).

Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι οι πόλεις μεσαίου μεγέθους όπως ο Βόλος μπορούν να αναπτύξουν εξειδικεύσεις σε περιορισμένο αριθμό κλάδων της οικονομίας -μέχρι τρεις-, λόγω των περιορισμών που θέτει το μέγεθός τους στην συγκέντρωση επενδυτικών κεφαλαίων (Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης του Βόλου, Παν/μιο Θεσσαλίας, 2006). Η εμπειρία πόλεων που τον περασμένο αιώνα έχασαν την βιομηχανική τους βάση, όπως π.χ. η Έδεσσα και η Νάουσα, αλλά και η αντίστοιχη εμπειρία του Βόλου, όταν στην περίοδο 1988-1995 απώλεσε την παραγωγική βάση στους κλάδους της κλωστοϋφαντουργίας και της αυτοκινητοβιομηχανίας, υποδηλώνει ότι η εξειδίκευση είναι μεν αναγκαία, η επιλογή όμως θα πρέπει να γίνεται αφού ληφθούν υπόψη πολλαπλοί παράγοντες, όπως το τοπικό συγκριτικό πλεονέκτημα, ο εθνικός και ο διεθνής ανταγωνισμός για κάθε κλάδο, σε συνδυασμό με τους γεωπολιτικούς παράγοντες.

Τέλος, η αναπτυξιακή στρατηγική, για να είναι αποτελεσματική, θα πρέπει να στηρίζεται σε μια ευρύτερη κοινωνική συναίνεση που θα υπερβαίνει τους πολιτικούς διχασμούς του παρελθόντος και θα διαμορφώνει στόχους και όραμα για την πόλη στον 21^ο αιώνα, οι οποίοι θα πείθουν και θα κινητοποιούν ευρύτερα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα της περιοχής, της χώρας και της ομογένειας. Οι εμπειρίες από συμμετοχή των πολιτών σε θεσμούς άμεσης δημοκρατίας που μπορεί να οργανώσει η τοπική αυτοδιοίκηση, όπως για παράδειγμα το μοντέλο διαβούλευσης για την διαμόρφωση του δημοτικού προϋπολογισμού (Συμμετοχικός προϋπολογισμός⁷⁸) μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις διαμόρφωσης συλλογικής πολιτικής συνείδησης. Επιπλέον, η ενημέρωση και η κινητοποίηση των πολιτών σε καθημερινές πρακτικές Πολιτικής Προστασίας και Άμυνας προκειμένου να αντιμετωπισθούν έκτακτες απειλές για την δημόσια ασφάλεια (π.χ. ακραία καιρικά φαινόμενα, πυρκαγιές, τρομοκρατικά χτυπήματα, θερμά επεισόδια κ.λπ.) συνιστούν παραδείγματα κοινωνικής ενεργοποίησης σε τοπικό επίπεδο.

⁷⁸ Σημαντική εφαρμογή στην πόλη της Βραζιλίας Πόρτο Αλέγκρε (Κολέμπας 2009)

Επιπρόσθετα, η διεθνής εμπειρία αποδεικνύει ότι κίνητρο στην κοινωνική συμμετοχή σε ανάλογες πρωτοβουλίες ΤΣΔΑ αποτελούν οι παρεμβάσεις αναβάθμισης των δημόσιων υποδομών. Το στοιχείο αυτό λαμβάνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ελληνική πραγματικότητα, όπου η εγκατάλειψη των δημόσιων υποδομών συναρτάται άμεσα με τις συνεχείς περικοπές του Προγράμματος Δημόσιων Επενδύσεων (ΠΔΕ)⁷⁹ προκειμένου να καλυφθούν οι ετήσιοι δημοσιονομικοί στόχοι των προγραμμάτων προσαρμογής, με αποτέλεσμα μια σειρά υποδομών που χρησιμοποιούν τα μεσαία και χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα να υπολειπεται (Δημόσιο Σύστημα Υγείας, Μέσα Μαζικής Μεταφοράς, δημόσια κτήρια, υποδομές πολιτικής προστασίας και άμυνας, αντιπλημμυρικά έργα κ.ο.κ). Το πρόβλημα γίνεται εντονότερο στις υποβαθμισμένες και αποψιλωμένες περιοχές της ελληνικής περιφέρειας λόγω απροθυμίας ιδιωτικών επενδύσεων οι οποίες καθίστανται μη κερδοφόρες ενώ συμπληρωματικές υποδομές έχουν ήδη πωληθεί (περιφερειακά αεροδρόμια, λιμάνια, σιδηροδρομικό δίκτυο). Οι επικείμενες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής με αύξηση της συχνότητας των ακραίων καιρικών φαινομένων, οι αυξημένες λόγω της διαρκούς φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ανάγκες, αλλά και η όξυνση των πιέσεων λόγω των καθημερινών αναγκών των προσφύγων και μεταναστών, απαιτούν ένα σχέδιο αποκατάστασης και επέκτασης των δημόσιων υποδομών με ιεράρχηση αναγκών και αποτελεσματική αξιοποίηση πόρων στο εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Λαμβάνοντας υπόψη (α) την παραγωγική ανασυγκρότηση της ευρύτερης περιοχής παρέμβασης, (2) την κοινωνική και χωρική συνοχή και (3) την βιώσιμη ανάπτυξη - στις προδιαγραφές της Τοπικής Ατζέντας 21⁸⁰- τίθενται ή προτάσσονται ως βασικοί αναπτυξιακοί στόχοι:

⁷⁹ Το 2008, περίοδο πριν τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, το ΠΔΕ διέθετε πόρους ύψους 9,8 δισ. € οι οποίοι το 2017 ανέρχονταν μόλις στα 6,7 δισ. ενώ μέχρι το 2022 η χώρα είναι δεσμευμένη για ετήσια πλεονάσματα ύψους 3,5% για την εξυπηρέτηση των δανείων και του χρέους.

⁸⁰ Δημιουργήθηκε τον Ιούνιο του 1992 από τους ηγέτες 100 χωρών και αντιπροσώπους από περισσότερες από 10.000 ΜΚΟ στο Ρίο της Βραζιλίας, στο πλαίσιο της Διάσκεψης Κορυφής του ΟΗΕ με στόχο την προώθηση των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης. (Δαουτόπουλος, Τοπική Ανάπτυξη, 2005). Σημαντική πηγή πληροφόρησης για διεθνείς, ευρωπαϊκές και περιφερειακές πρωτοβουλίες στο πλαίσιο της τοπικής Ατζέντα 21 στον Ιστοχώρο του Διεθνούς Συμβουλίου για Τοπικές Πρωτοβουλίες: www.iclei.org

Πίνακας 6.17: Οι αναπτυξιακοί στόχοι του Νομού Μαγνησίας

-
- Ανασύσταση της περιφερειακής βιομηχανικής ταυτότητας
 - Ανάδειξη σε σημαντικό κέντρο υπηρεσιών, εκπαίδευσης, έρευνας και τεχνολογίας
 - Ανάδειξη σε διεθνές κέντρο πολιτισμικού και ιστορικού ενδιαφέροντος
 - Επέκταση των πολλαπλών μορφών τουρισμού –με έμφαση στον εκπαιδευτικό, πολιτιστικό και οικολογικό
 - Ανάπτυξη της αειφορικής (βιολογικής) γεωργίας & κτηνοτροφίας
 - Προστασία των φυσικών οικοσυστημάτων και ανασύσταση των υποδομών – θωράκιση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής
 - Ανάπτυξη συνεργατικών και συνεταιριστικών μορφών οικονομίας βασισμένες στην ιστορική παράδοση της ευρύτερης περιοχής
-

Οι πολιτικές απασχόλησης και κοινωνικής συνοχής αποτελούν το υπόβαθρο και την προϋπόθεση για την αποτελεσματική αξιοποίηση των παρεμβάσεων στους παραπάνω αναπτυξιακούς στόχους. Μια κοινωνία η οποία προστατεύει τα αδύνατα μέλη της, παράγει και διανέμει αναπτυξιακό μέρισμα σε όλες τις κοινωνικές ομάδες και αποφεύγει τις διαιρέσεις και συγκρούσεις είναι σε θέση να απελευθερώσει περισσότερες δημιουργικές δυνάμεις και να επιτύχει τους αναπτυξιακούς της στόχους. Οι δε αναπτυξιακοί στόχοι και η υλοποίησή τους μπορούν να δημιουργήσουν καθαρή προστιθέμενη αξία ώστε να καταστεί εφικτή η βιώσιμη κοινωνική πολιτική σε τοπική κλίμακα⁸¹. Αποτελούν δε προϋπόθεση ώστε να αντιστρέψουν το ρεύμα φυγής των νέων επιστημόνων, αλλά και δυνητικά παράγοντα επιστροφής πολλών από αυτούς που έχουν φύγει. Οι διεθνείς δικτυώσεις με τους ομογενείς όπως περιγράφηκαν στις δράσεις της προηγούμενης παραγράφου αποτελούν κρίσιμο παράγοντα σε μια τέτοια εκδοχή.

Στο πλαίσιο της τοπικής αναπτυξιακής στρατηγικής ο συνεργατικός – συνεταιριστικός τομέας⁸² δύναται να αναπτυχθεί σε όλο το φάσμα των προαναφερθέντων αναπτυξιακών στόχων συμβάλλοντας στην δημιουργία βιώσιμων θέσεων εργασίας.

⁸¹ Με τα δεδομένα της οικονομικής κρίσης αλλά και των προκλήσεων του μεταναστευτικού, δύο νέες προτεραιότητες θα έπρεπε να προστεθούν στην τοπική κοινωνική πολιτική: α) υποστηρικτικές πολιτικές για την δημογραφική ανάκαμψη και β) η ανάσχεση της φυγής των νέων επιστημόνων και η επίδιωξη της επιστροφής πολλών από όσους έφυγαν.

⁸²Ν. 4430/16 & Ν 4019/11 ΚΑΛΟ, 4384/16 Αγροτικοί συνεταιρισμοί

Ο τρίτος τομέας, για να ανταποκριθεί σ' αυτόν τον στόχο, θα πρέπει να συνδεθεί με την μεγάλη κοινοτιστική και συνεταιριστική παράδοση του τόπου⁸³ ώστε ν' αποτελέσει παράδειγμα «εκσυγχρονισμού της παράδοσης» στην κατεύθυνση της παραγωγικής ανασυγκρότησης. Η χρονική διάρκεια συνεταιριστικών εγχειρημάτων, όπως η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Βόλου από το 1926, μέσω του οποίου ιδρύθηκε η Γαλακτοβιομηχανία ΕΒΟΛ, ο δυναμικός αγροτικός συνεταιρισμός της Ζαγοράς «ΖΑΓΟΡΙΝ» από το 1916, που διακινεί 15.000 τόνους μήλα κατ' έτος, ο αγροτικός παραγωγικός συνεταιρισμός Αγγιάλου «Η Δήμητρα» από το 1918, με σπουδαίο μηχανολογικό εξοπλισμό και υποδομές (αλευρόμυλο, ελαιουργείο, αλωνιστικές μηχανές, εμφιαλωτήρια, οινοποιείο κ.λπ.), αντλώντας το παράδειγμά τους από την μεγάλη παράδοση των Αμπελακίων και του Τυρνάβου, συναντούν τα σύγχρονα εγχειρήματα της Ανάβρας και του Θες Γάλα. Είναι αυτή η εμπειρία που θα πρέπει, στο πλαίσιο ενός στοχευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος, ν' αποτελέσει την βάση για μια τοπική στρατηγική ανάπτυξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε όλους του τομείς της τοπικής οικονομίας:

Στις Τεχνολογίες της Πληροφορικής και της Επικοινωνίας αναδεικνύεται μια νέα δυνατότητα πρόσβασης σε ελεύθερα λογισμικά προγράμματα, στην οποία μπορούν να έχουν πρόσβαση μικροί και ανεξάρτητοι παραγωγοί. Με την χρήση τρισδιάστατων εκτυπωτών θα είναι σε θέση, αποκεντρωμένα και σε μικρή κλίμακα, να παράγουν οι ίδιοι προϊόντα ευρείας κατανάλωσης, μηχανήματα ή και ενεργειακά συστήματα προσαρμοσμένα στις ανάγκες της τοπικής παραγωγής και κατανάλωσης. Η μαστορική τέχνη –στοιχείο της ελληνικής παραγωγικής ιδιοπροσωπίας με καταβολές στην περιοχή του Βόλου- μπορεί να βρει δυνατότητα πραγμάτωσης στο νέο μοντέλο της ομότιμης παραγωγής, που σε συνδυασμό με την αξιοποίηση πτωχευμένων βιομηχανικών - βιοτεχνικών μονάδων και «αργούντος» μηχανολογικού εξοπλισμού μπορεί να δώσει περιεχόμενο στην δημιουργία νέων εργατικών συνεταιρισμών. Το παράδειγμα του Modragon από τα 1943 στην Χώρα των Βάσκων στην Ισπανία αποτελεί ίσως το πιο ολοκληρωμένο παράδειγμα συνεταιριστικής οργάνωσης που

⁸³ Βλ. Κλήμης, Α. «Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» στο Δίκτυο Κ.Α.Π.Α, Κέντρο Υποστήριξης & Ανάπτυξης Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων. <http://www.diktio-kapa.dos.gr/>

περιλαμβάνει παραγωγικούς συνεταιρισμούς, λαϊκή τράπεζα, τεχνικές σχολές, ερευνητικό ινστιτούτο κ.λπ.⁸⁴

Στον αγροτοδιατροφικό τομέα, η κατεύθυνση παραγωγής ποιοτικών-βιολογικών προϊόντων σε τοπική κλίμακα μπορεί να δώσει περιεχόμενο σε μια «νέα αγροτικότητα», συνδυάζοντας κίνητρα για την μετεγκατάσταση νέων, την αξιοποίηση των «σχολαζουσών γαιών» και την αξιοποίηση του μη χρησιμοποιούμενου εξοπλισμού των αγροτικών ενώσεων, δίνοντας αντίστοιχο περιεχόμενο στην δημιουργία δυναμικών ομάδων παραγωγών σε τοπική κλίμακα. Η εισροή τοπικά παραγόμενων ποιοτικών προϊόντων στην τουριστική κατανάλωση ή και πρακτικές της «κοινοτικά υποστηριζόμενης αγροτικής παραγωγής» θα συνέβαλλαν στον περιορισμό των εισαγόμενων προϊόντων δημιουργώντας ένα πιο αυτόνομο οικονομικό μοντέλο.

Ο μυθικός Ιάσοντας και η Αργοναυτική Εκστρατεία, η προσφυγική παράδοση και τα θρησκευτικά μνημεία της πόλης, η βιομηχανική παράδοση στον καπνό, το μέταλλο, την βυρσοδεψία και την υφαντουργία μέσα από τους αντίστοιχους μουσειακούς χώρους θα μπορούσαν να καταστήσουν την περιοχή πολιτιστικό⁸⁵ και εκπαιδευτικό κέντρο οικουμενικών διαστάσεων. Η σιδηροδρομική σύνδεση με τις Μηλιές θα μπορούσε να συμβάλει περαιτέρω στον εκπαιδευτικό-πολιτιστικό τουρισμό, φέρνοντας σε επαφή τον επισκέπτη ή τους φοιτητές άλλων χωρών με την μεγάλη εκπαιδευτική σχολή των Μηλιών, το «Πανδιδακτήριο» των Φιλιππίδη, Γαζή και Κωσταντά, την παράδοση του Ρήγα Βελεστινλή Φεραίου, τα έργα του μεγάλου λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου, την γέφυρα του Ντε Κίρικο –πατέρα του σουρεαλιστή Ιταλού ζωγράφου- και πολλά άλλα μνημεία του λαϊκού μας πολιτισμού, διαφοροποιώντας την κυρίαρχη τάση του μαζικού τουρισμού⁸⁶. Σύλλογοι μηχανικών και αρχιτεκτόνων θα μπορούσαν να πρωτοστατήσουν σε προγράμματα ανάπλασης και αξιοποίησης παλαιών και μη εκμεταλλεύσιμων κτηρίων –όπως έγινε με τις πολλές ανακαινίσεις βιομηχανικών κτηρίων τα τελευταία χρόνια - αντιμετωπίζοντας το οξύμειο πρόβλημα των αστέγων, αλλά και την δημιουργία κοινωνικών και πολιτιστικών κέντρων. Εκπαιδευτικά προγράμματα για την σπουδαία αρχιτεκτονική παράδοση, τους παραδοσιακούς τρόπους χτισίματος- όπως η χρήση της πέτρας και

⁸⁴ Βλ Ντάσιος Ν. «Η συμβολή του Τρίτου Τομέα στην Τοπική Ανάπτυξη» στο Κοινωνική Οικονομία, Θεωρία Εμπειρία και Προοπτικές, επιμέλεια Γεώργιας Κ. (συλλογικός τόμος), Εναλλακτικές Εκδόσεις, 2013

⁸⁵ Για τον σχεδιασμό της πολιτιστικής πολιτικής σε τοπική και περιφερειακή κλίμακα βλ. Μπιτσάνη Ε. «Πολιτισμική Διαχείριση & Περιφερειακή Ανάπτυξη»

⁸⁶ Για τον σχεδιασμό ενός εναλλακτικού τουριστικού μοντέλου βλ. Αποστολόπουλος Κ. «Εναλλακτικός και Ήπιος Τουρισμός Υπαίθρου»

του ξύλου- μπορούν να δώσουν περιεχόμενο στην διά βίου μάθηση και στην επαγγελματική εκπαίδευση στην κατεύθυνση της αισθητικής αναγέννησης της πόλης. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι, οι κοινωνικές οργανώσεις, η Εκκλησία, οι οικολογικές ομάδες, οι φοιτητές, θα μπορούσαν να συνδυάσουν το κοινωνικό και εκπαιδευτικό τους έργο με κοινωνικές επιχειρήσεις.

Συνεργατικά σχήματα θα μπορούσαν να αναλάβουν την ανακαίνιση των σπιτιών, την ενεργειακή εξοικονόμηση, την τοποθέτηση ΑΠΕ μικρής κλίμακας, την αξιοποίηση παραδοσιακής τεχνολογίας (ανεμόμυλοι/ανεμοαντλίες) και την αντισεισμική προστασία, δίνοντας περιεχόμενο στους «ενεργειακούς συνεταιρισμούς». Ενέργειες που θα είχαν άμεσο θετικό αντίκτυπο στις οικογένειες που πλήττονται, αλλά και θα συνέβαλλαν στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των βιομηχανικών και βιοτεχνικών μονάδων, δεδομένου του υψηλότερου μέσου κόστους της ενεργειακής δαπάνης με το οποίο αυτές επιβαρύνονται έναντι των ανταγωνιστριών χωρών⁸⁷.

Η ανακύκλωση, η κομποστοποίηση, η επαναχρησιμοποίηση και η επιδιόρθωση θα έπρεπε να οργανωθούν σε επίπεδο γειτονιάς με την ενεργοποίηση των οικολογικών ομάδων, συμβάλλοντας στην εξοικονόμηση πόρων, στην αντιμετώπιση της περιβαλλοντικής κρίσης και στην δημιουργία πραγματικών θέσεων εργασίας στο πλαίσιο της «κυκλικής οικονομίας» για ευπαθείς κοινωνικές ομάδες⁸⁸.

Οι τοπικές πολιτικές απασχόλησης και κοινωνικής ένταξης απαιτούν συνεχή αξιολόγηση η οποία συναρτάται με διαρκή χρηματοδότηση, όντας συνυφασμένες με δράσεις αναβάθμισης ή και επέκτασης δημόσιων υποδομών αλλά και τοπικών δράσεων παραγωγικής ανασυγκρότησης. Η έως τώρα ελληνική εμπειρία της αποκλειστικής κάλυψης ανάλογων πρωτοβουλιών από πόρους των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων και το έλλειμμα μιας πιο ολιστικής παρέμβασης λειτούργησε αποσπασματικά και περιοριστικά ως προς την συνέχεια και την βιωσιμότητα των καλών πρακτικών. Για τους δε Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης κρίσιμο στοιχείο στο άμεσο μέλλον θα αποτελέσει η εξασφάλιση ιδίων πόρων ή τοπικών κεφαλαίων για την αντιμετώπιση των σύνθετων και διευρυμένων αναγκών τους. Πέρα από την δημιουργία των απαιτούμενων συμπράξεων και τη στοχοθεσία για την χρηματοδότηση ολοκληρωμένων χωρικών παρεμβάσεων με συμπράξεις δημόσιου, ιδιωτικού και κοινωνικού κεφαλαίου, στα προγράμματα του ΕΣΠΑ της νέας

⁸⁷Competitiveness of the Greek Electricity Intensive Industry, Roland Berger Study, 2014

⁸⁸ Πεδία αναπτυξιακής δράσης των ΟΤΑ στον Ν 4555/2018 για την Αυτοδιοίκηση «ΚΛΕΙΣΘΕΝΗΣ»

προγραμματικής περιόδου (2020-2024) απαιτείται ο σχεδιασμός κι η αξιοποίηση νέων εναλλακτικών χρηματοδοτικών εργαλείων και μηχανισμών, εδραζόμενων στην παράδοση της «πίστης». Οι Συνεταιριστικές Τράπεζες που λειτουργούν στην χώρα αποτελούν σημαντικά εργαλεία για το αναπτυξιακό μέλλον και θα πρέπει να ενισχυθούν. Νέα χρηματοδοτικά εργαλεία, όπως τα δάνεια επιμερισμένου ρίσκου, η «συνεπένδυση κεφαλαίων», το Mezzanine, το crowdfunding θα πρέπει να θεσμοθετηθούν. Η εφαρμογή των «μικρο-δανείων» μέσω του «Ταμείου Χορήγησης Μικροχρηματοδοτήσεων» -κατά το πρότυπο της GrameenBank ή της Banca Etica (Ντούλια, 2015)-, αποτελούν την πλέον διαδομένη πρακτική υποστήριξης της μετάβασης σε μια οικονομία τοπικών παραγωγών, δημιουργίας θέσεων εργασίας, αλλά και ελαχιστοποίησης του περιβαλλοντικού αποτυπώματος. Η άντληση πόρων για την υποστήριξη πρωτοβουλιών κοινωνικής αποκατάστασης και συλλογικής επιβίωσης θέτει τέλος στο επίκεντρο την ανάγκη μιας ευρύτερης πρωτοβουλίας για κινητοποίηση του συνόλου του ελληνισμού και ιδιαιτέρως της ομογένειας, όσων έφυγαν και διαμένουν μόνιμα στο εξωτερικό, του εφοπλιστικού κεφαλαίου και των φιλελλήνων.

Για την εδραίωση νέων θεσμών οικονομικής πίστης, προαπαιτούμενο αποτελεί η θεσμική υποστήριξη της λαϊκής συμμετοχής μέσω της λογοδοσίας, των τοπικών συνελεύσεων, των επιτροπών διαβούλευσης και των τοπικών και περιφερειακών δημοψηφισμάτων, αντλώντας παραδείγματα αμεσοδημοκρατικών μορφών συμμετοχής από την αρχαία πόλη και τις κοινότητες της Τουρκοκρατίας.

Οι παραπάνω δραστηριότητες τοπικής ανασυγκρότησης αποτελούν μορφές ενός νέου «υβριδικού μοντέλου» (Woods, 2011) που αντανάκλα πολύπλοκες διασυνδέσεις κοινωνικών, οικονομικών, φυσικών και πολιτιστικών - εκπαιδευτικών οντοτήτων. Η διερεύνηση του τοπικού στον άξονα της υβριδικότητάς του επιτρέπει την ανάδειξη της ποικιλομορφίας και του δυναμισμού των «τόπων» είναι συνάρτηση του αντιστασιακού χαρακτήρα που τους επέτρεψε να επιβιώσουν μέσα σε συνθήκες οικονομικής εξάρτησης και υποδούλωσης όπως αυτές της τρέχουσας ιστορικής περιόδου στη χώρα μας.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Alston, P., 2018. *Statement on Visit to the United Kingdom*, United Nations, London

Arrighi, Silverand, Brewer, 2003. *Industrial Convergence, Globalization and the Persistence of the North- South Divide*, Studies in Comparative International Development.

Berger, R., 2014. *Study: Competitiveness of the Greek Electricity Intensive Industry*

Bookchin, M., 2016. *Η Οικολογία της Ελευθερίας*, Αθήνα: ANTIΓΟΝΗ

Botsari, M., & Zografakis, S., 2016. Labor Market Trends in Greece over the Crisis Period, 2009-2014 in Social Cohesion and Development (Κοινωνική Συνοχή και Ανάπτυξη) τεύχος 2, τόμος 11^{ος} Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ

Burau, V. and Kroger, T., 2004. *The Local and the National in Community Care: Exploring Policy and Politics in Finland and Britain*, Social Policy and Administration, Vol.38

Campfens, H., 1997. *Community development around the world: practice, theory, research and training*. London: University of Toronto.

Cochrane A., 1998. *Illusions of Power: Interviewing Local Elites*, Research Article

Cochrane, A., 1998. *Central-Local Relations. The Students Companion to social Policy*, in Alcock, A.- Erskine, A.- May, M., *The Student's Companion to Social Policy*, Blackwell, Massachusetts.

Coleman, J., 1990. *Foundations of Social Theory*. Harvard University Press Cambridge.

Committee of the Regions, 2001. *Regional and Local Government in the European Union. Responsibilities and Resources*, Office for official publications of the European Communities, Brussels.

Council of Europe, 2000. *The Role of Local Authorities in the Field of Social Services*, COE, Brussels.

European Anti-poverty Network (EAPN), 2019, *Στόχοι 2030 για τους Ανθρώπους και τον Πλανήτη*, European Union Programme for Employment and Social Innovation "EaSI" (2014-2020), European Commission

Endeavor Greece, 2016 *Μελέτη Η Ελληνική Επιχειρηματικότητα σε Αριθμούς*

Esping-Andersen G., 2006. *Οι Τρεις Κόσμοι του Καπιταλισμού της Ευημερίας*, (ελλ. μτφρ.), Αθήνα 2006

Fimister G. and Hill M., 1993. *Delegating Implementation Problems: Social Security, Housing and Community Care in Britain* in Hill M *New Agendas in the Study of the Policy Process*, Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf

Foley, M., W., Edwards, B., 1999. *Beyond Tocqueville: Civil Society and Social Capital in Comparative Perspective*. Special issue, *American Behavioral Scientist* 42

Gouph I., 2001. *Social Assistance : A cluster Analysis*, *Journal of European Social Policy*, Vol, No2

Hesse, J. and Sharpe, L. J., 1991. *Local Government in international perspective-some comparative observations* in Hesse, J.- Sharpe, L. J., *Local Government*, Sage, London.

Hirst, P. and Zeitlin, J., 1988. *Reversing Industrial Decline*. Oxford: Berg

Holsch, K., & Kraus M. 2004. *Poverty alleviation and the degree of centralization in European schemes of social assistance*», *Journal for European Social Policy*, Vol 14, No2

Jameson, F., 1999. *Το μεταμοντέρνο ή η πολιτισμική λογική του ύστερου καπιταλισμού*, ΝΕΦΕΛΗ

Jenkins, S. and Brandolini A., 2012. *The great recession and the distribution of household income, paper for incomes across the grater recession*, OUP OXFORD

Jowit, J., 2008. *The living Planet Report*, επ WWF

Joumard, I., & Giorno C., 2005. *Getting the Most out of Public Sector Decentralization in Spain*, OECD, Κείμενο Εργασίας, Παρίσι 2005

Klein, N., 2011. *Φράχτες και παράθυρα*, ΛΙΒΑΝΗ –ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ

Le Grand J., & Bartlett, W., 1993. *The theory of quasi-markets*, Macmillan Press, Basingstoke, UK

Moreno L., 2002. *Europeanization and Decentralization of Welfare 'Safety Nets'*, σε: Clasen. J., (επιμ.), *What Future for Social Security*, Λονδίνο 2002.

Mumford, L., 1934. *Techniques and Civilization*, BRRACE & COMPANY INC

Pew Research Center, 2012. *Στάσεις των λαών των χωρών μελών της Ε.Ε έναντι της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης και του Κοινού Νομίματος*

Norberg –Hodge H., 1996 *Shifting Direction From Global Dependence to Local Interdependence*, σε: Mander, J., & Goldsmith E., *The Case against the Global Economy and for a turn toward the local*, Sierra Club Book, San Francisco 1996

Piketty T., 2014. *Το Κεφάλαιο τον 21^ο αιώνα*, ΠΟΛΙΣ

Ruiz, D., 2003 *Spain: Modernisation through Regionalisation*, σε: OECD, *Managing Decentralisation. A new role for labour market policy*, Παρίσι 2003

Saari, J. and Kangas, O. 2006. *Finland- Towards more proactive policies* in Saari, J., *The Europeanization of Social Protection. The Political Responses of Eleven Member States*, Helsinki

Saraceno C., 2006. *Social Assistance Policies and Decentralization in the Countries of Southern Europe*, in: *Revue Francaise des Affaires Sociales*, No1, 2006

Streeck, W., 1992. *Productive Constraints: On the Institutional Conditions of Diversified Quality Production*, in Id., *Social Institutions and Economic Performance*

Triglia, C., 2001. *Social Capital and Local Development*. *European Journal of Social Theory* 4

Uphoff, N., 1986. *Local institutional development: an analytic sourcebook with cases*. West Hartford: Kumarian.

UNCTAD, 2012. *Trade and Development Report: Policies for Inclusive and Balanced Growth*.

Wahrig, L., 2011. *The effect of the economic and financial crisis on government revenue and expenditure*, Eurostat, *Statistic in focus*

Woods, M., 2011. *Γεωγραφία της Υπαίθρου*, ΚΡΙΤΙΚΗ

Ελληνική

Αποστολόπουλος, Κ., - Σδράλη, Δ., 2009. *Εναλλακτικός και Ήπιος Τουρισμός Υπαίθρου, Θεωρητική Προσέγγιση και Εφαρμογές*, Αθήνα: ΕΛΛΗΝΟΕΚΔΟΤΙΚΗ

ΑΡΔΗΝ, περιοδικό 2006, τεύχος 59, Αθήνα

Βαρβιτσιώτη, Ε. - Δενδρινού, Β., 2019. *Η τελευταία μπλόφα*, Αθήνα: ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Γετίμης, Π. – Καυκάλας, Π. 2003. (επιμ.) *Μητροπολιτική Διακυβέρνηση. Διεθνής εμπειρία και ελληνική πραγματικότητα*, Αθήνα 2003.

Γεωργούλης, Σ., 1997. *Τοπική και Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα-Κομοτηνή: Α. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ

Γεώργιας, Κ., 2015. *Παγκοσμιοποίηση και Μετανάστευση*, σε Καραμπελιάς, Γ. (επιμ.) *Παγκοσμιοποίηση και μετανάστευση, η Ελλάδα ανάμεσα στο μεταναστευτικό και την δημογραφική κατάρρευση*, Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γεώργιας, Κ., (επιμ.), 2013. *Κοινωνική Οικονομία, Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*, (συλλογικό έργο), Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γκαρσία Λ., 2016. σε *rebellion.org*

Γκιλλουί, Κ., 2019. *No Society. Το τέλος της μεσαιάας τάξης της Δύσης*, Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γκορζ, Α., 1986. *Οι δρόμοι του Παραδείσου*, Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Δαουτόπουλος, Γ. 2005. *Τοπική Ανάπτυξη & Αειφορική Ανάπτυξη της Ελληνικής Υπαίθρου*, Θεσσαλονίκη: ΖΥΓΟΣ

Δήμος Βόλου, 2007. *Μελέτη αναθεώρησης επέκτασης του πολεοδομικού συγκροτήματος Βόλου*

Δουατζής, Γ., 1986, *Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Αθήνα: ΕΞΑΝΤΑΣ

Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης, 1983. *Τοπική Ανάπτυξη: Ουτοπία ή πρόκληση*, Διεθνές Φόρουμ

Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού, 2018. *Μηχανισμός Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας*, Ετήσια Έκθεση

Ευστράτογλου, Α., 2015. *Οικονομική κρίση, ευέλικτες μορφές απασχόλησης και παραγωγικότητα στους κλάδους της ελληνικής οικονομίας*. ΙΝΕ / ΓΣΕΕ, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Μελέτες (Studies)/36.

ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2010 *Το βασικό εγγυημένο εισόδημα και οι Πολιτικές του Ελάχιστου Εγγυημένου εισοδήματος στην ΕΕ-15*, Μελέτη

ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2019 *Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση*, Ενδιάμεση Έκθεση

Ινστιτούτο Κοινωνικής Καινοτομίας, 2004. *Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Ελλάδα- Διερεύνηση του πεδίου για την αποτελεσματική εφαρμογή πολιτικών με χωρική βάση*

Κοντιάδης, Ξ., Καλατζής, Ν., Μίχος, Λ., Μπιτσάνη, Ε., Τσέκος, Θ. *Κοινωνική Πολιτική και Τοπική Αυτοδιοίκηση*, Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Καραμπελιάς, Γ., 1995. *Στα Μονοπάτια της Ουτοπίας*, Αθήνα: ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ Α.Α ΛΙΒΑΝΗ

Καραμπελιάς, Γ., 2004. *Η θεμελιώδης παρέκκλιση*, Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Καραμπελιάς, Γ. 2013. *Μια Υπονομευμένη Άνοιξη, Στις ρίζες της οικονομικής εξάρτησης*, Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Κίζος, Α., 2018. *Ανάπτυξη Υπαίθρου, Έννοιες Πρακτικές και Πολιτικές*, Θεσσαλονίκη: ΤΖΙΟΛΑ

Κλήμης, Α. 1985. *Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα*, Αθήνα: ΠΙΤΣΙΛΟΣ Ι.

Κολέμπας Γ., 2009. *Τοπικοποίηση, από το παγκόσμιο στο τοπικό*. Θεσσαλονίκη: ΑΝΤΙΓΟΝΗ

Κοντιάδης Ξ., 2005. *Το κοινωνικό κράτος πρόληψης ως απάντηση στην κρίση του παραδοσιακού κοινωνικού κράτους*, σε: Ανθόπουλος Χ., Κοντιάδης Ξ. & Παπαθεοδώρου Θ. (επιμ.) *Ασφάλεια και Δικαιώματα στην Κοινωνία της Διακινδύνευσης*

Κουτρούλης, Σ., 2014. *Το ξερίζωμα του Ανθρώπου*. Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Λατούς Σ., 2008. *Το στοίχημα της αποανάπτυξης*, Θεσσαλονίκη: ΒΑΝΙΑΣ

Μαλούτας, Θ. Οικονόμου, Δ. 1988. *Προβλήματα ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα*, Αθήνα: ΕΞΑΝΤΑΣ

Μάρτος, Δ., 2015, *Αθηναϊσμός, ιδεολογική, πολιτική και γεωγραφική μορφοποίηση της δυτικής κυριαρχίας στους κόσμους του Ελληνισμού*, Αθήνα: ΓΟΡΔΙΟΣ

Μελετόπουλος, Μ., 2013. *Κοινοτισμός*. Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Μπιτσάνη, Ε., 2004. *Πολιτισμική Διαχείριση & Περιφερειακή Ανάπτυξη, Σχεδιασμός Πολιτιστικής Πολιτικής και Πολιτιστικού Προϊόντος*, Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ

Νεάρχου Π., 2014. *Η Ελλάδα σε κίνδυνο*, Αθήνα: ΛΕΙΜΩΝ

Νέος Ερμής ο Λόγιος, 2011. Τεύχος 2, Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Νέος Ερμής ο Λόγιος, 2017. Τεύχος 15, Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ντούλια Θ. 2015. *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα*. Αθήνα: ΟΣΕΛΟΤΟΣ

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Εργαστήριο Περιφερειακών Οικονομικών Αναλύσεων, 2006. *Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης του Βόλου 2007-2013*

Παπανδρέου Δ., 2007. *Η δικτύωση ως μέσο αξιοποίησης μορφών τοπικής ανάπτυξης, σε επίπεδο Τοπικής Αυτοδιοίκησης*, Διπλωματική Εργασία, Παν/μιο Αιγαίου

Πολανυι, Κ., 2017. *Η εφεύρεση του εμπορίου, Αγορά, Χρήμα και Δημοκρατία στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ρακκάς Γ., 2014. *Οικόπεδο και αποικία, Η Ελλάδα στο τέλος της Μεταπολίτευσης* Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ρακάς Γ., 2017. *Σύγχρονες Βαβέλ –Μετανάστευση, πολυπολιτισμικότητα, συγκρούσεις; Από τον Άγιο Παντελεήμονα στην προσφυγική κρίση*, Αθήνα: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Σακελλαρόπουλος Θ., 2003. *Ζητήματα Κοινωνικής Πολιτικής*, Τόμος Α΄ Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ

Σακελλαρόπουλος Θ., 2005. *Οικονομία και Πολιτική στην Σύγχρονη Ελλάδα*, Τόμος Α, Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ

Σακελλαρόπουλος Θ., 2019. «Ένα μεθοδολογικό σχεδιάγραμμα για την έρευνα της Κοινωνικής Πολιτικής και του Κοινωνικού Κράτους της Κρίσης» στο Σακελλαρόπουλος Θ., Ν. Κοταρίδης, Χαρ. Οικονόμου, Μ. Κοτέα, Μιλτ. Κήπας, Μαν. Χουμεριανός (επιμ.), Τιμητικός Τόμος για τον Ευστάθιο Ν.Τσοτσόρο, Αθήνα: ΔΙΟΝΙΚΟΣ

Τάμπο, Κ., 2012. *Η πρόταση της αποανάπτυξης*, Αθήνα: ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ

Τασιόπουλος, Χ., 2015. *Πώς επιλέγω Επάγγελμα, Τεχνικές και Μεθοδολογία για τον Προσδιορισμό του Επαγγέλματος που σου Ταιριάζει*, Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΝ

Τσομπάνογλου, Γ., 2004. *Κράτος, Κοινωνία Πολιτών και Εργασία: Προσεγγίσεις στην αρχή της κυβερνητικότητας*. Αθήνα: GUTENBERG

Χατζημιχάλης Κ., 201. *Τοπία της Κρίσης στην Νότια Ευρώπη*, Αθήνα: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Χτούρης Σ., Χτούρης Γ., Αμίτσης Γ., Γράβαρης Δ., 1993, *Θεσμοί και ρυθμίσεις της Κοινωνικής Πολιτικής*, Κέντρο Κοινωνικής και Οικονομικής Έρευνας ΠΡΑΞΙΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ1.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΠΕΔΙΟΥ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ
«EQUAL-Α φάση»

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ : ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΙΜΟΤΗΤΑ

**ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗΣ &
ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ ΘΕΣΕΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΟΛΗ: _____

Κωδικός:

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ:

**Δ. ΒΟΛΟΥ, Δ. ΖΩΓΡΑΦΟΥ, ΚΥΚΛΑΔΕΣ (Σύρος, Τήνος, Μύκονος, Μήλος,
Κύθνος, Σέριφος, Σίκινος)**

A. ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ & ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ

A.1. Επωνυμία Επιχείρησης

A.2. Νομική Μορφή (Ατομική, ΟΕ, ΑΕ κ.λπ.)

.....

A.3. Διεύθυνση / ΤΚ

.....

A.4. Τηλέφωνο/Φαξ/Ηλ. Δ/νση

A.5. Σχέση ερωτώμενου με την επιχείρηση (όνομα / θέση).....

A.6. Ειδικότητα / Εξειδίκευση ιδιοκτήτη/των.....

A.7. Ηλικία του ιδιοκτήτη:

A.8. Σήμερα έχετε άλλη οικονομική δραστηριότητα εκτός

αυτής της επιχείρησης (αφορά τον ιδιοκτήτη);

ΝΑΙ

ΟΧΙ

ΑΝ ΝΑΙ, με τι ακριβώς ασχολείστε;

1.

2.

B. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

B.1. Περιγράψτε τα κύρια αντικείμενα της επιχειρηματικής σας δραστηριότητας (με σειρά σημασίας όπως την εκτιμά ο ερωτώμενος):

Αντικείμενο δραστηριότητας	Έτος έναρξης
1.	
2.	
3.	
4.	

B.2 Διακόψατε κάποια από τις δραστηριότητές σας, ποιες και πότε;

.....

.....

B.3 Υπάρχει κάποια εποχική δραστηριότητα; Ποια και για ποια περίοδο;

.....

B.4. Υπάρχει περίοδος αιχμής στην λειτουργία της επιχείρησής σας;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

ΑΝ ΝΑΙ, ποια/ποιες είναι (έκτακτες, περιοδικές);

.....

B.5. Σε τι ποσοστό αξιοποιείτε:

	Σήμερα	Πριν από 5 χρόνια
α. το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό	%	%
β. τον εξοπλισμό	%	%
	ως πλήρη αξιοποίηση θεωρείτε το 100%	

B.6. Η επιχείρησή σας σε τι ποσοστό διαθέτει τα παραγόμενα προϊόντα (ή τις υπηρεσίες) στην αγορά:

	Σήμερα	Πριν από 5 χρόνια
τοπικού επιπέδου	%	%
υπερτοπικού επιπέδου (εθνικό)	%	%
διεθνούς επιπέδου (εξαγωγές)	%	%
	Σύνολο 100%	

B.7. Οι προμηθευτές σας σε τι ποσοστό προέρχονται από την :

	Σήμερα	Πριν από 5 χρόνια
τοπική αγορά	%	%
υπερτοπική αγορά (εθνική)	%	%
διεθνή αγορά (εισαγωγές)	%	%
	Σύνολο 100%	

B.8. Συνεργάζεστε με επιχειρήσεις

όμοιου αντικειμένου με την δική σας;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

AN ΝΑΙ, προσδιορίστε τους τομείς και την μορφή της συνεργασίας:

.....

AN ΟΧΙ, γιατί;**B.9 Έχετε εξωτερικούς συνεργάτες (όχι προμηθευτές);**

ΝΑΙ

ΟΧΙ

AN ΝΑΙ,

Τι ειδικότητες έχουν οι συνεργάτες σας?

1.

2.

Οι εξωτερικοί συνεργάτες είναι:

	Ανεξάρτητα άτομα
	Εταιρείες
	Άλλο.....

AN ΟΧΙ, γιατί δεν έχετε (εξωτερικούς συνεργάτες);

.....

B.10. Συνεργάζεστε με επιχειρήσεις διαφορετικού αντικειμένου από την δική σας;

ΝΑΙ ΟΧΙ

ΑΝ ΝΑΙ, προσδιορίστε τους τομείς και την μορφή της συνεργασίας :

.....

ΑΝ ΟΧΙ, γιατί;

Γ. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

Γ.1. Απασχολείται προσωπικό (μόνιμο ή εποχιακό) με οποιαδήποτε σχέση εργασίας; (Δεν συμπεριλαμβάνονται ο/οι ιδιοκτήτης/ες και οι εξωτερικοί συνεργάτες)

ΝΑΙ ΟΧΙ

Γ.1.1 ΑΝ ΟΧΙ, γιατί:

.....

.....

Γ.1.2. ΑΝ ΝΑΙ (απασχολείται έστω και ένα άτομο):

Συμπληρώστε τους παρακάτω πίνακες για τα χαρακτηριστικά των εργαζομένων σας:

	2003	2000	1997
Μόνιμοι			
Εποχικοί			

Γ2. Προσδιορίστε σε επίπεδο φύλου, τον αριθμό των μόνιμων εργαζομένων σας ανά ηλικιακή κατηγορία

	< 18 ετών	18-25 ετών	25-40 ετών	40-55 ετών	> 55 ετών
Άνδρες					
Γυναίκες					

Γ.3 Προσδιορίστε τον αριθμό μόνιμων απασχολούμενων της επιχείρησής σας ανάλογα με την περιοχή κατοικίας τους:

Στον ίδιο Δήμο	Σε όμορο δήμο	Στον ίδιο νομό	Σε γειτονικό νομό	Από πολύ μακριά

Γ.4 Προσδιορίστε τον αριθμό των μόνιμων απασχολούμενων ανά θέση και εκπαιδευτικό επίπεδο

	Αριθμός απασχολούμενων ανά εκπαιδευτικό επίπεδο							
	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑ- ΚΟ/ΔΙΔΑΚΤΟΡΙ ΚΟ	ΑΕΙ / ΤΕΙ	ΜΕΤΑΛΥ- ΚΕΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ (ΙΕΚ κ.λπ.)	ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΛΥΚΕΙΑΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ (ΟΑΕΔ κλπ)	ΛΥΚΕΙΟ (Γενικό, ΤΕΕ)	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	ΔΗΜΟΤΙ- ΚΟ	ΣΥΝΟΛΟ
ΣΤΕΛΕΧΗ								

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ – ΜΕΣΑΙΑ ΣΤΕΛΕΧΗ								
ΤΕΧΝΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ – ΕΡΓΑΤΕΣ								

Γ.5 Ποιες εξειδικεύσεις διαθέτει η επιχείρησή σας (ειδικότητες που χρησιμοποιεί η επιχείρηση ανεξάρτητα από τις ειδικότητες των εργαζομένων);

α/α	εξειδίκευση	Αριθμός ατόμων (σήμερα)	Αριθμός ατόμων (πριν από 5 χρόνια)	Αριθμός ατόμων αύξησης ή μείωσης στο άμεσο μέλλον
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				

Γ.6 Πόσοι από τους εργαζόμενους απασχολούνται ή απασχολήθηκαν τον τελευταίο χρόνο μέσω προγραμμάτων επιδότησης; Από ποιο πρόγραμμα και από ποιον φορέα;

Α/α	Πρόγραμμα επιδότησεων	Φορέας υλοποίησης προγράμματος	Αριθμός εργαζομένων
1.			
2.			
3.			
4.			

Γ.7 Οι ειδικότητες που απαιτεί η επιχείρησή σας σε τι βαθμό καλύπτονται από τους εργαζομένους που έχετε; Ποιες ειδικότητες δεν καλύπτονται και γιατί;

.....
.....
.....

Γ.7.1 Πόσο βαθμολογείτε σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10 την επιχείρησή σας στο ζήτημα αυτό;

Γ.8 Όταν δεν βρίσκετε το κατάλληλα εξειδικευμένο προσωπικό, πώς το αντιμετωπίζετε σε σχέση με τις ανάγκες της επιχείρησης;

.....

Γ.9 Σας βοηθάνε στην επιχείρηση - τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα - άτομα της οικογενείας σας, άσχετα από το εάν πληρώνονται ή όχι;

NAI OXI

Γ.10 Σε περιόδους αιχμής πώς καλύπτετε την αναγκαιότητα για περισσότερη εργασία; (Σημειώστε όσες κατηγορίες χρησιμοποιείτε)

- Με το υπάρχον προσωπικό (π.χ. υπερωρίες)
- Με την βοήθεια συγγενών/ φίλων
- Με εποχικό προσωπικό
- Με προσωπική εργασία
- Άλλο

Γ.11 Είστε διατεθειμένος να προσλάβετε άτομα που θα απασχολούσατε ορισμένες ώρες της ημέρας σε μόνιμη βάση (μερική απασχόληση);

	Το κάνω ήδη
	Όχι, δεν πρόκειται να το κάνω: αιτιολόγηση
	Ναι, γιατί η επιχείρηση το έχει ανάγκη
	Άλλο

Γ.12 Με ποιο τρόπο αναζητάτε συνήθως προσωπικό; (ιεραρχήστε τους τρεις συχνότερους)

1	Αγγελιών	____
2	Υπηρεσιών του ΟΑΕΔ	____
3	Γραφείων Διασύνδεσης ΑΕΙ/ΤΕΙ	____
4	Γραφείων απασχόλησης του δήμου	____
5	Γνωστών και φίλων	____
6	Ιδιωτικών γραφείων απασχόλησης	____
7	Διαδικτύου	____
8	Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε)	____

Γ.13 Ταξινομήστε τα παρακάτω κριτήρια πρόσληψης ανάλογα με την σπουδαιότητά τους

(1 πολύ σημαντικό.....9 λίγο σημαντικό)

1	Εκπαιδευτικό επίπεδο	____
2	Επαγγελματική εμπειρία	____
3	Γνώση ξένων γλωσσών	____
4	Γνώση Η/Υ	____
5	Επιδότηση της πρόσληψης	____

- 6 Ικανότητα επικοινωνίας/συνεργασίας
- 7 Αυτοπεποίθηση
- 8 Υπευθυνότητα
- 9 Εμφάνιση
- 10 Άλλο/Ποιο;

Γ.14 Ποια από τα παρακάτω χαρακτηριστικά θα επηρέαζαν την επιλογή του προσωπικού σας

(ταξινομήστε ανάλογα με την σπουδαιότητά τους: 1 πολύ σημαντικό.....5 λίγο σημαντικό)

- 1 Φύλο
- 2 Ηλικία
- 3 Οικογενειακή κατάσταση
- 4 Εθνικότητα
- 5 Ιατρικό ιστορικό

Γ.15 Θεωρείτε την δυνατότητα επιδότησης του επιχειρηματία για την πρόσληψη νέου προσωπικού επαρκές κίνητρο για την αύξηση των προσλήψεων στην επιχείρησή σας (δικαιολογήστε την απάντησή σας);

.....

Δ. ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Δ.1. Έχετε παρακολουθήσει πρόγραμμα εκπαίδευσης επιχειρηματιών;

NAI OXI

AN NAI,

ποιο ακριβώς;

πότε;

εντυπώσεις;

AN OXI, γιατί;

.....

Δ.2. Ενημερώνεστε για την νομοθεσία των προσλήψεων και για ευνοϊκές ρυθμίσεις για την πρόσληψη προσωπικού;

NAI OXI

AN NAI, από ποιον:

AN OXI, γιατί;

Δ.3. Μαθαίνετε για προγράμματα του ελληνικού κράτους και της Ευρωπαϊκής Ένωσης που υποστηρίζουν επιχειρήσεις σαν την δική σας;

NAI OXI

Δ.4. Έχετε συμμετάσχει σε προγράμματα υποστήριξης επιχειρήσεων

NAI OXI

AN NAI, σε ποια / πότε:

Απαντήστε στην ερώτηση Δ.5

AN OXI, γιατί;.....

Αγνοήστε την ερώτηση Δ.5 και απαντήστε στην ερώτηση Δ.6

Δ.5. Με βάση την εμπειρία που έχετε αποκτήσει με την συμμετοχή σας στα παραπάνω προγράμματα

α. Τι προβλήματα αντιμετωπίσατε;

.....
.....

β. Τι θα έπρεπε να βελτιωθεί έτσι ώστε να είναι πιο αποτελεσματικά;

.....
.....

Δ.6. Λειτουργούν στην περιοχή σας υπηρεσίες υποστήριξης των επιχειρήσεων;

NAI OXI

AN NAI, Ονομάστε ποιες;.....

.....

Δ.7. Απευθυνθήκατε έως σήμερα σε αυτές τις υπηρεσίες;

NAI OXI

AN OXI, γιατί;

.....

.....

AN NAI, με τι βαθμό θα βαθμολογούσατε την παροχή υπηρεσιών των παραπάνω φορέων σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10; _ _

Δ.8. Σε ποιους τομείς της επιχειρηματικότητας θα χρειαζόσασταν περισσότερη υποστήριξη; (ιεραρχήστε με σειρά προτεραιότητας)

	Διοικητική οργάνωση
	Οργάνωση παραγωγικής διαδικασίας

	Οικονομική διαχείριση
	Διεύρυνση πελατολογίου
	Διαφήμιση προϊόντος – υπηρεσιών
	Πληροφόρηση – ενημέρωση
	Τεχνική υποστήριξη
	Επέκταση δραστηριοτήτων
	Άλλη/ους (ποιους;)

Ε. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ

E.1. Πώς κρίνετε την οργάνωση της επιχείρησής σας; Τι προβλήματα αντιμετωπίζετε;

Δικαιολογήστε την απάντηση:

.....

E.1.1 Σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10 με τι βαθμό θα την βαθμολογούσατε; _ _

E.2. Πώς κρίνετε την οικονομική απόδοση της επιχείρησής σας; Τι προβλήματα αντιμετωπίζετε;

Δικαιολογήστε την απάντηση:

.....

E.2.1 Σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10 με τι βαθμό θα την βαθμολογούσατε; _ _

E.3. Πως κρίνετε την ενημέρωση που έχετε για τις εξελίξεις (νομοθετικές, πολιτικές, φορολογικές κ.α.) που αφορούν την επιχειρηματικότητα: Δικαιολογείστε την απάντηση:

.....

E.3.1 Σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10 με τι βαθμό θα την βαθμολογούσατε; _ _

ΣΤ. ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Στ.1. Σχεδιάζετε επέκταση της επιχείρησής σας;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

α. **ΑΝ ΝΑΙ**, τι είδους επέκταση ακριβώς (ιεραρχήστε);

	Διεύρυνση αντικειμένου
	Επέκταση υποδομών
	Αναβάθμιση εξοπλισμού
	Προσλήψεις προσωπικού
	Επέκταση δραστηριοτήτων και σε άλλη περιοχή
	Άλλη (σημειώστε τι ακριβώς)

β. Από τι εξαρτάται;

.....
.....

Στ.2. Πιστεύετε ότι το οικονομικό περιβάλλον που υπάρχει σήμερα στην περιοχή είναι ευνοϊκό για τις μικρές – μεσαίες επιχειρήσεις;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Από τι εξαρτάται;

.....
.....

Στ.3. Ποιες είναι οι προοπτικές του κλάδου σας (αιτιολογήστε την απάντησή σας);

(πώς βλέπετε τις εξελίξεις του κλάδου σας;)

.....
.....

Στ.4. Ποιες είναι οι προοπτικές της επιχείρησής σας (αιτιολογήστε την απάντησή σας);

(πώς βλέπετε την εξέλιξη της επιχείρησής σας;)

.....
.....

Στ.5. Συμφωνείτε με την άποψη ότι: «Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχουν την δυνατότητα να δημιουργήσουν νέες θέσεις εργασίας»;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Αιτιολογήστε την απάντησή σας

.....
.....

Στ.6. Τι λείπει από την περιοχή σας (ως νέα επιχειρηματική ιδέα του ιδιωτικού τομέα) που θα μπορούσε να ενισχύσει την λειτουργία και την απόδοση της δικής σας επιχείρησης; Από τι εξαρτάται;

.....
.....

Στ.7. Ποιοι φορείς και με ποιες ενέργειες / δράσεις θεωρείτε ότι μπορούν να συμβάλουν θετικά στην βελτίωση της θέσης της επιχείρησής σας;

.....
.....

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΤΟΠΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

1. ΤΟΠΙΚΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ / ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Μειονεκτήματα

Ποια είναι τα κυριότερα μειονεκτήματα της τοπικής αγοράς εργασίας; (π.χ. απουσία κενών θέσεων εργασίας, υψηλά ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τον μέσο όρο, κλείσιμο επιχειρήσεων)

Σύνοψη των μειονεκτημάτων	Ποια είναι τα κυριότερα μειονεκτήματα της τοπικής αγοράς εργασίας, στην αντιμετώπιση των οποίων θα πρέπει κατά προτεραιότητα να εστιαστούν οι προσπάθειες του δικτύου κατά την επόμενη περίοδο;
----------------------------------	---

Πλεονεκτήματα

Ποια είναι τα κυριότερα πλεονεκτήματα της τοπικής αγοράς εργασίας; (π.χ. ύπαρξη κενών θέσεων εργασίας, ύπαρξη ειδικευμένου προσωπικού)

Ευκαιρίες και κίνδυνοι ή περιορισμοί από το εξωτερικό περιβάλλον

Ποιοι είναι οι παράγοντες του εξωτερικού περιβάλλοντος που επηρεάζουν την κατάσταση της τοπικής αγοράς εργασίας; Πόσο ευνοϊκοί ή δυσμενείς είναι οι προηγούμενοι παράγοντες; (Εντοπισμός ευκαιριών και κινδύνων ή περιορισμών)

Για παράδειγμα, διερευνήστε παράγοντες όπως:

- Τάσεις εξέλιξης των οικονομικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών της περιοχής του ΤΣΔΑ και της ευρύτερης περιοχής της.
- Πλεονεκτήματα της περιοχής του ΤΣΔΑ που μπορούν να αξιοποιηθούν για την βελτίωση της κατάστασης της τοπικής αγοράς εργασίας
- Αναπτυξιακά προγράμματα στα διάφορα επίπεδα προγραμματισμού (Ευρωπαϊκή Ένωση, υπουργεία και κεντρικοί δημόσιοι φορείς, περιφέρεια, νομαρχιακή αυτοδιοίκηση, δήμος της περιοχής του ΤΣΔΑ, γειτονικοί δήμοι).

- Πολιτικές σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο για την απασχόληση και την κοινωνική ενσωμάτωση
- Θεσμικό πλαίσιο εργασιακών σχέσεων/ Νόμοι και διατάξεις που αποτελούν νέα δεδομένα με σημαντικές επιπτώσεις στην μελλοντική λειτουργία της τοπικής αγοράς εργασίας.
- Αποφάσεις των συλλογικών οργάνων της αυτοδιοίκησης (ΕΝΑΕ, ΚΕΔΚΕ) που αφορούν σε θέματα απασχόλησης

2. ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ

Ανάγκες των αποδεκτών

Τι ποσοστό των αποδεκτών εξυπηρετεί η δομή;

Πώς αξιολογούν την λειτουργία της δομής οι αποδέκτες; Είναι ικανοποιημένοι; Τι θεωρούν ότι πρέπει να αλλάξει; Ποια είναι τα παράπονα και οι προτάσεις τους;

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των παρεχόμενων υπηρεσιών για τα οποία οι αποδέκτες προσδοκούν βελτιώσεις (π.χ. ωράριο λειτουργίας, πρόσβαση, χρόνος απόκρισης, χρόνος αναμονής, οικονομική επιβάρυνση κ.λπ.);

Σε τι ωφελούνται οι αποδέκτες από τις υπηρεσίες της δομής; Ποιος είναι ο βαθμός ικανοποίησης των αναγκών τους;

Πώς πληροφορούνται οι αποδέκτες για τις υπηρεσίες που παρέχει η δομή και με ποιες διαδικασίες πληροφορείται η δομή για την ζήτηση, τα αιτήματα και τις ανάγκες των αποδεκτών;

Υπάρχει διαδικασία υποβολής προτάσεων / παραπόνων και πώς ανταποκρίνεται η δομή ;

Παρέχονται δυνατότητες συμμετοχής των αποδεκτών στην λήψη των αποφάσεων;

Ποιες είναι οι ανάγκες των αποδεκτών της δομής σε σχέση με θέματα απασχόλησης;

Ποιες είναι οι τάσεις εξέλιξης της ζήτησης για τις υπηρεσίες που παρέχει η δομή ;

Υπάρχει ζήτηση για νέες υπηρεσίες; Υπάρχουν νέες ανάγκες των αποδεκτών που πρέπει να ικανοποιηθούν από την δομή με την παροχή νέων υπηρεσιών;

Υπάρχουν εν δυνάμει χρήστες δηλ. πιθανοί μελλοντικοί αποδέκτες που δεν εξυπηρετούνται ή υποεξυπηρετούνται και γιατί; Ποιοι είναι και πόσοι;

Οι αποδέκτες της δομής είναι δυνατό να διακριθούν σε υποομάδες ιδιαίτερων χαρακτηριστικών (ανάλογα με ηλικία, εκπαίδευση, εισόδημα, εθνικότητα, τόπο διαμονής, στυλ ζωής κ.λπ). Μήπως υπάρχουν κάποιες υποομάδες που υποεξυπηρετούνται; Κατανέμονται δίκαια οι υπηρεσίες της δομής στις ασθενέστερες υποομάδες;

Σύνοψη των αναγκών	Ποιοι πρέπει να είναι οι αποδέκτες της δομής και ποιες είναι οι ανάγκες που κατά προτεραιότητα πρέπει να ικανοποιηθούν κατά την επόμενη περίοδο;
---------------------------	--

Δυνατότητες των αποδεκτών

Ποιες είναι οι δυνατότητες των αποδεκτών που μπορούν να αξιοποιηθούν για την καλύτερη εκπλήρωση του σκοπού της δομής;

3. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ασθενή σημεία

Επαρκούν (ποσοτικά) οι παρεχόμενες υπηρεσίες σε σχέση με την τρέχουσα ή προβλεπόμενη ζήτηση των αποδεκτών που εντοπίστηκε στην προηγούμενη ενότητα ;

Ποιες δραστηριότητες είναι υποβαθμισμένες σε σχέση με την εκδηλωμένη ζήτηση και τις ανάγκες των αποδεκτών;

Υπάρχουν αρμοδιότητες της δομής που αφορούν σε υπαρκτές τρέχουσες ανάγκες των αποδεκτών και δεν έχουν ασκηθεί ακόμη;

Δεδομένου ότι η υφιστάμενες δραστηριότητες της δομής είναι αποτέλεσμα αποφάσεων που λήφθηκαν στο παρελθόν, είναι πιθανό να μην αντιμετωπίζουν τις σημερινές ανάγκες των αποδεκτών ή τις ανάγκες που προβλέπεται ότι θα προκύψουν μελλοντικά.

- Λαμβάνοντας υπόψη τις τάσεις εξέλιξης στην αγορά εργασίας και στο εξωτερικό περιβάλλον (Ενότητα 1 του ερωτηματολογίου), μήπως ο σκοπός της δομής είναι παρωχημένος και απαιτείται νέος προσανατολισμός; Μήπως χρειάζεται αναδιατύπωση (διεύρυνση ή συρρίκνωση) του αντικειμένου, του ρόλου και του σκοπού της δομής; Ποιες υπηρεσίες έχουν κλείσει τον κύκλο τους και δεν χρειάζονται πλέον;
- Ποιες δραστηριότητες απουσιάζουν μολονότι χρειάζονται για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες των αποδεκτών που εντοπίστηκαν στην προηγούμενη Ενότητα 2 του ερωτηματολογίου;

Πόσοι πόροι καταναλώνονται για την παροχή των υπηρεσιών; (Αξιολόγηση της παραγωγικότητας των δραστηριοτήτων)

Έχουν οι παρεχόμενες υπηρεσίες και οι διαδικασίες παροχής τους τα χαρακτηριστικά που επιθυμούν οι αποδέκτες (π.χ. αξιοπιστία, χρόνος εξυπηρέτησης, προσπελασιμότητα); Πόσο πολύ αποκλίνουν τα υφιστάμενα χαρακτηριστικά από τα επιθυμητά; (Αξιολόγηση της ποιότητας των δραστηριοτήτων).

Πόσο ικανοποιητική είναι η υποστήριξη της λειτουργίας της δομής; (Π.χ. ανάγκες νομικής υποστήριξης, επιτελικής υποστήριξης, διοικητικής υποστήριξης, υποστήριξης σε θέματα πληροφορικής κ.λπ.)

Ποία είναι τα προβλήματα όσον αφορά στις δραστηριότητες που εκτελούνται σε συνεργασία με άλλους φορείς;

Μήπως υπάρχουν επικαλύψεις αρμοδιοτήτων με άλλες δομές της περιοχής;

Ποιες δράσεις έχει προγραμματίσει η δομή για την βελτίωση της κατάστασης υφιστάμενων δραστηριοτήτων και ποιες νέες δραστηριότητες σκοπεύει να αναπτύξει;

Σύνοψη ασθενών σημείων	Ποια είναι τα κυριότερα ασθενή σημεία των υφιστάμενων δραστηριοτήτων της δομής που πρέπει να αντιμετωπιστούν κατά την επόμενη περίοδο και ποιες νέες δραστηριότητες πρέπει να αναπτυχθούν;
-------------------------------	--

Ισχυρά σημεία

Ποια είναι τα κυριότερα ισχυρά σημεία των δραστηριοτήτων της δομής που μπορούν να αξιοποιηθούν για την καλύτερη εκπλήρωση του σκοπού της;

Ευκαιρίες και κίνδυνοι ή περιορισμοί από το εξωτερικό περιβάλλον

Ποιοι είναι οι παράγοντες του εξωτερικού περιβάλλοντος που επηρεάζουν την κατάσταση των δραστηριοτήτων της δομής και πόσο ευνοϊκοί ή δυσμενείς είναι; (Εντοπισμός ευκαιριών και κινδύνων ή περιορισμών)

Για παράδειγμα, διερευνήστε παράγοντες όπως:

- Καλές πρακτικές, καινοτόμες δραστηριότητες και υπηρεσίες σχετικές με την εξυπηρέτηση των αποδεκτών που παρέχονται από άλλες ομοειδείς δομές στην Ελλάδα ή το εξωτερικό.
- Κατηγορίες δράσεων που προβλέπονται σε τομεακά και περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα
- Δυνατότητες συνεργασίας με άλλους συναρμόδιους (ίσως και ανταγωνιστικούς) τοπικούς φορείς που προσφέρουν ανάλογες υπηρεσίες στους αποδέκτες
- Δυνατότητες συνεργασίας με άλλους τοπικούς φορείς που προσφέρουν συμπληρωματικές υπηρεσίες στους αποδέκτες, σε σχέση με τις υπηρεσίες της δομής

- Δυνατότητες συνεργασίας με όμορους ΟΤΑ για τη δημιουργία κοινών υπηρεσιών και την ανάληψη κοινών δράσεων.

4. ΠΟΡΟΙ & ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Ασθενή σημεία

Λαμβάνοντας υπόψη τις τρέχουσες και τις σχεδιαζόμενες δραστηριότητες της δομής, που εντοπίστηκαν στην προηγούμενη ενότητα του ερωτηματολογίου, επαρκούν οι πόροι (ποσοτικά ποιοτικά) για τις ανάγκες λειτουργίας της δομής;

Ποιες είναι οι ανάγκες βελτίωσης / ανάπτυξης των πόρων της δομής; Ποια είναι τα προβλήματα όσον αφορά στις διαδικασίες διαχείρισης των πόρων (απόκτηση, αξιοποίηση, συντήρηση και ανάπτυξη);

- Προσωπικό (ελλείψεις, πλεονάσματα, γνώσεις και εμπειρία, επιμόρφωση)
- Εξοπλισμός και εγκαταστάσεις
- Πληροφορική

Υπάρχουν δραστηριότητες που θα μπορούσαν να εκτελεστούν με διαφορετικό, πιο αποτελεσματικό και πιο αποδοτικό τρόπο, μέθοδο (σύστημα);

Ποιες είναι οι ανάγκες βελτίωσης της οργάνωσης και διοίκησης της δομής;

Ποια είναι τα προβλήματα όσον αφορά στην δικτύωση της δομής;

Υπάρχουν προβλήματα έλλειψης συντονισμού με άλλες συναρμόδιες ή συμπληρωματικές δομές;

Ποιες δράσεις έχει προγραμματίσει η δομή για την βελτίωση της κατάστασης των πόρων και της οργάνωσης;

Σύνοψη ασθενών σημείων	των	Ποια είναι τα κυριότερα ασθενή σημεία των πόρων και της οργάνωσης της δομής, που πρέπει να αντιμετωπιστούν κατά την επόμενη περίοδο;
-------------------------------	------------	--

Ισχυρά σημεία

Ποια είναι τα κυριότερα ισχυρά σημεία των πόρων και της οργάνωσης της δομής που μπορούν να αξιοποιηθούν για την καλύτερη εκπλήρωση του σκοπού της;

Ευκαιρίες και κίνδυνοι ή περιορισμοί από το εξωτερικό περιβάλλον

Ποιοι είναι οι παράγοντες του εξωτερικού περιβάλλοντος που επηρεάζουν την κατάσταση των πόρων και της οργάνωσης της δομής και πόσο ευνοϊκοί ή δυσμενείς είναι; (Εντοπισμός ευκαιριών και κινδύνων ή περιορισμών)

Για παράδειγμα διερευνείστε παράγοντες όπως:

- Νέες τεχνολογίες
- Δυνατότητες στελέχωσης και επιμόρφωσης του προσωπικού
- Νέες μέθοδοι / συστήματα / διαδικασίες διοίκησης και εκτέλεσης των δραστηριοτήτων της δομής
- Σημαντικές αλλαγές του θεσμικού πλαισίου που διέπει την οργάνωση / λειτουργία της δομής
- Δυνατότητες συνεργασίας με άλλους τοπικούς φορείς (δημόσιου, ιδιωτικού και κοινωνικού τομέα) με σκοπό την εξοικονόμηση πόρων
- Δυνατότητες δικτύωσης με άλλες δομές
- Καλές πρακτικές, καινοτόμες δραστηριότητες σχετικές με την απόκτηση και διαχείριση του προσωπικού, της πληροφορικής κ.λπ.

5. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Ασθενή σημεία

Επαρκούν τα έσοδα της δομής;

Αξιοποιούνται όλες οι δυνατές πηγές εσόδων;

Πώς αξιολογείται το επίπεδο οικονομικής επιβάρυνσης των χρηστών της δομής;

Υπάρχουν προβλήματα έλλειψης ρευστότητας ή υπερχρέωσης;

Ποιο είναι το κόστος υλοποίησης των δραστηριοτήτων της δομής; Πώς αξιολογείται το επίπεδο των δαπανών της δομής σε σχέση με τα αποτελέσματα που επιτυγχάνει;

Η κατανομή των οικονομικών πόρων στις επιμέρους δραστηριότητες της δομής αντανακλά τις προτεραιότητες;

Πώς αξιολογούν οι χρηματοδότες και οι ελεγκτικές αρχές την οικονομική κατάσταση της δομής;

Πόσο ικανοποιητική είναι η υποστήριξη της οικονομικής διαχείρισης της δομής (π.χ. ανάγκες εξεύρεσης πρόσθετων πόρων, κοστολόγησης, οικονομικής ανάλυσης και σχεδιασμού);

Ποιες δράσεις έχει προγραμματίσει η δομή για την βελτίωση της οικονομικής της κατάστασης;

Σύνοψη των ασθενών σημείων	Ποια είναι τα κυριότερα ασθενή σημεία της οικονομικής κατάστασης της δομής που πρέπει να αντιμετωπιστούν κατά την επόμενη περίοδο;
-----------------------------------	--

Ισχυρά σημεία

Ποια είναι τα κυριότερα ισχυρά σημεία της οικονομικής κατάστασης της δομής που μπορούν να αξιοποιηθούν για την καλύτερη εκπλήρωση του σκοπού της;

Ευκαιρίες και κίνδυνοι ή περιορισμοί από το εξωτερικό περιβάλλον

Ποιοι είναι οι παράγοντες του εξωτερικού περιβάλλοντος που επηρεάζουν την οικονομική κατάσταση της δομής και πόσο ευνοϊκοί ή δυσμενείς είναι;

Για παράδειγμα, διερευνήστε παράγοντες όπως:

- Γενική οικονομική κατάσταση χώρας

- Επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης της περιοχής του ΤΣΔΑ
- Οικονομική κατάσταση των φορέων της αυτοδιοίκησης της περιοχής του ΤΣΔΑ
- Περικοπές υφιστάμενων επιχορηγήσεων της δομής από κεντρικούς φορείς ή καθυστερήσεις στην ροή των επιχορηγήσεων
- Δυνατές νέες πηγές χρηματοδότησης
- Καλές πρακτικές σχετικές με την απόκτηση και διαχείριση οικονομικών πόρων